

HYVÄKSYTTÄVYYTTÄ HANKKIMASSA

**Kamppailu ydinjätteen loppusijoituslaitoksen
paikanvalinnasta poliittisen tyylin näkökulmasta**

Matti Kojo

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Lisensiaatintutkimus
Helmikuu 2005

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

KOJO, MATTI: Hyväksyttävyyttä hankkimassa. Kamppailu ydinjätteen loppusijoituslaitoksen paikanvalinnasta poliittisen tyylin näkökulmasta.

Lisensiaatintutkimus, 184 s.

Valtio-oppi

Helmikuu 2005

Tutkimuksessa tarkastellaan poliittisen tyylin näkökulmasta paikallisen poliittisen hyväksyttävyyden rakentamista pitkällä aikavälillä ydinjätteen loppusijoitushankkeessa. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1) Miten toimijat rakentavat tai kyseenalaistavat loppusijoitushankkeen poliittista hyväksyttävyyttä paikallisesti pitkällä aikavälillä? 2) Miten tilannesidonnaisesti toimijat toimivat? Onko toiminta luonteeltaan jatkuvaa ja rutinoitunutta vai onko siinä havaittavissa tilannekohtaisia muutoksia? 3) Millaisia muutoksia toimijoiden omaehtoisessa toiminnassa on havaittavissa, kun kansalaisosallistumista järjestetään institutionalisoidusti? Tutkimusaineistona on sanomalehtimateriaalia sekä toimijoiden tiedotusmateriaalia, kokospöytäkirjoja ja haastatteluja.

Poliittisen tyylin valinta tutkimuksen lähestymistavaksi on vastaus viestinnän ja julkisuuden merkityksen korostumiseen poliittisessa toiminnassa. Poliittisen tyylin analyysin voi nähdä sekä uutena näkökulmana että väljänä analyysikehyksenä tilanteessa, jossa poliittinen järjestelmä on pirstoutunut ja poliittinen toiminta moninaistunut. Lähestymistapana poliittinen tyyli korostaa poliittisten subjektien ajankohtaista toimintaperspektiiviä ja kyseenalaistaa toimintaa määräävät ja säätelevät mahdollisuusrakenteet.

Ydinjäteyhtiön käsitys paikallisen poliittisen hyväksyttävyyden rakentamisesta perustui muodollisten poliittisten päätöksentekijöiden eli kunnanvaltuutettujen huomioon ottamiseen, jota kutsutaan tässä tutkimuksessa korporatiiviseksi tyyliksi. Se kuvaa yhtiön pyrkimystä saavuttaa jatkuva keskustelu- ja vaikutusyhteys paikallisiin päättäjiin. Ydinjäteyhtiön suuren yleisöön kohdistama valistustyö muuttui vuorovaikutteisemmaksi 1990-luvun puolivälistä lähtien.

Paikallisten vastustavien liikkeiden tyylien asiasisältöjä vertailtaessa Loviisa-liikettä ja Porin seudun Maan ystäviä yhdisti geologisen loppusijoituksen kritisointi ja vaihtoehtojen esittely. Maan ystävien tyylin asiasisältö oli kaikkein laajin, sillä ongelmana esitettiin koko ydinteknologia-alan olemassa olo. Romuvaara-liikkeen tyylin asiasisältöä hallitsivat ennen kaikkea imago- ja ydinjätekuljetuskysymykset. Perustyylien eroa voi selittää sillä, että Romuvaara- ja Loviisa-liike olivat paikallisia protestiliikkeitä, joille on ominaista yksittäisiin poliittisiin päätöksiin tai poliittikkaosa-alueisiin vaikuttaminen. Porin seudun Maan ystävät on puolestaan pysyvämpi osa ympäristöliikettä, joka pyrkii kulttuuriseen asenne- ja arvomuutokseen.

Avainsanat: poliittinen tyyli, ydinjätteen loppusijoitus, kansalaistoiminta

ESIPUHE

Ajautumiseni yhteiskuntatieteellisen ydinjätetutkimuksen saralle on ollut sattumien summa. Ratkaisevassa roolissa oli valtio-opin professori – sittemmin jo emeritus – Olavi Borg, joka kysyi kiinnostustani osallistua erääseen uuteen tutkimusprojektiin vetämässään valtio-opin seminaarissa syksyllä 1996. Gradua vaille valmiina opiskelijana en epäröinyt hetkeäkään. Seminaariesitelmäni ympäristövaikutusten arvioinnista ja osallistuvasta demokratiasta oli Borgin kiinnostuksen herättäjänä. Minä puolestani olin kiinnostunut YVA-menettelystä yleisemmin ympäristöpolitiikan opintojen kautta ja erityisesti erään Pohjois-Savon liiton avoimien ovien päivänä käymäni keskustelun perusteella. Ydinjätehuollosta en tiennyt tuolloin tuon taivaallista.

Lisensiaatintutkimukseni taustalla on useita tutkimusprojekteja, joissa ydinjätteen loppusijoitus-hanke on ollut tutkimuskohteena. Vuosina 1997–2001 työskentelin Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella kauppa- ja teollisuusministeriön rahoittamassa Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmassa (JYT2001) ”Ydinjätteen loppusijoitus paikallisena poliittisena prosessina” -projektissa, vuosina 2000–2002 ympäristöministeriön rahoittamassa ”Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn vaikuttavuus päätöksentekoon” -projektissa. Ja vuodesta 2002 lähtien kauppa- ja teollisuusministeriön sekä Teknologian kehittämiskeskuksen rahoittamassa ProACT-tutkimusohjelmassa ”Hyväksyttävyyys ja vuorovaikutus teknologiahankkeiden haasteena” -projektissa. Kaikkien näiden projektien vastuullisena johtajana on toiminut dosentti Ilkka Ruostetsaari. Ilkka on ollut myös työni ohjaaja. Kiitos!

YTL Pekka Hokkanen on ollut lähin kollegani kaikissa edellä mainituissa tutkimusprojekteissa. Pekka jos kuka on vuosien saatossa saanut ihmetellä tutkimustyyliäni. Sammumaton kiinnostukseni kansalaisliikkeiden pienimpiinkin tilaisuuksiin ja työhuoneeni nurkissa huojuvat pinot erilaisia tutkimusaiheesta kertovia lehtileikkeitä lienevät jo Pekan silmissä osa allekirjoittaneen tyyliä. Pekalta on riittänyt ymmärrystä ja kannustusta loppusijoitushankkeeseen liittyvän kansalaistoiminnan pikkutarkkaan pöyhimiseen. Kiitos menneistä seitsemästä vuodesta! Kiitos myös muille kollegoille, jotka olette kommentoineet työtäni sen eri vaiheissa.

Kiitokset myös kaikille kansalaisaktiiveille, jotka olette kertoneet avoimesti toiminnastanne vuosien saatossa! Vierailut niin Kuhmossa, Loviisassa kuin Eurajoellakin ovat olleet työni suola. Kenttätyöstä ovat jääneet mieleeni muun muassa Romuvaara-rallin seuraaminen, Tshernobyli-viikonlopun yöpyminen puolijoukkueteltassa Olkiluodon ydinvoimalaitosalueen kupeessa kuin myös mielenkiintoiset keskustelutilaisuudet Loviisassa!

Lisensiaatintutkimuksen tyylin muodostumiselle on oma tarinansa. Voimakkaimmat vaikutukset olen epäilemättä saanut yliassistentti Pertti Lappalaisen johdolla vuosina 1998–1999 kokoontuneelta vapaaehtoiselta tutkimusryhmältä, joka tarkasteli poliittisen tyylin käsitettä. Sittemmin Pertti on ollut työni toinen ohjaaja. Kiitos tyylikkäistä vaikutteista!

Lämmin kiitos myös perheelleni Jaanalle ja Aapolle!

Lapinlahdella tammikuussa 2005

Matti Kojo

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ESIPUHE

1	JOHDANTO	6
1.1	Hyväksyttävyyden haasteena	6
1.2	Tutkimuksen rakenne	9
2	TUTKIMUSASETELMA	11
2.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset	11
2.2	Tutkimuskohde ja -rajaukset	17
2.3	Tutkimuksen lähestymistapa	21
2.3.1	Poliittisen tyylin näkökulma	21
2.3.2	Tyylin tilannesidonnaisuus	27
2.4	Tutkimusmenetelmät	33
2.5	Tutkimusaineistot	37
2.6	Aiempi tutkimus	41
3	YDINJÄTTEEN LOPPUSIJOITUSLAITOKSEN PAIKANVALINTA- PROSESSI	44
3.1	Ydinjätehuollon vaihtoehdot	44
3.2	Joustava paikanvalintastrategia	48
4	YDINJÄTEYHTIÖ HYVÄKSYTTÄVYYDEN RAKENTAJANA	54
4.1	TVO:n ja Posivan tiedotustoiminta Konginkankaalla ja Äänekoskella vuosina 1985–1999	54
4.1.1	TVO:lla matala profiili	58
4.1.2	Toimintarepertoaari laajenee	60
4.1.3	Posiva aktiivisena mielikuvien tuottajana	67
4.2	Posivan YVA-menettely ja -viestintä vuosina 1996–1999	71
4.2.1	Posivaa ja sen toimintaa koskevat määritelmät	74
4.2.2	Loppusijoitushankkeen määrittely	78
4.2.3	Paikallisia tulevaisuudenkuvia	82
4.2.4	Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus	84
4.3	Ydinvoimateollisuuden ja Eurajoen kunnan väliset neuvottelut vuosina 1996–1999	87

4.3.1	Yhteistyöryhmät korporatiivisen tyylin ilmentäjänä	90
4.3.2	Kompensaatiot korporatiivisen tyylin ytimessä	95
4.4	Ydinjäteyhtiön toimintatyylit	98
5	YDINJÄTTEEN LOPPUSIJOITUSTA VASTUSTAVA PAIKALLINEN KANSALAISTOIMINTA	106
5.1	Romuvaara-liike	106
5.1.1	Romuvaara-liikkeen tyylin perusratkaisut	106
5.1.2	Romuvaara-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn	117
5.1.3	Ympäristöfoorumi '99 -tilaisuus	121
5.2	Loviisa-liike	124
5.2.1	Loviisa-liikkeen tyylin perusratkaisut	124
5.2.2	Loviisa-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn	128
5.3	Porin seudun Maan ystävät	133
5.3.1	Porin seudun Maan ystävien tyylin perusratkaisut	133
5.3.2	Tshernobyl-toimintaviikonloppu	134
5.4	Paikallisen kansalaistoiminnan tyylien vertailu	138
5.4.1	Paikallisten kansalaistoimijoiden tyylien perusratkaisut	138
5.4.2	Romuvaara-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien tilannesidonnaiset tyylit	144
5.4.3	Romuvaara- ja Loviisa-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn	146
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	149
6.1	Poliittisen hyväksyttävyyden pitkän aikavälin rakentaminen	149
6.2	Toimintatyylin tilannesidonnaisuus	152
6.3	Institutionaalisen osallistumisjärjestelyn vaikutus omaehtoiseen toimintaan	153
6.4	Poliittisen tyylin näkökulman toimivuudesta	155
6.5	Ajatuksia jatkotutkimuksesta	157
	LÄHDELUETTELO	159
	KUVIOLUETTELO	183
	TAULUKKOLUETTELO	183
	KÄYTETYT LYHENTEET	184

1 JOHDANTO

1.1 Hyväksyttävyyden haasteena

Eurajoki hyväksyi ensimmäisenä kuntana maailmassa korkea-aktiivisen käytetyn ydinpolttoaineen (jatkossa lyhyesti ydinjätteen) loppusijoituslaitoksen sijoittamisen alueelleen. Kunnanvaltuuston äänestyksessä tammikuun 24. päivänä vuonna 2000 kaksikymmentä valtuutettua äänesti hankkeen puolesta ja seitsemän vastaan.¹ Ydinjäteyhtiö Posiva Oy (Posiva) kompensoi kuntaa myönteisestä päätöksestä noin seitsemällä miljoonalla eurolla. Lisäksi ydinvoimayhtiö Teollisuuden Voima Oy (TVO), joka on Posivan toinen omistaja, allekirjoitti kunnan kanssa samaan aikaan useita sopimuksia, muun muassa noin 2,5 miljoonan euron arvoisesta halpakorkoisesta lainasta, jonka turvin kunta selviytyi verovelostaan. Ennen näiden sopimusten allekirjoittamista kunnassa oli kamppailtu pitkään suhtautumisesta ydinjätteen loppusijoitukseen.

Ydinvoimateollisuuden maksama kompensatio vaikutti Eurajoen kunnan päätöksentekoon, mutta ennen kompensatiopakettien syntymistä ydinvoimateollisuus myös kampanjoi vuosikautia voimakkaasti loppusijoituksen puolesta valitsemisessaan tutkimuskunnissa. Ydinvoimateollisuus olikin hyvin tietoinen paikallisen viestinnän ja vuorovaikutuksen merkityksestä pyrittäessä vaikuttamaan kuntalaisten asenteisiin. Keinot vaihtelivat valtakunnallisista mainoskampanjoista pienryhmätapaamisiin ja kahviteluun yhtiön paikallistoimistoissa. Tämä tutkimus kohdistuu poliittisen tyylin näkökulmasta juuri siihen moninaiseen poliittiseen toimintaan, jolla pyrittiin rakentamaan hyväksyttävyyttä ydinjätteen loppusijoitushankkeelle. Tutkimuksen keskiössä on ydinvoimateollisuuden ja loppusijoituksen paikallisten vastustajien välinen kamppailu.

Ydinvoimateollisuudelle Eurajoen päätös oli lottovoitto. Poliittisen hyväksyttävyyden saavuttaminen korkea-aktiivisen ydinjätteen loppusijoitukselle on ollut ydinvoimateollisuuden keskeisiä ongelmia sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa (Andersson 2004; Short & Rosa 2004). Tilanne oli samanlainen Suomessakin vielä 1990-luvun alussa, jolloin myönteisestä kannanotosta ei ollut minkäänlaista varmuutta yhdessäkään ydinvoimateollisuuden valitsemassa tutkimuskunnassa. Päinvastoin kahdessa tutkimuskunnassa kolmesta, Kuhmossa ja Eurajoella, oli periaatteellinen kielteinen kanta. Kolmannessakin, Konginkankaalla, joka sittemmin yhdistyi Äänekoskeen, vaikutti hanketta vastustava kansalaisliike. Ydinvoimateollisuuden teettämien mielipidetiedustelujen mukaan enemmistö äänekoskelaisista suhtautui hankkeeseen kielteisesti (Kiljunen 1998, 31–33; Posiva 1999a, 165–168).

Paikanvalinta oli poliittinen päätös. Loppusijoituspaikan valintaprosessissa ei osoitettu yksiselitteisiä (geologisia tai muita) turvallisuuskriteereitä, joiden perusteella olisi valittu turvallisin tai paras sijoituspaikka. Käsitys ydinjätteen loppusijoituslaitoksen turvallisuudesta tiivistyi Säteilyturvakeskuksen toteamukseen, että ”*ei ole tullut esiin seikkoja, jotka osoittaisivat, ettei ole riittäviä edellytyksiä rakentaa Posiva Oy:n alustavien suunnitelmien mukaista käytetyn ydinpolttoai-*

¹ Valtioneuvosto teki loppusijoituslaitoksesta myönteisen periaatepäätöksen 21.12.2000 ja eduskunta hyväksyi päätöksen 18.5.2001 äänin 159–3 (ks. eduskuntakäsittelystä Suominen 2002; myös Lammi 2004).

neen loppusijoituslaitosta siten, että laitos on turvallinen ja että siitä ei aiheudu vahinkoa ihmisille, ympäristölle tai omaisuudelle” (STUK 2000). Keskeisintä oli löytää sopiva kunta, joka oli valmis tekemään myönteisen poliittisen päätöksen ennen kuin turvallisuusviranomaisen antaa lopullisen turvallisuusarvionsa hankkeesta. Ydinjätteiden loppusijoitushankkeen sosiaalinen sopivuus paikalliseen yhteisöön olikin yksi kriteeri, kun ydinjäteyhtiö Posiva arvioi loppusijoituskunnan valintaa (Posiva 1999b, Liite 7, 15, 21–23).

Ydinvoimateollisuus pyrki osoittamaan potentiaalisten loppusijoituskuntien asukkaille, että loppusijoitushanke on paitsi yleisen intressin, niin myös paikallisen intressin mukainen. Kuitenkin juuri tästä vakuuttamisen tarpeesta voi muodostua ydinjätekonfliktin perusristiriita. Ei siis pidä yksioikoisesti hyväksyä tulkintaa, jonka mukaan kansallinen intressi on yhtä kuin yleinen intressi ja paikallinen intressi on yhtä kuin erityinen intressi. Kansallisten viranomaisten ja muiden voimakkaiden intressien, kuten yksityisen pääoman, näkökulmasta paikallisen intressin samaistaminen erityiseen intressiin voidaan nähdä yrityksenä ‘pukea’ oma erityinen intressi yleiseksi intressiksi. (Lidskog 1994, 59.)

Paikanvalinnan muodollista päätöksentekoprosessia tarkasteltaessa poliittis-juridisen hyväksyttävyyden ilmaiseminen konkretisoituu Suomessa ydinenergiain mukaisessa periaatepäätösprosessissa kunnallisessa veto-oikeudessa (ks. suunnittelu- ja päätöksentekoprosessista esim. Leskinen & Turtiainen 2002, 7–11, 69–78). Ydinenergiain laki astui voimaan vuonna 1988. Periaatepäätösprosessiin sisältyvä veto-oikeus takaa loppusijoituspaikaksi ehdotetun kunnan valtuustolle vallan päättää loppusijoituksen hyväksymisestä alueelleen. Periaatepäätösprosessiin sisältyy myös kansalaisten kuuleminen. Kunnallisen veto-oikeuden vastapainona olivat ydinvoimateollisuuden informatiiviset ja taloudelliset resurssit sekä valtuusto päättää paikasta, jota se esittää periaatepäätöshakemuksessa valtioneuvostolle loppusijoituslaitoksen sijoituspaikaksi.

Toinen muodollista päätöksentekoprosessia jäsentänyt laki oli vuonna 1994 voimaan astunut laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA), joka puolestaan takasi kansalaisille osallistumismahdollisuuden hankkeen YVA-menettelyyn. Kolmas olennainen laki, jolla oli vaikutusta ydinjätekeskusteluun ja paikanvalintaan, oli laki neuvonantavasta kansanäänestyksestä. Kuhmossa ja Äänekoskella olisi järjestetty neuvonantava kansanäänestys, jos Posiva olisi esittänyt niitä loppusijoituspaikaksi periaatepäätöshakemuksessaan. Kuhmon kaupunginvaltuusto päätti kansanäänestyksen rahoituksesta joulukuussa 1998. Äänekoskella Kivetty-liike nosti kansanäänestyksen kunnallisvaaliteemaksi vuonna 1996, minkä seurauksena valtuusto päätti järjestää neuvonantavan kansanäänestyksen, jos Äänekoski on ehdolla loppusijoituspaikaksi. Sen sijaan ydinvoimalapaikkakunnilla Loviisassa ja Eurajoella suhtautuminen kansanäänestyksen järjestämiseen oli kielteisempää kuin Kuhmossa ja Äänekoskella. Loviisassa valtuusto äänesti kansanäänestysaloitteen nurin luvuin 15–12 (LS 15.12.1998). Posiva hakikin periaatepäätöstä vain Eurajoelle valtioneuvostolle 26. toukokuuta 1999 jätetyssä hakemuksessa. Eurajoella kunnanhallitus päätti elokuussa 1999, että kansanäänestykseen ei ole tarvetta (ks. myös Litmanen 1994a, 103, 105; Suominen 1998, 31–32). Kuntien väliset suhtautumiserot neuvonantavaan kansanäänestykseen osoittavat, että loppusijoitusta koskeva paikallinen päätöksenteko sai erilaisen tulkinnan eri kunnissa.

Tutkimuksen lähtöoletuksena on, että pelkkä muodollisen päätöksentekoprosessin tai toimijoiden resurssien tarkastelu ei kuitenkaan ole hedelmällinen tapa lähestyä hanketta, josta kamppailtiin vuosikausia julkisuudessa. Tutkimuksessa on otettava huomioon paikalliset toimijat, jotka vaikuttivat olennaisesti siihen, mitä, miten ja milloin loppusijoituksesta päätettiin paikallisesti. Toimijat vaikuttivat paitsi yleiseen mielipiteeseen ydinjätteen loppusijoituksesta, niin myös siihen miten ja kenen tulisi tehdä kunnallinen päätös loppusijoituksesta. Siten muodollisia päätöksentekorakenteita tulkittiin paikallisesti, eikä esimerkiksi ydinenergialaki määritellyt toimijoiden rooleja yksiselitteisesti, saati lopullisesti (vrt. Leskinen & Turtiainen 2002, 7). Kunnallisen päätösvallan tosiasiallinen käyttö oli kamppailun kohteena kaikissa tutkimuskunnissa. Kamppailu ei rajautunut yksinomaan valtuutettujen tai poliittisten puolueiden väliseksi kysymykseksi, vaan argumentointiin osallistuivat ennen kaikkea paikalliset kansalaisliikkeet ja ydinvoimateollisuus. Poliittikka ei siis ilmentynyt perinteisellä paikallaan puolueorganisaatioissa.

Paikalliset kansalaisliikkeet kaikessa moninaisuudessaan olivat yksi keskeinen osapuoli julkisessa ydinjätteskustelussa Suomessa vuosina 1984–1999 (Litmanen 1994a; 1994b; Suominen 1998; Kojo & Suominen 1999). Kyseisenä ajanjaksona ydinjätehuollossa oli käynnissä paikanvalintaprosessi (ks. McEwen & Äikäs 2000). Ydinjätteen loppusijoituksen vastaiselle kansalaistoiminnalle oli ominaista, että sitä syntyi poikkeuksetta kunnissa, joissa ydinvoimateollisuus suoritti loppusijoituksen tähtääviä kallioperätutkimuksia. Lavia oli ensimmäinen kunta, jossa syntyi vastustusta. TVO kairasi siellä vuonna 1984 koereiän testatakseen tutkimusmenetelmiä. Paikalliset vastustavat ryhmät järjestäytyivät usein yhdistyksiksi, mikä jo sinänsä antaa viitteitä vastustajien keinovalikoiman maltillisuudesta (ks. Siisiäinen 1998, 219–220). Vastustajien keskeisiä keinoja olivat toiminnallisuus, vasta-asiantuntijuus ja julkisuuteen pääseminen ja siten suureen yleisöön vaikuttaminen. (Suominen 1998, 49–52; Kojo 1999a, 73–77.)

Ei-aktionismi, väkivallan karttaminen ja lainkuuliaisuus ovat olleet suomalaisen yhdistystoiminnan ja myös ympäristöliikkeen ‘suuri linja’ (Siisiäinen 1990; 1998; Konttinen 1999a; 1999b). Kuitenkin 1990-luvun puolivälistä lähtien muun muassa eläinoikeusliike laajensi ja samalla radikalisoi suomalaisen kansalaisaktiivisuuden kollektiivista toimintarepertoaria (esim. Siisiäinen 1998, 234–237; Konttinen 1999a, 33–35; Konttinen & Peltokoski 2004). Laajemmin 1990-luvun liikehdinnästä on käytetty käsitettä ympäristöprotestoinnin neljäs aalto. Ydinjätteen loppusijoituksen paikalliset vastustajat eivät kuitenkaan omaksuneet väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta, saati omaisuuden rikkomista tai henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa toimintamuodokseen, vaikkei kansalaistottelemattomuus ole täysin uusi toimintatapa ydinvoiman vastaisessa liikkeessä Suomessa. Esimerkiksi Naiset ydinvoimaa vastaan -liike käytti väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta keinonaan 1980- ja 90-luvun taitteessa (Suominen 1998, 44). Ydinvoiman vastainen liike käytti väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta myös syyskuussa 2004 Olkiluodossa, kun mielenosoittajat pyöräilivät TVO:n ydinvoimalaitoksen vartioidulle rakennusalueelle. Muutos kansalaisyhteiskunnan toimintarepertoarissa osoittaa, että kansallisella traditiolla ja poliittisella mahdollisuusrakenteella ei ole yhteneväinen vaikutus kansalaisyhteiskuntaan, vaan toimijat tulkitsevat niitä eri tavoin ja tekevät toimintamahdollisuuksistaan erilaisia johtopäätöksiä. Toiminnan selittäminen ja ymmärtäminen jää epätarkaksi, jos se perustuu vain traditioiden ja poliittisen mahdollisuusrakenteen tutkimiseen. Poliittisen tyylin analyysistä onkin pyritty luomaan kansalaistoiminnan poliittisten muutosten tutkimiseen uusi lähestymistapa, joka painottaa

toimijalähtöistä tilannearviointia (Lappalainen 2002; Lappalainen ym. 1999; ks. liiketutkimuksen muutoksesta Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003, 272–275).

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen rakenne on seuraava. Pääluvussa kaksi esitellään tutkimustehtävä, -kysymykset ja -rajaukset. Tämän jälkeen paneudutaan tutkimuksen teoreettiseen lähestymistapaan, poliittisten toimintatyylien analysointiin sekä esitellään käytetyt tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineistot. Luvun lopuksi esitellään tutkimuksen kannalta olennaisimmat aikaisemmat tutkimukset.

Pääluvussa kolme esitellään pääpiirteissään Suomen ydinjätepolitiikkaa. Erityisen mielenkiinnon kohteena on loppusijoituslaitoksen paikanvalintaprosessi ja sen joustavuus versus systeemaattisuus. Joustava paikanvalintastrategia jättää tilaa poliittisille valintakriteereille, kun taas systeemaattinen valinta painottaa esimerkiksi geologisia valintakriteereitä (Sundqvist 2002, 113–116, 137–138).

Pääluvussa neljä analysoidaan ydinvoimateollisuuden paikallista vuorovaikutustoimintaa loppusijoitushankkeessa. Analyysi on jaettu ajallisesti kolmeen jaksoon. Ensimmäisessä alaluvussa keskitytään TVO:n ydinjätetoimiston ja Posivan tiedottamiseen alustavien ja yksityiskohtaisten sijoituspaikkatutkimuksien aikana. Edellinen tutkimusvaihe käsitti vuodet 1987–1992 ja jälkimmäinen vuodet 1993–1999. Esimerkkikuntina ovat Konginkangas ja Äänekoski, joiden alueella sijaitsi yksi tutkimuspaikoista, Kivetty. Edellinen liittyi jälkimmäiseen vuoden 1993 alussa. Lehtiaineiston avulla analysoidaan toimintatyylin peruslinjat, joilla TVO ja Posiva rakensivat suhteitaan paikallisyleisöön vuosina 1985–1999. Analyysissa keskitytään siihen, miten yhtiöt esittelivät itsensä, loppusijoitushankkeen ja kansalaisten osallistumismahdollisuudet hankkeen suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Toisessa alaluvussa keskitytään Posivan YVA-viestintään ja -menettelyyn. Vuonna 1994 voimaan astuneen lain ympäristövaikutusten arviointimenettelystä tavoitteena on kansalaisten tiedonsaanti- ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen. Tutkimuskohteena on Posivan toteuttama ympäristövaikutusten arviointimenettelyn viestintä. Tarkoituksena on valottaa sitä, miten ympäristövaikutusten arviointimenetely kehysti loppusijoitushanketta paikallisesti. Esimerkkiaineiston valossa tarkastellaan sitä, millaisen kuvan ydinjätehuollon keskeisin toimijia, Posiva, pyrki antamaan itsestään ja toiminnastaan, loppusijoitushankkeesta sekä kansalaisosallistumisesta. Tarkasteltavat aiheet ovat samat kuin edellisessä alaluvussa. Tarkastelu kattaa kaikki vuosien 1996–1999 tutkimuskunnat eli Eurajoen, Kuhmon, Loviisan ja Äänekosken.

Pääluvun neljä ensimmäiselle ja toiselle alaluvulle on yhteistä se, että niissä molemmissa analysoidaan toimintaa, joka oli suunnattu nimenomaan tutkimuskuntien asukkaille. Analysointi

kohdistuu ydinvoimateollisuuden omaan materiaaliin kuten mielipidekirjoituksiin ja kotitalouksiin jaettuun tiedotteisiin.

Pääluvun neljä kolmannessa alaluvussa tarkastellaan Eurajoen kunnallista päätöksentekoa ydinjättekysymyksessä. Esimerkkinä käytetään Eurajokea, koska siellä osapuolet pääsivät sopimukseen loppusijoituslaitoksen kompensatioista. Eurajoen kunnan ja ydinvoimateollisuuden välisiä neuvotteluja ja myönteisen päätöksen rakentumista analysoidaan 1980-luvun alusta lähtien. Painopiste on kuitenkin vuosissa 1996–99, jolloin ydinvoimateollisuus neuvotteli kunnan kanssa loppusijoituslaitoksen kompensatioista. Alaluku osoittaa, miten ydinvoimateollisuuden vuoro-vaikutustoiminta ei kohdistunut pelkästään julkisuuteen ja suureen yleisöön. Pääluvun neljä viimeisessä alaluvussa tehdään yhteenveto ydinvoimateollisuuden tyyli muutoksista, jotka ovat havaittavissa vuosilta 1985–1999.

Pääluvussa viisi analysoidaan ydinjätteen loppusijoitusta vastustaneita paikallisliikkeitä. Tutkimuskohteena on vastustajien yleisen toimintatyylin muutokset ja tilannesidonnainen toiminta kahdessa esimerkkitapahtumassa. Pääluvun viisi ensimmäisessä alaluvussa tutkimuskohteena on Romuvaara-liikkeen toiminta vuosina 1989–1999 Kuhmossa. Toisessa alaluvussa tarkastellaan Loviisa-liikkeen syntyä ja toimintaa. Liike syntyi välittömästi sen jälkeen, kun Posiva oli ilmoittanut Loviisan Hästholmenin valinnasta tutkimuspaikaksi tammikuussa 1997. Liike edustaa toimintaa, joka syntyi ydinvoimalapaikkakunnalla kilpailuasetelmassa yhtiön kanssa. Analysoinnin painopiste on liikkeen suhtautumisessa YVA-menettelyyn. Kolmannessa alaluvussa tutkimuskohteena on Porin seudun Maan ystävät. PosMy ei ole Romuvaara- ja Loviisa-liikkeiden tavoin yhden asian liike, vaan valtakunnallisen ympäristöjärjestön paikallisyhdistys, joka on kampanjoinut edellisiä laajemmin ydinteknologiakysymyksissä. Pääluvun viisi lopuksi vertaillaan paikallisten vastustajien toimintatyyliä.

Pääluvussa kuusi esitetään koko tutkimusta koskevat johtopäätökset. Tutkimuksessa on hyödynnetty tekijän aikaisempia julkaisuja ydinjättekäyttöjen toimijoista. Luvun 3 ja 4.3 pohjana on artikkeli ”Eurajoki – ei paras mahdollinen, mutta poliittisesti sopiva” (Kojo 2004a). Luvun 4.2 pohjana on artikkeli ”Lahjomattomien haukan silmien valvonnassa. Ydinjätteen loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyden rakentaminen Posiva Oy:n tiedotusmateriaalissa” (Kojo 2002). Luvun 5.1.1 pohjana on yhdessä YTM Petteri Suomisen kanssa kirjoitettu artikkeli ”Ydinjättekamppailu Kuhmossa. Romuvaara-liike poliittisen tyylin näkökulmasta.” (Kojo & Suominen 1999). Luvun 5.1.2 pohjana on artikkeli ”Tragedia, komedia vai farssi? – Kansalaisliikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn ydinjätteiden loppusijoitushankkeessa” (Kojo 2000a). Kaikkien aikaisempien julkaisujen sisältöä on muokattu, jotta ne palvelisivat käsillä olevan tutkimuksen kokonaisuutta.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimustehtävänä on tarkastella *paikallisen poliittisen hyväksyttävyyden rakentamista pitkällä aikavälillä ydinjätteen loppusijoitushankkeessa*. Tutkimuskohteena ovat toimintatavat, joilla keskeiset toimijat rakensivat hyväksyttävyyttä erityisesti suuren yleisön silmissä. Tutkimuskohteenä olevat toimintatavat on kuitenkin rajattu niin, että tarkasteltavana on erilaiset kirjallisessa muodossa olevat aineistot. Esimerkiksi Palonen (1988, 20) pitää ei-kirjallisten lähteiden tulkinnan ehtona niiden tietynasteista tekstualisointia. (ks. tutkimusaineistoista tarkemmin luku 2.5). Siten poliittinen kommunikaatio ja mielikuvalliset tekijät on operationalisoitu tutkimusekonomiasta syistä suppeammin kuin miten ne on ymmärretty tutkimuskirjallisuudessa (ks. esim. McNair 1995, 4; Karvonen 1999, 33–35; Seppänen 2001).

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Miten toimijat rakentavat tai kyseenalaistavat loppusijoitushankkeen poliittista hyväksyttävyyttä paikallisesti pitkällä aikavälillä?
- 2) Miten tilannesidonnaisesti toimijat toimivat? Onko toiminta luonteeltaan jatkuvaa ja rutinoitunutta vai onko siinä havaittavissa tilannekohtaisia muutoksia?
- 3) Millaisia muutoksia toimijoiden omaehtoisessa toiminnassa on havaittavissa, kun kansalaisosallistumista järjestetään institutionalisoidusti?

Tutkimustehtävä voidaan ymmärtää ydinjätteen loppusijoitushankkeen yhteiskunnallisen hallintotekniikan suomalaisen toteutuksen arvioinniksi. 1980- ja 1990-luvulla useissa kansainvälisissä tutkimuksissa korostettiin tarvetta rakentaa sofistikoituneempia poliittisia päätöksentekoprosesseja ja instituutioita, jotta ydinjätehuolto olisi uskottavalla ja legitiimillä pohjalla (esim. Colglazier 1982; Zinberg 1982; Jacob 1990, 164–183; Litmanen 1994a, 139–141; Flynn et al. 1995, 83–101). 2000-luvulle tultaessa ydinjätehuollon päätöksentekoprosessien kehittämiseen tähtävää kirjallisuutta on tarjolla entistä enemmän (esim. Hunt & Wynne 2000; Atherton & Hunt 2002; RISCUM 2003; Learning and Adapting to Social Requirements ... 2004; Stepwise Approach to Decision Making ... 2004). Vaikka ydinjätteen loppusijoitusta ei ole toteutettu, on Suomessa jo mahdollisuus arvioida valtioneuvoston periaatepäätöstä edeltänyttä toimintaa. Leskisen ja Turtiaisen (2001; 2002), Hokkasen (2001; 2004; myös Hokkanen & Kojo 2003, 41–54; Kojo & Hokkanen 2004) sekä Litmasen ja Heikan (2002) tutkimukset ovat tällaista arviointia. Suomalaisiin kokemuksiin kohdistuvan kansainvälisen kiinnostuksen osoituksena voidaan pitää esimerkiksi OECD:n Nuclear Energy Agency:n ”Forum for Stakeholder Confidence” -työseminaaria, joka järjestettiin Turussa marraskuussa 2001 (Stepwise Decision Making ... 2002).

Tutkimustehtävä voidaan nähdä myös kysymyksenä yleisön käyttämän perspektiivin hallinnasta (Karvonen 1999, 61–77; ks. myös Luostarinen 1994; Kuusisto 1998). Toisin sanoen millainen on esimerkiksi Posivan tarjoama perspektiivi loppusijoitushankkeeseen. Tietyn toimijan määritelmä ei kuitenkaan ‘voita’ yksioikoisella määrällisellä ylivoimalla ja toistamisella, vaan määritelmien elämään vaikuttaa myös ratkaisevasti vastaanotto ja siinä käytetyt tulkintakoodit (Karvonen 1999, 65; Litmanen 2001, 122–124). Tässä tutkimuksessa ei tarkastella toimijoiden tulkintatapoja sinänsä. Suuren yleisön käyttämät tulkintapakettit ja niissä mahdollisesti esiintyvät paikalliset erot eivät kuulu tutkimustehtävään. Tulkintojen voidaan kuitenkin ajatella olevan läsnä tarkasteltavien toimijoiden poliittisessa toiminnassa. Esimerkiksi paikallisen kansalaisliikkeen syntyä voidaan pitää reaktiona valitsevalle poliittiselle toimintatyylille ydinjättekysymyksessä.

Tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että poliittinen hyväksyttävyys on irtautunut muodollisesta poliittisesta päätöksenteosta erityisesti suurissa, kiistanalaisissa teknologiahankkeissa.² Muodollisella päätöksenteolla tarkoitetaan tässä edustuksellista päätöksentekoa ja siihen liittyvää virkamiesvalmistelua. Muutos on havaittavissa erityisen hyvin esimerkiksi ydinvoimaloiden rakentamista koskevassa keskustelussa. Vielä 1960–70 -luvulla suomalainen ydinvoimakeskustelu käytiin ennen kaikkea valtion poliittisen johdon ja teollisuuden välillä siitä, kuka voimalan tilaa, mistä se tilataan ja mistä polttoaine hankitaan. 1970-luvun puolivälissä kansalaisyhteiskunnassa heräsi keskustelua ydinvoimakysymyksestä (ks. Tammilehto 1996), minkä seurauksena myös ydinvoiman poliittisuus määrittyi uudella tavalla. Keskeisimmäksi kysymykseksi nousi ydinvoiman periaatteellinen hyväksyttävyys. (Kojo 2004b, 234.)

Tutkimuksen oletuksena on, että yksittäisen teknologiahankkeen poliittinen hyväksyntä rakentuu paikallisesti pitkällä aikavälillä, ei pelkästään virallisen päätöksenteon valmisteluprosessin tuloksena. Poliittinen hyväksyttävyys ei ole enää edustuksellisen poliittisen päätöksenteon automaattinen tulos. Ydin- ja geeniteknologian kaltaiset teknologiat synnyttävät pitkäkestoisia ja osin kiivaitakin yhteiskunnallisia keskusteluja, joille on ominaista, että niitä käydään myös perinteisen edustuksellisen poliittisen järjestelmän ulkopuolella. Keskustelu ei rajaudu vain puoluepolitiikan ja vakiintuneiden eturyhmien piiriin, vaan myös kansalaisyhteiskunta kaikessa moninaisuudessaan on herännyt näihin keskusteluihin. Huomioon otettavien toimijoiden määrä on siten kasvanut, mikä on puolestaan lisännyt tarvetta ympäristöviestintään ja sidosryhmien tunnistamiseen sekä huomioonottamiseen (ks. Lyytimäki & Palosaari 2004; Lovio 2004; Paldanius 1997). Ylipääntensä yritysten ympäristöjohtamisessa kiinnitetään huomiota myös sellaisiin sidosryhmiin, joilla ei ole suoranaisia taloudellisia liiketoimia yrityksen kanssa (Lovio 2004). Kamppailut synnyttävät myös uusia erikoistuneita poliittisia toimijoita, kuten yhden asian liikkeitä ja vastavia intressiorganisaatioita. Kiistanalaisia teknologiahankkeita koskevissa päätöksentekoprosesseissa onkin alettu kiinnittää huomiota yhä enemmän läpinäkyvyyteen, avoimuuteen, luottamukseen ja kansalaisosallistumiseen. (Kojo, Hokkanen & Kauppinen 2004, 163.) Eri valtioiden suunnitelmat ydinjätteen loppusijoituksestakin ovat synnyttäneet useita eri toimijoiden yhteisiä kansainvälisiä hankkeita, joissa pyritään kehittämään edellä mainittuja ominaisuuksia (esim.

² Tosin esimerkiksi viidennen ydinvoimalaitosyksikön osalta Kiljunen (2004, luku 2.1) on esittänyt, että kansalaisten yleinen mielipide on seurannut eduskunnan myönteistä periaatepäätöstä ydinvoimakysymyksessä.

VALDOR, COWAM, RISCOM II, FSC, CARL)³. Ydinjätehuollon riskien hallinnan ja sidosryhmäosallistumisen kehittämistä on rahoitettu muun muassa Euratomin viidennessä ja kuudennessa puiteohjelmassa (Kelly & Forsström 2003).

Politiikan tutkimuksessa poliittisen hyväksyttävyyden voi rinnastaa hallitsemisen legitimeettiin. Paloheimon ja Wibergin (1997, 189) mukaan hallitsemisen legitimiys viittaa sen hyväksyttävyyteen, siihen, onko hallitseminen hallittujen mielestä oikeutettua. Toisin sanoen pitävätkö kansalaiset hallintaa hyväksyttävänä vai eivät. Hallinnan legitimeetti on erotettava hallinnan legaalisuudesta, jolla tarkoitetaan sitä, että hallitseminen on voimassa olevien oikeusnormien mukaista. Sitä että hallinta ei ole lainvastaista. Paloheimon ja Wibergin (1997, 189) mukaan legitimeetikäsitteen merkitys on laajentunut sen alkuperäistä merkitystä avarammaksi, mistä yhtenä esimerkkinä on juuri keskustelu ydinjätteen loppusijoituksen hyväksyttävyydestä. Legitimeetillä on alun perin tarkoitettu hallitsemisen, erityisesti jonkin hallitsemisperiaatteen tai hallitsemistavan hyväksyttävyyttä. Legitimeetin kohteen ymmärtämiseksi Paloheimo ja Wiberg (1997, 190) erottelevat viisi erilaista kohdetta: 1) alueelliset ja ei-alueelliset yhteisöt, 2) valtiollinen hallitsemistapa, 3) organisoituneet poliittiset voimat, 4) lait ja muut yksittäiset poliittiset ohjelmat ja 5) poliittiset toimijat, erityisesti poliittiset johtajat. Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu ennen kaikkea poliittisiin toimijoihin eli kohtiin kolme ja viisi. Loppusijoitushankkeessa kritiikki on konkretisoitunut luottamuspulana keskeisiin ydinjätehuollon toimijoihin kuten ydinjäteyhtiöön, mutta myös paikallisiin päätöksentekijöihin. Myös edustuksellista hallitsemistapa on arvoiteltu paikallisesti ja tilalle on vaadittu esimerkiksi kunnallista kansanäänestystä. Kritiikki on kuitenkin kohdistunut edustukselliseen päätöksentekoon ydinjättekysymyksessä, ei päätöksentekoon ja hallitsemistapaan yleensä.

Hallitsemistavan tosiasiallinen hyväksyminen voi perustua erilaisiin tekijöihin kuten uskontoon, perinteeseen, moraaliiin, menettelytapoihin ja järjestelmän tuotoksiin (Paloheimo & Wiberg 1997, 193). Esimerkiksi ydinjäteyhtiö on perustellut loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyttä moraalilla, kun se argumentoi tulevien sukupolvien suojelemisella ja niihin kohdistuvien rasitusten välttämällä (Posiva 1999a, 21). Menettelytavallisesti yhtiö vetosi paitsi legaaliteettiin, siis ydinergialain mukaiseen toimintaan, niin myös yhtiön järjestämään viestintään ja osallistumismahdollisuuksiin, jotka ylittivät lain asettamat vaatimukset (Posiva 1999a, 57–63). Yhtiö vetosi hyväksyttävyyteen myös osoittamalla hankkeen tuotoksia kuten vaikutuksia kuntatalouteen (Posiva 1999a, 162–164) sekä vähäisiä ympäristövaikutuksia. Eräänlaista perinteeseen vetoamistakin oli havaittavissa, kun yhtiö esitteli hankkeen taustalla olevaa pitkäjänteistä tutkimus- ja kehitystyötä (Posiva 1999a, 4–7). Edellä kuvatun kaltaisella toiminnalla yhtiö pyrki siihen, että erityisesti loppusijoituspaikkakunnan asukkaat sisäistäisivät yhtiön hallitsemistavan regiiminormit.

³ VALDOR (Values in Decision on Risk, ks. www.congrex.com/valdor), COWAM (European Project of Community Waste Management, ks. www.cowam.org), RISCOM II (Risk Communication ks. www.karintakonsult.se/RISCOM.htm), FSC (Forum for Stakeholder Confidence, www.nea.fr/html/rwm/fsc.html), CARL (a pilot social science research project to establish bench-marking opportunities for stakeholder involvement in radioactive waste management). Ks. COWAM ja RISCOM II hankkeista myös Kelly & Forsström (2003).

Ydinjätteen loppusijoitusprosessien analysoinnissa hyväksynnälle ja hyväksyttävyydelle on annettu useita ulottuvuuksia, joilla on viitattu milloin yleiseen mielipiteeseen/hyväksyttävyyteen (public acceptability) ja paikalliseen, poliittiseen, yhteiskunnalliseen (social acceptance) sekä tieteelliseen hyväksyntään (ks. Lidskog & Sundqvist 2004; Hunt & Wynne 2000). Shindler, Brunson ja Stankey (2002, 8) muistuttavat metsänhoitopolitiikkaa analysoidessaan, että hyväksyttävyys (social acceptability) muodostuu sekä päätöksestä että sen vaikutuksista (the outcome of decisions) ja ennen kaikkea päätöksentekoprosessista (the process (the dynamics) of arriving at particular decisions). Suppeammassa mielessä hyväksyttävyys (public acceptance) on ymmärretty yleisenä mielipiteenä. Sundqvist (2002, 177) hylkääkin tällaisen kapea-alaisen hyväksyttävyyden tarkastelemisen ja suuntaa sen sijaan keskustelun osallistumiseen, vaikuttamiseen ja legitiimiin päätöksentekoon. Sundqvist päätyy tähän, koska demokraattisessa päätöksenteossa päätös hylkäämisestä tai hyväksymisestä ei ole irrallaan päätöksentekoprosessista. Tässäkin tutkimuksessa poliittisen hyväksyttävyyden rakentaminen nähdään ennen kaikkea prosessina.

Vaikka hyväksyttävyyden syntymisen ymmärretään liittyvän yksilölliseen sosiaali-psykologiseen prosessiin, niin hyväksyttävyyden tarkastelun kollektiivista ulottuvuutta on pidetty yksilötason tarkastelua hedelmällisempänä, koska silloin ei menetetä hyväksyttävyyden rakentamiseen kuuluvaa oppimisprosessia (Shindler et. al. 2002, 4). Vastaavasti systeemianalyttisessä lähestymistavassa on eritelty yleisiä ydinjätehuollon eri toimijoiden ja systeemin osien välisiä oppimis-/vuorovaikutusprosesseja (communication loops), joiden varaan rakentuu ydinjätehuollon läpinäkyvyys (Espejo 2003, 5–10). Kollektiivisuuden – paikallisuuden – korostaminen on havaittavissa myös ydinteknologian riskikonstruktioiden tutkimuksessa (Litmanen 2001, 45, 71; 1999).

Shindlerin, Brunsonin ja Stankeyn (2002, 8) mukaan on ainakin neljä syytä miksi hyväksyttävyyteen tulee kiinnittää huomiota. Ensinnäkin päätöksissä on vain harvoin kyse objektiivisesta tieteestä. Siten päätökset ilmaisevat ohjailevaa (preskriptiivistä) arviointia, joka heijastaa päätöksentekijän arvoja. Toiseksi julkisten mielipiteiden huomioon ottaminen heijastaa normatiivista perspektiiviä. Kolmanneksi demokraattinen poliittinen systeemi perustuu kansan valtuutukseen. Julkisen tuen puuttuminen tekee vaikeaksi ellei mahdottomaksi päätöksenteon toteuttamisen. Neljänneksi hyväksyttävyyden arviointitilaisuudet avaavat ovet muutoksille ja oppimiselle. Esimerkiksi Litmanen viittaa (2001, 45) juuri tällaiseen kahdensuuntaiseen oppimisprosessiin yhteiskunnallisella arvioinnilla, johon tieteellis-teknisesti määritelty loppusijoitusohjelma joutuu, kun se konkretisoituu paikallisella tasolla paikanvalintaprosessissa. Oppimiseen ja haastamiseen on viitattu myös stretching-käsitteellä, jolla tarkoitetaan vuorovaikutusprosessien (transparency channels) ominaisuutta mahdollistaa päätöksentekoympäristön, viranomaisten ja keskeisten sidosryhmien vaatimat ja kriittiset kysymykset erityisesti toiminnan harjoittajalle (Andersson 2004, 11; RISCOP 2003, 11–12). Haastamisen mahdollisuutena ymmärrettynä stretching-käsitteen voi nähdä vuorovaikutusprosessissa kommunikatiivisen kompetenssin vastapainoksi. Lidskog ja Sundqvist (2004, 264–265) tarkoittavat kommunikatiivisen kompetenssin käsitteellä toimijan kykyä ottaa tietojen ohella huomioon myös sosiaaliset normit ja arvot.

Sundqvist (2002, 15–16) viittaa yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen *social barrier* -käsitteellä. Yhteiskunnallinen este on analogia tekniselle esteelle (loppusijoituskapseli) ja luonnolliselle esteelle (kallioperä). Sundqvist tulkitsee yhteiskunnallista estettä kahdella tavalla. Se viittaa

yleiseen mielipiteeseen ja poliittiseen päätöksentekoprosessiin. Siten yhteiskunnallinen este on toisaalta paikallisten asukkaiden toimintaa, jolla he vastustavat loppusijoitusta ja toisaalta yhteiskunta, joka voi toimia turvallisuusestään säilyttämällä tiedon ydinjätteestä ja loppusijoituksesta kollektiivisessa muistissa ja estämällä tahallisen ja tahattoman tunkeutumisen loppusijoitustilaan. Tutkimustehtävä voidaankin nähdä kiinnostuksena toimintaan ja menetelmiin, joilla yhteiskunnallista estettä tuotetaan ja puretaan paikallisesti. Näkökulma korostaa loppusijoitushankkeen polarisoivaa vaikutusta, vastakkainasettelua kannattajiin ja vastustajiin.

Kojo, Hokkanen ja Kauppinen (2004, 163–164) ovat jakaneet yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden neljään osa-alueeseen: a) poliittinen hyväksyttävyys, b) sosiaalinen hyväksyttävyys, c) eettinen hyväksyttävyys ja d) taloudellinen hyväksyttävyys. Yhteiskunnallinen hyväksyttävyys on näin ymmärrettynä huomattavasti laajempi ja monimutkaisempi kysymys kuin lainmukaisuus. Esitetyn jaottelun ongelmana on kuitenkin siihen sisältyvä suppea politiikka-käsitys, jonka mukaan taloudellinen, eettinen ja sosiaalinen näkökulma olisi irrallaan poliittisesta. Toisin sanoen ne eivät voisi olla poliittisen kiistan aiheena. Vastaanvanlainen suppea politiikka-käsitys sisältyy myös paikallisten ydinjättekongfliktien analyysiin, jossa poliittinen, taloudellinen ja juridis-byrokraattinen määritelmä erotetaan toisistaan (Litmanen 1994a; 1996a; b) ja argumentti- sekä retoriikka-analyysiin, jossa esimerkiksi taloudellisista argumenteista ei tunnisteta implisiittistä vallan käyttöä (Leskinen & Turtiainen 2001). Suppean politiikka-käsityksen myötä määritelmien poliittisuus ja strategisuus hukkuvat (ks. politiikan määrittelystä luku 2.3.1).

Hyväksyttävyyttä voi siis tarkastella politiikkaan (pätöksentekoon ja keskusteluun) osallistuvien toimijoiden näkökulmasta. Toisin sanoen miten instituutioiden, esimerkiksi puolueiden, legitimi-teetti on säilynyt. (Paloheimo & Wiberg 1997, 190; Lappalainen 2002, 14.) Esimerkiksi edellä mainitussa ydinvoimakysymyksessä ydinenergialaki määrittelee ydinvoimalan rakentamista koskevan päätöksentekomenettelyn. Ydinvoimalan yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden saavuttaminen on kuitenkin paljon moniulotteisempi poliittinen prosessi kuin pelkkä ydinenergialain mukainen periaatepäätösmentely.⁴ Lait asettavat hyväksyttävyydelle tiettyjä ennalta sovittuja vaatimuksia, mutta toiminnan lainmukaisuus ei vielä takaa poliittisen hyväksyttävyyden saavuttamista ja säilymistä.

Tutkimustehtävässä poliittisen hyväksyttävyyden rakentamisella – aktiivisella sanamuodolla – viitataan tarkoitukselliseen, suunnitelmalliseen ja laskelmoituun toimintaan, kun taas passiivisella sanamuodolla rakentuminen viitataan siihen, että hyväksyttävyys ei synny yksiselitteisesti rakentajan mielihalujen tuloksena, vaan se on viime kädessä riippuvainen yleisön tulkinnoista. (Karvonen 1999, 51). Tämän ydinjäteyhtiöt ovat pyrkineet ottamaan huomioon toiminnassaan ja kehittämään sofistikoituneempia lähestymistapoja vuorovaikutusprosesseihin. Vuorovaikutusprosessien mallintamisen ideaalitalanteena on esitetty toimijoiden välistä kommunikatiivista toimintaa, jossa toimijat perustelevat avoimesti ja rehellisesti näkemyksensä (esim. RISCUM 2003, 8–10). Vuorovaikutusprosesseissa on kuitenkin nähty sekä strategisia (Litmanen, Kojo & Hokkanen 1999; Short & Rosa 2004, 141–142; Lidskog & Sundqvist 2004, 263–266; Hokkanen

⁴ Ydinenergialaissa puhutaan yhteiskunnan kokonaisedun käsitteestä, jonka arvioi viime kädessä eduskunta (ks. Ruostetsaari 1986, 160–163).

2004) että kommunikatiivisia piirteitä (Leskinen & Turtiainen 2001, 136–139; 2002, 55–56; Eriksson 2003, 124–125; 146–147).

Tutkimus painottuu hyväksyttävyyden *rakentamisen* analysoinnissa poliittisen toiminnan rakennuspalikoihin, joilla toimija pyrkii luomaan tietyn kuvan tai näkökulman loppusijoitushankkeesta. Sen sijaan tämän poliittisen toiminnan vaikutus suureen yleisöön jää tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. Kuten edellä mainittiin, hyväksyttävyyden rakentumisen tarkastelussa yleisöjen tulkintojen tutkiminen on hyvin keskeisessä roolissa. Poliittisen hyväksyttävyyden pitkän aikavälin rakentumista tarkasteltaessa yhtenä – joskin melko yksipuolisena – yleisön tulkintojen 'mittarina' voidaan käyttää mielipidetiedusteluita (ks. esim. Kiljunen 1998; 2004). Yleisön ja tiedotusvälineiden tulkintoja yksittäisestä tapahtumasta olen analysoinut aiemmin Romuvaara-rallia esimerkkinä käyttäen (Kojo 1999b).

Karvonen (1999, 53–55, 65) viittaa skeeman ja koodin käsitteillä tulkintatapoihin, oletusarvoihin ja ennakkoluuloihin, joita havaitsija soveltaa kohteeseen. Skeemat ovat kokemusten, havaintojen ja tulkintojen myötä muistiin syntyneitä rakenteita ja malleja (Karvonen 1999, 53). Koodi puolestaan tarkoittaa merkkien käyttöä ja tulkintaa määrittävää tapaa eli yhteisössä kulloinkin ylläpidettyjä ja jaettuja sääntöjä, tapoja ja sopimuksia (Karvonen 1999, 65). Litmanen (1999a, 122–123) kirjoittaa tulkintapaketeista, joihin vaikuttavat ennen kaikkea kulttuurinen resonanssi, tulkintojen tuottajat ja tiedotusvälineet. Litmanen (2001) muistuttaa paikallisten poliittisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksestä riskin sosiaalisessa konstruoinnissa. Paikallisen koodin tai ylipäättänsä tulkinnan muutos on havaittavissa esimerkiksi Eurajoen kunnan kannanottojen muuttumisena (ks. luku 4.3). Toimijoiden vaikuttamisen kohteena voidaankin nähdä paikallisen yhteisön jäsenten skeemat ja yhteisön koodit ydinjätteen loppusijoituskysymyksessä. Pyrkimällä tuottamaan ja ylläpitämään tietynlaista skeemaa, koodia ja tulkintapakettia toimijat pyrkivät hallitsemaan myös yksittäisiä poliittisia päätöksiä, esimerkiksi suhtautumista neuvoa-antavaan kansanäänestykseen ydinjätteen loppusijoitushankkeessa.

Tässä tutkimuksessa tuottamista ja rakentamista tarkastellaan poliittisen tyylin käsitteen avulla, mikä selvästi kytkeytyy skeemojen ja koodien rakentumiseen. Toimijat pyrkivät rakentamaan itselleen uskottavan toimintatyylin, jotta voisivat vakuuttaa yleisöt tavoitteidensa hyväksyttävyydestä (ks. tarkemmin luku 2.3).

2.2 Tutkimuskohde ja -rajaukset

Tutkimuskohteena on paikallisen poliittisen hyväksyttävyyden rakentaminen korkea-aktiivisen käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitushankkeessa. Loppusijoitushankkeen valintaa tutkimuskohteeksi puolsi monta seikkaa: pitkäkestoisuus, syntynyt – ajoittain vilkas – julkinen keskustelu, hankkeen konkretisoituminen useammalla paikkakunnalla ja ennen kaikkea sen kiistanalaisuus. Hanke, jossa yksi yhtiö toimi useammassa kunnassa, tarjoaa myös oivan vertailumahdollisuuden paikallisten reaktioiden erittelyyn. Valinnan taustalla on myös tutkimustyö, jota on tehty Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmassa (JYT2001) (ks. Rasilainen 2002) ja Teknologian, elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen tutkimusohjelmassa (ProACT) (ks. esim. Kojo ym. 2004, 162–176).

Ajallisesti tutkimus rajautuu vuosiin 1985–1999. Rajaus syntyi sen perusteella, että TVO ilmoitti valinneensa Lavian Katossuon kallioperän tutkimusmenetelmien testauspaikaksi tammikuussa 1984. Tämän jälkeen TVO valitsi Ikaalisen Kalliolammen ensimmäiseksi varsinaiseksi tutkimuspaikaksi maaliskuussa 1986. TVO joutui kuitenkin vetäytymään Ikaalisista jo huhtikuussa paikallisen vastustuksen takia. Tutkimuksia ei ehditty koskaan aloittaa. Lavialla ja Ikaalisissa TVO esitteli ensimmäisen kerran loppusijoitushanketta ja joutui perustelemaan toimintaansa tutkimuskunnissa paikalliselle yleisölle. Samaan aikaan oli tiedossa, että uuteen ydinenergialakiin sisällytetään kunnallinen veto-oikeus. Se takasi ehdotetulle loppusijoituskunnalle mahdollisuuden kieltää laitoksen rakentaminen kunnan aluelle. Laki astui voimaan vuonna 1988 (ks. ydinenergialain valmistelusta Ruostetsaari 1986, 155–171). Ydinenergialakia ei ole sittemmin muutettu kunnallisen päätöksentekovallan osalta. Voidaankin ajatella, että tutkimus kohdistuu ydinenergialain (veto-oikeuden) käytännön toimivuuteen loppusijoituslaitosta koskevassa paikallisessa päätöksenteossa. Samana vuonna Teollisuuden Voiman ydinjätetoimisto valitsi viisi aluetta alustaviin paikatutkimuksiin (ks. tark. luku 3.2). Uusi laki vahvisti ydinvoimateollisuuden tarvetta rakentaa paikallista hyväksyttävyyttä, jotta hankkeella olisi toteutumismahdollisuudet. Juridisesta näkökulmasta tarkasteltuna yhtiölle riitti maanomistajan lupa kallioperätutkimusten suorittamiseen. Kunnallinen veto-oikeus onkin tärkein paikallista ydinjättekamppailua 'raken-teistava' tekijä. Se toimi paitsi kunnan neuvotteluvalltina suhteessa ydinvoimateollisuuteen, myös vastustajien oljenkortena yrittäessä vaikuttaa hankkeen päätöksentekoon. Myös Ruotsin lainsäädäntö tuntee kunnallisen veto-oikeuden, mutta se ei ole Suomen tapaan ehdoton, koska siinä on niin sanottu vetoventtiili – jos kohta ilmeisen hypoteettinen – hallituksen valta kumota veto (Lidskog 1998, 48–49).

Tutkimusajanjakso päättyy vuoteen 1999, koska toukokuussa 1999 Posiva esitti valtioneuvostolle osoitetussa periaatepäätöshakemuksessaan loppusijoituspaikaksi vain Eurajoen Olkiluotoa. Posiva lopetti tutkimukset Kuhmossa, Loviisassa ja Äänekoskella, minkä seurauksena näissä kunnissa toimineet yhden asian liikkeet lopettivat pian tämän jälkeen toimintansa. Tammikuussa 2000 Eurajoen kunnanvaltuusto antoi myönteisen lausunnon periaatepäätöksestä. Toisin sanoen se ei käyttänyt ydinenergialain mukaista veto-oikeuttaan. Yli vuosikymmenen jatkunut keskustelu loppusijoituspaikasta hiipui.

Tutkimuksessa rajaudutaan ydinjäteyhtiön ja paikallisten vastustavien liikkeiden poliittisen toiminnan tarkasteluun. Tutkimusaineistollisista syistä toiminnan tarkastelussa piti tehdä rajauksia. Esimerkiksi ydinjäteyhtiön suoraan tiedotusvälineisiin kohdistama vaikutustoiminta (esimerkiksi lehdistötiedotteet, muun materiaalin lähettäminen ja erilaiset toimittajien henkilökohtaiset tapaamiset) rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Ydinjätehuollosta vastaavat viranomaiset, kauppa- ja teollisuusministeriö ja Säteilyturvakeskus, eivät juurikaan pyrkineet luomaan hallinnon ja kansalaisten välistä välitöntä vuorovaikutusta tutkimusajanjaksolla, mikä sinänsä ei ole poikkeuksellista suomalaisessa hallintokulttuurissa, joka on viime aikoina alkanut panostaa suoran demokratian kehittämiseen (ks. Rättilä 2001, 202–203; Mutanen 2004, 138–150). Säteilyturvakeskus aktivoitui paikallisella tasolla YVA-menettelyn alkamisen myötä (Varjoranta & Hautakangas 2000). Säteilyturvakeskuksen johto teki muun muassa kuntakierroksia ja pyrki asemoimaan itsensä ”kuntalaisten puolesta puhujaksi”, mutta toiminnan intensiteetti oli huomattavasti vähäisempi Posivaan tai yhden asian liikkeisiin verrattuna. Viranomaisten passiivisuus ja myöhäinen aktivoituminen julkiseen keskusteluun loppusijoituksesta on kansainvälisesti havaittu ilmiö, mitä pyritään muuttamaan muun muassa sidosryhmäsuhteita rakentamalla (Regulators Evolving Role ... 2003, 17–18).

Kauppa- ja teollisuusministeriö⁵ ja Säteilyturvakeskus ovat olleet keskeisiä toimijoita kansallisessa ydinjätepolitiikassa, mutta ne rajattiin pois tarkastelusta, koska paikallissa kysymyksissä ne omaksuivat pidättyväisen roolin. Viranomaisten rooli oli aktiivisempi periaatepäätösprosessissa, kun Eurajoen kunta valmisteli lausuntoaan Posivan hakemuksesta (L-S 13.1., 14.1.2000). Tämän tutkimuksen kannalta sillä ei kuitenkaan ole merkitystä, koska tuossa vaiheessa sijoituspaikan valinta oli käytännössä suoritettu. Ydinjäteyhtiö Posiva oli vastuussa paikallisella tasolla tapahtuvasta ydinjätehuollon toteutuksesta ja siten yhtiö kamppaili liikkeiden kanssa paikallisesti hankkeen hyväksyttävyydestä.

Tutkimuksessa kansallisen ydinjätepolitiikan raamittava vaikutus otetaan huomioon tarkastelemalla loppusijoituslaitoksen paikanvalintaprosessia Suomessa (ks. pääluku neljä). Kansallisen tason julkisella ydinjätekeskustelulla oli erilainen merkitys eri tutkimuskuntien keskusteluille. Laajempi mediakiinnostus ydinjätteisiin heräsi kuitenkin vain hetkellisesti. Silloinkin uutisoinnille oli ominaista dialogin ja syventymisen puuttuminen (Raittila & Vehmas 2001a). Esimerkiksi Eurajoen kohdalla on otettava huomioon, että yksittäiset Vihreän liiton poliitikot, kuten kansanedustaja Erkki Pulliainen ja europarlamentaarikko Heidi Hautala, ottivat kantaa loppusijoituspaikan valintaan jo 1990-luvun puolivälissä. He esittivät, että ydinjätteen tulee jäädä Eurajoen Olkiluotoon. Vihreät ajoivat myös lakimuutosta, jolla eduskunta kielsi ydinjätteen viennin ja tuonnin (ks. Sandberg 1999.) Voidaankin väittää, että paikanvalinta ei ollut ongelma kansallisella tasolla eduskunnan äänestäessä periaatepäätöksestä toukokuussa 2001. Pikemminkin keskustelua herättivät ydinjätehuollon vaihtoehdot ja periaatepäätöksen ajankohtaan liittyvät kysymykset (Suominen 2002, 46–53; Hassi 2002, 95–99). Edes ympäristöliike ei onnistunut määrittelemään loppusijoituslaitoksen paikanvalintaa ongelmaksi viidettä ydinvoimalaitosyksikköä koskevassa keskustelussa, koska eduskunnasta ei löytynyt tukea asiassa. Vihreät hyväksyivät

⁵ Kauppa- ja teollisuusministeriö rahoitti vuosina 1989–2001 julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmaa (Rasilainen 2002, 13–16; Litmanen & Heikka 2002, 120–124), jonka toiseen yhteistyöryhmään kunnat saivat nimetä edustajansa.

hallituksen periaatepäätöksen loppusijoituksesta tietyin ehdoin, mikä vaikeutti kansalaisjärjestöjen ydinvoiman vastaista kampanjaa (Lammi 2004, 33). Loppusijoituksen paikanvalinnan tieteellisistä kriteereistä ei käyty juurikaan julkista keskustelua, vaikka eri toimijat argumentoivatkin turvallisuudella (Raittila & Vehmas 2001a, 33–47). Suomen luonnonsuojeluliiton raportti (Richardson 1998a, 9, 40–57) kritisoikin Posivaa loppusijoituspaikkojen objektiivisen luokittelun puuttumisesta.

Valtakunnallisista järjestöistä Suomen Greenpeace oli yksi keskeisimmistä ydinjätehuollon kritisoijista ja voimayhtiöiden vastustajista aina lakkauttamisvuoteensa 1997 saakka. Vuonna 1999 toiminta jatkui, kun Greenpeace Nordic perusti toimiston Helsinkiin. Greenpeacen manttelin perijänä voidaan pitää Suomen luonnonsuojeluliiton ydinjäteprojektia. Luonnonsuojeluliitto avusti paikallisia liikkeitä taloudellisesti ja tiedollisesti. (Kojo 1999b, 159, 183.) Maan ystävillä oli oma ydinvoiman vastainen projekti, joka nimensä mukaisesti ei kohdistunut vain ydinjätteisiin. Ydinjätteet olivat esille yhtenä teemana esimerkiksi kansalaisjärjestöjen Aurinkobussikiertueella kesäkuussa 1998 ja Porin Seudun Maan ystävien järjestämässä Tshernobyiviikonlopussa huhtikuussa 1999. Valtakunnalliset kansalaisjärjestöt rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle, koska ne eivät osallistuneet TVO:n/Posivan tavoin jatkuvasti paikalliseen julkiseen keskusteluun.

Kansainvälisen tason (esimerkiksi erilaisten suositusten ks. esim. Posiva 1999a, 8; myös McEwen & Äikäs 2000, 173) vaikutusta paikalliseen tasoon ei tarkastella tässä tutkimuksessa erikseen, mutta sen voidaan olettaa vaikuttaneen kansalliseen politiikkaan esimerkiksi siinä, miten Suomessa on päädytty loppusijoitusratkaisuun. Edellä mainittuun ydinjätehuollon viranomais-toiminnan toimintakulttuurin muutokseen liittyvät kansainväliset projektitkaan eivät osuneet ajallisesti tämän tutkimuksen tarkasteluajanjaksoon (esim. Public Information, Consultation and Involvement ... 2003; Regulator's Evolving Role and Image ... 2003).

Tutkimustehtävä on operationalisoitu siten, että mahdolliset muutokset yksittäisen toimijan pitkän aikavälin toimintatyylissä tulevat näkyviin. Tämän takia on päädytty tutkimusrakentamiseen, jossa toimijat analysoidaan yksitellen. Vaihtoehtona olisi ollut esimerkiksi kuntakohtainen analysointi (ks. Litmanen 1994a; b; Suominen 1998). Tutkimuksessa haluttiin keskittyä päätösmijoihin ja niiden toimintatyylien analysointiin. Vastustajien toiminta rajoittui muutoinkin hyvin selvästi aina yhteen kuntaan, kun taas ydinjäteyhtiö operoi useassa kunnassa yhtäaikaan.

Paikallisen vastustuksen osalta tutkimuskohteista oli runsauden pula. TVO:n kallioperätutkimustoiminnan käynnistymisen jälkeen 1980-luvun alussa käytännössä jokaisessa kunnassa, jossa TVO suoritti tutkimuksia, syntyi jonkinasteista paikallista vastustavaa kansalaistoimintaa aivan kuten vastaavissa tilanteissa ulkomailta (ks. Blowers, Lowry & Solomon 1991, 139–144, 236–238; Sundqvist 2002, 187–204; Buclet & Bouzidi 2003, 160–168). Yhdistysmuotoon järjestäytyivät Ydinjätteetön Lavia ry, Eurajoen ympäristöseura ry, Kivetyn puolesta ry (Äänekoski) ja Romuvaara-liikkeen tuki ry (Kuhmo). Lisäksi vapaamuotoisemmin järjestäytyivät Loviisa-liike, Sievin Suojelijat, Nivalan Suojelijat, Reisjärven Suojelijat ja Veitsivaaran Puolustajat (Hyrynsalmi). Näistä ainakin Loviisa-liikkeessä keskusteltiin yhdistyksen perustamisesta. Lisäksi lukui-

sat muut 'tavalliset' yhdistykset osallistuivat paikalliseen keskusteluun ydinjätteen loppusijoituksesta (Kojo 1999a).

Myös ydinjätteen loppusijoituksen kannattajat järjestäytyivät paikallisesti. Loviisassa perustettiin elokuussa 1997 Pro Lovisa-liike, joka rekisteröityi Loviisan puolesta - För Lovisa nimellä huhtikuussa 1998. Kuhmossa kannattajat perustivat Mahdollisuuksien Kuhmo ry:n (MaKu) syyskuussa 1998. Siis yli kymmenen vuotta sen jälkeen kun hanke oli käynnistynyt kunnassa. Järjestäytyminen sai vauhtia Kuhmon Yrittäjien jäsenkyselystä ja ydinjätemyönteisestä julkilausumasta (Kuhmolainen 21.11.1997; 25.11.1997). Loppusijoitusta kannattavien liikkeiden tarkastelu rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle, koska paikallinen kamppailu konkretisoitui vastustavien liikkeiden ja TVO:n/Posivan välille (Suominen 1998, 28–29). Vastustavien liikkeiden reaktioita kannattavien liikkeiden toimintaan sivutaan pääluvussa viisi. Edellä mainittujen toimijoiden tarkastelu olisi vaatinut tutkimukselta toisenlaista lähestymistapaa. Yksi mahdollisuus olisi ollut keskeisistä toimijoista muodostuvan 'establishmentin' (ks. Jacob 1990; Kojo 2003) kartoittaminen ja soveltaminen paikalliseen toimijakenttään. Laveamman, useita toimijoita käsittävän tutkimusotteen sijaan tässä tutkimuksessa haluttiin painottaa pitkää tutkimusajanjaksoa, jolloin useiden toimijoiden analysointi olisi ollut hyvin työlästä.

Paikallisten vastustajien toimintaa kuvaamaan valittiin kaksi yhden asian liikettä ja yksi ympäristöjärjestö. Kaikki kolme edustavat paikallista toimintatasoa. Valitut yhden asian liikkeet ovat kuhmolainen Romuvaara-liike ja loviisalainen Loviisa-liike (koko nimi on Loviisan seudun puolesta – korkea-aktiivisen ydinjätteen loppusijoitusta vastaan). Edellinen valittiin edustamaan liikettä, joka toimii ei-ydinvoimapaikkakunnalla, kun taas Loviisa-liike edustaa ydinvoimalapaikkakunnan kansalaistoimintaa. Näiden lisäksi valittiin Porin seudun Maan ystävät (PosMy), joka on valtakunnallisen Maan ystävät ry:n satakuntalainen paikallisyhdistys. Näin Suomen toiselta-kin ydinvoimalapaikkakunnalta on esimerkki kansalaistoiminnasta. PosMyn valintaa puoltaa myös se, että Eurajoella ei organisoitunut loppusijoitusta vastustavaa yhden asian liikettä. Tutkimuskohteena olevia paikallisia vastustajia ei pidä käsittää yhdeksi liikkeeksi. Tutkimuksessa ei ole kyse kahden toimijan – ydinjätehuolto-yhtiön ja yhtenäisen vastustavan liikkeen – kamppailun analysoinnista, vaan vastustava toiminta on yhteiskunnallisille liikkeille ominaiseen tapaan hajanaista ja vailla koordinoivaa organisaatiota.

Kuhmolainen Romuvaara-liike toimi vuodesta 1989 aina vuoteen 1999 asti, jolloin liike päätti Posivan periaatepäätöshakemuksen jälkeen 'pakastaa' itsensä toistaiseksi. Loviisa-liike puolestaan kävi hyvin intensiivisen ydinjättekamppailun vuosina 1997–2000. Liikkeiden toiminnan lähtökohdissa suhteessa Posivan YVA-menettelyyn on selkeä ero, sillä siinä missä Romuvaara-liikkellä oli jo YVA-menettelyn alkaessa vakiintunut toimintakulttuuri (ks. Kojo & Suominen 1999), niin Loviisa-liike syntyi 'YVA-aikana'. YVA-ajalla tarkoitetaan sitä ajanjaksoa paikallisissa ydinjättekamppailuissa, jolloin Posiva panosti erityisen paljon kansalaisten ja yhtiön välisen vuorovaikutuksen luomiseen (YVA-järjestelyistä ks. esim. Leskinen & Turtiainen 2002; Hokkanen 2004). Siten Romuvaara-liikkeen kohdalla voi olettaa, että liikkeen tyyliä olisi mahdollisesti havaittavissa muutoksia Posivan YVA-menettelyn alkamisen jälkeen. On kuitenkin muistettava, että jo Posivan edeltäjä, Teollisuuden Voiman ydinjätetoimisto, pyrki kosketuksiin keskeisiksi katsomiensa sidosryhmien kanssa (Litmanen 1994a, 75–76). TVO:n toiminta sisälsi myös

paikalliselle ‘suurelle yleisölle’ tarkoitettua tiedottamista, kuten TVO tutkii -tiedotuslehden, mutta siitä huolimatta on oletettavaa, että YVA-menettely aloitti uuden jakson ydinvoimateollisuuden pyrkimyksissä rakentaa paikallista hyväksyttävyyttä hankkeelleen. Ero aikaisempaan vaiheeseen verrattuna konkretisoituu juuri ponnisteluisissa osallistaa laajemmin tutkimuskuntien kansalaisia.

Loviisa-liikkeen kohdalla tarkastelu painottuu siihen, miten juuri syntynyt liike huomioi toiminnassaan vastustajan mittavat osallistamistoimenpiteet. Loviisa-liike syntyi huomattavasti tiukemmassa kilpailutilanteessa kuin Romuvaara-liike, jonka suurin ongelma jo lähes vuosikymmenen toimineena liikkeenä olikin uuteen tilanteeseen sopeutuminen. Molemmat liikkeet joutuivat pohtimaan poliittisen tyylinsä sopeuttamista YVA-menettelyn osallistamis- ja tiedotusjärjestelyihin, mutta Kuhmossa kyse oli ennen kaikkea liikkeen vakiintuneen toimintatyylin uudistamisesta, kun taas Loviisassa liikkeen uskottavuus piti alusta alkaen rakentaa tiukassa kilpailutilanteessa. Porin seudun Maan ystävien suhtautumista YVA-menettelyyn ei tarkasteltu, koska se osallistui YVA-menettelyyn huomattavasti vähemmän kuin edellä mainitut liikkeet (ks. Kojo 2001).

2.3 Tutkimuksen lähestymistapa

2.3.1 Poliittisen tyylin näkökulma

Poliittisen tyylin valinta tutkimuksen keskeiseksi lähestymistavaksi on vastaus viestinnän ja julkisuuden merkityksen korostumiseen poliittisessa toiminnassa. Esimerkiksi julkisuuden demokraatialla viitataan kehitykseen, jossa yleisen mielipiteen muodostamisen kanavat, kuten sanomalehdet, itsenäistyvät, kun ne asteittain irtautuvat puolueiden ideologisesta otteesta. Informaation on ennakoitu neutralisoituvan ja lähteiden valinnan vapautuvan poliittisista sidonnaisuuksista, kun tiedovälitys vapautuu puolueiden harjoittamasta informaation ja mielipiteiden kontrollista (della Porta 2000, 241; Holmberg 2004). Puoluepoliittisen sidonnaisuuden heikkeneminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tiedonvälityksen sidonnaisuudet häviäisivät kokonaan. Päinvastoin poliittiset toimijat – laajemmin kuin pelkästään puolueina ymmärrettynä – joutuvat kilpailemaan erottumisesta lukuisten viestien joukosta. Viestejä tuottavat ja välittävät erilaiset toimijat, eivät pelkästään joukkotiedotusvälineet. Poliitiikan medialisoitumisen lisäksi kommunikaatiotekniikan kehitys on monipuolistanut mahdollisuudet ihmisten väliseen suoraan yhteydenpitoon. Erottautuminen (ei pelkästään julkisuudessa) on puolestaan edellytys vaikuttamiselle, joka voi kohdistua paitsi välittömästi tiettyyn päätökseen niin myös yleisöjen mielipiteisiin ja asenteisiin ja sitä kautta poliittiseen päätöksentekoon. Poliittinen tyyli on nimenomaan näkökulma toimintaan, jolla pyritään erottautumaan. Poliittisen vaikuttamisen viestinnällinen ulottuvuus näkyy myös muissa lähestymistavoissa kuten esimerkiksi lobbausta koskevassa tutkimuksessa (esim. Jaatinen 2003, 17–18), eturyhmätutkimuksessa (esim. Ruostetsaari 1998, 156–158) ja liiketutkimuksessa (esim. della Porta 2000; Kontinen & Peltokoski 2004).

Poliittisen tyylin analyysin voi nähdä sekä uutena näkökulmana että väljänä analyysikehyksenä tilanteessa, jossa poliittinen järjestelmä on pirstoutunut ja poliittinen toiminta moninaistunut. Lähestymistapana poliittinen tyyli korostaa poliittisten subjektien ajankohtaista toimintaperspektiiviä ja kyseenalaistaa toimintaa määräävät ja säätelevät mahdollisuusrakenteet. Siten lähestymistapa eroaa eturyhmätutkimuksesta, jossa toimijoilla oletetaan olevan pysyväisluonteista – asiasta riippumatonta – valtaa (Ruostetsaari 1998, 131–135) tai poliittisten mahdollisuusrakenteiden analysointiin perustuvasta liiketutkimuksesta. Tyylianalyysillä haetaan nimenomaan ”rakenteiden” tilannekohtaista tulkintaa, jolloin rakenteiden kestävyydestä – ja itse asiassa rakenteiden olemassa olosta – ponnistava analyysikyky kyseenalaistuu (Lappalainen 2002, 68–72; vrt. Litmanen 1999b, 283). Tyylianalyysi pyrkii edistämään oppimiskulttuuria, jossa faktojen siirtämisen sijaan sovelluksissa kukoistaa sekä tutkijan että lukijan oma mielikuvitus (Lappalainen 2002, 7.) Poliittisen tyylin analyysi tuleekin ymmärtää ennen kaikkea näkökulmana poliittiseen, ei yksiselitteisenä metodina. Poliittisen tyylin näkökulma on syntynyt vastauksena sellaiselle politiikan ymmärtämiselle, jossa auktoriteetit eivät enää yhdistä kansaa eivätkä nauti enää samanlaista kunnioitusta kuin ennen. Ominaista on myös kollektiivisen toiminnan uudet muodot ja irtautuminen formaaleista yhdistyksistä ja niiden synnyttämistä toimintarepertoaareista. Poliittisen tyylin näkökulma pyrkiikin vastaamaan postmodernin politikoinnin ominaisuuksiin, joiden yhtenä ilmentymänä voidaan pitää 1990-luvun vastakulttuurista ympäristö- ja eläinoikeusliikettä, joka radikaaliudessaan loukkasi yhteiskunnan valtakulttuurin uskomuksia ja määritteli siten uusia poliittisia ongelmia ja ratkaisuehdotuksia. Uutta liikehdintää on kuvattu mediajulkisuuteen vetoamisessa aiempaa itsetarkoituksellisemmaksi, katkokselliseksi, pistemäiseksi ja yksilökeskeiseksi (Konttinen & Peltokoski 2004, 179). Poliittinen tyyli näkökulmana ei sisällä ajatusta pysyvyydestä ja jatkuvuudesta, mikä taas oli leimallista politiikalle ajankohtana, jolloin eturyhmätutkimuksen teoreettinen perusta syntyi. Pitkäjänteisyys ja strateginen suunnittelu korostuvat edelleen eturyhmätutkimuksen perinteestä ponnistavassa kirjallisuudessa, vaikka perinteisen ”uhrautuvan vapaaehtoistoiminnan” ymmärretään väistyvän yksilöityvän projektityöskentelyn tieltä (esim. Heikkala 2000).

Mikä on sitten postmodernille tyylin näkökulmalle ominaista? Tuomen ja Sarajärven (2002, 55–56) mukaan postmodernille tieteelle on kolme tunnusmerkkiä: 1) relativismi, mikä tarkoittaa sitä, että ei ole olemassa minkäänlaista objektiivista tietoa, jonka avulla voitaisiin ymmärtää sosiaalista elämää. Toimijoiden tuottamien merkitysten takana ei ole objektiivista todellisuutta, vaan kaikki tieto on suhteessa kontekstiinsa ja rakenteisiinsa. 2) Subjektin kuolema, mikä tarkoittaa sitä, että moderni myytti yksilöistä luovina subjekteina on harhaa. Ihminen on alisteinen suurille organisaatioille ja uudelle kulttuuriteollisuudelle, eikä tämän koneiston sisällä voi syntyä aidosti yksilöllistä ilmaisuja. 3) Suurten teorioiden häviäminen, mikä on johtopäätös ensimmäisestä tunnusmerkistä, objektiivisen tiedon kieltämisestä. Keskeistä on tieteellisten oppialojen rajojen murtaminen ja monialaisen, erilaiset ideat yhdistävän oppialan luominen. Postmodernille on ominaista, että ideoita voidaan lainata lähes kaikista mahdollisista tutkimuksista. Olennaisinta on tuottaa uusia ja kiinnostavia tutkimustuloksia.

Näistä kolmesta postmodernin tieteen tunnusmerkistä subjektin kuolema on selvästi ristiriidassa Lappalaisen tarkoittaman tilannesidonnaisen tyyli-tutkimuksen ja politiikan ymmärtämisen kanssa (ks. tästä myös Rättilä 2001). Hariman (1995) ja Maffesoli (1995) puolestaan korostavat kokonaisuuden tarkastelua, missä yksilö ei saa niin suurta merkitystä kuin Lappalaisen ajattelus-

sa. Esimerkiksi Maffesoli kirjoittaa yhteisöllisyydestä yhdistyksellisyyden sijaan, postmodernista heimolaisuudesta ja tulkitsee, että tyyli on kollektiivisen tunteen olennainen piirre (Maffesoli 1995, 35). Lappalainen (2002, 21–22, 185) taas korostaa nimenomaan yksilöiden antamia merkityksiä organisoitumisessa ja valtasuhteiden muodostumisessa beakiläisen alapoliittikan hengessä. Alapoliitikassa yhteiskunnallisen vaikuttamisen näyttämöllä ovat perinteisen poliittisen järjestelmän ulkopuoliset toimijat ja siinä tunnustetaan yksilöiden merkitys kilpailtaessa vaikutusvaltaasta poliittiseen (Lappalainen 2002, 22). Sen sijaan poliittisen toiminnan ainutlaatuisuuden ja poikkeuksellisuuden korostamisen voi tulkita jonkinasteiseksi relativismiksi. Lappalaisen (2002, 92) mukaan ”tosiasiat” ovat aina poliittisia, tosin sanoen monimerkityksisiä ja siten tulkinnanvaraisia. Lappalaisen tuotannossa on sosiaalisen konstruktionismin pohjavire. Konstruktionismi näkyy esimerkiksi poliittisten ”rakenteiden” tulkinnanvaraisuutena (Lappalainen 2002, 68–72). Suurten teorioiden häviäminen voidaan puolestaan rinnastaa politiikan tutkimuksessa väitteeseen instituutiokeskeisen tutkimuksen selityskyvyn häviämisestä. Postmoderniin viittaa myös Lappalaisen (2002, 7) kuvaus suomalaisen poliittisen toiminnan muutoksesta 1990-luvulla, missä hän korostaa poliittisen järjestelmän pirstoutumista ja poliittisen toiminnan moninaistumista. Toisaalla Lappalainen (2002, 93) liittää toimintatyylien moninaisuuden ja ennakoimattomuuden nimenomaan uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja toteaa, että niissä toimivien ihmisten poliittista orientaatiota ei voida kategorioida perinteisin menetelmin. Poliittikan postmodernius rajautuu siten kansalaisaktivismiin ja sen moninaisiin ilmenemismuotoihin. Lappalainen (2002, 186) pitääkin eräitä esitettyjä käsityksiä yhteiskunnan fragmentoitumisesta yliampuvina – tyyllisinä keinoina herättää ihmiset ajattelemaan. Muutoinkin kollektiivi vs. yksilö -akselilla Lappalaisen tyyli -käsite eroaa Harimanista ja Maffesolista. Jälkimmäistä esimerkiksi Sulkunen (1995, 5) pitääkin postmodernistina, ei vain postmodernin yhteiskunnan teoreetikkona.

Teoreettisesti poliittisen tyylin analyysi perustuu konstruktionistiseen ajatteluun, jossa on keskeistä asioiden määrittäminen. Määrittely on kamppailua, jossa poliittiset toimijat pyrkivät omilla perusteluillaan kumoamaan toistensa näkemykset. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, 9) jaottelussa sosiaalinen konstruktionismi on vaihtoehtoinen näkökulma ’realistiselle’ kielen käytön tutkimukselle. Edellinen katsoo kielen käyttöä todellisuuden rakentamisena ja jälkimmäinen todellisuuden kuvana. Sosiaalisen konstruktionismin suuntauksia on edelleen jaoteltu ’tiukkoihin konstruktivistisiin’ ja ’kontekstualistisiin’ sen mukaan, millainen asiantilojen ja ongelmanmäärittelyjen välisen suhteen katsotaan olevan (Väliaverron 1996, 40–43). Konstruktivistista lähestymistapaa on sovellettu useissa aiemmissa ydinjätteisiin liittyvissä tutkimuksissa (esim. Lidskog 1994; Litmanen 2001; Sundqvist 2002). Se on koettu hedelmällisenä lähestymistapana yritettäväksi ymmärtää ydinjätteistä ja niitä koskevista konflikteista syntyneitä erilaisia tulkintoja.

Lappalaisen (1997a; 1997b) mukaan *politiikassa on kyse kilpailevista ongelmien määrittämisen ja esittämisen tavoista sekä niiden sisällöstä*. Lappalainen hylkää politiikka -käsitteen, jossa politiikka rajataan tiettyihin julkisiin tai yksityisiin organisaatioihin (ks. Jansson 1985, 3–37; vrt. Berndtson 1993, 24–28). Poliittikan ”sijaintipaikka” ei siis ole sidottu ennalta määrättyihin toimijoihin tai sektoriin, vaan politiikka on kollektiivisen dialogin, harkinnan ja arvioinnin taitoa (Lappalainen 1997a). Tällainen käsitys politiikasta hylkää ns. harmoniaperspektiivin, politiikan yhteisten asioiden hoitamisen, ja keskittyy sen sijaan politiikan aspektiluonteeseen ja konfliktiperspektiiviin (Palonen 1988, 19–20). Näin ymmärrettynä politiikan tutkiminen on luontevaa sosiaalisen konstruktionismin teoriaperinteen pohjalta, jossa yhteiskunnalliset ongelmat nähdään

sosiaalisen toiminnan konstituioimiksi (Berger & Luckmann 1994; Hannigan 1995, 34–38; Väli-verronen 1996, 40–46). Konstruktivistisessa näkökulmassa tutkimuskohteena on prosessi, yhteiskunnallisen (poliittisen) ongelman synty ja kehitys. Huomio kiinnittyy erityisesti todellisuutta koskeviin määritelmiin ja painostusryhmien toimintaan (Väli-verronen 1996, 40–41.)

Poliittisen tyylin näkökulmasta tutkimuksen keskiöön nousee toimijoita ja toimintaa, jota instituutiokeskeinen politiikan tutkimus ei ota yhtä herkästi huomioon. Kyse on ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnan toimijoista ja toiminnasta, erityisesti uudemmasta liikehdinnästä. Myös tietyissä liiketutkimuksen lähestymistavoissa näkyy tyylianalyysille ominainen kiinnostus 'epätavalliseen' poliittiseen toimintaan. (Doyle & McEachern 1998, 55–57; della Porta & Diani 1999, 15, 165–192; Konttinen & Peltokoski 2004). Laajoja yhteiskunnallisia liikkeitä koskevien teorioiden soveltaminen pieniin paikallisiin toimijoihin ja kiistoihin ei kuitenkaan ole aina ongelmatonta (ks. Litmanen 1994a, 40–42). Litmanen ratkaisuna oli tukeutuminen sosiaaliseen konstruktio-nismiin, jonka avulla paikallinen konflikti käsitteellistyi osapuolten vuorovaikutuksen tuloksena muokkautuvaksi prosessiksi. Myös uudemmassa ydinjätehuoltojärjestelmän läpinäkyvyyttä ja toimintaa tarkastelevassa systeemanalyttisessä tutkimuksessa kansalaisyhteiskunnan toimijat on otettu huomioon (esim. Espejo 2003; ks. myös Suominen 1999). Ydinjätehuollon uskottavuuskriisi onkin synnyttänyt tarpeen pohtia sitä, millaisilla menetelmillä kansalaisosallistuminen tulisi järjestää erilaisissa tilanteissa (ks. esim. Hunt & Wynne 2000; Atherton & Hunt 2002). Taustalla on tarve kehittää itse kommunikaatio- ja konsultaatiomenetelmien tilanneherkkyyttä, mutta taustalla voi nähdä myös tarpeen ottaa huomioon kansalaisyhteiskunnan aktiivisuuden moninaiset ilmentymistavat.

Tyyllillä on Lappalaisen mukaan annettavaa ennen kaikkea uusien ja uusiutumaan pyrkivien poliittisten liikkeiden tutkimukselle. Järjestelmään 'sopimattomina' poliittisen toiminnan muotoina Lappalainen (2002, 22–23) mainitsee muun muassa ulkoparlamentaariset liikkeet, kansalaisaktiivisuuden ja sen erilaiset ilmenemismuodot. Yhteiskunnallisilla liikkeillä ei ole homogeenistä ja integroitua identiteettiä, vaan identiteetti syntyy joka kerta uudelleen toimijoiden ja organisaatioiden välillä käytyjen neuvottelujen tuloksena. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden ominaisuus on tietynkaltainen epämääräisyys, sijoittuminen poliittisen ajattelun ja toiminnan kartalla kaikkialle ja ei minnekään. Tästä seuraa Lappalaisen (2002, 93) mielestä se, että liikkeissä toimivien ihmisten poliittista orientoitumista ei voida analysoida ja kategorisoida perinteisin menetelmin.

Uusien liikkeiden piirre on myös niiden muodollisen rakenteen muuttuminen tietyllä tavalla epämääräiseksi. Uusia yhteiskunnallisia liikkeitä ei voi verrata intressiryhmiin tai organisaatioihin, minkä vuoksi pluralistista intressiryhmämallia ei voi soveltaa niihin. Liikkeet ovat rakenteeltaan kompleksisia, hyvin epämuodollisia ja hahmottomia ja ne määrittelevät jatkuvasti uudelleen ongelmiksi havaitsemiaan ja puolustamia asioita. (Lappalainen 2002, 94; alun perin Doyle & McEachern 1998, 62). Liikkeet ovat ameebamaista, jatkuvassa muutoksen tilassa olevaa toimintaa, jolla ei ole varsinaisia rakenteita. Tässä työssä paikallisen liikkeen käsitteellä viitataankin rajatusti paikalliseen toimintaan, joka on vain yksi 'rakenneosa' yhteiskunnallisessa liikkeessä. Paikalliseen, vain tietyn ajan toimivaan yhden asian liikkeeseen on viitattu myös protestikam-

panjan käsitteellä erona protestiliikkeeseen ja yhteiskunnalliseen liikkeeseen (Byrne 1997, 165–167).

Tarkasteltavista toimijoista paikalliset yhden asian liikkeet mielletään perinteisessä poliittisiin instituutioihin keskittyneessä politiikan tutkimuksessa edustuksellisen päätöksentekojärjestelmän 'ulkopuolisiksi' toimijoiksi. Ydinjätteen loppusijoituksen vastustamisessa on havaittavissa uuden yhteiskunnallisen liikkeen piirteitä ja yksittäisten paikallisten ryhmien voidaan ajatella ilmentävän jossain määrin myös laajempaa ydinteknologian vastaista liikettä, kun otetaan huomioon, että yhteiskunnallisen liikkeen sisäinen rakenne voi olla hyvinkin monimuotoinen (Doyle & McEachern 1998, 56–66). Paikallinen toiminta jäi kuitenkin pääsääntöisesti yksittäisiksi protestiliikkeiksi ja painostusryhmiksi, eikä niistä muodostunut yhtenäistä kansallista vastavoimaa Posivalle, vaikka esimerkiksi Kivetty-, Loviisa- ja Romuvaara-liike yrittivät herätellä yhteistyötä ”Ydinjätteen peruskallio” -projektilla. Minkäänlaista järjestelmällistä yhteistyötä ei kuitenkaan syntynyt, ja liikkeiden yhteydenpitokin jäi lähinnä satunnaiseksi tietojen ja kokemusten vaihdoksi (Kojo & Suominen 1999, 103). Vastustavat liikkeet hiljentyivät sitä mukaan, kun oma kotikunta tippui pois ehdokkaiden joukosta. Tiiviin yhteistyön esteenä oli toimijoiden resurssipula sekä osittain ehkä myös paikallisten liikkeiden väliset näkemuserot loppusijoituspaikan sijainnista.⁶

Lappalaisen (2002, 22; ks. myös Doyle & McEachern 1998, 55) mukaan instituutiopainotteisen lähestymistavan ongelmana on ollut kyvyttömyys tai haluttomuus tunnistaa ja eritellä järjestelmän toimivuuteen 'sopimattomia' poliittisen toiminnan muotoja. Tällaisia ovat muun muassa erilaiset ulkoparlamentaariset liikkeet. Toisaalta eturyhmä ja painostusryhmä -käsitteetkin kattavat kansalaisjärjestöt, kansalaisliikkeet sekä viranomaiset ja yksittäiset liikeyritykset (Paloheimo & Wiberg 1997, 243–251; Ruostetsaari 1998, 131). Eturyhmätutkimuksen ei kuitenkaan ole nähty tarjoavan teoreettisia työkaluja uusien yhteiskunnallisten liikkeiden ja kansalaistoiminnan tutkimiseen, koska eturyhmätutkimuksen perinteessä toiminta oletetaan kaavamaiseksi ja institutionalisoituneeksi, minkä liiketutkijat puolestaan näkevät juuri rikkoutuneen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toiminnassa (esim. Doyle & McEachern 1998, 55; Lappalainen 2002, 94–95).

Instituutiopainotteisessa ydinjättepolitiikan tutkimuksessa, jota Suomisen (1999; 2002; vrt. Jacob 1990; Sundqvist 2002) lähestymistapa edustaa, mielenkiinto kohdistuu valtioneuvostoon, edus-

⁶ Kivetty- ja Romuvaara-liike vaativat ydinjätteen sijoittamista ydinvoimalapaikoille. Eurajoelle vastustajat puolestaan pitivät Itä-Suomen graniittikalliota parempana loppusijoituspaikkana kuin Olkiluotoa. Loviisa-liikkeen puheenjohtajan mielestä ydinjätteitä ei pitäisi kuljettaa Kuhmoon tai Äänekoskelle. Liike ei kuitenkaan ollut yksimielinen asian suhteen. (LS 20.2.1998.) Myös loviisalaisen ympäristöjärjestö Ympäristörenkas ry:n riveistä ilmaistiin vaatimuksia jätteen sijoittamisesta itärajalta (LS 9.2.1999). Yhteistyö oli jonkin verran aktiivisempaa kansallisen ja paikallisen tason välillä kuin tutkimuskuntien paikallisten toimijoiden välillä. (Litmanen 1994a, 135–136; Suominen 1998, 43–58; Kojo & Suominen 1999, 103, 114; Veijalainen 1999, 64–67.) Paikallisten toimijoiden keskeisin tavoite oli ydinjätteen loppusijoituksen estäminen yksittäisessä kunnassa, kun taas yhteiskunnalliselle liikkeelle poliittinen ja kulttuurinen muutos on olennaisempaa kuin yksittäinen päätös (Byrne 1997, 170–173).

kuntaan ja poliittisiin puolueisiin.⁷ Paikallisten ydinjätekiistojen ja loppusijoituspaikan valintaprosessin ymmärtämisessä edellä mainituilla toimijoilla ei kuitenkaan ollut mitenkään merkittävää roolia, vaan keskeisiä toimijoita olivat ydinvoimateollisuus, kuntaorganisaatiot ja paikalliset liikkeet. Aikaisempi suomalainen yhteiskuntatieteellinen ydinjätetutkimus onkin huomionut näkyvästi paikallisten liikkeiden toiminnan (ks. Litmanen 1994a; Suominen 1998). Sen sijaan viranomaisraportteja ja yleiskuvaukseen pyrkiviä esityksiä hallitsee instituutiopainotteinen poliittisen järjestelmän toiminnan ja toimivuuden kuvaus. Ne eivät vie lukijaa kiistojen ytimeen, vaan antavat yksinkertaistetun ja mekanistisen kuvan päätöksentekoprosessista (esim. Rasilainen & Vuori 1999, 16–20; McEwen & Äikäs 2000, 5–51; Vira 2001; STUK 2003, 11–15, 20–25, 36–37). Keskeisintä niille näyttäisi olevan muodollisen päätöksentekoprosessin ennalta määriteltyjen vaiheiden kuvaus, jossa sivuutetaan hankkeesta käyty tosiallinen poliittinen keskustelu.

Lappalainen (2002, 21–26) perustelee poliittisen tyylin näkökulmaa Ulrich Beckin alapoliittikalalla, poliittisen luonteenomaisella itseorganisoitumiskyvyllä. Organisoitumiskykyä ilmentävät nimenomaan perinteisen poliittisen järjestelmän ulkopuoliset toimijat. Instituutiokeskeisen politiikan tutkimuksen analyysikyky on ratkaisevasti heikentynyt, koska kaksijakoinen maailma, yksiselitteinen ja epävarma modernius on muodostumassa. Instituutiot tyhjenevät poliittisesta, kun taas toisaalla koetaan poliittisen ei-institutionaalinen renesanssi. Renesanssissa politiikka ei enää samaistu valtioon ja muodollisiin velvotteisiin. Lappalainen päättelee, että politiikka on muuttanut paikkaansa alueille, jotka teollisessa kapitalismissa pysyivät suojassa poliittiselta. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi liike-elämä, tiede ja arkielämä. Rättilä puolestaan (2001, 205) tulkitsee, että kyse on poliittiseen subjektiviteettiin liittyvistä muutoksista, joissa perinteiseen osallistumiseen liittyneet kollektiiviset identiteetit muuttavat muotoaan ja että identiteetit määntyvät aiempaa liikkuvammin ja projektikohtaisemmin.

Paikallisissa ydinjätekiistoissa politiikan paikan muuttaminen näkyy hyvin, sillä virallisen poliittisen järjestelmän toimijat kuten paikalliset puolueorganisaatiot ja viranomaiset, kauppa- ja teollisuusministeriö ja Säteilyturvakeskus, olivat passiivisia (paikallisesti/julkisuudessa). Sen sijaan sekä hankkeen kannattajat että vastustajat muodostivat paikallisia toimintaryhmiä. Loppusijoituksen toteutusvastuu oli ydinvoimateollisuuden omistamalla liikeyrityksellä, ensin Teollisuuden Voiman ydinjätetoimistolla ja sittemmin Posiva Oy:llä. Ydinvoimateollisuus oli näkyvästi esillä paikallisessa julkisuudessa, aivan kuten loppusijoituksen vastustajatkin. Poliittisen ei-institutionaalinen renesanssi näkyy myös raporteissa, jossa käsitellään ydinjätehuollon avoimuuden, läpinäkyvyyden ja sidosryhmäosallistumisen järjestämistä, kansalaisyhteiskunnan huomioon ottamisena.

⁷ Lisäksi energiapolitiikan tutkimuksessa Ruostetsaari (1986, 155–171) on tutkinut ydinenergiain valmistelua, mikä koskettaa myös ydinjätepolitiikkaa ja loppusijoitushanketta. Suomen ydinjätepolitiikasta ei ole kuitenkaan kirjoitettu kattavaa perusteosta.

2.3.2 Tyylin tilannesidonnaisuus

Ydinjätteen loppusijoituksesta vastaavan teollisuuden ja paikallisten vastustavien ryhmien toimintaa tarkastellaan siis poliittisen tyylin näkökulmasta. Nykysuomen sanakirjan määritelmän mukaan tyyli on ...

”vars. estetiikassa: taidetuotteen tai taiteellisen esityksen yhtenäisenä erikoisleimaisuutena ilmenevä tekijä tai esittäjälle ominainen tai jnk koulukunnan, ajan, kansallisuuden tms. kulloistakin taidekäsitystä, makusuuntaa tms. vastaava ilmaisu-, esitystapa; (sellaiseen perustuva) taidetuotteen tai taiteellisen esityksen yhtenäinen erikoisleimaisuus; myös sellaisena ilmenevä makusuunta, tyyli-laji, -suunta” (Nykysuomen sanakirja 3 1983, 113).

Arkipäivän elämässä tyyli on puheenaiheena, jos se ihastuttaa tai vihastuttaa. Kummassakin tapauksessa tyyli on kuitenkin jotain sellaista, mikä saa kohteen erottumaan muusta joukosta. Erottuminen ja julkisuus ovat taas edellytyksiä, jotta tietty asia saadaan ihmisten tietoisuuteen. Reaktiomme tyyliin, olivatpa ne sitten ihastusta tai vihastusta, aiheutuvat sisäistämistämme käsityksistä siitä, miten tiettyjen asioiden pitäisi olla, jotta ne miellyttäisivät meitä ja jotta hyväksyisimme ne. Käsityksemme eivät ole kuitenkaan pysyviä, vaan määrittelemme niitä uudelleen suhteessa muuttuvaan ja uusia ärsykeitä antavaan ympäristöömme. Todellisuutemme on siten luonteeltaan opittu ja konstrukttiivinen. Käsityksien muutoksissa lienee useimmiten kyse entisen käsityksen vahvistumisesta ja tarkentumisesta kuin entisen käsityksen romuttumisesta. Poliittiselle toimijalle tyyli on työkalu odotuksien rikkomiseen, entisiin odotuksiin vastaamiseen ja ennen kaikkea uusien odotusten luomiseen. (Kojo 1999b, 160–163.) Merkityksellistämässä nähdäänkin olevan aina kaksi vastakkaista tendenssiä: yhtäältä merkityksien vakiinnuttaminen ja toisaalta merkityksen rajojen hämäryys, merkityksien moninaisuus sekä merkityksien muuttuminen ja uusien merkityksellistämisen tapojen esiin nouseminen (Jokinen 1999, 39). Merkityksellistämällä puolestaan rakentuu tietyille kulttuuripiirille ominainen erottelujärjestelmä (Alasuutari 2001, 107), joka ’lokeroi’ esimerkiksi ydinjätteet osaksi yhteisöä. Erottelujärjestelmä vaikuttaa siihen, mihin asioihin ja miten ydinjäte yhdistetään sekä mistä asioista ja miten se erotetaan paikallisessa yhteisössä.

Mitä poliittisella tyyllillä sitten tarkoitetaan? Soveltamalla määritelmää poliittiseen toimintaan, voidaan todeta, että poliittinen toiminta on tyyllistä silloin, kun sille on ominaista jokin erikoisleimainen esitystapa. Tyyli ei kuitenkaan ole pelkästään muotokysymys, vaan kuten Lappalainen (2002, 24–25) korostaa John Nelsoniin viitaten kyse on muotosisällöstä (form-with-content), muodon ja sisällön erottamattomasta ykseydestä. Pelkkään muotoon perustuvaa ’yksiulotteista’ tyylin tutkimusta edustaa esimerkiksi Pesosen ja Sänkiahon (1979) kansalaisten poliittista käyttäytymistä koskeva tutkimus, jossa erotettiin sovinnainen ja epäsovinnainen osallistuminen osallistumismuotojen perusteella (ks. myös Koski 1970; Kojo 1999a; Helander & Pikkala 1999).

Juuri sisällön korostuminen erottaa tyylianalyysin retoriikan lähestymistavasta ja sille ominaisesta miten-kysymyksestä (retoriikasta esim. Jokinen 1999; Kuusisto 1998). Lappalainen terottaa kuitenkin, että poliittiset toimijat profiloituvat myös sisällöllisten asiakysymysten ja toiminnan aatteel-

listen perustelujen avulla (Lappalainen 2002, 25). Ydinvoima ja -jätteet ovat olleet vahvasti profiloiva asiakysymys erityisesti paikallisesti. Paikallisen toiminnan tietoinen uusintaminen osoittaa, että ydinvoimakysymyksen tarjosi mahdollisuuksia erilaisiin sisällöllisiin profiloitumistapoihin (ks. Rosenberg 1999; 2004).

Poliittisessa tyylianalyysissä sekä Lappalainen (1997a, 89–91; 1998, 502–503) että Hariman (1995, 3–5) korostavat politiikan luonteen uudelleen pohtimista ja molemmilla on politiikan erityisluonteen osoittamisen työkaluna tyylin käsite. Lappalainen, toisin kuin Hariman tai Siisiäinen (1998), rajautuu kuitenkin heti alkuun tyylin tutkimisessa tarkemmin toimijaan ja välittömään toimintatilanteeseen. Harimanin ja Siisiäisen, joka operoi tyylin sijaan kollektiivisen toiminnan käsitteellä, tutkimusote on nyanssien erottamisesta huolimatta lopulta yleistämiseen tähtäävä, kun taas Lappalaiselle on loppuun saakka olennaisinta poliittisen toiminnan erityispiirteiden säilyttäminen. Harimanin mukaan tyyllissä on kyse kulttuurisista toimintamalleista, yhtenäisistä repertoaareista. Lappalaisen katsoo tällaisen käsityksen soveltuvan pysyväistyneiden, jo osittain automatisoituneiden, kulttuuristen käytäntöjen tutkimiseen, mutta ei poikkeuksellisen toiminnan tutkimiseen. (Lappalainen ym. 1999, 19; Lappalainen 2002, 107–108).

Hariman ymmärtää poliittisen tyylin ”*retoristen konventioiden koherentiksi repertoaariksi, jonka poliittinen tehoavuus perustuu esteettisille reaktioille*” (Hariman 1995, 3–4). Lappalainen puolestaan korostaa tyylin tilannesidonaisuutta ja ainutkertaisuutta, jolloin ”*kussakin poliittisessa tyyllissä on kyse määrittämisen ja esittämisen tavoista sekä niiden sisällöstä tai merkityksellisistä, todellisuuden konstruomisesta. Kullakin poliittisella tyyllillä on omaleimainen retoriikkansa.*” (Lappalainen 1997b, 368.)

Hariman näkee tyylin ilmenemisen yksittäisissä tilanteissa kuten Lappalainen, mutta Hariman painottaa tyylin ‘suurta linjaa’, siis kokoavia, yhdenmukaisia repertoaareja (Hariman 1995, 4). Tyyli koostuu tietyille poliittiselle osakulttuurille ominaisista suostutteluokeinoista, jotka voi mielestäni rinnastaa kollektiivisiin toimintarepertuaareihin (Siisiäinen 1998). Voidaan ajatella, että tutkimuksessa tarkasteltavat toimijat heijastavat toiminnallaan, paitsi Harimanin ja Siisiäisen kuvaamia kulttuurisia tyylejä ja kansallisia traditioita, kuten yhdistysmuotoisuutta ja rauhanomaisuutta, niin myös protestoinnin muotoutumisen paikallisia eroja, jotka syntyvät toimijan arvioidessa toimintaansa suhteessa merkitykselliseksi kokemaansa kontekstiin. Juuri tähän paikallisuudesta ja tilanteiden ainutlaatuisuudesta kumpuavaan tutkimuksen katvealueeseen Lappalainen haluaa kääntää suurennuslasin. Tällaisia paikallisia eroja syntyy esimerkiksi tilannekohtaisten viholliskuvien myötä. Lappalainen pitääkin antropologista selitysmallia varsin relevanttina tyylianalyysille. Antropologinen selitysmalli painottaa kulttuurin riippuvuutta asioiden luokittelusta, siis erojen merkitsemisestä (Lappalainen 2002, 154). Näiden erojen muodostumisen ymmärtämiseen viitataan ydinjätehuollon yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa muun muassa kommunikatiivisella kompetenssilla (Lidskog & Sundqvist 2004, 265) ja yhteiskuntatiedustelulla (social intelligence, vrt. military intelligence, Hunt & Wynne 2000).

Lappalaisen tarkoittamassa tilannesidonaisuudessa valtatutkimuksessa on keskeistä vallan käytön kontekstiin ja sen paljastavaan aineistoon pureutuminen, mikä osaltaan auttaa ymmärtämään

johtopäätöstä tyylien ainutkertaisuudesta (ks. vallan erityisen empirian tutkimus Lappalainen 1998; 2002; Lappalainen ym. 1999, 20, 22). Lappalainen korostaa, että tällaisen tutkimuksen tavoitteena ei ole rakentaa malleja tai tehdä yleistyksiä, vaan keskittyä empiriaan eli tapausten erityisiin ja yksilöllisiin piirteisiin (Lappalainen 2002, 73–83). Lähestymistavalle on ominaista edellä mainittu muodon ja sisällön erottamaton ykseys, muotosisältö (form-with-content, ks. Lappalainen 2002, 24–25). Eturyhmätutkimuksessa korostuu sen sijaan toiminnan ’muoto’ (ks. keskeiset kysymykset Ruostetsaari 1998, 141), jolloin toiminnan tuottaman valtasuhteen hahmottaminen on vaikeampaa. Myös liiketutkimuksen kulttuurisiin ja materiaalsiin resursseihin nojaava lähestymistapa jää taka-alalle (vrt. della Porta & Diani 1999, 185–186). Toiminnan jatkuvuuden tarkastelemisen kannalta ’sisällön’ huomioon ottaminen on haaste, sillä toiminnan muoto voi säilyä, mutta sisällölliset vaihtelut voivat helposti olla huomattaviakin.

Lappalaiselle tyyliä eivät ole ideaalimalleihin tai valmiisiin luokkiin sidottuja. Hän väittää, että ”*poliittiset tyyliä eivät ole redusoitavissa joihinkin ennalta määrättyihin luokkiin tai ideaalityyppeihin, vaan kustakin aineistosta voi nousta mitä erilaisimpia tyyliä*” (Lappalainen 1997b, 369). Siten esimerkiksi intressiryhmien vaikuttamispyrkimysten luokittelu olisi tyylin tulkitsemista etukäteen kahlitsevaa (esim. Salisbury 1975, 206–218). Väite tilanteiden ja niissä esiintyvien tyylien ainutkertaisuudesta toteutuu kuitenkin vain mikrotason tarkastelussa. Kysymykseksi nousee jälleen se, kuinka yksityiskohtaista ja erottelevaa tyylin tutkimuksen tulisi olla eli mikä katsotaan riittäväksi erottelutarkkuudeksi. Lappalaisen vastaus on selvä, sillä hän korostaa tiukan aineistokeskeistä ja tilannesidonnaista politiikan tutkimusta (ks. Lappalainen 1997a; 1998b). Tässä tutkimuksessa tilannesidonnaisuus korostuu esimerkkitapausten analysoinnissa (luvut 5.1.3 ja 5.3.2).

Tilannesidonnaisten tyylien analyysissä on olennaista se, mitä asioita määritellään ongelmiksi, miten tietty asia tai tilanne määritellään ongelmaksi ja millaisia ratkaisuja ongelmalle esitetään sekä miten ongelmien ratkaisemiseksi konkreettisesti toimitaan (Lappalainen 2002, 28; myös 1997a, 89–91; 1998, 502–503). Kysymyksissä voidaan nähdä liittymäkohta tapaan, jolla sosiaalisessa konstruktionismissa puretaan yhteiskunnallisten ongelmien muotoutumista (ks. Hannigan 1995, 34). Lappalaisen tyyliä tutkimuksessa tosin rajaudutaan tiukemmin yksittäisiin tilanteisiin, ei niinkään ongelmien muotoutumisen historialliseen kontekstiin. Tyylien etsimiseen aineistosta Lappalainen (2002, 28; 1997a, 92) antaa hyvin selvät kysymykset:

- 1) Mitä asioita toimijat määrittelevät ongelmiksi?
- 2) Miten ongelmia määritellään?
- 3) Millaisia ratkaisuja esitetään?
- 4) Miten ongelmien ratkaisemiseksi konkreettisesti toimitaan?

Ongelmien määrittely ja ratkaisuiden esittäminen konkretisoituvat tutkimuksessa helposti puheeksi ja sitä myötä tekstuaaliseksi aineistoksi, mutta Lappalainen (2002, 185) muisuttaa, että tyylin tutkija ei kiinnitä huomiota pelkästään puhetoimintaan, vaan myös toimintaan ilman puheita. Kuitenkaan pelkät kysymykset eivät riitä, vaan tyylien formuloiminen vaatii lisäksi aineiston tulkintataitoa, jonka päävaiheina Palonen (1988, 21–22) näkee lukemisen, päättelyn ja kirjoittamisen. Palonen havainnollistaa toiminnan ja tekstin suhdetta vertaamalla politiikkaa näytelmään. Tutkijalla – tulkitsijalla – voi olla käytössään erilaisia ennen näytelmää ja sen jälkeen syntyneitä tekstejä, kuten näytelmän käsikirjoitus, ohjaussuunnitelma, arvosteluja ja kertomuksia. Kuitenkin ’varsinainen politiikka’ on itse esityksessä. Virtuosoimainen esitys ylittää etu- ja jälkikäteistekstit ja haastaa tulkitsemaan sitä, miten virtuosoisuus on ’vangittavissa’ ja miten se eroaa ja muuttaa teksteistä saatua kuvaa politiikasta. (Palonen 1988, 20.) Tulkinnan merkitystä tyylianalyysissä havainnollistaa Maffesolin (1995) käsitys tyylistä yhteisöllisyytenä ja kollektiivisena tunteena, mitä ei tavoita ellei tutkimusaineistoa kykene ylittämään. Ylittäminen tarkoittaa Palosen kuvaaman esityksen tavoittamista, sillä muutoin tutkijan käteen jää vain käsikirjoitus ja nippu arvosteluja. Lappalaisen tyylianalyysin vastaus kollektiivisen tunteen rekonstruktioon on erojen ja identiteettien tutkiminen. Tässä työssä tulkintaa on epäilemättä auttanut tutkijan läsnäolo ja keskustelut useissa ’esityksissä’, kuten esimerkiksi Romuvaara-rallissa, toimijoiden kanssa. Tulkinta ei siten pohjautu pelkästään teksteihin, vaan tutkijan käsitys toiminnasta on tietyiltä osin lavempi kuin pelkkään tekstiin nojautuva. Tutkijan osallistumista liiketutkimuksessa on pohtinut esimerkiksi Lidskog (1994, 175–177), joka esittää ratkaisuna keskittien kulkemista. Tutkijan on säilytettävä kriittinen etäisyys tutkimuskohteeseen, sillä täydellinen identifioituminen aiheuttaa näkökulmaan vinoutumia, mutta tutkijan on kuitenkin myös lähestyttävä tutkimuskohdetta oppiakseen jotain ja ymmärtääkseen eri näkökulmia.

Tyyli on sekä poliittisen käyttäytymisen että toiminnan väistämätön ulottuvuus, jota ei voida poistaa tai tehdä olemattomaksi. Maffesolin (1995, 61) mukaan tyylin pääominaisuus on esteettinen olemisen tapa, joka pyrkii pääsemään voitolle yhteiskunnassa ja joka ulottuu sosiaaliseen elämään kokonaisuudessaan. Tässä tutkimuksessa tyylianalyysia sovelletaankin kaikkeen toimintaan, ei siis pelkästään toimintaan Lappalaisen (2002, 63–67) tarkoittamassa arendtilaisessa merkityksessä, jossa poliittisen toiminnan laatuksena on arviointi. Valinta on perusteltavissa siten, että myös rutiinit ja käyttäytyminen – ja ehkä ennen kaikkea niiden toistaminen – rakentavat toimijoiden uskottavuutta. Uskottavuus rakentuu siis pitkällä aikavälillä, mihin Lappalainen viittaa tyylin infrastruktuuri-käsitteellä. Käsitteeseen palataan hieman myöhemmin. Tyyli ei ole vain toiminnan ominaisuus, vaan myös rutiineissa on tyyliä. Välillä tyyliä vain ’katoavat’ itsensänselvyyksinä näkyvistä. Toisin sanoen niiden intensiteetti on alhainen. Epäilemättä juuri tähän pyrkivät sekä loppusijoituksen kannattajat että vastustajat. Oma näkökulma pyrittiin normalisoimaan ja arkipäiväistämään. Jatkuva asian esillä pitäminen sinänsä ei ollut mikään tavoite, vaikka välillä taas tarvittiin terävämpää tyyliä uhkien ja erottautumiskohteiden kuten osoittamiseen.

Tyylianalyysia voi soveltaa myös viranomaisten ja liikeyritysten toiminnan tarkasteluun. Institutionalisoituneissa politikoinnin tavoissa tyyliaspekti vain jää helposti tiedostamatta (Lappalainen 2002, 159). Kyse on ennen kaikkea siitä, millaiseen tyyliin milloinkin reagoidaan eli siitä, milloin tyyli tulee näkyväksi ja milloin se taas mielletään niin normaaliksi ja arkipäiväiseksi, että siihen ei kiinnitetä huomiota. Toisin sanoen millaista toimintaa pidetään oikeutettuna ja hyväksyttävänä.

Lappalaisen rajauksen taustalla on halu erottaa poliittinen toiminta ja käyttäytyminen toisistaan, missä hän pohjautuu Hannah Arendtin ajatuksiin. Lappalaiselle poliittinen toiminta tarkoittaa ”nimenomaan *uuden aloittamista*, jonkin ennen näkemättömän prosessin saattamista liikkeelle” (Lappalainen 2002, 19). Toiminnalle on ominaista rutiiniprosessien katkaiseminen ja siten odottamattoman ja ennustamattoman mahdollistuminen. Käyttäytyminen ja toiminta voidaan nähdä sen rinnastaa aiemmin esitettyihin merkityksellistämisen tendensseihin. Siinä missä käyttäytyminen vastaa merkityksien vakiinnuttamista ja automatisoitunutta noudattamista, niin toiminta vastaa uusien merkityksien esiin nostamista ja joissain tapauksissa aiempien merkityksien tietoista hämärtämistä.

Tyylianalyysillä Lappalainen haluaa tavoittaa toiminnan poikkeuksellisuuden, mikä erottaa sen rutinoituneesta käyttäytymisestä, kulttuuristen konventioiden noudattamisesta. Taustalla on vahva näkemys poliittisen toiminnan ainutkertaisuudesta ja politiikan tutkimuksen keskittymisestä tapausten erityisiin ja yksilöllisiin piirteisiin, eikä malleihin ja yleistyksiin. Lappalaisen mukaan (2002, 76) ongelmanratkaisu on poliittisessa toiminnassa aina aikaisemmasta poikkeavaa huolimatta muuttumattomilta ja pysyviltä näyttävistä ilmaisuista ja toimintatavoista. Vaikka sanamuodot voivat ulkoisesti näyttää samoilta, ne ovat merkitykseltään erilaisia, koska esittäjien tilanne – ajan ja paikan suhteen – on aina erilainen. Poliittisen tyylin lähestymistavassa oletetaan, että toiminta ja sitä myötä vaikutusvalta muodostuvat tilannekohtaisesti: toimijoiden tilanearvioiden, toiminnan ja sen synnyttämien reaktioiden perusteella (Lappalainen 2002, 109–112). Lähestymistapa korostaa poliittisen toiminnan ennustamattomuutta ja muutosta.

Uuden aloittavaa toimintaa on epäilemättä havaittavissa ydinjätekamppailuissakin, mutta kuitenkin on kysyttävä, mikä merkitys loputtomilla pienillä eroilla on kokonaisuuden kannalta? Tai samankaltaisten tilanteiden vertailun kannalta? Kadotetaanko jotain, jos tutkimuksen tavoitteena on yksinomaan ainutlaatuisuuden paljastaminen? Kuinka syvälle ainutlaatuisuuden paljastamisessa on järkevää mennä? Lappalainen (2002, 52–53) vastaa Baumanin viitaten tilastollisen analyysin menettäneen relevanttiutensa tutkittaessa sosiaalisten ilmiöiden dynamiikkaa, koska tilastollisesti vähäpätöiset asiat voivat osoittautua ratkaisevan tärkeiksi. Huomio kiinnittyy toiminnan kvalitatiivisiin ominaisuuksiin, jotka ovat poliittisten identiteettien ja toimintatyylien rakennusaineita.

Vastakohtana käsitykselle politiikan ainutlaatuisuudesta eturyhmätutkimuksessa ja osin myös liiketutkimuksessa korostuvat toiminnan jatkuvuus ja muutoksen hitaus. Eturyhmätutkimuksessa (esim. Ruostetsaari 1998, 131–172) oletetaan, että vakiintuneiden eturyhmien toimintatavat ja -muodot ovat institutionalisoituneet, jolloin niiden tapauskohtainen vaihtelu on verraten vähäistä. Ruostetsaari (1998, 141) katsookin, että edunvalvonta ei ole luonteeltaan yleensä tilannekohtaista ja ad hoc -tyyppistä toimintaa, vaan eturyhmien toiminnan jatkuvuus ja traditiot sekä toiminnan tehokkuusvaatimukset strukturoivat sitä. Siisiäisen mukaan tietyn ajankohdan kollektiivisen toiminnan ymmärtäminen edellyttää sen tarkastelua suhteessa yhteisön kollektiivitajuntaan ja sen muutokseen. Perusajatuksena on, että ”*kollektiivisen toiminnan keinovalikoimat ovat ankkuroituneet kansallisiin poliittisiin ja organisatorisiin traditioihin ja että ne muuttuvat suhteellisen hitaasti*” (Siisiäinen 1998, 221). Poliittisen tyylin analyysissä puolestaan nojaututaan kuitenkin juuri tilannekohtaisuuteen, koska merkitykset muovautuvat tilanteittain, toisin sanoen

yhteiskunta on kontingenssi, mikä puolestaan aiheuttaa valtasuhteiden nopean muuttumisen. Lappalainen analysoi muutosta verrattuna 1960–70-lukuihin, jolloin eturyhmätutkimuksen analyysikyky alkoi murentua uusien liikkeiden synnyn myötä. Lappalainen (2002, 48) korostaa perinteisten kansallisvaltiollisten makrorakenteiden ja niiden yhteiskuntaa koossapitävien mekanismien pirstoutumista sekä uusien monitahoisten ja aiempaa nopeammin muuttuvien koheesiomuotojen ja poliittisten koalitioiden muodostumista.

Poliittisen tyylin analyysissä toiminnan jatkuvuuteen viitataan tyylin infrastruktuuri -käsitteellä, jolla Lappalainen (2002, 100–109) tarkoittaa pitkäaikaisen uskottavuuden – eräänlaisen yleisen perustyylin – rakentamista. Tyylin infrastruktuuri ei kuitenkaan ole toimintaa määräävä tekijä, vaan tulevaa toimintaa väljästi hahmottava ’suuri linja’, joka konkretisoituu erityistilanteessa jollain – ’suureen linjaan’ kehyksiin sopivalla – tyylillä. Tyylin infrastruktuuri muodostuu toimijan tavoista rakentaa tulevaisuudenkuvia ja pyrkimyksistä hankkia uskottavuutta kulloisenkin yleisön keskuudessa. Myös tyylin intensiteettiä nostamalla toimija pyrkii erottautumaan ja vakuuttamaan. (ks. Lappalainen ym. 1999; 2002.) Intensiteetti konkretisoituu toimintaa koskevissa valinnoissa. Esimerkiksi mielenosoitus voi perustua kynttilöiden valoon tai äänekkäisiin iskulauseisiin. Toimija joutuu kulloisessakin tilanteessa arvioimaan toimintansa intensiteetin asteen suhteessa asetettuihin päämääriin (della Porta & Diani 1999, 168–169, 181).

Tutkimuksessa oletetaan, että toimijan merkittävyys ja poliittiset suhteet eivät rakennu täysin tilannekohtaisesti ”puhtaalta pöydältä”, vaan aikaisempi toiminta ja sen synnyttämät reaktiot vaikuttavat siihen, miten toiset toimijat ottavat esitetyt näkemykset huomioon. Esimerkiksi keskustelussa viidennestä ydinreaktorista vuosina 2000–2002 ydinvoiman vastainen liike ei onnistunut vakuuttamaan kansanedustajien enemmistöä teknis-taloudellella argumentoinilla, joka ei kuulunut ympäristöjärjestöjen tavanomaiseen argumentaatioon (ks. Kojo 2004b). Siten toimijan tyylin infrastruktuuri – eturyhmätutkimuksen lähestymistavan termistöllä toiminnan institutionaalisoituminen – ilmaisee aikaisempien tilannesidonnaisten tyylien kasaantumista. Toimijan poliittisen arvioinnin kyky on erittäin olennaista poliittisen toiminnan kannalta. Toiminta perustuu tilanearvioon, jossa toimija koettaa ennakoida oman toimintansa ja ylipäättänsä tulevien tapahtumien vaikutuksia kohdeyleisöihin ja näiden reaktioita. Poliittinen arviointi on tulevan ennakkointia ja siihen pohjautuvaa oman toimintastrategian hahmottelua. Poliittinen arviointi on siis kaikkea muuta kuin tietoon perustuvaa toimintaa. Tässä mielessä se eroaa menneiden tapahtumien retrospektiivisestä arvioinnista, vaikka retrospektiivinen arviointi kehittää arviointikykyä. Lappalainen näkee kuitenkin keskeisenä oppina menneisyydestä sen ymmärtämisen, että tapahtumat ja ongelmat ovat ainutkertaisia. (Lappalainen 2002, 67.) Tällaiseen toimijan edunvalvonnan perinteisten menetelmien mukauttamiseen ja hylkäämiseenhän – eräänlaisen tilanearviointiin – Ruostetsaarikin (1998, 131) viittaa. Yksi lähestymistapojen ero näyttäisikin olevan se, missä vaiheessa ja missä tilanteessa toimija arvioi tulevaa toimintaansa – so. toiminnan jatkuvuutta ja muutosta. Tapahtuuko arviointi vain erityistilanteissa (kriisissä ja epäonnistumisen jälkeen)⁸ vai onko arviointi jatkuvaa ja ennakoivaa, jolloin toimijan voisi olettaa elävän erityistilanteesta toiseen. Tosin arvioinnin perusteellisuudessaakin voidaan ajatella olevan eroja. Lappa-

⁸ Esimerkiksi Romuvaara-liike arvioi strategiaansa vuonna 1993, sen jälkeen kun Kuhmo säilyi edelleen ydinjäteyhdyntöön tutkimuspaikkalistalla, vaikka Kuhmon kaupunginvaltuusto oli ottanut kielteisen kannan loppusijoitukseen liikkeen toiminnan tuloksena.

lainen (2002, 83) pohtiikin, milloin jatkuvaa arviointia sisältävä toiminta muuttuu käyttäytymiseksi.

2.4 Tutkimusmenetelmät

Poliittisen tyylin analyysi rohkaisee aineistolähtöiseen tulkintaan. Aineistosta etsitään jälkiä, jotka auttavat tulkitsemaan toimijan poliittista arviointia ja tyylejä. Tutkimusmenetelmällisesti suurin haaste on tulkinnan käytännön toteuttamisen avaaminen lukijalle ja sen luotettavuuden osoittaminen. Analyysiluvuissa onkin nojaututtu hyvin kuvailevaan esitystapaan. Tällä pyritään antamaan perustiedot ydinjäteyhtiön ja liikkeiden toiminnasta lukijallekin, jotta ennen kaikkea luvuissa 4.4 ja 5.4 tehdyt tyylitulkinnat (typologiat) olisivat todennettavissa. Tutkija on joka tapauksessa moniselitteisyyden tulkkina. Kielentutkimuksessa muistutetaan kielenkäytön 'utuisuudesta' ja siitä, miten kokemus kielellisen toiminnan todellisen tarkoituksen 'ymmärtämisestä' on suuressa määrin illusorista. Tutkijan vaativana tehtävänä on esittää perusteltu tulkintansa moniselitteisyyden hallintaan käytettyjen keinojen hahmottamisesta. (Suoninen 1999, 33). Apuna ovat tyylianalyysin työkalut kuten tyylin infrastruktuuri, odotustuotanto, menneisyshyödyntäminen ja tyylytypologiat.

Aineistolähtöisyyttä voidaan tarkastella myös Tuomen ja Sarajärven (2002, 102–105) antamien kolmen aineistolähtöisen analyysimallin avulla. Ensimmäinen viittaa yhdysvaltalaiseen laadullisen tutkimuksen perinteeseen. Siinä aineistolähtöisyys tarkoittaa aineiston pelkistämistä, ryhmitelyä, kategorioiden ja niitä yhdistävien kategorioiden luomista. Hariman (1995) luokittelee kokonaisuuksia, mutta edellä mainittu analyysimalli on ristiriidassa Lappalaisen (2002, 120) tyylianalyysin kanssa, jossa kartetaan tyyppittelyä, koska se nakertaa tutkittavan ilmiön ainutkertaista merkitystä, esineellistää ja ohentaa tarkasteltavaa kohdetta. Toinen analyysimalli viittaa fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen. Sille on ominaista aineiston kuvaus, analyysi – merkityskokonaisuuksien jäsentely, niiden esittäminen ja tulkinta – ja synteesi eli merkityskokonaisuuksien arviointi. Perinteessä korostuu tutkijan intuition merkitys. Tämä on selvä yhtymäkohta Lappalaisen tyylianalyysiin, jossa halutaan korostaa mielikuvituksen merkitystä oppimiskulttuurissa. Kolmas analyysimalli viittaa hermeneuttiseen perinteeseen, joka lähtee liikkeelle valmistelevalta tulkinnasta ja tekstin autenttisuuden määrittämisestä. Tutkijan esiymmärrystä seuraa teksti-immanenti tulkinta. Siinä tulkinta etenee hermeneuttisen spiraalin mukaisesti osasta kokonaisuuteen. Tämän jälkeen koordinoivassa tulkinnassa yksittäinen teksti tulkitaan suhteessa laajempaan merkityskokonaisuuteen. Tämä tarkoittaa tekstin tulkintaa laajemmassa tekstikontekstissa. Esiymmärryksen voi intuition tavoin katsoa korostavan tutkijan mielikuvituksen merkitystä analyysissa. Lisäksi tekstikontekstin huomioon ottaminen on selvästi osa Lappalaisen tarkoittamaa tyylianalyysia.

Lappalaisen tarkoittama aineistolähtöisyys antaa joitakin suuntaviivoja analyysille. Tyylianalyysissa on vältettävä tyyppittelyä ja ennalta annettuja luokitteluja tutkimuskohteen yksilöllisten ominaisuuksien säilyttämiseksi. Aineistolähtöisyyden tarve korostuu entisestään, kun otetaan

huomioon ydinjätteelle ominainen tulkinallinen joustavuus (Litmanen 1994a, 65; Sundqvist 2002, 29–31). Ydinjätteestä kuin myös sitä koskevista konflikteista voi siten olettaa syntyvän paikallisia määritelmiä, joiden taustalla ovat keskeisten toimijoiden kannanotot.⁹ Toimijoiden omat aikomukset ja merkityksenannot on siis pyrittävä säilyttämään. Tätä edesauttaa rajatun kontekstin tarkastelu tyylianalyysissä. Tyylianalyysi on enemmän poikkeuksen – erojen – tutkimista kuin yhtäläisyyksien ja samuuksien tunnistamista. Poliitiikan poikkeuksellisuuden ja moninaisuuden säilyttäminen taas puoltaa laadullisia menetelmiä kvantitatiivisten menetelmien kustannuksella. Lappalaisen mukaan kvantitatiivisessa analyysissä etsitään tilastollisia säännönmukaisuuksia, mikä ei jätä tilaa toiminnan yksityiskohdille ja luovuudelle (Lappalainen 2002, 187–192.)

Tutkimus perustuu menetelmällisesti ennen kaikkea laadulliseen sisällönanalyysiin, jota on sovellettu poliittisen tyylin näkökulmasta. Menetelmällistä ratkaisua leimaa valittu näkökulma, poliittisen tyylin analyysi, joka on toteutukseltaan kuvailevaa ja yksityiskohtaista. Kvantitatiivista analyysia (ristiintaulukointia) on käytetty vain vähän ja silloinkin pelkistetysti. Sovelletut laadullisen tutkimuksen 'tulkintasäännöt' tyylin infrastruktuurin analysointiin hahmottuvat, kun tarkastellaan seuraavaa lainausta, jossa Lappalainen (2002, 112) eritelee tyylin ulottuvuuksia.

Poliittisen arvioinnin tyyliulottuvuus ilmenee nimenomaan toimintatapana ja sen perustelemisen taitona. Pysyväisluonteinen tai yleinen tyyliulottuvuus ilmenee puolestaan vakuuttamisena, uskottavuuden rakentamisena. Perustelut siis vaihtuvat jatkuvasti tilanteesta toiseen, kun taas vakuuttamisella poliittiset toimijat pyrkivät rakentamaan itselleen kestävän uskottavuuden.

Tutkimuksen peruselementtinä ovat siis tilannekohtaiset perustelut, joiden avulla toimija perustelee kulloistakin toimintaansa, mutta joiden varaan rakentuu myös vakuuttaminen. Pysyväisluonteinen vakuuttaminen ei voi olla irrallaan yksittäisistä tilanteista, siis toimintatavasta ja perustelemisesta. Lappalainen kuitenkin erottaa toisistaan tyyliä väljästi hahmottavan 'suuren linjan', tyylin infrastruktuurin, ja toiminnan tyylin yksittäisissä tilanteissa so. perustelut. 'Suuren linjan' muodostuminen nähdään tässä tutkimuksessa eräänlaisena strategiavalintana, perustelut tilannesidonnaiseen arviointiin pohjautuvana taktiikkana. Tyylin infrastruktuuri ei kuitenkaan ole toimintaa määräävä tekijä, vaan se ilmenee esimerkiksi tekijän paikantumisen vaihtoehtoiseen kulttuuriseen käytäntöön. Paikantuminen johonkin arvomaailmaan on kuitenkin vain perusratkaisu, joka mahdollistaa toimimisen lukuisilla eri tyyliillä eri tilanteissa. (Lappalainen 2002, 100.) Toimijan paikantumisen voi olettaa muuttuvan ajan myötä, jos alun perin vaihtoehtoiseksi tulkittu näkökulma nousee määrääväksi.

Kronologista toimintakuvausta (ks. Litmanen 1994a) käytettiin tutkimuksessa aineiston järjestämiseksi ja kokonaiskuvan luomiseksi. Luvuissa 4.1, 4.3, 5.1, 5.2 ja 5.3 kronologinen toimintakuvaus suoritettiin kunnittain tai tapahtumittain. Luvussa 4.2 korostui kunnan tai tapahtuman sijaan

⁹ Litmanen (1994a, 65–69) omaksui määrittelykamppailun rajaukset pääsääntöisesti aiemmasta tutkimuksesta, ei omasta tutkimusaineistostaan. Litmanen eritteli paikallisten kamppailuiden vaiheet, mutta teki sen ennalta annettujen määritelmien rajoissa (Litmanen 1994a, 132–135).

vuorovaikutusprosessi, ympäristövaikutusten arviointimenettely. Kronologisuutta puoltaa se, että nimeämisen eli merkityksellistämisen tavat ovat pitkien historiallisten prosessien tulosta (ks. esim. Sundqvist 2002). Litmanen pyrki välttämään liian yksityiskohtaista kuvausta lisensiaatin-tutkimuksessaan. Se on epäilemättä hyvä ohje tuloksien raportoinnissa, mutta analyysivaiheessa yksityiskohtaisuus ei ole ongelma, jos koko tutkimusajanjakso voidaan pääpiirteissään analysoida samalla tarkkuudella. Pikemminkin se auttaa varmistamaan, että muodostuva kokonaiskuva on terävämpi.

Ensimmäisessä analyysivaiheessa aineisto järjestettiin aikajärjestykseen, jolloin muodostui pelkistetty toiminta- ja tapahtumaluettelo. Toisessa vaiheessa kiinnitettiin erityisesti huomiota toiminnan muotosisältöön. Aineistosta eriteltiin sisältöjä, jotka vastasivat seuraaviin kysymyksiin: Millaisia ongelmia toimija näkee nykyisyydessä? Millaisia ratkaisuehdotuksia toimijalla on ongelmaan? Miten toimija pyrkii vakuuttamaan yleisönsä? Ydinjäteyhtiön kohdalla ensimmäinen kysymys muotoutui mielekkäämpään muotoon, kun kysyttiin sitä, miten hanke määriteltiin. Näin siksi, että jo aineiston ensilukeminen osoitti, että yhtiön käsityksen mukaan loppusijoitus oli hyvin ongelmatonta. Tämä oli ominaista analysoiduille suurelle yleisölle suunnatuille teksteille, sillä varsinaisissa tutkimusraporteissaan yhtiö toi esille myös hankkeen epävarmuuksia (ks. esimerkkejä Posivan tutkimusaineiston analysoinnista Lammi 2004). Ongelmien sijaan yhtiö puhui suurelle yleisölle hankkeeseen liittyvistä tulevaisuudenkuvista. Kolmannessa vaiheessa, kun aineisto (yksittäiset tilanteet ja niihin liittyvät perustelut) oli käyty läpi, toimijan tyylin infrastruktuuri alkoi hahmottua. Tyylin infrastruktuurin keskeiset muutokset tulivat paremmin näkyviin pitkän aikavälin analyysissa. Tilannekohtaiset toiminnan perustelut ovat siten pohja, josta tutkimuksen tyylianalyysi ponnistaa.

Kielenkäytön tutkimuksessa, kuten diskurssianalyysissa, kiinnostus kohdistuu Suonisen mukaan sen pohtimiseen, miten toimijat tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään. Lähtöoletuksena on, että samaakin ilmiötä on mahdollista tehdä ymmärrettäväksi monin perustelluin tavoin, joten yhden yksiselitteisen totuuden olettamusta pidetään puutteellisena. (Suoninen 1999, 18.) Paikallisissa ydinjätekiistoissa on mitä suurimmassa määrin kyse juuri tästä: ydinvoimateollisuus ja (turvallisuus)viranomaiset eivät onnistuneet vakuuttamaan tutkimuskuntien yleisöjä yksiselitteisen totuuden olemassa olost. Paikalliset vastustavat liikkeet onnistuivat murentamaan uskoa ydinvoimateollisuuden esittämään yksiselitteiseen totuuteen ja jopa luomaan vaihtoehdoisen totuuden. Tämä herättää kysymyksen, miten toimijat määrittelevät loppusijoitushankkeen ja sen vaikutukset paikkakunnan tulevaisuuteen.

Lappalainen (2002, 100–103) esittää diskurssianalyysin aineiston luokittelun menetelmänä, jolla voi eritellä tyylin infrastruktuuria. Diskurssilla tarkoitetaan ”*verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla*” (Suoninen 1999, 21). Suonisen mukaan ”*diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä.*” (Suoninen 1999, 19.) Kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta, seurauksellisuudesta, kiinnostus kohdistuu tässä tutkimuksessa hyväksyttävyyteen.

Diskurssianalyysissa tarkastelun kohteeksi otettuja kuvauksia kutsutaan selonteoiksi. Selonteoiltaan toimijat tekevät toisilleen ymmärrettäväksi omaa itseään ja maailmaa. Tämä eroaa lähestymistavoista, joissa aineistoa katsotaan yksinkertaiseksi kuvaukseksi siitä, millainen todellisuus on. (Suoninen 1999, 20.) Toisaalta painottuminen pelkästään retoriikan miten-kysyksiin voi johtaa helposti muodon tai pinnallisen koreilun tutkimiseen. Lappalainen (2002, 25) kritisoikin Harimanin teosta *Political Style*, jossa pohditaan sensitiivisyyden, maun, karisman ja käytöstapojen merkitystä poliittiselle tyyliille. Harimanin ajattelusta voidaan erottaa poliittisen viestinnän ymmärtäminen hyvin laajassa merkityksessä. Poliittinen viestintä laajasti ymmärrettynä käsittää kirjallisten ja suullisten kannanottojen lisäksi myös visuaaliset merkityksenantokeinot (McNair 1995, 4). Lappalaisen näkökulmasta tämä on pinnallista, koska tyylin 'sisältö' jää paitsioon. Analyysin lihavoittamiseksi ja pelkän ulkoisen tyylin analyysin välttämiseksi on välttämätöntä puretua politiikan asiasisältöön, sillä ”*poliittisen tyylin taito tarkoittaa nimenomaan omintakeista, kekseliästä muodon ja sisällön sulauttamisen tapaa*” (Lappalainen 2002, 25). Tässä tutkimuksessa tyylieroja analysoidaan toiminnan sisällöistä, vaikka samalla tiedostetaan, että esimerkiksi karisman merkityksen ymmärtäminen vaikkapa paikallisen liikkeen kollektiivisen tunteen syntymisessä voi olla vaikeasti tavoitettavissa tekstiaineistojen tulkinnan perusteella.

Yksipuolinen toiminnan muodon korostuminen näkyy puolestaan useissa kyselyihin perustuvissa poliittisen toiminnan tutkimuksissa (ks. lähestymistavasta esim. Pesonen, Sänkiaho & Borg 1993, 182–201; Helander & Pikkala 1999; Kojo 1999a). Toiminnan muodot yksinkertaistuvat samaan muottiin, kun esimerkiksi mielenosoituksesta luodaan yksi pelkistävä kategoria. Kyselyn perusteella ei myöskään tavoiteta helposti toiminnan 'sisällöllisiä' nyansseja. Kuitenkin on helposti ymmärrettävissä, että mielenosoituksen sisältö – teema – kuin myös toimintakonteksti vaikuttavat kansalaisten suhtautumiseen mielenosoitukseen toiminnan muotona. Analyysissa muoto ja sisältö eivät siten saa irrota toisistaan. Analyysi ei siten voi olla pelkästään muodollisen toiminnan kirjaamista ja luokittelua.

Tyylin infrastruktuurin ja muotoisällön ohella muita tyylianalyysissa käytettäviä käsitteellisiä työkaluja ovat odotustuotanto, menneisyshyödyntäminen ja tyyliypologiat. Odotustuotanto on keino rakentaa esimerkiksi tyylin infrastruktuuria. Se on toimijalle tapa profiloitua luomalla tulevaisuuteen liittyviä odotuksia, muun muassa uhkakuvia siitä mitä tapahtuu, jos toimitaan/ei toimita tietyllä tavalla. Analyysissa niihin päästään käsiksi kysymällä aineistolta miten toimija näkee tulevaisuuden. (Lappalainen 2002, 104–109.) Menneisyshyödyntämisessä nykyistä poliittista toimintaa ja ratkaisuja perustellaan menneisuuden avulla. Lappalainen toteaaakin, että siinä menneisyys on alisteinen nykyisille poliittisille tarkoituksille eli tämän hetken poliittiselle arvioinnille (Lappalainen 2002, 132–133). Tyyliypologiat, jotka kuvaavat pysyväistyneitä, kenties automatisoituneita kulttuurisia käytäntöjä, ovat puolestaan käsitteellinen apuväline tyylin infrastruktuurien jäsentämisessä (Lappalainen 2002, 105).

Tarkasteltaessa toimintaa pitkällä aikavälillä on kysyttävä, onko tyylin infrastruktuuri, siis toimijan valitsema itsensä paikantaminen, muuttunut ja jos se on muuttunut, miten se on muuttunut. Tämän voi kuvitella tapahtuvan joko tietoisien valinnan (kertamuutoksen) kautta tai sitten siten, että toimijan tilannesidonnaisten/erityistilanteiden tyyli muuttuu vähitellen, mikä puolestaan johtaa toimijan uudelleenlaiseen paikantumiseen. Poliittisen toiminnan ja käyttäytymisen jaottelussa

edellinen tapaus, kertamuutos, viittaa Lappalaisen tarkoittamaan poliittiseen toimintaan. Muutoksen syynä voi olla esimerkiksi radikaalisti muuttunut toimintaympäristö tai uusi tilannetulkinta.

2.5 Tutkimusaineistot

Tutkimusaineistona on useita erilaisia lähteitä ja siten käytössä oli myös erilaisia aineistonkeruumenetelmiä. Pääluvun neljä jokaisessa alaluvussa on oma aineistonsa. Pääluvun neljä ensimmäisessä alaluvussa TVO:n ja Posivan tiedotusta tarkastellaan ensisijaisesti sanomalehtiaineiston avulla. Aineistona oli Sisä-Suomen Lehti (Ääneseudun paikallislehti) 1.1.1985–1.6.1999 väliseltä ajalta. Sisä-Suomen Lehden aineisto 1.1.1985–7.6.1994 väliseltä ajalta oli koottu Tapio Litmasen lisensointitutkimusta varten (Litmanen 1994a, 45). Pirttikoski (1996, 60–62) on havainnut Litmasen aineistossa puutteita. Tämän tutkimuksen kannalta puutteilla ei kuitenkaan arvioitu olevan olennaista merkitystä kokonaiskuvaan TVO:n mielipidekirjoittelusta. Ainakaan Pirttikosken (1996, 105–133) havainnot eivät tuoneet mitään uutta Litmasen aineistoon verrattuna. Sisä-Suomen Lehden uutisaineiston osalta Litmasen aineistolle ei ole vertailukohtaa. Sisä-Suomen Lehden aineistoa täydennettiin Litmasen tutkimusavustajan Tuija Kantasen keräämällä aineistolla 8.6.1994–18.10.1996 väliseltä ajalta. Tämän lisäksi aineistoa täydennettiin käymällä läpi Sisä-Suomen Lehti 1.1.1996–1.6.1999 väliseltä ajalta. Aineisto kattaa koko ajanjakson 1.1.1985–1.6.1999, jolloin Konginkangas/Äänekoski oli tutkimuspaikkakuntana.

Sisä-Suomen Lehdestä kerättyä aineistoa varmennettiin ja täydennettiin Konginkankaan ja TVO:n välisen yhteistyöryhmän kokousmuistioista saaduilla tiedoilla. Käytössä oli lähes kaikki yhteistyöryhmän kokousmuistiot vuosilta 1987–1999.¹⁰ Muistiot saatiin Äänekosken kaupungin arkistosta.

Sisä-Suomen Lehden aineistosta poimittiin TVO:n ja Posivan henkilökunnan kirjoittamat mielipidekirjoitukset, TVO:n ja Posivan ilmoitukset ja liitteet sekä muu uutismateriaali, joissa kerrottiin yhtiöiden paikallisesta toiminnasta. Aineiston määrä on esitetty kuvioissa 1 ja 3 (ks. luku 4.1). TVO:n henkilökunnan kirjoittamia mielipidekirjoituksia oli aineistossa vähän ja ne keskittyivät tiettyyn ajanjaksoon. Sisä-Suomen Lehdessä ensimmäinen tvolaisen kirjoittama mielipidekirjoitus ilmestyi tammikuussa 1993. Aktiivisinta kirjoittelu oli vuonna 1995. Vielä marraskuussa 1996 julkaistiin Posivan nimissä mielipidekirjoituksia, mutta YVA-menettelyyn liittyvän vuorovaikutustoiminnan käynnistyttyä vuonna 1997 Posivan henkilökunnan nimissä julkaistiin vain yksi mielipidekirjoitus Sisä-Suomen Lehdessä. Tutkimusajanjakson aikana ilmestyi myös Teollisuuden Voiman ”TVO tutkii” -tiedotuslehti Sisä-Suomen Lehden liitteenä. Liite ilmestyi ensimmäisen kerran kesäkuussa 1994. Vuonna 1995 liite ilmestyi kahdesti.

¹⁰ Yhteistyöryhmän nimi muuttui Äänekosken kaupungin ja TVO:n väliseksi yhteistyöryhmäksi vuoden 1993 alussa ja Äänekosken kaupungin ja Posivan väliseksi yhteistyöryhmäksi vuoden 1996 alussa. Vuoden 1992 muistiot puuttuivat kokonaan ja vuodelta 1994 puuttui yksi pöytäkirja.

Pääluvun neljä toisessa alaluvussa tutkimusaineistona on Posivan tiedotusmateriaalista yhtiön YVA-tiedotteet ja Posiva tutkii -liitteet. Posivan YVA-tiedote ilmestyi vuonna 1997 neljä kertaa ja vuonna 1998 kaksi kertaa. Painopiste oli vuodessa 1997, jolloin yhtiö pyrki vuorovaikutukseen valitsemiensa tutkimuskuntien, siis Eurajoen, Kuhmon, Loviisan ja Äänekosken, asukkaiden kanssa ja lanseerasi YVA-menettelyn näissä kunnissa. Ulkoasultaan YVA-tiedotteet olivat A3-kokoa, nelisivuisia ja värillisiä. Tiedotteet jaettiin suorajakeluna tutkimuskuntien kotitalouksiin. Loviisassa jaettiin myös ruotsinkielistä versiota. Tiedotteille oli ominaista lyhyt ja tiivis, tiettyjä pääkohtia esittelevä teksti. Apuna oli sekä kuvia että piirroksia.

Posiva tutkii -tiedotuslehti korvasi TVO tutkii -lehden vuonna 1996. Posiva aloitti toimintansa vuoden vaihteessa 1995–96, joten yhtiöllä oli ilmeinen tarve luoda tietty mielikuva uudesta yhtiöstä, TVO:n ydinjätetoimiston perillisestä. Yhtiön syntymisen taustalla oli merkittävä muutos ydinjätehuollossa. Eduskunta hyväksyi vuonna 1994 ydinjätteiden viennin ulkomaille kieltävän lain, mikä tarkoitti myös Imatran Voima Oy:n, sittemmin Fortum Oyj:n, reaktoreiden ydinjätteen loppusijoittamista Suomeen. Yhtiön alkutaival antaa hyvän tilaisuuden tarkastella tiedottamista ajankohtana, jolloin ydinjätehuollon imagoon tehtiin ilmeistä kasvojen kohotusta. Jo pelkkä nimen muutos TVO:n ydinjätetoimistosta Posiva Oy:ksi kielii ajattelutavan muutoksesta ja uudesta asemoinnista. Ydinjätebisnekseen luotiin asiantuntija ja huolehtija, jonka oli tehtävä muodollinen irtiotto ydinvoimayhtiöihin, Teollisuuden Voimaan ja Fortumiin.

Posiva tutkii -tiedotuslehti ilmestyi vuosina 1996–2000 kaikkien tutkimuskuntien paikallislehtien liitteenä. Tarkastelujakso käsitti vuodet 1996–99. Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella tiedotuslehti ilmestyi tarkastelujakson aikana kahdeksan kertaa ja Loviisassa, joka valittiin tutkimuspaikkakunnaksi virallisesti vuoden 1997 alussa, seitsemän kertaa.

Tarkastelujakso päättyy vuoden 1999 ensimmäiseen Posiva tutkii -numeroon (ilmestyi huhtikuussa 1999), koska loppusijoituspaikan valinta ratkesi toukokuussa 1999, kun Posiva ja Eurajoen kunta allekirjoittivat niin sanotun Vuojoki-sopimuksen. Sopimuksen myötä Eurajoen Olkiluoto varmistui ainoaksi paikaksi, johon Posiva haki valtioneuvostolta periaatepäätöstä.

Posiva tutkii -liite heijastaa perusmielikuvaa, jonka ydinvoimateollisuus halusi luoda toiminnastaan – tutkimus ja tieto sekä niiden seurauksena turvallisuus. Eräänlaisena ”yleisenä linjana” olikin epäilemättä tarve vahvistaa mielikuvaa tutkimusta harjoittavasta toimijasta. Ulkoasultaan nelisivuinen liite on sanomalehtimäinen.¹¹ Se sisältää valokuvia, kuvamanipulaatioita sekä piirroksia. Pääsääntöisesti liitteen sisältö oli sama kaikissa kunnissa paikallisjuttuja lukuunottamatta. Paikallisjutut heijastavat yhtiön pyrkimystä tavoittaa erityisyleisöt kuten kuhmolaiset ja eurajokelaiset. Retoriikan näkökulmasta paikallisjutut antoivat Posivalle paremman mahdollisuuden sovittaa viestinsä vastaanottajan uskomuksiin ja arvomaailmaan ja siten yrittää saada viesti hyväksytyksi. Vakuuttamisessa onkin olennaisinta se, mitä yleisö uskoo ja mitkä sen premissit ovat, eikä se mitä viestijä uskoo. Viestijän taito punnitaan siinä, onnistuuko tämä sovittamaan viestinsä vastaanottajan uskomuksiin. Argumentin vakuuttavuus rakentuukin lopullisesti vasta

¹¹ Liitteen sanomalehtimäisyydestä kanneltiin Julkisen sanan neuvostolle (Rosenberg 1999, 272).

sen vastaanotossa. (Karvonen 1999, 263; Jokinen 1999, 128–129; ks. myös poliittinen arviointi Lappalainen ym. 1999, 20–23.)

Vaikka Posiva näyttää olleen toimittajien keskuudessa hyvän lähteen maineessa ja ilmeisen runsaasti käytetty (Tommola 2001b, 87–88; Raittila & Vehmas 2001b, 157–159), niin siitä huolimatta on syytä muistaa, että median välityksellä muodostuva kontaktipinta on välillinen. Siinä Posiva ei voi varmuudella itse määritellä asioiden esitystapaa, vaan sen tekee joku tiedotusvälineen edustaja. Julkisuuden hallinnan paletin täydentämiseksi yhtiöllä oli tarvetta suoralle kontaktipinnalle, kuten Posiva tutkii -liitteen kaltaiselle yhtiön omassa hallussa olevalle toimitusareenalle. Omassa tiedotusmateriaalissaan yhtiö pystyi tarvittaessa esittämään tai korostamaan asioita, joiden läpimeno tai painotus ei ollut varma tiedotusvälineissä.

Pääluvun neljä kolmannessa alaluvussa Eurajoen kunnan ja ydinvoimateollisuuden välisen vuorovaikutuksen analysoinnissa oli käytettävissä Eurajoen kunnanvaltuuston ja -hallituksen kokouspöytäkirjoja, Eurajoen kunnan ja Teollisuuden Voiman välisen yhteistyöryhmän pöytäkirjat vuosilta 1996–99 sekä Eurajoen kunnan ja Posivan välisen kallioperätutkimuksia koskevan yhteistyöryhmän pöytäkirjat vuosilta 1996–99. Keskeisin puuttuva aineisto on Vuojoki-työryhmän pöytäkirjat. Eurajoen kunnanhallitus kieltäytyi luovuttamasta Vuojoki-työryhmän pöytäkirjoja tutkimuskäyttöön vuonna 2003.¹² Vuojoki-työryhmä muodostui Eurajoen kunnan, Teollisuuden Voiman ja Posivan edustajista. Työryhmä kokoontui ensimmäisen kerran alkuvuodesta 1998. Sen tehtävänä oli suunnitella Vuojoen kartanon uudelleen käyttöä. Ryhmässä neuvoteltiin myös loppusijoituslaitoksen kompensatioista.

Pääluvussa viisi tutkimusaineistona on sekä liikkeiden itsensä tuottamia dokumentteja kuten kokouspöytäkirjoja, kirjallisia mielipiteitä ja tiedotteita että tiedotusvälineiden, ennen kaikkea sanomalehtien, juttuja liikkeiden toiminnasta. Aineistonkeruussa painottuivat lähteet, joiden voitiin todeta olevan paikallisen liikkeen tuottamia dokumentteja. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden teorioissa (esim. Doyle & McEachern 1998) esiin nostettu liikkeen 'rakenteen' epämääräisyys näkyi esimerkiksi Loviisa-liikkeen kohdalla, jolle ei koskaan virallisesti valittu luottamushenkilöitä. Kuitenkin juuri Loviisassa vastustajat esiintyivät aktiivisesti kollektiivisesti liikkeen nimissä, kun taas Kuhmossa mielipidekirjoittelu tapahtui lähinnä yksityishenkilöiden nimissä tai nimimerkeillä. Liikkeen viralliset kannanotot olivat harvemmin käytetty julkisuudenhankintamuoto. Liikkeiden oma materiaali on kerätty kahden Romuvaara-liikkeen aktivistin ja yhden Loviisa-liikkeen aktivistin henkilökohtaisista arkistoista. Lisäksi keskeisiä henkilöitä, kuten puheenjohtajia, haastateltiin. Käytössä oli myös Tapio Litmasen vuonna 1993 tekemiä haastatteluja (ks. Litmanen 1994a, 43–44).

¹² Valitin Eurajoen kunnanhallituksen päätöksestä Turun hallinto-oikeuteen marraskuussa 2003. Joulukuussa 2004 hallinto-oikeus antoi päätöksensä, jonka mukaan Eurajoen kunnanhallituksen on käsiteltävä aineistopyyntöni uudelleen. Käytännössä hallinto-oikeuden ratkaisu tarkoitti sitä, että pöytäkirjat ovat julkisia pois lukien mahdolliset liikesalaisuuksien piiriin luettavat asiat. Eurajoen kunnanhallitus valitti hallinto-oikeuden päätöksestä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen joulukuussa 2004.

Romuvaara-liikkeen toiminnasta on aikaisempia tutkimuksia (Litmanen 1994a; Suominen 1998; Kojo & Suominen 1999; Kojo 1999a; b; Kojo 2000). Näitä tutkimuksia olen kuitenkin täydentänyt käymällä läpi liikkeen pöytäkirjoja, jotka eivät ole olleet käytössä edellä mainittuja tutkimuksia tehtäessä. Uuden aineiston avulla olen pystynyt tarkentamaan kuvaa liikkeen suhtautumisesta YVA-menettelyyn.

Porin seudun Maan ystävien osalta analysointi perustuu yhdistyksen sihteerin haastatteluihin (Solala 1999), Maan ystävät ry:n ja Porin seudun Maan ystävät ry:n jäsentiedotteisiin ja aikaisempaa toimintaa käsitteleviin sanomalehti uutisiin.

Loviisa-liikkeen osalta aineiston muodostavat 1) liikkeen asiakirjat¹³, kuten kokouspöytäkirjat, esityslistat ja jäsenkirjeet, 2) paikallislehtikirjoittelu Loviisan Sanomiin ja Östra Nylandiin ja 3) liikkeen puheenjohtajan haastattelu (Rosenberg 2000). Lisäksi puheenjohtaja on kirjoittanut liikkeen toiminnasta jälkiarvion, mistä ilmenee esimerkiksi keskeisiä seikkoja suhtautumisesta YVA-menettelyyn (Rosenberg 1999; ks. myös 2004).

Yksityiskohtaisesti tarkasteltavia esimerkkitapauksia ovat Romuvaara-liikkeen Ympäristöfoorumi '99 -tilaisuus ja Porin seudun Maan ystävien Tshernobyl-toimintaviikonloppu. Tilannekohtaisista esimerkkitapauksista tutkimusaineistona oli toimijoiden tiedotteita ja lentolehtisistä sekä tapahtumia koskevia sanomalehtiartikkeleita. Kirjoittaja oli myös henkilökohtaisesti läsnä molemmissa tapahtumissa. Liikkeiden aktiivien henkilökohtaisista tapaamisista oli epäilemättä apua myös siinä, että liikkeiden kirjallinen aineisto oli käytettävissä tutkimusaineistona. Henkilökohtaisen osallistumisen merkitystä liiketutkimuksessa on pohtinut esimerkiksi Lidskog (1994, 175–177).

2.6 Aiempi tutkimus

Ydinjätteen loppusijoitushanketta on tutkittu Suomessa yhteiskuntatieteiden näkökulmasta verraten runsaasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Taustalla ovat sekä julkisrahoitteinen että ydinvoimateollisuuden tilaama tutkimus (ks. Litmanen & Kaunismaa 1999; Litmanen & Heikka 2002, 118–122). Tämän tutkimuksen kannalta olennaiset aiemmat tutkimukset voi luokitella kolmeen luokkaan tutkimuskohteen perusteella: 1) kansalaisaktiivisuus ja paikalliset kiistat, 2) osallistuminen ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn ja 3) media-analyysi (ks. luokittelusta Litmanen & Heikka 2002, 122–124). Oma tutkimussuuntauksensa muodostuu myös esimerkiksi

¹³ Alkuvuonna 1997 syntyneen Loviisa-liikkeen vapaamuotoisuutta kuvaa se, että sillä oli vuonna 1997 kaikkiaan seitsemän ns. yleistä kokousta ja vain yksi hallituksen kokous. Järjestäytyminen oli esillä lähes jokaisessa kokouksessa, mutta vasta lokakuussa liike valitsi ensimmäisen, ja viimeisen, hallituksensa. Rekisteröityminen jäi muun toiminnan jalkoihin. Koska varsinaisia luottamushenkilöitä ei valittu, niin systemaattista pöytäkirja-aineistoakaan ei syntynyt. Liikkeen puheenjohtajan Thomas Rosenbergin kirjoittamat vapaamuotoiset jäsenkirjeet valaisevat kuitenkin keskeisiä keskusteluteemoja.

mielipidekyselyistä (esim. Kiljunen 1998; 2004). Tilastollisia menetelmiä on kuitenkin hyödynnetty hyvin vähän suomalaisessa ydinjätetutkimuksessa (ks. kuitenkin Litmanen 1999a, Kojo 1999b). Tuoreimpana tutkimussuuntauksena voidaan pitää arviointi- ja vaikuttavuustutkimusta, joka on kohdistunut ennen kaikkea YVA-menettelyyn (Leskinen & Turtiainen 2002; Hokkanen & Kojo 2003; Hokkanen 2004; Ruuskanen 2005), mutta myös laajemmin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja tiedon rooliin ydinjätehuollossa (Heikka 2000; Heikka, Litmanen & Kaunismaa 2001; Litmanen & Heikka 2002).

Teoreettisilta ja menetelmällisiltä lähtökohdiltaan suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ydinjätetutkimuksen luokittelu ei ole yhtä selkeää kuin tutkimuskohteen perusteella luokittelu. Edustettuna on sosiaalinen konstruktionismi, suunnitteluteoriat, arviointiteoriat, systeemianalyysi, ja argumentaatioanalyysi. Yhteisenä – joskin laveana – nimittäjänä on laadullinen tutkimus ja sisällön erittely. Teoreettisen ja tutkimusmenetelmällisen osaamisen kapeus selittyneen ainakin osin sillä, että yhteiskuntatieteellisen ydinjätetutkimuksen saralta on Suomessa valmistunut toistaiseksi vain yksi väitöskirja (Litmanen 2001) ja kaksi lisensiaatin työtä (Litmanen 1994a; Hokkanen 2004). Yhteiskuntatieteiden alaan luettavissa pro gradu -tutkielmissa ydinjätteen loppusijoitushanke on ollut aiheena jo toistakymmentä kertaa (Litmanen 1990; Kurki 1992; Pirttikoski 1996; Lahtinen 1997; Hautakangas 1997; Kojo 1998; Veijalainen 1999; Häkli 2000; Seppälä 2000; Tommola 2001a; Ruuskanen 2005). Esimerkiksi Ruotsissa ydinjäteaiheesta tai sitä yhtenä keskeisenä esimerkkinä käyttäen on kirjoitettu kolme väitöskirjaa (Lidskog 1994; Eriksson 2003; Sjölander 2004) ja lisäksi parhaillaan on tekeillä ainakin kaksi väitöskirjaa. Muutoinkin aihetta on tutkittu yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta enemmän kuin Suomessa (ks. Sundqvist 2002; Sjölander 2004, 23–56; vrt. Litmanen & Kaunismaa 1999).

Loppusijoitukseen synnyttämää omaehtoista kansalaistoimintaa ovat tutkineet Suomessa ennen kaikkea Tapio Litmanen, Petteri Suominen ja Matti Kojo. Tutkimus on kohdistunut paikallisella tasolla kuntiin, jotka ovat olleet ydinjäteyhtiön tutkimuspaikkoina. Kohdistumista selittää kiinnostus liiketutkimukseen ja ympäristökonflikteihin. Kansallisella tasolla ydinjättekysymys ei noussut merkittäväksi kysymykseksi ympäristöjärjestöjen keskuudessa 1990-luvun alkua lukuunottamatta. Kunnallisen veto-oikeuden takia paikallisella päätöksenteolla oli myös merkitystä kansalliseen ydinjätepolitiikkaan. Tapio Litmanen (1990; 1994a; b) 1990-luvun alkupuolella tekemä sosiologian tutkimus kohdistuu selvimmin paikallisiin ympäristökonflikteihin ja niiden muotoutumiseen. Näkökulmana on sosiaalinen konstruktionismi. Petteri Suominen (1998; 1999; 2002) policy-analyyttinen ja argumentaatiotutkimus käsittelee paitsi kansalaistoimintaa, niin ennen kaikkea ydinjätepolitiikkaa (vrt. Blowers et. al. 1991; Flynn et. al. 1995, 33–52; Lidskog 1998; Sundqvist 2002) ja alan institutionaalisia toimijoita kuten kuntia ja eduskuntaa (vrt. alan establishmentin tutkimiseen Jacob 1990). Litmanen ja Suominen tutkimuksille on ominaista kuntakohtainen käsittely. Kuntakohtaisesta käsittelystä löytyy myös lukuisia ruotsalaisia esimerkkejä (esim. Lidskog 1994, 41–58; Sundqvist 2002, 186–206; SOU 2002; Johansson 2004; Sjölander 2004). Se eroaa tässä tutkimuksessa valitusta tutkimusotteesta (ks. tark. luku 2.2), jossa tarkastellaan tietyn toimijan toimintatyyliä pitkällä aikavälillä (ks. Kojo & Suominen 1999). Pitkän aikavälin muutosta on tarkastellut myös Eriksson (2003), jonka väitöskirjan yhtenä tavoitteena oli analysoida, kuinka ruotsalaisen ydinjäteyhtiö Svensk Kärnbränslehantering Ab:n (SKB) riskiviestintä muuttui pitkän ajan kuluessa. Sundqvistin (2002; myös Lidskog & Sund-

qvist 2004) tarkastelunäkökulma on vielä laajempi kuin Erikssonilla, sillä se kattaa muutokset SKB:n loppusijoitushankkeen tutkimus- ja kehitystyöstrategiassa.

Ympäristövaikutusten arviointimenettely, erityisesti osallistumisen näkökulmasta, on ollut keskeinen tutkimuskohde suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä ydinjätetutkimuksessa viime vuosina. Pekka Hokkasen (1999; 2001; 2004) sekä Diskurssi Oy:n konsulttien (Leskinen & Turtiainen 2001; 2002; Turtiainen 2002; Leskinen Paldanius & Turunen 1997; ks. myös Pasanen 1998; Ruuskanen 2005) tutkimuksille on ollut leimallista rajautuminen osallistumisen järjestämisen, osallistujamäärien ja esitettyjen mielipiteiden tutkimiseen. YVA-menettelyn merkitys päätöksenteolle (ks. Hokkanen & Kojo 2003; Hokkanen 2004, 157–163; Kojo & Hokkanen 2004) ja menettelyn kytkeytyminen muuhun poliittiseen vaikuttamiseen (ks. Kojo 2004a, 142–152) ei ole noussut yhtä merkittäväksi aiheeksi. Suomalaista YVA-tutkimusta voi pitää vastineena kansainvälisille projekteille ja tutkimuksille, joissa on analysoitu paitsi YVA-menettelyn toimeenpanoa (Bjarnadóttir & Hilding-Rydevik 2001), tiettyjen toimijoiden rooleja (Establishing and Communicating Confidence ... 2002; Stakeholder Involvement Tools ... 2003) niin myös vuorovaikutuksen toimivuutta ja luottamuksen rakentumista ydinjätepolitiikassa (esim. Andersson 2004; Espejo 2003; Buclet & Bouzidi 2003; Atherton & Hunt 2002; Hunt & Wynne 2000). Tutkimussuuntauksella on vahva jalasija, koska useissa valtioissa pohditaan osallistumisen ja vuorovaikutuksen käytännön toteuttamista (ks. esim. EU:n kuudennesta puiteohjelmasta rahoitettavaa Cowam 2 -projektia, www.cowam.org).

Kolmas merkittävä osa-alue on media-analyysi. Alan suomalainen tutkimus on kohdistunut ennen kaikkea joukkotiedotusvälineissä käydyn keskustelun ja argumenttien erittelyyn (Pirttikoski 1996; Häkli 2000; Seppälä 2000, Raittila & Vehmas 2001a; b), mutta vähäisessä määrin myös toimittajien työskentelyyn kuten esimerkiksi lähteiden käyttöön (ks. Kurki 1992; Tommola 2001b). Alan suomalainen tutkimus kattaa sekä lehdistön että television, mutta keskittyy kuitenkin aineistoltaan hyvin lyhyeen ajanjaksoon (lähinnä periaatepäätösvaiheeseen vuosina 1999–2001). Tämän myötä tutkimus ei tavoita pitkänaikavälin muutosta. Kansainvälisessä tutkimuksessa tutkimusaiheena on ollut myös mielipidevaikuttaminen mediassa (esim. Sjölander 2004).

Aiemmassa suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä ydinjätetutkimuksessa vain Leskinen ja Turtiainen (2001, 20) ovat viitanneet tyyli-käsitteeseen tekijän töiden lisäksi. Leskinen ja Turtiainen (2001, 20) kuvaavat tyyllillä yhteenvetoa toimijan retorisisista keinoista. Vaikka tämän tutkimuksen näkökulma poikkeaa aiemmasta tutkimuksesta, niin tutkimus on lähellä alan aiempaa suomalaista tutkimusperinnettä. Ensinnäkin tutkimus perustuu konstruktivistiseen teoriaan ja toiseksi se nojaa vahvasti laadullisiin menetelmiin.

Käsillä oleva tutkimus tuo aiempiin tutkimuksiin verrattuna tarkempaa tietoa keskeisten toimijoiden – ydinjäteyhtiön ja paikallisten vastustavien ryhmien – toiminnasta ja toimintatyylin muutoksesta pitkällä aikavälillä (vrt. Leskinen & Turtiainen 2001, 5). Siten tutkimus valaisee muun muassa sitä miten ympäristövaikutusten arviointimenettely vaikutti keskeisten toimijoiden toimintatyyliin. Varsinainen YVA-tutkimus, vaikka siinä on tarkasteltu myös aikaa ennen YVA-menettelyä (esim. Hokkanen & Kojo 2003, 41–54), ei ole ulottunut ajallisesti niin pitkälle ajanjaksolle, että muutokset näkyisivät selvästi. Toisaalta vaikka tämä tutkimus käsittää koko YVA-

menettelyn ajan, niin ajanjakso sen jälkeen jää vielä analysoimatta (vuodet 2000–2004), jolloin toimintatyylin muutosten pysyvyys jää osin vaille vastausta.

3 YDINJÄTTEEN LOPPUSIJOITUSLAITOKSEN PAIKAN- VALINTAPROSESSI

3.1 Ydinjätehuollon vaihtoehdot

Ydinjätteen loppusijoituspaikan valinta oli noin kaksikymmentä vuotta kestänyt monivaiheinen prosessi. Prosessi ajoittui vuosiin 1980–2001. Paikanvalintaprosessin lähtökohdat muotoutuivat 1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun ydinjätepolitiikan myötä. Ydinjätehuolto perustui yleisesti jälleenkäsittelyyn, koska vielä 1960-luvulla tunnetut uraanivarat olivat pienet. Tätä ennen 1960–70-luvuilla, kun ydinvoimaloita tilattiin Suomeen, ydinjätteisiin ei kiinnitetty erityistä huomiota

(Suominen 1999, 25; Sunell 2004, 181–182). Ydinjätteisiin suhtauduttiin pikemminkin optimistisesti, koska jätteille arvioitiin löytyvän käyttöä ja markkinoita. Tämä oli vallitseva kansainvälinen käsitys (Björklund ym. 1994, 145). Jälleenkäsittelyllä saadaan erotettua myös plutoniumia, jota käytetään ydinaseiden tuotantoon. Käsitykset ydinvoimasta ja ydinjätteistä muuttuivat ristiriitaisiksi sen jälkeen, kun julkiseen keskusteluun nousivat vaikutukset, joita ilmakehässä tehdyistä ydinräjäytyksistä levinnyt radioaktiivinen pöly aiheutti ihmisten terveydelle. (Sundqvist 2002, 52–56).

Paikanvalintaprosessin lähtökohtana oli, että Teollisuuden Voiman piti ratkaista omistamiensa kahden ydinvoimalaitosyksikön tuottaman korkea-aktiivisen ydinjätteen huolto. Toinen ydinvoimayhtiö, valtion omistama Imatran Voima, palautti Loviisan ydinvoimalassa syntyneet ydinjätteet Neuvostoliittoon ja sittemmin Venäjälle vuosina 1981–1996. IVO:n ydinjätehuolto perustui siihen, että mahdollisessa jälleenkäsittelyssä syntyvä jäte jää Neuvostoliittoon. Palautus perustui vuonna 1969 tehtyyn Suomen ja Neuvostoliiton hallitusten väliseen sopimukseen atomien energian rauhanomaisen käytön alalla. Järjestely vastasi periaatetta, jonka mukaan Neuvostoliitto sitoutui toimittamaan polttoainetta ja vastaanottamaan syntyvän käytetyn ydinpolttoainetta niiden reaktoreiden osalta, jotka se oli toimittanut muihin maihin. (Sandberg 1999, 45–46.)

Suomen ydinjätehuollon vaihtoehtojen muotoutumisen tarkastelun voi aloittaa 1970-luvulta. Kauppa- ja teollisuusministeriö asetti syksyllä 1976 aktiivijäte- ja polttoainetyöryhmän (APO-työryhmä) selvittämään ydinjätehuoltoon liittyviä vastuu- ja organisaatiokysymyksiä sekä atomien energialainsäädännön kehittämiseen liittyviä kysymyksiä. Työryhmän mietinnössä, joka jätettiin ministeriölle maaliskuussa 1978, muotoiltiin suuntaviivat ydinjätehuollon vaihtoehdoille. Suomessa tapahtuvaa uudelleen käsittelyä ei pidetty mietinnössä mielekkäänä vaihtoehtona ja siksi ydinjäte olisi pyrittävä viemään ulkomaille. Mietinnössä kehoitettiin myös varautumaan ydinjätteen pitkäaikaiseen varastointiin ja mahdolliseen Suomessa tapahtuvaan loppusijoitukseen. (Suominen 1999, 25.) Käytetyn korkea-aktiivisen ydinpolttoainetta osalta ydinjätehuollon päävaihtoehtoina nähtiin siten Suomessa tapahtuva pitkäaikainen varastointi tai suora loppusijoitus ja ulkomaille tapahtuva jälleenkäsittely ja loppusijoitus.

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen ydinjätehuollon järjestämisestä huhtikuussa 1978 edellä mainitun APO-työryhmän mietinnön pohjalta. Periaatepäätöksen mukaan ydinjätehuollon valmistelutoimenpiteiden suorittaminen kuului jätteen tuottajille, siis voimayhtiöille, jotka vastaavat myös kustannuksista.

Valtioneuvoston periaatepäätöstä sovellettiin ydinvoimayhtiöille annetuissa ydinvoimaloiden käyttöluvissa. TVO I:n käyttöluva annettiin heinäkuun kuudentena päivänä 1978. Valtioneuvosto edellytti luvissa, että lupanhakijoiden tulee pyrkiä viemään ydinjätteet pois Suomesta. Björklundin ym. (1994, 145) mukaan Suomen lupaviranomaiset korostivat jälleenkäsittelyn merkitystä, koska vastaavanlaisia ehtoja oli asetettu ydinvoimaloiden toimiluville muissakin maissa. TVO:lle annetuissa käyttöluvissa oli kuitenkin varaus, jolla TVO veloitettiin esittämään kauppa- ja teollisuusministeriölle suunnitelma jätteiden loppusijoittamisesta Suomeen. Siten viranomaisen asettama käyttöluva ei ollut jälleenkäsittelysopimuksen solmimisen suhteen yhtä ehdoton kuin

vastaava Ruotsissa.¹⁴ TVO:n johdon keskuudessa oli kuitenkin erilaisia näkemyksiä siitä, miten merkittävänä viranomaiset pitäisivät käyttöluvassa edellytettyä jälleenkäsittelysopimusta. (Björklund ym. 1994, 145, 147–149; Kojo 2004a, 137). Luvissa oli myös velvoite tutkimus- ja suunnittelutyön suorittamisesta. Siten jo 1970-luvulla varauduttiin mahdolliseen Suomessa tapahtuvaan loppusijoitukseen. (Suominen 1999, 26.)

TVO kävi ensimmäiset jälleenkäsittelyä koskevat neuvottelut vuonna 1973. Tuolloin jälleenkäsittelystä oli vielä ylikapasiteettia, mutta tilanne muuttui jo vuosikymmenen loppupuolella. TVO:n jäteryhmä teki vuosina 1975–76 selvityksen eri vaihtoehdoista, joista yksi oli pitkäaikainen välivarastointi ja myöhempi suora loppusijoitus. Vaihtoehdosta tuli sittemmin varteenotettava, koska uraanin saanti parani ja hinta laski. Samaan aikaan jälleenkäsittelyn hinta nousi ja ehdot kovenivat. Esimerkiksi jälleenkäsittelystä jäänyt jäte olisi palautettu alkuperämaahan ja asiakkaiden olisi pitänyt rahoittaa kokonaan laitoksen rakentaminen ennakkomaksuilla antamalla korotonta lainaa. (Björklund ym. 1994, 145–146.) Ranskalaisen COGEMA-yhtiön ja englantilaisen BNLF-yhtiön kanssa käydyt jälleenkäsittelysopimusta koskeneet neuvottelut eivät johtaneet sopimuksen allekirjoittamiseen, koska ennen kaikkea TVO:n hallituksen varapuheenjohtaja Wolter Westerholm vastusti sopimuksen tekemistä korkeiden kustannusten takia. Jälkimmäinen, BNLF:n kanssa neuvoteltu, jälleenkäsittelytarjous hylättiin TVO:n hallituksessa joulukuussa 1979. Englantilaisyhtiön tarjous uskallettiin hylätä sen jälkeen, kun ensin oli saatu tietoon kauppa- ja teollisuusministeriön kanta asiaan. Ministeriö ei katsonut tarjouksen hylkäämisen loukkaavan TVO:n käyttöluvassa asetettuja ehtoja. (Björklund ym. 1994, 147–149.)

Vaikka jälleenkäsittely oli siis Suomen ydinjätepolitiikassa TVO:n ensisijainen ydinjätehuollon vaihtoehto, niin TVO:n sisältä löytyi uskallusta hylätä jälleenkäsittelytarjoukset. Perustelut olivat taloudellisia, niin yhtiön kuin myös kansantalouden osalta (Björklund ym. 1994, 149). TVO:n tutkimusraporteissa jälleenkäsittely sen sijaan oli vaihtoehtona. Ilmeisesti tämä oli osittain pyrkimystä esittää TVO viranomaisille aktiivisena ja vapaaehtoisena lupaehtojen täyttäjänä (ks. esim. Raumolin 1982, 5). Loppusijoitus oli määrä toteuttaa keskitetysti ulkomailla, koska ”*niin turvallisuus- kuin taloudellisuusnäkökohtien kannalta olisi ilmeisesti edullisinta, jos jätteiden välivarastointi ja loppusijoitus suoritettaisiin keskitetysti esim. ydinenergian suurtuottajamaissa*” (Ryhänen 1979, 11, 12). Ydinjätehuollon tilanearvio muuttui kuitenkin nopeasti, ja jo syyskuussa 1981 yhtiön tärkein tavoite oli saada lisää varastointikapasiteettia ja siten aikalisä kansainvälisen kehityksen seuraamiseksi (Ryhänen ym. 1981). Yhtiössä päädyttiin tähän, koska käytetyn polttoaineen huollon järjestäminen oli avoinna maailmanlaajuisesti. Yhtiössä katsottiin, että Suomessa olisi järkevintä odottaa asioiden selkiytymistä muualla maailmassa. Yhtiö oli myös varautunut varastoimaan käytetyn polttoaineen voimalaitoksen polttoainealtaissa 1980-luvun loppuun saakka. (Björklund ym. 1994, 146). Suominen (1999, 29) mukaan muutoksen taustalla oli kansainvälisen poliittisen tilanteen muutos. Björklundin ym. esittämät yhtiön talouteen liittyvät perustelut näyttävät kuitenkin ensisijaiselta syytä jälleenkäsittelyvaihtoehdon hylkäämiseen.

¹⁴ Björklundin, Westerholmin ja von Bonsdorffin (1994, 149) mukaan Wolter Westerholm otti tietoisesti riskin, kun hän torjui ydinjätehuoltojärjestelyn, joka oli KTM:n esittämän vaatimuksen ja muiden maiden käytännön mukainen. TVO:ssa oltiin ilmeisesti tietoisia kamppailusta, jota Ruotsissa käytiin Ringhals 3 –reaktorin lataamisesta (ks. Ruotsin tilanteesta Sundqvist 2002, 78–105).

Haapalan (1988, 10) mukaan TVO:ssa jälleenkäsittelyvaihtoehdon valintaa mutkistivat kustannukset, käsittelykapasiteetin niukkuus ja se, että jätehuolto jäi jätteentuottajien hoidettavaksi.

Ydinjätteiden käsittelyyn liittyvä tekninen tutkimus käynnistyi Valtion teknillisessä tutkimuskeskuksessa (VTT) vuonna 1974, kun VTT käynnisti matala-aktiivisten ydinjätteiden käsittelytapojen tutkimuksen yhteistyössä norjalaisen Kjellerin tutkimuslaitoksen kanssa. Käytetyn ydinpoltoaineen huollon ja loppusijoituksen turvallisuus tutkimukset käynnistyivät vuonna 1977, kun kansainvälinen atomienergiajärjestö IAEA organisoivat kansainvälisen ydinpoltoainekiertoa liittyvän arvioinnin (INFCE-projekti, International Nuclear Fuel Cycle Evaluation). Kauppa- ja teollisuusministeriö rahoitti alussa tutkimuksia tutkimuslaitoskohtaisina projekteina. Vuosina 1989–2001 toteutettiin kolme julkishallinnon koordinoimaa tutkimusohjelmaa. (Rasilainen & Vuori 1999, 42–43; Suominen 1999, 25.) Käyttölupaehtojen mukaisesti ydinvoimayhtiöt Teollisuuden Voima ja Imatran Voima perustivat Voimayhtiöiden Ydinjätetoimikunnan (YJT) vuonna 1978. Ydinjätetoimikunnan tehtävänä oli suunnitella ja ohjata ydinjätealan tutkimustyötä. Se asetti tutkimusohjelmat vuosille 1978–1988 ja vastasi tutkimusten julkaisemisesta.

Tutkimus- ja suunnittelutyön tehostamiseksi kauppa- ja teollisuusministeriö asetti lokakuussa 1978 ydinjätetyöryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus ydinjätetutkimuksen suuntaviivoista ja aikataulusta. Työryhmän helmikuussa 1980 antamassa mietinnössä esitettiin lähinnä TVO:ta koskeva aikataulu ydinjätehuollon toteutuksesta. Vaihtoehtoina oli ulkomailla ja Suomessa tapahtuva loppusijoitus. Edellisen vaihtoehdon osalta työryhmä esitti, että TVO:n olisi saatava aikaan sopimus ulkomailla tapahtuvasta loppusijoituksesta vuoteen 1983 mennessä. Jos tämä päävaihtoehto ei toteutu, niin Suomessa olisi aloitettava alustavat tutkimukset loppusijoituksesta. (Suominen 1999, 26–27.) Kuten edellä jo todettiin, niin TVO:n hallitus – vuorineuvos Westerholmin vaatimuksesta – hylkäsi neuvotellut jälleenkäsittelytarjoukset vuonna 1979.

Ruotsissa hallitus luopui jälleenkäsittelyvaihtoehdosta 1970-luvun lopulla, vaikka asiasta ei päätetty muodollisesti. Siten 1980-luvun alusta lähtien Ruotsin ydinjätepolitiikka on perustunut siihen, että käytettyä polttoainetta ei jälleenkäsitetä. Taustalla oli kaupallisen jälleenkäsittelyn lopettaminen USA:ssa Carterin hallinnon toimesta sekä Ranskassa ja Englannissa sijaitsevien jälleenkäsittelylaitosten, joiden kanssa Ruotsilla vielä tuolloin oli sopimukset, kalleus ja ongelmat. (Sundqvist 2002, 111; Lenssen 1992, 59.)

Suomessa valtioneuvosto teki kuitenkin vielä vuonna 1983 periaatepäätöksen, jonka mukaan ensisijaisena vaihtoehtona on ydinjätteiden lopullinen vienti ulkomaille. Tämä toteutuikin IVO:n osalta. Periaatepäätöksessä TVO velvoitettiin kuitenkin varautumaan Suomessa tapahtuvaan suoraan loppusijoitukseen. Siten kansainvälinen keskustelu jälleenkäsittelystä, ja kustannusten nousu, heijastuivat myös suomalaiseen ydinjätepolitiikkaan.

IVO:n ydinjätetuljetukset Venäjälle päättyivät vuonna 1996, kun ydinenergialakiin lisätty ydinjätteen vientikielto astui voimaan samanaikaisesti palautussopimuksen umpeutumisen kanssa (Sandberg 1999, 50–51, 58–59). Sekä IVO että Säteilysurvakeskus vastustivat vientikieltoa. Suomen ydinjätehuolto-ohjelmaa arvioinut työryhmä totesi selonteossaan vuonna 1988, että

muuttuneiden markkinanäkymien ja jälleenkäsittelypalveluihin liittyvän jätteiden palautusehdon takia jälleenkäsittely ei vaikuta ”ainakaan lyhyellä tähtämellä teknis-taloudellisesti kannattavalta” (KTM 1988, 16–17). Ydinenergialaissa jätteen siirtoa ulkomaille ei asetettu Suomessa tapahtuvaa loppusijoitusta suositeltavampaan asemaan. Työryhmän mielestä tämä oli järkevää, sillä vaikka maastavientipyrkimys oli ”varsin ymmärrettävää, sitä ei aina voi perustella muutoin kuin jätteen tuottajamaan itsekkäisiin etuihin vedoten” (KTM 1988, 28). Työryhmä ei kuitenkaan pitänyt suoraa loppusijoitusta ainoana tulevaisuuden vaihtoehtona, sillä työryhmä suositteli varautumista tilanteeseen, jossa ulkomaisten palveluiden käyttö olisi hyväksyttävämpää kuin kotimaassa tapahtuva suora loppusijoitus. Näin siitäkkin huolimatta, että edellinen olisi huomattavasti kalliimpaa kuin jälkimmäinen. (KTM 1988, 35.) TVO:n osalta jälleenkäsittelyvaihtoehdosta luovuttiin KTM:n ydinjätehuollon tavoitteita koskevalla päätöksellä vasta vuonna 1991. IVO:n osalta samat ydinjätehuollon periaatteet tulivat voimaan KTM:n päätöksellä vuonna 1995. Ydinvoimayhtiöt sopivat yhteisen ydinjäteyhtiön perustamisesta vuonna 1995, mikä konkretisoi ydinenergialain muutokseen sisältyneen kansallisen, keskitetyn ydinjätehuollon. Sitä ennen IVO harkitsi tosin oman loppusijoituslaitoksen rakentamista (Anttila 1995; Kojo 2004a, 141). Ilmeisesti se oli ennen kaikkea yhtiöiden välisiin neuvotteluihin liittyvää taktikointia.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä vuonna 1983 esitettiin myös ydinjätehuollon aikataulu. Kolmiosaisessa tutkimusohjelmassa tehdään 1) vuosina 1983–1985 aluevalintaselvityksiä tutkimusalueiden valitsemiseksi, 2) vuosina 1986–1992 alustavat sijoituspaikkatutkimukset ja 3) vuosina 1993–2000 yksityiskohtaiset sijoituspaikkatutkimukset muutamalla edellisessä vaiheessa soveliaimmaksi osoittautuneella alueella (Anttila 1995, 28). Valtioneuvoston aikataulu perustui TVO:n toimintaohjelmassa (Raumolin 1982, 5, 7) esitettyyn aikatauluun käytetyn polttoaineen loppusijoituksesta (Taulukko 1.).

Aikataulun perustana esitettiin polttoaineen jäädyttäminen 40 vuotta ennen loppusijoitusta. Sinä aikana polttoaineen aktiivisuus ja lämmöntuotto laskevat noin kymmenesosaan siitä, mitä ne olivat vuoden päästä reaktorista ottamisesta. Aikataulu, joka sinänsä velvoittaa vain ydinjätehuoltovelvollista, on muutettu kerran. Kauppa- ja teollisuusministeriö päätöksellä aikataulu muutettiin lokakuussa 2003 siten, että voimayhtiöt ovat velvollisia esittämään lopulliset suunnitelmat loppusijoituslaitoksen hakemista varten viimeistään vuonna 2012. Alun perin sen tuli tapahtua vuoteen 2010 mennessä. Alustavat suunnitelmat tulee esittää vuonna 2009. Muutosta perusteltiin loppusijoituksen turvallisuuden varmistamisella. (Kojo 2004b, 232.)

Taulukko 1. Käytetyn polttoaineen loppusijoituksen aikataulu.

1980–1982	Soveltuvuustutkimus turvallisuusanalyseineen
1983–1985	Valmistuminen alustaviin sijoituspaikkatutkimuksiin
1986–1992	Alustavat sijoituspaikkatutkimukset valituilla kohteilla (5–10 kpl)
1993–2000	Täydentävät sijoituspaikkatutkimukset (2–3 paikkaa)
2001–2010	Valitun sijoituspaikan yksityiskohtaiset tutkimukset sekä sijoitustilan ja kapase-

	lointilaitoksen esisuunnittelu
2011–2020	Sijoitustilan ja kapselointilaitoksen suunnittelu ja rakentaminen
2021–2050	Loppusijoitustila käynnissä
2050–2060	Sijoitustilan sulkeminen.

Lähde: Raumolin (1982, 7).

3.2 Joustava paikanvalintastrategia

Ydinjätteen loppusijoitukseen liittyviä kallioperäselvityksiä on tehty Suomessa 1970-luvun loppupuolelta lähtien. Vuosina 1980–1982 tarkasteltiin Suomen kallioperän yleistä soveltuvuutta loppusijoitukseen ja kallioperän suurrakenteita. Geologian näkökulmasta tarkastelu oli aluksi systemaattista, kun koko Suomi oli tarkasteltavana aluevalintatutkimuksissa vuosina 1983–85. Sijoituspaikan valinnasta todettiin, että se perustuu sijoituspaikkatutkimuksista saataviin tietoihin ja että käytetyn polttoaineen loppusijoituspaikka valitaan yksityiskohtaisten paikkatutkimusten tulosten perusteella (Käytetyn ydinpolttoaineen ... 1982, 31, 36). Karsintaa on luonnehdittu klassiseksi seulontamenetelmäksi (Richardson 1998a, 10) ja puhtaasti geologiseksi paikanvalinnaksi (Anttila 1995, 7). TVO:n paikanvalintastrategia oli siis aluksi systemaattinen. Systematisessa strategiassa korostuvat geologiset paikanvalintakriteerit, kun taas joustavassa strategiassa korostuvat kunnan vapaaehtoisuus ja paikallinen hyväksyntä (Sundqvist 2002).

TVO:n ydinjätehuoltotoiminnan lähtökohtia olivat joulukuussa 1982 ilmestyneen toimintaohjelman mukaan kokonaisvaltaisuus, tunnettu teknologia, turvallisuus, oikea-aikaisuus ja joustavuus (Raumolin 1982, 1–2). Joustavuus merkitsi varautumista laitostyösköiden käyntiaikojen ja syntyvien jätemäärien muutoksiin kuin myös huomattaviinkin jätteiden käsittelytapojen muutoksiin. TVO:lla tutkimusalueiden valintaperiaatteena oli se, että ”*ensin tehdään geologiset selvitykset ja vasta niiden jälkeen geologisesti hyväksi arvioiduista alueista valitaan ne, jotka myös muiden kuin geologisten tekijöiden osalta ovat tutkimusalueiksi soveltuvia*” (Ryhänen 1985, 32). Siten TVO sovelsi paikanvalintastrategiaa, jossa yhdistettiin erilaisia valintaperiaatteita. Strategia ei perustunut pelkästään geologisiin tekijöihin.

TVO:n työssä geologian rinnalla olivat niin sanotut ympäristötekijät¹⁵, joiden merkityksestä todettiin, että ”*tehdyllä ympäristötekijöiden luokituksella ei ole loppusijoitusturvallisuuden kannalta olennaista merkitystä. Luokituksen tulos kuvastaa etupäässä mahdollisuuksia tutkimusten ja loppusijoituksen käytännön toteutukseen tarkastelluilla alueilla.*” (Äikäs 1985, 21). Turvallisuus määräytyi siis muiden tekijöiden kuin ns. ympäristötekijöiden perusteella.

¹⁵ Ympäristötekijöinä tarkasteltiin asutusta, suojelu- ja pohjavesialueita, maankäyttösuunnitelmia, kuljetustekijöitä ja maanomistusta.

Vuonna 1983 TVO käynnisti tutkimus- ja kehitysohjelman, joka sisälsi myös toimenpiteet paikanvalintaan. Kyseessä oli ideaalimalli, jossa tutkimusalueiden valinnassa piti nojautua vaiheittain tarkentuviin tutkimuksiin (Litmanen 1994a, 23). TVO teetätti paikanvalintaa koskevia selvitystöitä Geologisella tutkimuskeskuksella (GTK) ja konsulttiyhtiö Saanio & Laineella. Vuosina 1983–85 kartoitettiin peruskalliosta kohdealueita alustaviin sijoituspaikkatutkimuksiin. Kohdealueet olivat kooltaan valtavia, 100–200 km², siihen nähden, että loppusijoituspaikan tilan tarpeeksi arvioitiin 40 hehtaaria, siis 0,4 km². Suomesta kartoitettiin kaikkiaan 327 tällaisia kohdealuetta. Sopivan kallioperän etsinnässä yleisperiaatteena oli valita ehjimmät kalliolohkot kallioperätutkimuksen tuottaman tiedon pohjalta, niin sanotun ”lohko lohkoissa” -periaatteen mukaan.

Vaikka ympäristötekijöitä otettiin huomioon, niin tässä vaiheessa kohdealueiden määrittäminen perustui ideaalimallin mukaisesti ensisijaisesti geologisiin valintaperusteisiin. Tavoitteena oli alueiden luokitus, jota voitaisiin käyttää hyväksi tutkimusalueiden valinnassa. Kohdealueet karsittiin ympäristötekijöiden perusteella 162:een ja edelleen geologisiin perusteisiin 61 kohdealueeseen. Näiltä 61 kohdealueelta määriteltiin 134 tutkimusaluetta. Tutkimusalue oli kooltaan jo huomattavasti pienempi kuin satojen neliökilometrien kokoinen kohdealue, mutta siitä huolimatta tutkimusalueet olivat vieläkin neliökilometrien kokoisia (5–10 km²). Nämä 134 tutkimusaluetta konsultti luokitteli kolmeen luokkaan asutuksen, maanomistuksen ja kuljetusmahdollisuuksien mukaan.

Osana tutkimus- ja kehitysohjelmaa TVO suoritti Lavian Katossuolla kallioperän kooreikä kairauksia vuosina 1984–1985. Lavia oli samalla ensimmäinen kunta, josta yhtiö sai kokemuksia kuntalaisten reaktioista ydinjätteen loppusijoitukseen liittyvistä tutkimuksista.

TVO toimitti loppuvuodesta 1985 aluevalintatutkimusaineiston viranomaisille. Yhtiö esitti yhteensä 102 jatkotutkimuksiin soveltuvaa kalliolohkoa. Näistä 101 oli saatu ”järjestelmällisen valinta- ja karsintaprosessin tuloksena” (Vieno ym. 1992, 22). Ympäristöministeriön lausunnon perusteella karsittiin 17 aluetta ja 12 rajattiin uudelleen lähinnä suojelualuesuunnitelmien takia. Säteilyturvakeskus totesi, että valinnassa tulisi kiinnittää erityistä huomiota alueiden geologiseen vaihtelevuuteen. Lisäksi Eurajoen Olkiluoto valittiin erillisen selvityksen perusteella. Yhtiön turvallisuusanalyysin mukaan voimalaitoksen sijaintipaikka oli lyhyen kuljetusmatkan takia erikoisasemassa. Toinen perustelu oli se, että kalliolohkojen tunnistamismenetelmän takia rannikkoseudut olivat aliedustettuina. Käytetty lähestymistapa ei ollut käyttökelpoinen rannikkoseuduilla. TVO:n kiinnostus valita kattavasti erilaisia tutkimusympäristöjä täytyi rannikkopaikkojen osalta Olkiluodon valinnalla (McEwen & Äikäs 2000, 9).

Paikanvalinnan systemaattisuudesta poikettiin siten heti tutkimusten alkumetreillä. Litmanen (1994, 23) huomauttaakin, että paikanvalinnassa käytettiin geologisia kriteereitä, mutta tutkimuspaikkakuntia ei valittu puhtaasti geologisiin perusteisiin. Olkiluodon tavoin Kannonkoski valittiin tutkimuksiin ohi järjestelmällisen valintaprosessin vuonna 1993, kun kunta pyysi TVO:lta pääsyä tutkittavien kuntien joukkoon ja TVO suostui. Vuonna 1997 Posiva valitsi vielä Loviisan, Olkiluodon tavoin, erikoisasemansa perusteella. Anttila (1995) tekee paikanvalinnasta saman huomion kuin Litmanen. Anttila toteaa, että loppusijoituspaikan valinnassa ympäristö- ja yhteiskunnallisten tekijöiden merkitys on viime vuosina selvästi korostunut puhtaiden geologisten

kriteereiden sijaan. Paikanvalinnan lähestymistapoina Anttila erittelee puhtaasti geologisen valinnan ja kuntien vapaaehtoisuuteen perustavan menettelyn.

Jälkimmäisestä lähestymistavasta omaksuttiin piirteitä myös Suomessa, kun TVO lähestyi kunnanhallituksia kirjeitse vuonna 1985. Yhtiö informoi kaikkia niitä 66 kuntaa, joiden alueella sijaitsi mahdollinen tutkimusalue. Paikallisen hyväksynnän saavuttamisen merkitys kasvoi, koska sijoituskunnan myötämielisyys otettiin paikanvalinnan ennakkoehdoksi valmisteilla olleessa uudessa ydinenergialaissa. Lisäksi paikkojen väliseen pitkäaikaisturvallisuuden vertailuun ei ollut riittävästi tietoa. Vuoden 1985 TVO:n turvallisuusanalyysin perusteella, jonka mukaan potentiaaliset kandidaattipaikat tarjosivat mahdollisuuden turvalliseen loppusijoitukseen, paikanvalintaohjelman painotusta muutettiin toisenlaisiin ominaisuuksiin kuten julkinen hyväksyntä ja maanomistusolot. (McEwen & Äikäs 2000, 9, 47.) Ensin varmistettaisiin hyväksyntä ja sitten turvallisuus.

Teollisuuden Voima aloitti ydinjätteen loppusijoituspaikan valintaan tähtäävät alustavat sijoituspaikkatutkimukset vuonna 1986. Alkuvuodesta 1986 TVO:n ydinjätetoimiston toimistopäällikkö Raumolin korosti, ettei kunnilta, joiden alueella sijaitsee mahdollinen tutkimuspaikka, ole pyydetty kannanottoa tutkimuksiin. Siten Raumolinin mukaan ”*se, ettei jossain kunnassa ole vielä sanottu mitään, ei diskaa paikkakuntaa pois jatkosta.*” (Suomen kunnat 1986.) Yhtiö valitsi Ikaalisen kunnassa sijaitsevan Kalliolammen alueen ensimmäiseksi tutkimusalueeksi maaliskuussa 1986. Vuoden 1986 aikana yhtiö keskusteli hankkeesta kuntien yhteydenottojen perusteella kuntien edustajien kanssa. TVO tiedusteli suhtautumista tutkimusten suorittamiseen, vaikkei se juridisesti tarvinnutkaan luvan kuin maanomistajalta. (Posiva 1999b, Liite 7, 11; ks. myös Suomen kunnat 1986.) Tavoitteena oli selvittää kuntien mahdollista vapaaehtoisuutta tai edes valmiutta sitoutua pitkäkestoiseen paikkatutkimusohjelmaan (McEwen & Äikäs 2000, 9). Yhteydenpidon myötä yhtiö aloitti yhteiskuntasuhteiden rakentamisen potentiaalisten loppusijoituskuntien poliittisen johdon ja yhtiön välille. Esimerkiksi Multialla, jossa TVO keskusteli tutkimusten aloittamisesta huhtikuussa 1986, järjestettiin yleinen tiedotustilaisuus osana paikallista yhteydenpitoa (AL 17.4.1986; 18.4.1986). Laajempi pyrkimys vuorovaikutukseen kuntalaisten kanssa ajoittui kuitenkin vasta 1990-luvun loppupuolelle (ks. luku neljä).

Keväällä 1987 TVO valitsi viisi tutkimusaluetta alustaviin sijoituspaikkatutkimuksiin. Ne olivat Eurajoen Olkiluoto, Hyrynsalmen Veitsivaara, Konginkankaan Kivetty, Kuhmon Romuvaara ja Sievin Syyry. TVO:n varatoimitusjohtaja Haapala perusteli huhtikuussa 1987 viiden tutkimuspaikkakunnan valintaa 85 tutkimusalueen joukosta sillä, että kunnat olivat valmiit hyväksymään tutkimusten tekemisen (HS 9.4.1987; ks. myös Litmanen 1994a, 72–73; McEwen & Äikäs 2000, 9–10). Tutkimustulokset raportoitiin vuonna 1992. Tulosten perusteella yhtiö totesi kaikkien tutkittujen alueiden olevan loppusijoituksen kannalta suotuisia. Kuitenkin Hyrynsalmi ja Sievi jätettiin jatkotutkimusten ulkopuolelle, koska niiden kallioperärakenne todettiin monimutkaisemmaksi kuin muilla alueilla, ja koska jatkotutkimusten ei arvioitu tuottavan tietoa, joka eliminoisi epävarmuuden (Posiva 1999b, Liite 7, 12).

TVO:n tilaamassa TILA-96 turvallisuusanalyysissä geologian merkitys ratkaisevana paikanvalintakriteerinä kumottiin. Analyysissä todettiin, että ”*pitkäaikaisturvallisuuden takaaminen ei*

vaadi loppusijoituspaikan kallioperältä mitään erityistä, Suomen kallioperän tavanomaisista ominaisuuksista poikkeavaa laatua” (Posiva 1996, 160). Analyysin mukaan kallioperän ominaisuuksien ja rakenteen vaihtelu tutkimusalueiden sisällä on merkittävämpää kuin erot alueiden välillä. Posiva ilmaisi ideaalimallin hylkäämisen vain epäsuorasti ympäristövaikutusten arviointiselostuksessaan. Arviointiselostuksessa kuvataan vuonna 1983 alkaneen sijoituspaikan valinnan päävaihteet, minkä lisäksi todetaan lyhyesti, että Eurajoen Olkiluodon soveltuvuudesta jatkotutkimuksiin laadittiin geologinen erillisselvitys, ”*koska Olkiluoto ydinvoimalaitoksen sijaintipaikana oli erityisasemassa aluevalintaprosessissa*” (Posiva 1999a, 5).

Posiva ei perustellut suoraan järjestelmällisen sijoituspaikan valintaprosessin hylkäämistä arviointiselostuksessaan. Sen sijaan ydinjäteyhtiö vetosi kansainvälisen atomienergiajärjestön IAEA:n arviointiryhmään. Ryhmä suositteli, että ”*paikan valinnassa tavoitteena ei tule olla ”parhaan mahdollisen paikan” löytäminen vaan sellaisen ”soveliaan” sijoituspaikan valinta, joka täyttää moniesteperiaatteelle rakentuvan loppusijoituksen turvallisuusvaatimukset*” (Posiva 1999a, 8). Satojen tuhansien vuosien päähän kurrottavasta turvallisuustavoitteesta huolimatta yhtiö ei katsonut järkeväksi asettaa tutkimuspaikkoja paremmuusjärjestykseen geologisten turvallisuuskriteereiden perusteella, vaikka geologia on olennainen tekijä pitkäaikaisturvallisuudessa (ks. Posiva 1999a; b).

Suomen ydinjätehuollossa paikanvalintastrategiaa ohjasikin käytännöllisyys. Tavoitteena ei ollut parhaan mahdollisen paikan valinta. Tutkimuspaikkojen geologiasta ei myöskään pystytty osoittamaan loppusijoituksen pitkäaikaisturvallisuuden kannalta olennaisia eroja. TVO:n päägeologi Timo Äikäs myönsi vuonna 1995 sanomalehtihaastattelussa, että ”*Äänekosken Kivetty ja Kuhmon Romuvaara ovat mukana tutkimuksissa erityisesti kilpailusyistä rautateineen. Tekniikan ja laitteiston keskittäminen antaisi yhdelle kunnalle liikaa painostusetua esimerkiksi kiinteistöverona.*” (AL 14.4.1995). Vuonna 1997 YVA-menettelyn kynnyksellä Äikäs totesi, että tutkimuskuntia ”*ei laiteta paremmuusjärjestykseen millään pistetaulukolla, jos kaikkien kallioperä on sopiva. Suomalaisessa systeemissä on voitava luottaa tutkimustuloksiin ja niiden pohjalta on tehtävä päätös. Päätös on viimekädessä poliittinen.*” (LS 31.1.1997.) Paikanvalinta perustuikin poliittiseen tarkoituksenmukaisuuteen ja kuntien kilpailuttamiseen.

Ruotsissa SKB:n joustava paikanvalintastrategia perustuu yhtiön väitteeseen, että loppusijoitus voitaisiin geologian näkökulmasta toteuttaa useimmissa osissa maata. TVO esitti samanlaisen tuloksen marraskuussa 1982 toteamalla, että ”*Suomessa ja vastaavilla peruskallioalueilla ulkomailla suoritettut tutkimukset osoittavat, että käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitukseen soveltuvia geologisia muodostumia on löydettävissä Suomesta lukuisilta alueilta*” (Käytetyn ydinpolttoaineen ... 1982, 121).

Vuonna 1999 Posiva esitti samankaltaisen väitteen periaatepäätöshakemuksessaan. Kaikilta neljältä tutkitulta alueelta voitiin yhtiön mukaan ”*osoittaa riittävän suuria ja riittävän ehyitä kallioilavuuksia, joissa olosuhteet ovat kemiallisesti ja mekaanisesti riittävän suotuisat ja stabiilit teknisten vapautumisesteiden toimintakyvyn ja radioaktiivisten aineiden eristämisen kannalta ja jotka soveltuvat loppusijoitustilojen rakentamiseen*” (Posiva 1999b, Liite 5, 28).

Toisin sanoen geologian perusteella ei valittu parasta paikkaa. Geologisesti paras paikka kun olisi voinut osoittautua poliittisesti mahdolliseksi valita. Lisäksi tutkimus- ja kompensatiokustannukset olisivat epäilemättä olleet huomattavasti korkeammat. Posiva (1999b, Liite 5, 35) totesi myös, että loppusijoitusratkaisun eristyskyky olisi tehokas ilman kallioperän ja elollisen luonnon laimentavaa vaikutusta ja pidätyskykyä. Turvallisuusanalyysin johtopäätös onkin, että ”mitään tutkituista alueista ei voi pitää turvallisuuden kannalta selvästi parempana kuin toisia, eikä turvallisuusanalyysi myöskään anna aihetta hylätä mitään vaihtoehtoa” (Posiva 1999b, Liite 5, 40). Selvä eroavaisuus oli pohjaveden laadussa. Rannikolla pohjavesi on suolaisempaa kuin sisämaassa. (Posiva 1999b, Liite 5, 33; Posiva 1999b, Liite 7, 158.) Tämä ei kuitenkaan estänyt Posivaa valitsemasta Olkiluotoa loppusijoituspaikaksi. Posivan mukaan ”kallion rakouudessa ja virtausoloissa voidaan myös havaita joitakin eroja eri paikkojen välillä, mutta eroilla ei ole olennaista merkitystä pitkän ajan turvallisuuden kannalta” (Posiva 1999b, Liite 5, 40).

Poliittiset kriteerit nousivat siten geologian ja ympäristön huomioon ottavien tekijöiden rinnalle. Yhtiö totesi, että ”paikan soveltuvuuden arvioinnissa on otettava huomioon pitkäaikaisturvallisuuden liittyvien geologisten olosuhteiden ohella myös loppusijoituksen toteutettavuuteen liittyvät näkökohdat. Olennainen seikka toteuttamisen kannalta on myös paikallisen hyväksynnän saaminen hankkeelle” (Posiva 1999b, Liite 7, 15). Posiva muutti myös aiempaa näkemystään tiukasti muodollisen päätöksentekoprosessin mukaisesta etenemisestä. Näin erityisesti puhuttaessa kuntien päättäjille. Yhtiö toivoi kandidaattikunnilta selviä merkkejä aktiivisuudesta ydinjättekisassa ennen periaatepäätösprosessia, kun se aiemmin oli korostanut muodollisen periaatepäätösprosessin ja valtioneuvoston aikataulun mukaista etenemistä. (Kojo 2002, 57–58.)

TVO esitteli paikanvalinnan arviointiperusteita tutkimuskuntien asukkaille vähitellen. Marras-kuussa 1995 geologi Timo Äikäs totesi, että tutkimuspaikat ovat maaperältään samanlaisia, joten lopullinen sijoitus määräytyy vahvasti paikkakunnan muuta palvelurakennetta kuin myös kuilun louhintatöiden hintamuodostusta tarkastellen (SiSL 16.11.1995). Systemaattisemmin perusteisiin palattiin huhtikuussa 1997 ilmestyneessä YVA-tiedotteessa (Posivan YVA-tiedote 2/97). Tiedotteen lause ”maanalaisen kallioperän laatu on ratkaiseva pitkällä tähtäimellä” viittasi geologiin valintakriteereihin, kun taas kunnan oma halukkuus viittasi joustavaan valintaan.¹⁶ Kuitenkin Posivan viestintäpäällikkö esitti vielä loppuvuonna 1998 kunnan halukkuuden ehdollisena kriteerinä, kun hän totesi, että kuntien myönteisyys voi vaikuttaa sijoituspäätökseen. Ennen periaatepäätöshakemuksen ja kriteereiden julkistamista toukokuussa 1999 yhtiö oli kuitenkin jo tehnyt oman valintansa. Posivan mukaan ”sijoituspaikka valitaan pitkäjänteisten tutkimusten perusteella siten, että se suurella varmuudella tarjoaa perustan turvalliselle loppusijoitukselle” (Posiva 1999b, Liite 7, 13). Geologian merkitys Olkiluodon valinnassa loppusijoituspaikaksi oli lopulta vähäinen.

Posiva esitteli sijoituspaikkavaihtoehtojen soveltuvuuden lopulliset arviointiperusteet vasta periaatepäätöshakemuksessa, siis vasta paikanvalinnan jälkeen, mikä oli tutkimuskuntien näkö-

¹⁶ ”Maanpäällisistä tekijöistä alueen soveltuvuuteen vaikuttavat mm. tekniset seikat, ympäristön suojeleminen ja maankäyttö, yhteiskunnalliset seikat sekä kunnan oma halukkuus saada loppusijoituslaitos” (Posivan YVA-tiedote 2/97). Näitä neljää kohtaa oli tarkennettu esimerkein. Kriteereiden painotuksia tai valinnan suorittajaa ei kerrottu.

kulmasta myöhäistä. Arviointiperusteina olivat pitkäaikaisturvallisuus, rakennettavuus, loppusijoitustilojen laajennettavuus, loppusijoituslaitoksen käyttö, sosiaalinen hyväksyttävyys, maankäyttö ja ympäristökuormitus, infrastruktuuri sekä kustannukset. (1999b, Liite 7, 13–26; myös McEwen & Äikäs 2000, 178–189.) Valtioneuvoston päätös loppusijoituksen turvallisuudesta, jossa määriteltiin yleiset vaatimukset, annettiin maaliskuussa 1999, vain kaksi kuukautta aikaisemmin ennen kuin Posiva ilmoitti julkisesti valintansa. Kriteereiden tarpeellisuuteen periaatepäätöksen oikeuttamiseksi herättiin ilmeisen myöhäisessä vaiheessa (ks. McEwen & Äikäs 2000, 173–175).

4 YDINJÄTEYHTIÖN PAIKALLINEN TOIMINTA

4.1 TVO:n ja Posivan tiedotustoiminta Konginkankaalla ja Äänekoskella vuosina 1985–1999

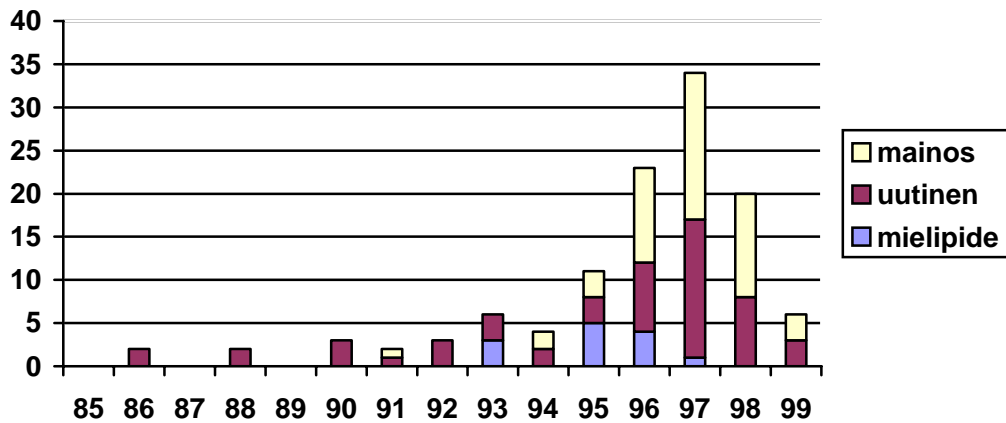
Joulukuussa 1985 Teollisuuden Voima valitsi vuosien 1980–83 yleispiirteisten kallioperäselvitysten perusteella niin sanotun ydinjätelistan, jolla oli kaikkiaan 101 paikkaa (ks. tark. luku kolme). Konginkankaan kunnan alueella sijainnut Kivetty oli yksi listan tutkimusalueista. Ensimmäinen paikka, jonka TVO nimesi varsinaiseksi tutkimusalueeksi, oli Ikaalisissa sijaitseva Kalliolammen alue.¹⁷ Yhtiö ilmoitti valinnasta maaliskuussa 1986. TVO joutui kuitenkin vetäy-

¹⁷ Ydinjättekymys oli paikallisesti esillä Eurajoella jo 1970-luvun lopulla, kun kunta peräsi yhtiöltä lupausta olla sijoittamatta ydinjätteitä kunnan alueelle. Yhtiö antoi maaliskuussa 1980 kirjallisen sitoumuksensa, jossa se lupasi, ettei se toteuta korkea-aktiivisen jätteen loppusijoitusta Olkiluodossa sijaitsevalla Kaalon alueella. (ks. tarkemmin luku 4.3; Litmanen 1994a, 97–101, 133–134; Kojo 2004a, 136–137.)

tymään Ikaalisista paikallisen vastustuksen takia jo saman vuoden huhti-toukokuussa. Kalliope-räkairauksia ei koskaan suoritettu Ikaalisissa. Sen sijaan yhtiö neuvotteli tutkimusten käynnistä-misestä Keski-Suomessa Multialla. Neuvottelut eivät johtaneet tutkimusten käynnistymiseen. Syynä oli huhtikuun lopussa 1986 tapahtunut Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus, joka vai-keutti yhtiön keskusteluja kuntien kanssa. (McEwen & Äikäs 2000, 10.) Epäonnistuminen tutki-musten aloittamisessa aiheutti muutoksia TVO:n lähestymistavassa. Yhtiö lähetti ydinjätelistalla oleville kunnille kirjeen, jossa se tiedusteli kuntien halukkuutta sitoutua loppusijoitusprosessiin. Kiinnostuneiden kuntien kanssa yhtiö keskusteli hankkeesta vielä lähemmin (McEwen & Äikäs 2000, 9). Näiden keskusteluiden tuloksena Konginkankaan kunnanhallitus antoi TVO:lle myön-teisen lausunnon maaliskuun alussa 1987. Huhtikuussa 1987 TVO ilmoitti valinneensa viisi paikkakuntaa, joissa se aikoi aloittaa alustavat paikkatutkimukset. Kunnat olivat Eurajoki, Hy-rynsalmi, Konginkangas, Kuhmo ja Sievi (ks. Sievissä vuosina 1987–1992 käydystä ydinjäte-kamppailusta Litmanen 1994b).

Kuviossa 1 on esitetty Teollisuuden Voiman ja sittemmin Posivan julkisuuden hankintakeinojen määrällinen kehitys Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1985–1999. Tarkasteltavana on kolme eri-laista keinoa: 1) ydinjäteyhtiön henkilökunnan nimissä julkaistut mielipidekirjoitukset, 2) yhtiön toiminnasta kertovat uutiset ja 3) yhtiön maksamat mainokset, ilmoitukset ja liitteet. Näitä kol-meä keinoa yhdistää ilmestyminen Sisä-Suomen Lehdessä, joka on Konginkankaan ja Äänekos-ken (Ääneseudun) paikallislehti. Tarkasteluun valittujen uutisen kriteerinä oli, että niissä yhtiö ja sen toiminta oli uutisen pääaihe ja että toiminta, joka uutisoitiin, oli yhtiön järjestämää. Esimer-kiksi uutista, joka oli kirjoitettu vastustavan liikkeen järjestämästä tilaisuudesta, ei laskettu mu-kaan, vaikka uutisessa olisi esiintynyt ydinjäteyhtiön edustaja. Rajausta käytettiin, jotta saataisiin kuva yhtiön omasta aktiivisuudesta. Mainoksia, joita ydinjäteyhtiö jakoi suoraan kotitalouksiin tai joilla se mainosti esimerkiksi katukuvassa (kuten tarrat taksien ikkunoissa ja valopylväs-mainokset) ei ole laskettu mukaan, koska niiden käytöstä ei ole saatavilla tietoa kootusti.

Lavian kunta oli ydinjätteen loppusijoitushankkeessa eräänlainen Teollisuuden Voiman tiedotustoiminnan harjoitte-lupaikka vuosina 1984–1985. Lavia oli siten Eurajoen jälkeen ensimmäinen kunta, jossa TVO joutui esittelemään hanketta kuntalaisille. TVO ei kuitenkaan suorittanut Laviassa varsinaisia kallioperututkimuksia, vaan yhtiö testasi kallioperätutkimusmenetelmiä. Kairaukset suoritettiin TVO:n osakkaan Rauma-Repola Oy:n luvalla yhtiön mailla. TVO kertoi asiasta Lavian kunnanhallitukselle päivää aikaisemmin ennen kuin se tiedotti paikanvalinnasta tiedotus-välineille tammikuussa 1984. Lavian kunnanvaltuusto otti äänin 19–2 kielteisen kannan koetoimintaan helmikuun alussa. Vuoden 1984 kunnallisvaaleissa esimerkiksi Keskustapuolue oli kunnanvaltuuston ehdottoman kielteisen lausunnon kannalla. Ydinjättekysymys synnytti kuntaan Ydinjätteetön Lavia -nimisen yhdistyksen, jonka esityksestä kunnanvaltuusto otti ydinjätteiden sijoittamiseen uudestaan kielteisen kannan toukokuussa 1985.

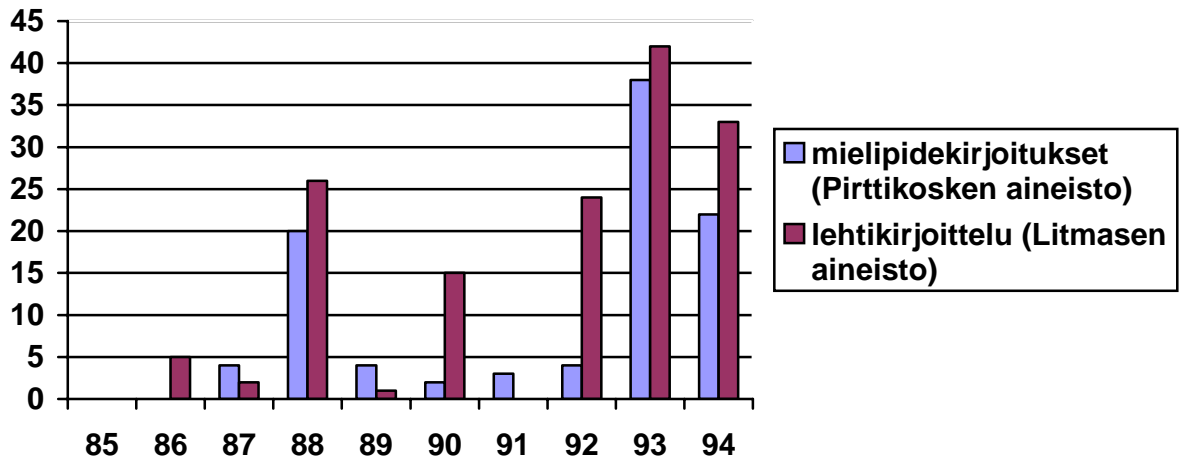

Kuvio 1. TVO:n ja Posivan mielipidekirjoitusten, uutisten ja mainosten määrät Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1985–1999.

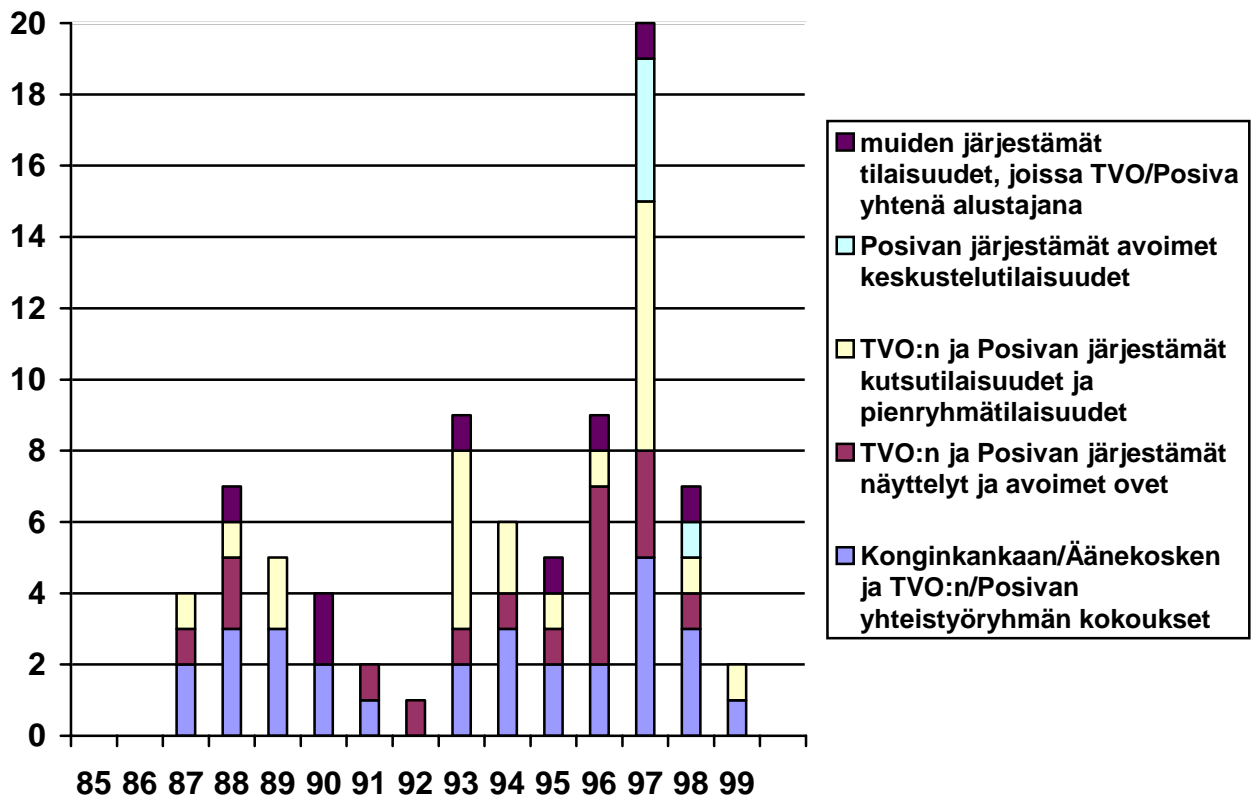
Kuvio 1 perustuu mielipidekirjoitusten, TVO/Posiva uutisten ja mainosten määrälliseen tarkasteluun. Siten muutaman rivin uutinen saa kuviossa saman painoarvon kuin monivärinen nelisivuinen liitelehti. Näkyvyyden kannalta tämä ei tietenkään pidä paikkansa ja tuleekin muistaa, että esimerkiksi palstamillimetreittäin tarkasteltuna kuvio olisi toisennäköinen. Kuvio ei myöskään ota huomioon tyylin intensiteettiä. Toisin sanoen sitä millaisista teemoista ja miten niistä on kirjoitettu. Kuvio osoittaa kuitenkin, miten ydinjäteyhtiön toimintastrategia ja -volyyymi muuttivat edellä mainittujen julkisuuden hankintakeinojen välillä tarkasteluajanjaksolla.

Kuviossa 2 on esitetty vertailukohtaksi Litmasen (1994a, 45–47) käyttämän lehtileikeaineiston ja Pirttikosken (1996, 69–74) käyttämän Sisä-Suomen Lehden mielipidekirjoitusaineiston määrät.¹⁸ Molemmissa aineistoissa viimeinen tarkasteluvuosi oli 1994. Litmasen aineisto ei kata vuotta 1994 kokonaan. Litmasen aineisto käsitti myös Keski-suomalaisessa ja paikallislehti Sammossa ilmestyneitä lehtikirjoituksia. Kuvioden 1 ja 2 vertailu osoittaa, että ydinjäteaiheisen kirjoittelun lisääntyminen vuosina 1992–1994 ei aiheutunut juurikaan TVO:n aktivoitumisesta. Vuoden 1993 kirjoitusvilkkautta on selitetty Konginkankaan kunnan liittymisellä Äänekosken kaupunkiin, jolloin keskustelu ikään kuin alkoi alusta (Pirttikoski 1996, 72).

¹⁸ Pirttikosken (1996, 60–61) havaitsemat Litmasen aineiston puutteet näkyvät selvästi kuviossa 2 vuosien 1987, 1989 ja 1991 kohdalla. Pirttikoski löysi Sisä-Suomen Lehdessä enemmän mielipidekirjoituksia kuin Litmanen (1994a, 45–47) edellä mainituilta vuosilta. Litmasen aineisto käsittää mielipidekirjoitusten lisäksi myös uutisaineiston.

Kuvio 2. Ydinjäteaiheisen lehtikirjoittelun määrät vuosina 1985–1994 Litmasen ja Pirttikosken aineistojen mukaan.

Kuvio 3. TVO:n ja Posivan järjestämien sidosryhmätilaisuuksien määrä Konginkankaalla ja Äänekoskella vuosina 1985–1999.

Kuviossa 3 on puolestaan esitetty TVO:n ja Posivan järjestämien sidosryhmätilaisuuksien määrällinen kehitys vuosina 1985–1999 (1.6.1999 mennessä). Mukaan laskettiin tilaisuudet, jotka järjestettiin Ääneseudulla. Tietojen tarkkuuden suhteen on syytä pieneen varovaisuuteen, koska tilaisuuksia koskevat tiedot kerättiin pääsääntöisesti Sisä-Suomen Lehden uutis- ja ilmoitusai-

neistosta. Täydentäviä tietoja saatiin Konginkankaan kunnan ja TVO:n (sittemmin Äänekosken kaupungin ja TVO:n) välisen yhteistyöryhmän kokousmuistioista.¹⁹ Siten tilaisuudet, joista ei ilmoitettu eikä uutisoitu paikallislehdessä eikä mainittu yhteistyöryhmän muistioissa, eivät ole luvuissa mukana. Tällaisia tilaisuuksia olivat erityisesti yhtiön tietyille erityisyleisöille järjestämät kutsutilaisuudet. Joiltain osin tilaisuustietoja oli saatavilla muistakin lähteistä. Esimerkiksi Posivan järjestämien pienryhmätilaisuuksien tiedot kerättiin Posivan työraportista (Pasanen 1998, 6–7, 22).

Luokiteltuja tilaisuuksia oli kaikkiaan 81. Tilaisuudet luokiteltiin viiteen luokkaan tärkeimmän kriteerin ollessa tilaisuuden järjestäjä. Suurin osa kuvion 3 tilaisuuksista oli TVO:n ja Posivan järjestämiä, mutta mukaan otettiin myös luokka, jossa tilaisuuden oli järjestänyt joku muu taho kuin yhtiö, mutta jossa yhtiöllä oli kuitenkin oma alustus. Yhtiön järjestämät tilaisuudet luokiteltiin neljään luokkaan tilaisuuden luonteen ja avoimuuden perusteella. Ensimmäisessä luokassa ovat Konginkankaan kunnan ja sittemmin Äänekosken kaupungin ja yhtiön välisen yhteistyöryhmän kokoukset, joita voi pitää yhtiön ja kunnan välisen yhteydenpidon perusfoorumina. Kaikille avoimet keskustelutilaisuudet olivat toinen luokka. Näyttelyt, avoimien ovien päivät ja vastaavat esittelytilaisuudet muodostivat kolmannen luokan. Tämän luokan tilaisuuksille oli ominaista, että niissä yleisö sai tutustua asiaan pääsääntöisesti oman mielensä mukaan. Neljäs luokka oli kutsutilaisuudet, joita yhtiö järjesti esimerkiksi valtuutetuille. Samaan luokkaan laskettiin myös YVA-menettelyn pienryhmätilaisuudet.

Kuvio 3 osoittaa samanlaista ydinjäteyhtiön toiminnan volyymin kehitystä Ääneseudulla kuin kuvio 1. Yleispiirteisesti kehitystä selittää valtioneuvoston hyväksymä aikataulu, jossa sijoituspaikan valinta ajoittui vuoteen 2000. Aktiivisuuden huiput osuvat vuosiin 1988, 1993 ja 1997. Niitä selittävät tutkimustoiminnan käynnistyminen Kivityssä vuonna 1988, tutkimuspaikkojen karsiminen ja Konginkangas–Äänekoski -kuntaliitos vuonna 1993 ja YVA-menettelyn käynnistyminen vuonna 1997. Havainnot vastaavat Sisä-Suomen Lehden ydinjäteaiheisen mielipidekirjoittelun kokonaiskehitystä vuosina 1987–1994 (Pirttikoski 1996, 70–76; Litmanen 1994a, 47).

Määrällisen tarkastelun perusteella kuvioista 1 ja 3 erottuu kolme vaihetta: vuodet 1985–1992, 1993–1995 ja 1996–1999, joista TVO:n perustyytlejä analysoidaan. TVO:n tiedotustoiminta paikallislehdessä oli vähäistä 1980-luvulla ja vielä 1990-luvun alussa. Uuden sijoituspaikkatutkimusvaiheen alkuun vuonna 1993 ajoittuu yksi murroskohta. Yhtiö terästi toimintaansa hyvissä ajoin ennen paikanvalintaa. Vuosiin 1993–1995 ajoitetun vaiheen jälkeen yhtiön aktiivisuus lisääntyi selvästi vuonna 1996, kun TVO:n seuraaja Posiva esittäytyi kunnissa. Yhtiön julkinen toiminta oli määrällisesti tarkasteltuna huipussaan vuonna 1997, kun YVA-menettely käynnistyi. Tyylin tarkastelu toiminnan määrän perusteella jää kuitenkin yksiulotteiseksi. Tyylin muutosiällön, odotustuotannon ja menneisyshyödyntämisen analysointi vaatii tutkimusaineiston sisällöllistä tarkastelua.

4.1.1 TVO:lla matala profiili

¹⁹ Vuosina 1996–1999 kokousmuistioihin ei kirjattu tiedotukseen liittyviä tapahtumia yhtä tarkasti kuin aiempina vuosina. Ehkä tapahtumien runsauden takia niiden luettelemista ei nähty tarpeelliseksi.

Vuosina 1985–1992 TVO:n tyyliä luonnehtii matala profiili niin Sisä-Suomen Lehden palstoilla kuin myös tilaisuuksien järjestämisessä. TVO näkyi hyvin harvoin paikallislehden uutisissa. Yhtiön henkilökunta ei osallistunut mielipidekirjoitteluun, vaikka ensimmäinen mielipidekirjoittelun ”piikki” oli Konginkankaalla jo vuonna 1988, jolloin hankkeesta julkaistiin 20 mielipidekirjoitusta. (Pirttikoski 1996, 69–76.) Samana vuonna vastustajat järjestivät myös ensimmäisen julkisen tilaisuutensa (KSML 15.5.1988). TVO:lla oli kuitenkin jo paikallista suhdetoimintaa. Yhtiön ja kunnan välille perustettu yhteistyöryhmä kokoontui ensimmäisen kerran toukokuussa 1987. Kohdeyleisön huomioon ottamista osoitti myös se, että kunnanhallitus, -valtuusto ja yhteistyöryhmä vierailivat Olkiluodossa ensimmäisen kerran kesäkuussa 1987. Lisäksi TVO lähetti Konginkankaan valtuutetuille kahdesti vuodessa ilmestyvän Kalliofakta -kausijulkaisunsa. Konginkaankaan kuntapäättäjien lähestymisessä TVO hyödynsi aiempaa kokemustaan vastaanvastaavasta yhteydenpidosta, joten tyyliä oli piirteitä jatkuvuudesta.²⁰ Yhtiö avasi myös kahden hengen tutkimustoimiston Konginkankaan kirkonkylälle huhtikuussa 1988 (KSML 8.4.1988).

Sen sijaan, että TVO olisi pyrkinyt vaikuttamaan kuntalaisten mielipiteisiin joukkotiedotusvälineiden tai oman suoraan kuntalaisille kohdistetun tiedotuksen avulla yhtiö kiinnitti huomiota siihen, että tutkimuskuntien poliittinen johto sitoutuisi hankkeeseen, mikä puolestaan osoittaa tilannearviointia ja toimintatavan muutoskykyä Ikaalisiin verrattuna. Kohderyhmänä olivat kuntien valtuustot ja johtavat virkamiehet. McEwenin & Äikäksen (2000, 9–10, 49) mukaan epäonnistuminen Ikaalisissa muutti TVO:n toimintatapaa proaktiivisemmaksi muiden kuntien kanssa. Pragmaattinen lähestymistapa muuttui huolellisemmaksi. Yhtiössä oltiin hyvin tietoisia kuntien veto-oikeudesta, joka tulisi sisältymään uuteen ydinenergi lakiin. Lainsäädännöllisen muutoksen rinnalla epäonnistuminen Ikaalisissa sai yhtiön arvioimaan lähestymistapaansa. TVO kartoittikin kuntia, jotka suhtautuivat myönteisesti kallioperätutkimusten suorittamiseen ja mahdolliseen tulevaan loppusijoituslaitoksen kehitysohjelmaan. Lavian ja Ikaalisten negatiivisten kokemusten jälkeen yhtiö halusi ensin varmistaa, että tutkimuskunnan kunnanhallitus suhtautui asiaan vähintään neutraalisti, jotta hankkeen eteenpäin viemiselle olisi edellytyksiä. Kuntien edustajien kanssa järjestettiin tapaamisia, joissa keskusteltiin loppusijoitushankkeen aikataulusta ja pitkäaikaisturvallisuudesta sekä laitoksen vaikutuksista paikalliseen työllisyyteen ja muista sosio-ekonomisista hyödyistä. Yhtiö esitti siis päättäjille oman näkemyksensä hankkeen vaikutuksista. Vaikutuksien esittelyä voidaan pitää keinona rakentaa hankkeesta tulevaisuudenkuvaa. Siten ennen kaikkea yhtiön tyylin sisältö muuttui paremmin kohdeyleisön – kuntapäättäjät – huomioon ottavaksi.

Kuten aiemmin jo mainittiin, Konginkankaan kunnanhallitus antoi myönteisen lausuntonsa Kivetyn tutkimisesta maaliskuun alussa 1987. Konginkankaan kunnan ja TVO:n välisistä keskustelujen sisällöstä ei ole tietoa, mutta esimerkiksi Kuhmossa tutkimuskunnan sitouttaminen hankkeeseen konkretisoitui kunnan edunvalvontaprojektina. Osana sitouttamispyrkimystä voidaan pitää TVO:n Kuhmossa järjestämiä kohdennettuja sidosryhmätapaamisia, kuten Atomivies-

²⁰ TVO:lla oli kokemusta kuntapäättäjien tapaamisesta erillisessä toimikunnassa, sillä yhtiöllä on ollut yhteistyötöimikunta Eurajoen lähikuntien edustajien kanssa jo vuodesta 1979 lähtien. (Björklund ym. 1994, 184–187). TVO:lla oli kokemusta myös erilaisille yleisöille tiedottamisesta, sillä yhtiö oli jakanut Olkiluodon ympäristön asukkaalle tarkoitettua ”Olkiluodon uutiset” -tiedotuslehteä vuodesta 1976 lähtien. TVO:n sisäinen tiedotuslehti Ytimekäs ilmestyi myös ensimmäisen kerran vuonna 1976.

tiä vuosina 1988–1993 (Kojo & Suominen 1999, 91–92, 97–100; ks. Atomiviestistä myös luku 5.1.1.)

Sisä-Suomen Lehden uutisartikkeleissa Teollisuuden Voima Oy esitettiin usein TVO:na ilman mainintaa ydinvoimayhtiö tai ydinjätetoimisto. Toimijana näyttäytyi siten koko yhtiö, ei sen yksi toimisto, joka käytännössä vastasi loppusijoitushankkeen suunnittelusta. Yhtiön omassa lehti-ilmoituksessakaan yhtiötä ei määritelty tietynlaisena toimijana (TVO 1991). Yhtiö ei siten profiloinut itseään voimakkaasti tietynlaisena toimijana. Paikallislehden uutisartikkeleissa yhtiötä kuvattiin tutkimuksia ja paikanvalintaprosessia esittelemällä. Lehtijuttujen myötä rakentui mielikuva lähinnä vain kallioperäporausten tekijästä. Silloinkin yhtiön rinnalla mainittiin usein Suomen Malmi Oy käytännön työn suorittajana.

TVO:n kuntalaisille tarjoama tulevaisuuskuva keskittyi paikanvalintaprosessin kuvaamiseen, vaikka rakennusaikaiset verotulot jo mainittiinkin. Sisällöllisesti TVO:n tyyli oli siten kapealla pohjalla. Paikallislehtiaineisto ei kuitenkaan kerro koko kuvaa TVO:n eri sidosryhmille tarjoamasta tulevaisuudenkuvasta. Näin voi päätellä esimerkiksi Konginkankaan kunnanjohtaja Pertti Lemettisen suhtautumisen muuttumisesta. Tammikuussa 1986 Lemettinen kertoi, että kirje, jossa TVO ilmoitti Kivetyn valinnasta, tuli yllätyksenä. Oma suhtautumistaan hän piti melko kielteisenä siitäkin huolimatta, että TVO lupaili sijoituspaikalle jo rakennusajalta melkoisia verotuloja. ”Kyllä kunnan imago kärsii, koska me olemme markkinoineet Konginkangasta puhtaana ja luonnonläheisenä kuntana.” (SiSL 3.1.1986.) Noin vuosi myöhemmin – kunnanhallituksen myönteisen lausunnon jälkeen – kunnanjohtaja korosti, että nyt on kysymys vasta tutkimuksista. Mahdolliseen ydinjätehautaamaan kunta ottaa kantaa aikanaan. Pieneen kuntaan, jossa on paljon työttömyyttä, Lemettinen toivotti poraajat tervetulleiksi. Kunta ei Lemettisen arvion mukaan menetä matkailijoita, koska pitäjässä ei ole matkailun vetonaulaa ennestäänkään. (KSML 9.4.1987.) Muutos kuvastaa TVO:n onnistumista yhtiön ja kunnan välisissä keskusteluissa. TVO:n tulevaisuudenkuvassa kallioperätutkimusten suorittaminen ja loppusijoituspaikan valinta oli erotettu toisistaan. Valinta-ajankohdan sijoittaminen tulevaisuuteen valtioneuvoston päätökseen nojautuen antoi yhtiölle mahdollisuuden rakentaa myönteistä näkökulmaa loppusijoitushankeeseen.

Sisä-Suomen Lehdessä vuosilta 1985–1992 löytynyt tutkimusaineisto oli määrältään niin vähäinen, että sen perusteella ei ole mahdollista sanoa aivan varmasti miten TVO itse määritteli hankkeen. Tutkimustulosten uutisoinnissa TVO korosti yllätyksettömyyttä toteamalla, että suomalainen peruskallio ei ole pettänyt odotuksia. TVO:n mukaan tutkimukset eivät osoittaneet seikkoja, jotka rajaisivat Kivetyn pois loppusijoituspaikoista (SiSL 10.5.1991). Litmasen (1996a, 302; myös 1994a, 106–108) mukaan TVO käsitteellisti jätteet tieteelliseksi ja tekniseksi turvallisuusongelmaksi 1990-luvun alussa. Sisä-Suomen Lehdessä hankkeen uutisoinnille oli tyypillistä valtioneuvoston asettaman aikataulun ja eri tutkimusvaiheiden esittely. Samoin esiteltiin koeporausten syvyyksiä ja reikien halkaisijoita. (esim. SiSL 11.7.1988; 30.3.1990; 10.5.1991.) Hankkeen kuvauksille olikin tyypillistä kvantitatiiviset määreet ja työmenetelmien laadullinen kuvailu. Loppusijoituksen kustannusarvioiden, verotulojen ja työllisyyslukujen esittäminen julkisuudessa ei selvästikään ollut vielä TVO:n keskeisin argumentti. Vaikka ne mainittiin ydinjäteuu-

tisoinnissa jo varhaisessa vaiheessa (esim. SiSL 8.4.1988), taloudellisten hyötyjen esittäminen alkoi toistua ja saada näkyvämmän roolin vasta vuoden 1992 jälkeen.

Vuosien 1985–1992 tutkimusmateriaalissa TVO ei puhunut kansalaisosallistumista, vaikka yhtiön edustajat tapasivat yksittäisiä kohderyhmiä kuten kylätoimikunnan ja yrittäjähdistyksen. Paikallinen vuorovaikutus konkretisoitui ennen kaikkea kunnan ja yhtiön väliseen yhteistyöryhmään ja yksittäisiin yleisötilaisuuksiin, joissa TVO:n edustajat esittelivät hanketta. Päätöksenteosta uutisoitiin usein siten, että lopullinen sijoituspaikka on valittava vuoden 2000 loppuun mennessä.

Vuosina 1985–1992 TVO:n ydinjätetoimiston harimaniilaista kulttuurista tyyliä – Lappalaisen tyyli-käsityksen näkökulmasta tyylin infrastruktuuria – leimasivat vaikutteet teknispainotteisesta toimintaympäristöstä, ”insinöörimaailmasta”, jossa loppusijoitushanketta oli suunniteltu 1970-luvun lopusta lähtien. Hyväksyttävyyden oletettiin rakentuvan pääpiirteissään samojen näkökulmien kautta, jotka olivat valikoituneet suoritettavien tutkimusten näkökulmiksi. Ydinvoiman vastainen liike ei kuitenkaan ollut enää uusi ilmiö Suomessakaan (ks. esim. Tammilehto 1996). TVO:n tyyliäkin näkyi reagoiminen kansalaiskeskusteluun, joka oli syntynyt ydinteknologian vastustamisesta. TVO:ssa kuntalaisten huomioon ottaminen perustui tiedottamiseen, jossa painopiste oli yhtiön toiminnan ja tutkimusten esittelyssä. Tiedotus toteutettiin näyttelyitä, avoimien ovien päiviä ja Olkiluodon vierailuja järjestämällä. TVO:lle oli kuitenkin kuntalaisille tiedottamista olennaisempaa vakuuttaa paikalliset päättäjät hankkeen turvallisuudesta ja taloudellisista hyödyistä. Paikallisen poliittisen hyväksyttävyyden arvioitiin siis rakentuvan päättäjien mielipiteiden ja kannanottojen perusteella. TVO:n tyyli uudistui, jos verrataan yhtiön toimintaa Ikaalissa ja Konginkankaalla. Uudistuneen tyylin tavoite oli sitouttaa kuntapäättäjät loppusijoitushankkeeseen.

4.1.2 Toimintarepertoaari laajenee

TVO:n ydinjätetoimiston julkisuuden hankintastrategia muuttui vuonna 1993. Vuosina 1993–1995 ydinjäteyhtiö aktivoitui jokaisen kuviossa 1 tarkastellun kolmen keinon osalta: yhtiö osallistui mielipidekirjoitteluun, yhtiötä ja hanketta koskeva uutisointi lisääntyi ja yhtiö lisäsi mainontaa. TVO:n henkilökunnasta etenkin Juhani Vira osallistui aktiivisesti mielipidekirjoitteluun Sisä-Suomen Lehdessä. Litmasen lisensiaatintutkimuksen tutkimusaineistosta käy ilmi, että TVO:n henkilökunnan osallistuminen ei rajoittunut vain paikallislehteen, vaan TVO:laiset kirjoittivat myös esimerkiksi Keski-suomalaiseen (esim. Äikäs 1995). Maksettujen ilmoitusten ja mainosten lisääntynyt käyttö oli myös merkittävä muutos julkisuuden hankinnassa. Nelisivuinen ”TVO tutkii” -tiedotuslehti ilmestyi Sisä-Suomen Lehden liitteenä ensimmäisen kerran tammi-kuussa 1994. Liitteen avulla yhtiö tavoitti suuren yleisön, kuntalaiset, kattavasti. Maksetun julkisuuden avulla yhtiö pystyi myös täysin määrittelemään näkökulman ja asiat, jotka se halusi kuntalaisille esittää. Siten yhtiön tyyli oli sen omissa käsissä, eikä esimerkiksi paikallislehden toimituksen tulkintojen ja valintojen varassa.

Muutosten taustalla oli paikanvalintaprosessin eteneminen ja ehkä osin myös reagoiminen keskusteluun, joka oli syntynyt Perusvoima Oy:n lisäydinvoimahankkeesta. Loppuvuodesta 1992 TVO valitsi kolme kuntaa vuosina 1993–1999 suoritettaviin yksityiskohtaisiin sijoituspaikkatutkimuksiin. Konginkangas, joka liittyi Äänekosken kaupunkiin vuoden 1993 alussa, oli yksi valituista. Tammikuussa 1993 tekniikan lisensiaatti Jukka-Pekka Salo osallistui TVO:n nimissä ensimmäisen kerran paikallislehden mielipidekirjoitteluun otsikkolla ”Ydinjätteen hautaaminen on perusteellisesti selvitetty”. Salon mielipiteen lähtökohtana oli huomio kansalaisten tietovajeesta ja tietovajeen poistaminen. Salon mukaan

...vaikeutena on saada tavalliselle kansalaiselle ymmärrettävässä muodossa tietoon tiedemiesten ja insinöörien kehittämät ratkaisut ydinjätteiden käsittelemiseksi ja hautaamiseksi. Vaatimus tuoda ”insinööritieto” lähemmäksi kansaa on oikeutettu lähtökohta, jotta kuntalaiset voivat sitten aikanaan päättää oikein lähtötiedoin ydinjätelaitoksen rakentamisesta. (Salo 1993a.)

”TVO tutkii” -tiedotuslehti oli osa yhtiön esittämää ratkaisua, jossa se korosti toimintansa kuvaamisessa tutkimusten suorittamista ja tietoon perustuvaa toimintaa. Tyyllille oli ominaista pyrkimys arkipäiväistä ja selittää tutkimustoimintaa ja -tuloksia yksinkertaisella teknisellä kuvauksella. Loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyttä rakennettiin tieteen ja tutkimuksen objektiivisuuden varaan, mitä kuvaa esimerkiksi ensimmäisen ”TVO tutkii” -tiedotuslehden etusivun otsikko ”Kallioperän ja pohjaveden tutkimus on millimetrityötä. Ydinjätteen loppusijoituspaikan etsinnässä ei jätetä tilaa arvailulle” (TVO 1994a). Siten hyväksyttävyyden rakentaminen perustui ydinvoimateollisuudelle ominaisesti asiantuntijuuden jumalalliseen auktoriteettiin kuten Berkhout (1991, 208–209) legitimizeetin värikkäästi ilmaisee. TVO vetosi myös valtion ja ydinenergialain asettamaan velvoitteeseen huolehtia ydinjätteistä.

Mielipidekirjoituksessaan Salo loi myös mielikuvaa Teollisuuden Voiman ydinjätetoimistosta toimijana. Salon mukaan

[n]iin oudolta kuin se saattaa tuntua, mielestäni me ydinjätealan tutkijat ja insinöörit kuulumme kestävän kehityksen ja luonnonsuojelun edistäjiin maapallollamme. Työmme tuloksena ihmiskunnalla on käytössään energiantuotantomuoto, jonka aiheuttamat jätteet voidaan hoitaa turvallisesti luontoa saastuttamatta (Salo 1993a).

Määritelmässä ydinjätehuolto yhdistettiin kestävään kehitykseen ja luonnonsuojeluun. Oman toimijuuden tarkempi määrittely paikalliselle yleisölle oli merkittävä muutos tyyllissä. TVO:lle rakennettiin aiempaa selkeämpää identiteettiä, jossa oli olennaista hälventää eroa voimistuneeseen ympäristönsuojelumuotoisuuteen. Hankkeen hyväksyttävyyttä haettiin samaistamalla, tai toisin sanoen hälventämällä eroa, kestävään kehitykseen. On vaikea arvioida milloin määritelmä ydinjätehuollosta kestävän kehityksen edistäjänä alun perin syntyi, koska ei ole tutkimustietoa TVO:n yleisemmin käyttämästä argumentoinnista ennen vuotta 1993. Ääneseudulla määritelmä oli ainakin paikallislehden sivuilla käytettynä uusi. Määritelmämuutoksen voi olettaa vastanneen energiapolitiikan ympäristöpoliittiseen henkeen, joka korosti Yhdistyneiden Kansakuntien Rio

de Janeiron huippukokouksen ilmapiirissä kestävä kehityksen ekologista ulottuvuutta (Kyllönen 2004, 53–56). Ydinjätehuollon uudelleen määrittely kytkeytyi ilmeisesti myös Perusvoima Oy:n periaatepäätöshakemukseen viidennen ydinvoimalaitosyksikön rakentamisesta. Uutta tyyliä ei siten voi pitää vastauksena pelkästään paikalliseen loppusijoitushankkeen vastustukseen. Paikallista keskustelua laajempi konteksti todennäköisesti vaikutti tyylin muuttumiseen. Osana ydinvoimateollisuutta ja sen intressejä TVO:n ydinjätetoimiston piti ottaa toiminta-arvioissaan huomioon myös kansallisen tason suuri yleisö.

TVO ja Posiva käyttivät myös myöhemmin määritelmää, jossa ydinjätehuolto esitettiin merkittävänä ympäristönsuojelutehtävänä nyky-yhteiskunnassa ja yhtenä Suomen historian suurimmista ympäristöinvestoinneista (esim. Ryhänen 1995; KSML 30.8.1995; Posiva 1996a; 1996c; Kurki 1996a). Ympäristöinvestointinäkökulmaan liitettiin myös kysymys kunnan imagoista ja moraaliin yleisen edun ymmärtäminen.

Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitus Kivettyyn ei merkitsisi äänekoslaisille uhrautumisesta muun Suomen puolesta, mutta osoittaisi kylläkin ympäristönsuojelun yleisen edun ymmärtämistä. Koko maan edun mukaista ympäristönsuojelutehtävää edistävä laitos kohottaa paikkakunnan imagoa paljon tehokkaammin kuin itsekäs pitäytyminen ”ei ainakaan tänne”-asenteissa. (Vira 1995d.)

Määritelmää voi pitää yhtenä osana TVO:n ja sittemmin Posivan tyylin perusratkaisua. (ks. tark. luku 4.4). Tyyliässä oli siten myös jatkuvuutta, vaikka ydinjätehuollosta vastaava organisaatio ja sen omistus muuttuivat Imatran Voiman mukaan tulon myötä vuonna 1995.

Loppusijoituksessa vaikeimmin ratkaistavana osana nähtiin myönteisen päätöksen saaminen sijaintipaikkakunnalta. TVO:n ydinjätetoimistopäällikkö Veijo Ryhänen nosti hyväksyttävyyden hankkimisen tärkeimmäksi asiaksi alkuvuodesta 1995 (KSML 4.1.1995). Myönteisen päätöksen saamisen vaikeus ei ollut kuitenkaan yllätys yhtiölle. Jo vuonna 1993 yhtiössä arvioitiin, että hankkeen taloudelliset edut vaikuttavat myönteisen suhtautumisen lisääntymiseen (HS 12.2.1993). Taloudellisilla hyödyillä ei kuitenkaan argumentoitu TVO:n ensimmäisissä kuntalaisille suuntaamissa tiedotuslehdissä (TVO 1994a; b), joissa esimerkiksi loppusijoituksen synnyttämät työpaikat jäivät yhden lauseen mittaisen maininnan varaan. Tämä viittaa siihen, että TVO arviossa talousargumentit kannatti kohdentaa päättäjiin, joille oli yhteistyöryhmien kokouksissa raportoitu yhtiön paikallisten ostojen markkamäärät jo 1980-luvun lopusta lähtien. Yhtiössä kuitenkin ymmärrettiin, että tiedotustoiminta oli avain mielipiteiden muuttumiseen ja että mielipiteet muuttuvat hitaasti. Tiedotusta ei nähty pelkästään oikean tiedon välittämisenä, vaan siihen yhdistyi pyrkimys vaikuttaa yleisön arvoihin. Esimerkiksi TVO:n tiedottaja Osmo Kaipainen painotti tutkimustöiden julkisuutta, mutta ei uskonut jaettavan tiedon vähentävän vastustusta, koska mielipiteissä on mukana arvoja. Kannanmuodostuksen ei arvioitu perustuvan ainoastaan tietoon. (SiSL 18.7.1993.) Yksi keskeinen keino saada tyyli vastaamaan tähän pyrkimykseen oli tyylin sisällön arvioiminen ja kohdeyleisöjen tunnistaminen. Erilaisia yleisöjä tunnistamalla yhtiö pystyi vastaamaan erilaisiin tarpeisiin.

Tämä on Lappalaisen tilannesidonnaisen tyylin perusajatus. Arviointiin kykenevä toimija vastaa perusteluillaan sen hetkiseen tilanteeseen, eikä pyri puskemaan eteenpäin ideologisella käyttäytymisellä. Tyylin jatkuvuutta ei kuitenkaan pidä ymmärtää automaattisesti ideologiseksi käyttäytymiseksi, koska jatkuvuutta ja toistoa tarvitaan myös siksi, että haluttu viesti tavoittaisi kohdeyleisön. Tällöin jatkuvuuden ja toiston on myös arvioitu olevan tehokasta.

TVO:n tiedotustoiminnan voi tulkita kohdistuneen kahteen kohdeyleisöön: 1) avaintoimijoihin eli valtuutetuihin ja johtaviin viranhaltijoihin sekä 2) kuntalaisiin. Kuntalaisia, siis kaikkia tutkimuskuntien asukkaita, yhtiö lähestyi yleisteemoilla ja paikkakuntakohtaisilla teemoilla. Siten yhtiö pyrki ottamaan huomioon myös paikkakuntakohtaisia piirteitä (erittely näkyi tutkimusaineistossa YVA-viestinnässä, ks. luku 4.2).²¹ Yhtiö lähestyi kohdeyleisöitä erilaisin keinoin. Avaintoimijat olivat henkilömäärältään helposti rajautuva ryhmä. Heihin TVO piti yhteyttä säännöllisesti yhteistyöryhmän kokouksissa ja mahdollisesti myös henkilökohtaisin kontaktein. Yhtiö järjesti esimerkiksi äänekoskelaisille päättäjille vierailumatkat Ruotsiin Äspön kalliolaboratorioon ja Olkiluodon ydinvoimalaitokseen. Yhtiö pyrki siten toiminnassaan tärkeimmän kohdeyleisön henkilökohtaiseen tavoittamiseen. Kuntalaisten tavoittamisen keinoina olivat esimerkiksi näyttelyt ja avoimien ovien päivät, jotka muodostivat TVO:n toimintatyylin infrastruktuurin.

Vuonna 1994 yhtiö täydensi hyväksyttävyyden rakentamisen keinojaan tiedotuslehdellä, mikä lisäsi yhtiön tiedottamisen volyyymiä. Tiedotuslehti oli yksi yhtiön vastaus Jyväskylän yliopiston tekemän ja TVO:n rahoittaman tutkimuksen asukaskyselyn tuloksiin, jotka osoittivat paikkakuntalaisten tiedot hankkeesta melko heikoiksi. Tutkija Osmo Kurki painotti, että kuntalaiset eivät juuri tunne loppusijoituksen taloudellisia vaikutuksia. (Vira 1995c; KSML 5.4.1995.) Ensimmäiset TVO tutkii -tiedotuslehdet (TVO 1994a; b) kuvailivatkin ennen kaikkea ydinjätehuollon osalualueita: loppusijoituspaikan etsintää, käytössä olevan matala- ja keskiaktiivisen jätteen luolaa, ydinjättekuljetuksia, paikallisia kenttätöiden ja -kokeiden suorittamista.

TVO esiteltiin suomalaisten suurteollisuusyritysten perustamaksi yritykseksi, jonka ”toiminta-ajatuksena on rakentaa suurvoimalaitoksia ja tuottaa sähköä osakkailleen” (TVO 1994a). Yhtiön ydinjätetoimistoa, joka vastasi loppusijoitushankkeesta, ei profiloitu erikseen. Se mainittiin vain osana yrityksen Helsingissä olevaa 30 hengen iskujoukkoa. Sen sijaan TVO esiteltiin tutkimusten organisaattorina, kun taas ”suurimman osan käytännön työstä tekevät ulkopuoliset konsultit ja urakoitsijat”. (TVO 1994a.) Mielikuvaa TVO:sta rakennettiin myös eri osa-alueiden esittelyn avulla. Yhtiö ei ollut pääroolissa, vaan tiedotuslehti antoi kasvot työntekijöille ja toi esiin heidän inhimillisiä ulottuvuuksiaan kertomalla ohimennen esimerkiksi paikallisten työntekijöiden lasten lakkiaisista ja vanhemmuudesta (esim. TVO 1994b). Yleisön haluttiin oppia tuntemaan henkilöitä, jotka sitten tiettyine piirteineen loivat mielikuvaa taustalle jäävästä hankkeesta. Asiasisällön esittämistavan voi myös nähdä keinona vedota tiettyyn kohderyhmään kuten naisiin (ks. Leskinen & Turtiainen 2002, 27).

²¹ Tutkimuksessa tarkasteltiin TVO:n ja Posivan paikallislehtitiedostusta vuosina 1985–1999 vain Sisä-Suomen Lehestä, jolloin vertailukohta jäi puuttumaan.

Yhtiö pyrki irrottautumaan loppusijoitushankkeen teknisestä määritelmästä, koska ”on vaikea vakuuttaa tieteen kieleen perehtymättömiä ihmisiä teknisillä argumenteilla” (TVO 1995b). Edellä kuvattu hankkeen henkilöiminen, eräänlainen kasvojen antaminen, oli keino hankkia luottamusta. Maallikoille pyrittiin tarjoamaan muitakin tartuntapintoja kuin pelkät tekniset faktat. Myös tyylin sisällölliset valinnat saivat korostuneemman aseman. Yhtiö pyrki katsomaan ja esittelemään hanketta kuntalaisten näkökulmasta, jotta yhtiö vastaisi tiedotuksellaan yleisöä askarruttaviin kysymyksiin. Yhtiö tiedotti siis tyyli muutoksen jälkeenkin teknisistä seikoista, mutta kiinnittämällä aiempaa enemmän huomiota siihen, miten tiedon luotettavuus perustellaan. Tyyliässä pyrittiin vakuuttamaan yleisö loppusijoituksen turvallisuudesta keskustelemalla epävarmuuksista. Esimerkiksi päägeologi Timo Äikäs kuvasi turvallisuusanalyysia käytännön työkaluna, jolla tarkastellaan mitä mahdollisia haittatekijöitä loppusijoituksesta saattaisi olla. ”Eihän sitä tiedä, jos vaikka joku menisi ns. pieleen tai vaikka kallio järkkyy ja särkisi kallioon muurat-
tuja kapsseleita” (TVO 1994a). Äikäs esitti myös loppusijoitukseen liittyvän uhkakuvan.

Ainoa uhka onkin, että käytetyn polttoaineen radioaktiiviset aineet joutuisivat pitkällä aikavälillä tekemisiin kallioperän pohjaveden kanssa ja kulkeutuisivat vähitellen ihmisen elinympäristöön sekä joutuisivat ravintoketjuun. Pohjavesitutkimukset tähtäävät tämän asian selvittämiseen. Jokainen tietää, että talojen vesiputket ruostuvat ja että kupari syöpyy sekä muuttuu vihreäksi. Siksi on tärkeää selvittää miten pohjavesi syvällä kalliossa vaikuttaa kupariin. (TVO 1994a.)

Äikäs esitti myös luottamuksensa kallioperään, sillä ”Suomen kallioperä on pysynyt sellaisenaan miljardin vuoden ajan, joten miksei se pysyisi entisellään muutaman tuhannen vuoden tästä eteenpäin, jona aikana ydinjätteen vaarallisuus pienenee olemattomiin” (TVO 1994a). Tyyllisesti esitys vetoaa universaalin yleisön järkeen esittämällä luonnollisen tulkinnan kallioperän pysyvyydestä. Samalla esitykseen sisältyy todellisuutta – tulevaisuutta – rakentava vaikutus, kun pysyvyys ulotetaan pari tuhatta vuotta eteenpäin. Vakuuttaminen ilmeni hyvin myös TVO:n tiedottajan kolumnissa ”Onko oikein käteä kallioon”.

Yleisesti on hyväksytty ajatus ydinjätteistä huolehtimisesta siten, ettei niistä aiheudu haittaa elolliselle luonnolle. Mutta kuinka voimme olla varmoja, ettei jätteistä aiheudu haittaa? Onko meillä missään tiedon lähde? Vastaus on kyllä. Meillä on hyvin paljon varmaa tietoa luonnon käyttäytymisestä, vaikka emme koskaan tulekaan tuntemaan kaikkia luonnonlakeja, niin meillä on kuitenkin vuosituhantinen kokemus järjestelmällisestä luonnon tarkkailusta.

Ydinjätteet tulevat olemaan tulevaisuudessakin hyvin tunnettujen luonnonvoimien vaikutusten alaisina ja nämä luonnon ominaisuudet tunnetaan jo nyt varsin hyvin. Perustavalaatuiset luonnonlait eivät tule vuosien saatossa miksikään muuttumaan. Vielä tuhannenkin vuoden päästä omena tippuu puusta alas eikä lähde leijaillemaan avaruuteen. Samoin uraanin, kuparin, teräksen ja kallion ominaisuudet ovat samoja silloin tuhannen vuoden kuluttua kuin mitä ne ovat tänään. Luonnontutkimuksen perusteella me tiedämme, että ydinpolttoaine ja sen sisältämä säteily pysyy kiven sisässä aiheuttamatta haittaa elolliselle luonnolle. (Kaipainen 1994.)

Yhtiön vakuuttamiskeinona oli vetoaminen ihmiskunnan vuosituhantiseen luonnontuntemukseen. Perustavalaatuisten luonnonlakien muuttumattomuus konkretisoitiin arkipäiväisellä esimerkillä ja esitettiin sitten loppusijoitusratkaisuun liittyvänä ominaisuutena. Yleisö samaistettiin luonnontuntemukseen käyttämällä me -muotoa (ks. myös Leskinen & Turtiainen 2002, 27), jolloin tyylin perustana oli eräänlainen kollektiivinen perinne. Tyyliin sisältyi myös menneisyyden hyödyntäminen ja odotustuotanto. Olennaista oli vakuuttaa yleisö jatkuvuudesta menneisyydestä tulevaisuuteen. Menneisyshyödyntämisessä erilaiset vuosisatojen saatossa muuttuneet käsitykset luonnonlaeista ja aineiden ominaisuuksista sivuutettiin ja tilalle annettiin yksiselitteinen ja jo tunnettu muuttumattomiin, perustavalaatuisiin luonnonlakeihin perustuva totuus.

Yleisön samaistaminen ydinjätehuollon tavoitteisiin käyttämällä ”me” muotoa oli verraten neutraali keino. Yhtiö rakensi yhteisöllisyyttä myös voimakkaammalla sisällön intensiteetillä, kun TVO:n ydinjätetoimiston päällikkö Veijo Ryhänen esitti ydinjätehuollon kansallisena vastuuna. Taustalla oli eduskunnan päätös kieltää ydinjätteen vienti ja tuonti joulukuussa 1994. Ryhänen tulkitsi, että *”tehty linjamuutos merkitsee, että meillä suomalaisilla on entistä suurempi kansallinen vastuu ydinjätehuollon hoitamisesta asianmukaisella tavalla.”* Ryhänen pohti myös kuntatason vastuuta kysymällä *”lisääkö eduskunnan päätös kuntien, paikallisten järjestöjen tai jopa kansalaisten vastuuta toimia siten, että loppusijoitushankkeen toteuttaminen kotimaassa on aikanaan hyväksynnän puolesta mahdollista.”* (Ryhänen 1995.) Tyyliässä oli siten voimakas lainkuuliaisuuteen vetoava sitouttamispyrkimys, jolla yhtiö yritti vaikuttaa kuntalaisten mielipiteisiin ja käsityksiin esimerkiksi paikallisten liikkeiden toiminnan oikeutuksesta. Hyväksyttävyyden rakentamisen tyyliässä onkin kyse myös siitä, keiden katsotaan olevan oikeutettuja osallistumaan päätöksentekoon ja millainen erilaisten taitojen relevanssi on (Johansson, Lidskog & Sundqvist 2002, 7).

Yksi vakuuttamisen tehokeino oli yhtiön toiminnan esittäminen poikkeuksellisena tai rutiinina. Poikkeuksellisuutta myös korostettiin toistoilla. *”Tutkimusinsinööri Hinkkasen mukaan kallioperän ja pohjaveden tutkimukset Romuvaarassa ja Kivetyssä ovat osin niin perusteellisia, että vastaavia ei ole Suomessa aiemmin tehty. ... TVO:n kallioperätutkimukset Kuhmossa ja Äänekoskella ovat niin perusteellisia, että ne tuottavat uutta tietoa myös geotieteelle. Tutkimusinsinööri Heikki Hinkkasen mukaan näin tarkasti suomalaista kallioperää ei ole aiemmin tutkittu.”* (TVO 1995a.) Poikkeuksellisuudella rakennettiin mielikuvaa yhtiön paneutumisesta ja tutkimuksen perusteellisuudesta. Yhtiö nosti esiin myös kallioperän poikkeuksellisuuden. *”Tosiasia on, että Fennoskandian kilpi, johon Suomenkin kallioperä kuuluu, on ollut ja tulee olemaan maapal-lomme vakaimpia kolkkia – huolimatta siitä, että jääkaudet tulevat ja menevät”* (Vira 1995a). Vastaavasti varsinkin ydinjätetuljetuksiin liitettiin rutiini ja kokemus. Kokemusta perusteltiin vuosien työllä, suunnitelmilla sekä ulkomaisilla ja kotimaisilla kuljetuksilla (esim. TVO 1994a; b).

Esimerkit osoittavat, miten hyväksyttävyyttä rakennettiin poikkeuksellisuuden ja rutiinien osoittamisella, eron politiikalla (Lappalainen 2002, 123–130). Kuntalaisille oli annettava vertailukoh-tia. Loppusijoituksen osa-alueita suhteutettiin erilaisiin vertailukohtiin, jotta luottamuksen raken-tamiselle syntyisi perusta. Kuntalaisille piti konkretisoida, mihin tietoihin ja menettelytapoihin voi luottaa. Toisiin siksi, että ne olivat aivan rutiinia ja useilla muillakin aloilla ennestään käytet-

tyjä menettelmiä. Toisiin taas siksi, että ne olivat poikkeuksellisia, esimerkiksi hyvin tarkasti tutkittuja, millä pyrittiin osoittamaan, että asia tunnetaan ja että se on hallinnassa.

Loppusjoitushankkeen taloudellisten hyötyjen kertominen oli yksi tyylin sisällön painopiste-alue.²² Painotuksen muutos ajoittui vuoden vaihteeseen 1993, jolloin yksityiskohtaiset sjoituspaikkatutkimukset käynnistyivät kolmella tutkimuspaikalla. (SiSL 18.7.1993; HS 12.2.1993; myös Litmanen 1994a, 133). Tulevaisuudenkuvaa rakennettiin voimakkaasti työpaikkojen, verotulojen ja matkailukohteen taloudellisiin arvoihin vetoamalla (esim. Vira 1995b). Tämä oli selvä tyylivalinta. Taloudellisen hyödyn konkreettisena paikallisena osoituksena voidaan pitää myös yhtiön harjoittamaa sponsorointia. Esimerkiksi Äänekoskella TVO:lla ja Äänekosken Huiman koripallojoukkueella oli vuosina 1993–95 sopimus, jota Posiva sittemmin jatkoi. Yhtiön nimi näkyi pelipaidoissa ja liikuntahallissa kiinteänä seinämainoksena.

Hyväksyttävyyden rakentamiseen tuli uusi tyyllinen ulottuvuus, kun TVO nosti kansalaisosallistumisen esille tiedotuslehdessään vuonna 1995. Aihetta oli pohdittu muun muassa YVA-seminaarissa Espoossa loppuvuodesta 1994 (KSML 16.11.1994) ja Raumalla kesäkuussa 1995 OECD:n kansainvälisessä ydinjätteseminaarissa, jonka yhtenä keskusteluaiheena oli kansalaisten luottamuksen hankkiminen (TVO 1995b). Kysymys kansalaisosallistumisesta ja viestinnästä nousikin ydinjätteseminaarin aiheeksi vuosina 1994–1995. Keskustelua ruokki Jyväskylän yliopiston ja Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen aktivoituminen julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelman myötä. Vuonna 1995 Jyväskylän yliopiston tutkijat Osmo Kurki ja Tapio Litmanen suorittivat tutkimuskuntien asukkaille laajan kyselyn. Kurjen tutkimusta rahoitti TVO, mikä osoittaa yhtiön kiinnostuksen oppia tuntemaan tutkimuskuntien asukkaiden mielipiteiden muodostumista paremmin.²³ 1990-luvun puoliväliin voikin ajoittaa yhtiön kulttuurisen tyylin murroksen, jossa tiedottaminen kuntalaisille alkoi saada rinnalleen vuorovaikutteisempia yhteydenpitoa- ja -toimintoja.

Yksi konkreettinen muutos kansalaisosallistumisen järjestämisessä ajoittui helmikuuhun 1995. TVO tarjosi TVO tutkii -tiedotuslehdessä yhdistyksille, kylätoimikunnille ja muille vastaaville ryhmille mahdollisuutta kutsua tilaisuuksiinsa yhtiön tutkijoita esitelmöimään ja keskustelemaan ydinjätehuollosta. Keskustelupyrykimyksestä huolimatta aloitteessa painottui yksisuuntainen tiedonvaihto ydinjätehuollosta TVO:n tutkijoilta kuntalaisille. TVO kohdisti aloitteessa tiedotustoimintansa systemaattisesti ryhmiin, joita on perinteisesti pidetty ei-poliittisina kuten erilaiset yhdistykset. Tyyli muuttui siten kohdeyleisöjen tunnistamisen osalta, mutta toiminta perustui kuitenkin edelleen valistavaan tyyliin. TVO:n teksteistä on luettavissa, että yhtiön tiedotus perus-

²² Yksi Äänekoskelle luotu tulevaisuudenkuva oli Jyväskylän Teknologiakeskuksen toimitusjohtajan esitys energia- ja ympäristötutkimukseen painottuvan koulutuskeskus Nuklian perustamisesta Kivettyyn (KSML 31.5.1996). Posivan mahdollista osuutta tämänkaltaisten tulevaisuudenkuvien esittämiseen on mahdotonta arvioida pelkän sanomalehtiaineiston avulla. Kuitenkin vastaavanlaisia visioita esitettiin myös muissa tutkimuskunnissa: Loviisassa Loviisa Energy Center, Eurajoella Vuojoen kartanon käyttö koulutus- ja tutkimuskeskuksena (ks. luvut 4.3.2 ja 4.3.3) ja Kuhmossa loppusjoituslaitoksen ympärille kehittyvä geotiedekeskus (ks. Posiva tutkii 1/96, Kuhmolainen).

²³ Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksella tutkijana työskennellyt Osmo Kurki siirtyi vuoden 1996 alusta Posivan viestintäpäälliköksi.

tui oletukseen, että kansalaiset ovat asenteellisia, pelokkaita ja että heillä on väärää tietoa hankkeesta (ks. esim. Salo 1993b; TVO 1995a). Yhtiön ensi tulkinnat kansalaisosallistumisesta viittaavat käsitykseen kansalaisten tietovajeesta, johon vastattiin asiantuntijavetoisuudella ja opettamisella. Apuna yhtiö käytti esimerkiksi tiedotuslehdessä kuntalaisille esitettyjä väittämiä ydinjätehuollosta. (TVO 1995a; b).

4.1.3 Posiva aktiivisena mielikuvien tuottajana

Vuodet 1996–1999 erottuvat omaksi vaiheekseen ydinjäteyhtiön tiedotustoiminnassa. Julkisuuden hankintakeinojen käyttö kuin myös tilaisuuksien järjestäminen lisääntyi huomattavasti edellisiin vuosiin verrattuna (ks. kuviot 1 ja 3). Muutokset hyväksyttävyyden rakentamisessa näkyvät eri keinojen käyttömäärissä. Esimerkiksi samaan aikaan kun uusi ydinjäteyhtiö Posiva tavoitteli loppusijoitushankkeelle julkisuutta paikallislehden journalistisen aineiston ja mainosten avulla, se lopetti käytännössä kokonaan osallistumisen mielipidekirjoitteluun. Vielä tammikuun alussa 1997 Posivan toimitusjohtaja Veijo Ryhänen vastasi otsikolla ”Ydinjätteitä ei tule ilman kunnan puolta” Kivetty-aktivistin kirjoitukseen, mutta tämän jälkeen mielipidepalsta jäi ennen kaikkea hanketta kannattaneiden ja vastustaneiden kuntalaisten väliseksi keskusteluareenaksi. Posiva irtautui monta vuotta paikallislehden mielipidepalstalla jatkuneesta väittelystä vastustajien kanssa ja keskittyi tuomaan julkisuuteen teemoja, jotka olivat sille itselleen tärkeitä. Tärkein teema oli tietyt hankkeen vaikutukset. Yhtiö halusi jatkaa paikallista keskustelua, mutta ei vastustajien esiin nostamiin teemoihin vastaamalla. YVA-menettelyn viestintä ja yleisötilaisuudet tarjosivat areenan kuntalaisten suoralle kohtaamiselle. Eniten Posiva panosti tiedotukseen vuonna 1997, jolloin se järjesti loppusijoituslaitoksen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn yleisö- ja pienryhmätilaisuuksia (ks. Posivan YVA-menettelystä ja viestinnästä tarkemmin luku 4.2). Loppuvuodesta 1997 useimmat maksetut mainokset olivat kutsuja YVA-menettelyn yleisötilaisuuksiin. Muuttuneella julkisuuden hankintastrategialla yhtiö pyrki tyylissään omaehtoiseen sisällön hallintaan. Käsitys hyväksyttävyyden rakentamisesta muuttui, asiantuntijuuteen perustuvan legitimaation rinnalle nousi pyrkimys rakentaa yhteiskunnalliseen keskusteluun perustuvaa kansalaislegitiimaatiota.

Samanlainen havainto on joukkotiedotusvälineissä vuosina 1999–2001 käydystä ydinjätekeskustelusta. Raittilan ja Vehmaksen (2001b, 157–159) mukaan Posivan välitön esilläolo ja argumentointi väheni periaatepäätösprosessin edetessä, kun tarkasteltiin sitä, kuinka usein yhtiö kirjautui puhujaksi joukkotiedotusvälineissä. Posivan näkökulma välittyi kuitenkin julkisuuteen, koska se onnistui vakuuttamaan toimittajat aktiivisella ja monipuolisella viestinnällään. Yhtiöllä oli hyvän rutiinilähteen piirteitä. (Tommola 2001b, 87–90.)

Käsillä olevan tutkimuksen aineisto kertoo kuitenkin vain Ääneseudun tilanteesta, joten Posiva ei välttämättä toiminut samalla tavalla jokaisessa tutkimuskunnassa. Itseasiassa Pasasen (1998, 6, 21) sekä Leskisen ja Turtiaisen (2001, 21–29) aineistot viittavat nimenomaan paikallisiin eroihin. Esimerkiksi Loviisassa mielipidekirjoittelu oli aktiivista lokakuun 1996 ja kesäkuun 1998 väli-

senä aikana.²⁴ Posivan paikallistoimiston henkilökunnan aktiivisuudella oli ilmeisen suuri merkitys siihen, miten yhtiö näkyi paikallislehtien mielipidepalstoilla. Ääneseudun vähäinen mielipidekirjoittelu kertoo myös siitä, että Posivan pääkonttorin henkilökunta ei jostain syystä enää osallistunut mielipiteiden vaihtoon Sisä-Suomen Lehden sivuilla, vaikka muiden tutkimuskuntien paikallislehdissä ja maakuntalehdissä osallistuminen jatkui (ks. Leskinen & Turtiainen 2001, 21–29) ja vaikka Kivetty-liikkeen jäsenet jatkoivat aktiivisesti kirjoittamista erityisesti ennen lokakuun 1996 kunnallisvaaleja. Kyseessä saattoi siten olla myös yhtiön johdon linjaus. Jatko-tutkimuksessa tarvittaisiinkin pitkän aikavälin vertailutietoja muiden tutkimuskuntien paikallis-lehdistä.

Teollisuuden Voiman ja Imatran Voiman vuonna 1995 perustama Posiva Oy aloitti toimintansa tutkimuspaikkakunnilla vuoden 1996 alussa. Uuden yhtiön esittely näkyy kuviossa 2 mainosten määrän monikertaistumisena. TVO oli jo edellisenä vuonna hakenut uutta visuaalista ilmettä piirroshahmoilla ulkomainoksiinsa (ks. KSML 30.8.1995). Iskulauseena oli ”Ihmisen ja luonnon puolesta. TVO tutkii”. Ulkomainonta oli keinona yhtiölle uusi. Iskulauseen voi tulkita jatkavan tavoitetta samaistaa ydinjätehuolto ja loppusijoitushanke kestävään kehitykseen ja tutkimukseen, mutta tyylin sisältöön tuli myös uusia piireitä, kun yhtiö asemoi itsensä ihmisen ja luonnon puolestapuhujaksi. Uusi tyyli herätti kritiikkiä. Mainoksia kritisoitiin muun muassa siksi, että ne menivät ”niin rohkeasti mielikuvamainonnan puolelle, että kosmetiikka tulee mieleen” (Vuopala 1995). Myöhemmin keväällä 1996 Kivetty-liike järjesti ensimmäisen mielenosoituksensa reaktion Posivan käynnistämälle mainoskampanjalle (SiSL 23.4.1996). Kivetty-liikkeen voimakas reaktio osoittaa Posivan tyylin intensiteetin lisääntymisen.

Posivan esittelyssä yhtiö päätyi kuitenkin konservatiivisempiin kuvavalintoihin kuin edellä mainitussa tapauksessa. Piirroshahmot vaihtuivat vakavahenkisempiin valokuviin (esim. Posiva 1996a; Posiva 1996b). TVO aloitti siis jo ydinjäteyhtiön toimijuuden uudelleen määrittelyn, mutta piirroshahmojen hivenen lapsekkaan populistinen tyyli uudelleenarvioitiin, minkä seurauksena tyyli muuttui valokuvien myötä vakavammaksi. Ensimmäinen mielikuva Posivasta luotiin mainoksella, jossa kuva oli rajattu voimakkaasti miehen käsiin. Mainoksessa kysyttiin ”Kenen käsiin ydinjätteet uskaltaa jättää?” Toisessa mainoksessa oli metsälampimaisema ja kysymys ”Miten ydinjäte sopii suomalaiseen maisemaan?” Kokosivumainosten ja sivuja hallitsevien kuvavalintojen tarkoitus oli pysäyttää lukija ja herättää uteliaisuus esittelytekstin lukemiseen. Mainostekstin kärkeen oli nostettu Posivan tehtävä huolehtia käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksesta Suomessa. Mainoksissa korostettiin yhtiön tietoa ja osaamista. Myös yhtiön omistajat kerrottiin, mutta jo seuraavassa lauseessa muistutettiin, että ”loppusijoituksen turvallisuutta valvoo Säteilyturvakeskus”. Valvonta korostui myös YVA-viestinnässä (ks. luku 4.2). Siten yhtiö loi kuvaa vastuullisuudesta ja toimivaltasuhteista ydinjätehuollossa.

Ennen YVA:n käynnistymistä Posiva rakensi itsestään mielikuvaa asiantuntijayhtiönä, joka tekee töitä turvallisuuden hyväksi.

²⁴ Pasanen (1998, 21) ei erittele Posivan ja viranomaisten mielipidekirjoituksia, mutta on hyvin ilmeistä, että kyse on nimenomaan Posivan paikallistoimiston koordinaattorin aktiivisuudesta.

Posiva Oy huolehtii Suomessa syntyneiden ydinjätteiden loppusijoituksesta. Meillä on tehtävään tarvittava tieto, taito ja taloudelliset resurssit. Sekä tahto tehdä työmme hyvin, turvallisuudesta tinkimättä. (Posiva 1997a).

Posiva Oy on ydinjätehuollon asiantuntijayhtiö, jonka päätehtävänä on Suomen ydinvoimalaitosten käytetyn uraanipolttoaineen loppusijoitus. Posivan omistavat Teollisuuden Voima Oy ja Imatran Voima Oy. Yhtiöllä on käytössään alan suomalainen asiantuntemus ja yhteydet kansainvälisiin tutkimuskeskuksiin. Posivalla on eväät suoriutua tehtävästään. Haluamme sinunkin tietävän, että Suomen ydinjätehuolto on hyvissä käsissä. (Posiva 1997b).

Posiva rakensikin itsestään kuvaa asiantuntijana. Asiantuntemusta havainnollistettiin liittämällä yhtiöön kansallinen ja kansainvälinen osaaminen sekä taloudelliset resurssit.

Kuvavalinnoissa konkretisoitui muutoinkin perustyylin muutos TVO:n ydinjätetoimistosta asiantuntijayhtiö Posivaan. Vielä 1990-luvun alussa TVO ilmoitti paikallislehdessä tutkimustulosten esittelytilaisuudesta ilman minkääläistä kuvaa, piirrosta tai edes logoa (esim. TVO 1991). Pari vuotta myöhemmin ilmoituksessa oli jo kuva kalliokairauksissa käytettävästä koneesta, minkä voi tulkita kuvastavan hankkeen teknistä määritelmää (ks. TVO 1994c). Tekniikka-aiheiset kuvat säilyivät Posivankin tiedotuslehden kuvarepertoaarissa, mutta samanaikaisesti tyyli myös muuttui, kun yhtiö uskaltautui irrottautumaan todellisuuden kuvaamisesta ja siirtyi mielikuvien hallintoon. Yhtiön viestintäosasto ja mainostoimisto valitsivat mainosten ja ilmoitusten kuvien aiheiksi esimerkiksi maisemia ja lapsia. Kuva-aiheiden muutos paljastaa, miten tyylin rakentaminen oivallettiin ja ennen kaikkea miten se uskallettiin toteuttaa uudella tavalla. Kallioporakone todellisuuden rakentajana viesti siitä, miten julkisuuteen annetun kuvan haluttiin vastaavan todellisuutta, toisin sanoen sitä, mitä tutkimuspaikoilla oikeasti tehtiin. Lasten kuvien myötä yhtiö irtautui tästä käyttäytymistavasta. Käsitys todellisuuden rakentamisesta muuttui. Vastuun ja tulevaisuuden hallinnan viestimisen ymmärrettiin tarvitsevan toisenlaisia kuvia. Porakoneiden ja ylipäättänsä teknisen toteutuksen kuvaamisen rajallisuudesta piti irtautua, koska niistä ei voinut tulkita kyllin selvästi yhtiön pääsanomaa. Keväällä 2000 – loppusijoituslaitoksen periaatepäätösmenttelyn aikana – Posivan valtakunnallisessa mainoskampanjassa loppusijoituksen aikaperspektiivi ja moniesteperiaate rinnastettiin muun muassa Egyptin mummioihin ja Kiinan terrakotta-armeijaan (ks. Raittila & Vehmas 2001b, 157–159). Vapaampi assosiaatioiden käyttö, mikä siis näkyi kuvavalinnoissa ja irtautuminen teknisestä näkökulmasta päätti tyylin, jossa insinöörimäinen todellisuuden kuvaus kahlitsi hyväksyttävyyden rakentamisesta. Posiva antoi tilaa tilannesidonnaisemmalle merkitysten rakentamiselle.

Hyväksyttävyyden rakentaminen ei jäänyt täysin tilannesidonnaisen toiminnan varaan, vaan hyväksyttävyyttä rakennettiin pitkäjänteisesti ohjelman avulla. Vuoden 1996 lopussa Posiva nimesi viisi merkittävää työkokonaisuutta vuosille 1997–2000. Yksi niistä oli yleisen luottamuksen rakentaminen loppusijoitusratkaisuun. Vuosien 1997–2000 jatko-ohjelmasuunnitelman toteuttamiseen yhtiöllä oli kolme ohjelmaa: tutkimuspaikkojen arviointiohjelma, tekninen kehitysohjelma ja toimintaa tukeva viestintäohjelma. (Äänekoski 1996.) Jatkotutkimuksessa tulisikin

tarkastella, miten viestintäohjelmassa oli linjattu tyyli muutoksen pääpiirteet ja miten yhtiön rakentamat hankkeen tulevaisuuskuvat erosivat paikallisella ja kansallisella tasolla.

Posiva järjesti aktiivisesti myös erilaisia tilaisuuksia vuosina 1996–1997. Julkisuudessa painottui kuntalaisille kohdistettu toiminta. Äänekoskella YVA-menettely käynnistyi Kivetytyn luonnon kartoituksella syksyllä 1996 (SiSL 19.9.1996).²⁵ Yhtiön tulkinnoissa painottuivat menettelyn vaatimat vaikutusten arvioinnit. Keskustelun käynnistäminen vaikutuksista oli keino esittää keskusteluun uusia tulevaisuudenkuvia ja torjua aiemmin esitettyjä hankkeen vaikutuksia. Tulevaisuudenkuvien rakentaminen kytkettiin YVA-tutkimuksiin: ”*Kallioperätutkimukset ovat kolmen kunnan osalta loppusuoralla, mutta tässä vaiheessa ei ole tutkittu juuri ollenkaan sitä, miten loppusijoitus vaikuttaisi tutkimuskuntien elämään. ... Koska kaikkea tarvittavaa tietoa ei ole vielä kasassa, ei tässä vaiheessa voida myöskään sanoa mihin kuntaan loppusijoituslaitosta esitetään rakennettavaksi.* (Kurki 1996b.)

Äänekoskella Posiva argumentoi käynnistyvällä YVA-menettelyllä myös kansanäänestyksen järjestämistä vastaan. Kivetty-liike kampanjoi kansanäänestysaloitteella ennen kunnallisvaaleja, joissa neljä liikkeen aktiivia valittiin sitoutumattomina vihreinä kaupunginvaltuustoon. Posivan toimitusjohtaja Ryhänen otti kansanäänestykseen kantaa marraskuussa 1996:

Nyt kun loppusijoitushanketta vastustavat ovat ryhtyneet vaatimaan kunnallislain mukaista neuvoa-antavaa kansanäänestystä, heidän tarkoituksenaan on ilmeisesti pyrkiä päättämään Kivetytyn kohtalosta ennen tällaisten selvitysten tekemistä. Pelkäävätkö kansanäänestyksen vaatijat sitä, että hankkeen vaikutukset osoittautuisivatkin ensisijaisesti myönteisiksi? Päätös siitä, järjestetäänkö kansanäänestys vai ei, on tietenkin kaupunginvaltuuston asia. Kansanäänestyksen järjestäminen juuri nyt, kun hankkeen vaikutukset erityisesti paikallisen ympäristön ja asukkaiden kannalta ovat tulossa laajan selvityksen kohteeksi, on kuitenkin ennenaikaista. Tutkimuksista ja käynnistyvästä YVA-menettelystä ei ole haittaa Ääneseudulle, pikemminkin kaiketi päinvastoin. (Ryhänen 1996.)

Yhtiö jatkoi myös tutkimusten esittelyä Kivetyssä (Posiva tutkii 1/96, SiSL). Siten tyyli säilyi myös keinoja, jotka olivat olleet käytössä jo kohta vuosikymmenen ajan. Tyyli oli siis sekä jatkuvuutta että muutosta. Uutena ydinvoimalaitosvierailuun rinnastettavana keinona olivat Posivan järjestämät vierailumatkat ruotsalaiselle ydinjätetuljetuslaivalle, johon oli rakennettu ydinjätehuollosta kertova näyttely (Posiva 1996d).

Posivan mainoskampanja ennen ydinjätelaiva m/s Sigynin Helsingin vierailua elokuussa 1998 on esimerkki tyylin tilannesidonnaisuudesta.²⁶ Kun paikallisella tasolla hyväksyttävyyttä rakennet-

²⁵ TVO mainitsi lain mukaisen YVA-menettelyn käynnistymisen ”lähiaikoina” ensimmäisen kerran marraskuussa 1995. (KSML 16.11.1995).

²⁶ Mainoksessa esitettiin provosoivasti, että ”Ydinjäte kuumentaa vedet ja keittää kalat elävältä. Siihen ei mene kauan.” Pienemmällä kerrottiin kuinka Posivan on oltava tarkka tosiasioiden kanssa, toisin kuin toisien. (Posiva 1998).

tiin vuorovaikutuksella, niin kansallisella tasolla yhtiö leimasi loppusijoitushankkeen vastustajat haihatteleviksi puunhalaajiksi. Raju poikkeus tyyliässä kertoo ennen kaikkea siitä, miten erilaisilla tavoilla erilaisia yleisöjä lähestyttiin. Vuorovaikutuksen rakentamisessa käsitelläänkin yleisöjen moninaisuutta ja eri intressiryhmien erottamista pidetään tehokkaan osallistamisen edellytyksenä (Glasson et. al. 1994, 163). Jos paikallisella tasolla voidaan jo erotella hyvin monia yleisöjä (ks. Pasanen 1998), valtakunnallisesti tarkasteltuna suuren yleisön mosaiikkimaisuus vain lisääntyy. Miksi Posiva sitten toimi näin juuri elokuussa 1998? Räväkkä mainoskampanja oli tarkoituksellinen tilannekohtainen poikkeus aikaisemmasta tyylistä, millä valmistauduttiin ydinjätelaivan Suomen vierailuun. Toisaalta mainoksella haettiin huomiota Posivalle ja sen hankkeelle, mutta toisaalta sillä luotiin myös viholliskuvaa epämääräisestä ääriryhmästä ja 'rokotettiin' suurta yleisöä mahdollisten kansalaisaktivistien mediaiskujen ja vastaavien varalta. Materiaalisesti vahvemman, mutta kulttuurisesti alakynnessä olevan instituution yksi julkisuuden hallintakeino onkin materiaalisesti heikon, mutta muutoin arvostusta nauttivan pienryhmän dismeritointi pyrkimällä hävittämään toimijoiden välinen arvostusero (ks. Lehtonen 1998, 158; Luostarinen 1994, 51–52). On myös mahdollista, että Posivan sisällä ei ollut yksimielisyyttä toimintalinjasta ja että koko yhtiö ei ollut sitoutunut YVA-lain ideaan vuorovaikutuksesta. Sitten yhtiö palasi valtakunnallisessa kampanjoinnissa asiapitoisemmalle linjalle (ks. Posiva 1999c; 2000a; 2000b). Paikallisella tasolla mainoskampanja kuitenkin syvensi juopaa kansalaisliikkeiden ja Posivan välillä.

Ydinjätelaivan vierailu on hyvä esimerkki Posivan viestintästrategiasta yksittäisessä tapauksessa. Yhtiö sai vierailun avulla paikallislehden kaksi aiheesta kertovaa uutista ennen vierailumatkaa ja vielä yhden uutisen vierailun jälkeen. Näin yhtiön näkökulma ei jäänyt pelkkien maksettujen ilmoitusten varaan, vaan viesti saatiin osaksi paikallislehden uutistarjontaa. Juuri tähän Raittila ja Vehmas (2001b, 159) viittaavat Posivan argumenttien faktuaalistumisella. Posivalle oli tärkeää hankkeen hyväksyttävyyden kannalta, että yhtiön näkökulma oli esillä julkisuudessa, mutta Posivalle oli jopa edullisempaa, että puhujana ei ollut yhtiö itse, vaan esimerkiksi toimittaja.

4.2 Posivan YVA-menettely ja -viestintä vuosina 1996–1999

Posivan vuosina 1997–1999 toteuttama ydinjätteen loppusijoituslaitoksen ympäristövaikutusten arviointimenettely oli yksi keino hyväksynnän rakentamisessa. Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitosta koskeva YVA-viestintä käynnistyi marraskuussa 1996, jolloin loppusijoitukseen tähtäävät kallioperätutkimukset olivat jatkuneet Eurajoella, Kuhmossa ja Ääneseudulla lähes kymmenen vuotta. Neljännessä loppusijoituskandidaattikunnassa, Loviisassa, tutkimukset alkoivat virallisesti vasta vuonna 1997 ja siten myös kansalaiskeskustelu ja -toiminta käynnistyi siellä muita kuntia myöhemmin. YVA-menettely oli yksi osa monivaiheisen loppusijoitusprosessin päätöksentekoa. Ensisijaisesti YVA kytkeytyi laitosta koskevaan periaatepäätöshakemukseen, jonka liitteeksi vaadittiin YVA-selostus. (ks. Grönlund ym. 1997; Rasilainen & Vuori 1999, 16–20; Hokkanen 2004, 13–19). Virallisesti YVA-menettely alkoi arviointiohjelman valmistuttua helmikuussa 1998, mutta Posiva oli siis aktiivinen jo sitä ennen.

YVA-ohjelmassa hankevastaava esittää mitä vaikutuksia arvioidaan ja miten niitä arvioidaan. YVA-selostuksessa hankevastaava esittää arvioinnin tulokset.

Pohdittaessa YVA-menettelyn hyödyllisyyttä hyväksyttävyyden hankkimisessa ja julkisuuden hallinnassa on syytä tarkastella, millaisen ja kuinka suuren yleisön menettelyn eri osat tavoittivat, jotta voidaan arvioida niiden merkitystä tutkimusaineistona. Posivan toteuttamasta YVA-menettelystä voidaan erottaa ainakin erilaiset tilaisuudet (avoimet yleisö- ja pienryhmätilaisuudet), tiedottaminen²⁷, kirjallinen palaute, yhteyshenkilöt (sekä Posivan että kuntien nimeämät), yhteistyöryhmät sekä näyttelyt ja pr-tilaisuudet. Kiljusen (2000, 10) tekemän kyselyn mukaan jopa noin 50 % tutkimuskuntien asukkaista seurasi YVA-menettelyä.²⁸ Kyselyssä ei eritelty lähteitä, joiden avulla asukkaat seurasivat YVA:a, mutta todennäköisesti lähteinä olivat paikallislehdet (ks. Kurki 1995), joita myös Posiva käytti tiedotusmateriaalinsa jakelukanavana. Vertailun vuoksi todettakoon, että yksittäisessä yleisötilaisuudessa oli yleisöä enimmillään vain vajaa yksi prosentti paikkakunnan 15 vuotta täyttäneiden asukkaiden lukumäärästä.²⁹ Käytännössä tämä tarkoitti paikkakunnasta riippuen noin 50–70 henkilöä (Hokkanen 2001, 125–127). YVA-ohjelman ja -selostuksen kirjallinen kuuleminen aktivoi vieläkin pienemmän joukon (Kojo 2000b, 7) ja kuntien yhteyshenkilöillä ei ollut sitäkään vähää merkitystä vuorovaikutuskanavana (Hokkanen & Kojo 2000, 28–32). Kattavimmin Posiva tavoitti suuren yleisön tiedottamisella. Tiedotusmateriaalin yleisön laajuutta kuvastaa myös palautuneiden YVA-tiedotteiden palaute-lomakkeiden määrä, lähes 700 kappaletta (Pasanen 1998, 7; ks. Posivan näyttelyiden ja messujen arvioiduista kokonaisyteisömäärästä myös Kiljunen 2000, 3–5). Tiedottaminen olikin avainasemassa suuren yleisön vakuuttamispyrkimysten kannalta. Posivan tiedotusmateriaali muodosti journalistisen aineiston ohella keskeisen kontaktipinnan yhtiön ja tutkimuskuntien asukkaiden välillä.

Ydinjätteen loppusijoitushankkeessa kansalaisosallistuminen kanavoitui hyvin monella tavalla. Tutkimuskunnissa oli *institutionaalista välillistä osallistumista* esimerkiksi silloin, kun ydinjätteet nousivat kunnallisvaaliteemaksi Kuhmossa ja Äänekoskella vuonna 1996. Eri tahojen aloitteista myös puolueet ja valtuustot joutuivat käsittelemään hankkeeseen liittyviä kysymyksiä. *Omaehtoinen suora osallistuminen* kanavoitui ennen kaikkea johdantoluvussa mainittuihin liikkeisiin, jotka järjestivät paljon erilaista toimintaa aina keskustelutilaisuuksista mielenosoituksiin. Omaehtoisessa toiminnassa oli paikkakunnittain syklejä toisaalta loppusijoitusprosessin aikatau-

²⁷ YVA-tiedottamiseen voidaan katsoa kuuluvan muun muassa tutkimuskunnissa jokaiseen kotiin jaetut Posivan YVA-tiedotteet, arviointiselostuksen tiivistelmä, paikallislehdissä ilmestyneet Posiva tutkii -tiedotuslehdet, Posiva vastaa -ilmoitukset ja yksittäiset sanomalehti-ilmoitukset.

²⁸ Eurajoen ja Loviisan osalta raportissa ei ole eritelty mitä YVA-menettelyä vastaaja seurasi. Teollisuuden Voiman ja Imatran Voiman viidettä ydinvoimalayksikköä koskevat YVA-menettelyt ajoittuivat osittain samaan aikaan Posivan loppusijoitusta koskevan YVA-menettelyn kanssa.

²⁹ Tilaisuuksilla ja kuulemisella tavoitettua yleisöä on luonnehdittu keskimääräistä aktiivisemmaksi verrattuna suureen yleisöön (Hokkanen 1999, 143–144). Nämä aktiiviset osallistujat olivat ilmeisen valikoitunutta ja motivoitunutta yleisöä, niin sanottuja mielipidevaikuttajia, mikä epäilemättä edesauttoi tiedon leviämistä edelleen. Toisaalta Posivan näkökulmasta ongelmana lienee ollut se, että aktiivisin yleisö oli todennäköisesti jo muodostanut mielipiteensä loppusijoituslaitoksesta, jolloin vuorovaikutuksen tulos oli lähinnä aikaisempien asenteiden vahvistuminen (Kiljunen 2000, 12–14).

lun takia, mutta toisaalta myös liikkeiden talous- ja henkilöresursseista riippuen. *Institutionaalista suoraa osallistumista* ei sen sijaan ollut ennen YVA-menettelyä. Institutionaalisisella suoralla osallistumisella tarkoitetaan erilaisia julkisen vallan tai elinkeinoelämän järjestämiä kansalaisosallistumisen menettelytapoja (Paldanius 1992.) Sysäyksen mittavan institutionaalisen suoran osallistumisen järjestämiselle antoi kuitenkin vasta YVA-lainsäädäntö. YVA-menettely avasi siis uuden vaiheen paikallisissa ydinjätekamppailuissa.

YVA-lain tavoitteena on lisätä kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumismahdollisuuksia. Laissa on siten eräänlainen velvoite hankkeesta vastaavalle ‘kampanjoida’ tutkimuskunnassa. Lain velvoitteiden käytännön toteuttaminen määrittyy pitkälti hankevastaavan intressien mukaan (Kojo & Hokkanen 2004). Posivan kohdalla YVA-lain tavoitteet tiedonsaannin lisäämisestä ja kansalaisosallistamisesta menivät yksiin yhtiön omien intressien kanssa, koska YVA-menettelyä seuraavassa periaatepäätöshakemuksessa ehdotetun loppusijoituskunnan on annettava myönteinen lausunto, jotta hanke voisi edetä jatkotutkimuksiin kyseisessä kunnassa. Posivan kannalta oli siten ensiarvoisen tärkeää rakentaa mahdollisimman laaja paikallinen hyväksyntä loppusijoitushankkeelle ennen päätöstä. Tärkeintä oli tietysti tutkimuskunnan valtuutettujen hyväksyntä hankkeelle, mutta pidemmällä tähtäimellä myös kuntalaisten myönteinen, tai vähintään neutraali, asennoituminen on yhtiön toiminnan edellytys (ks. Posiva 1999b, Liite 7, 17, 21–23). Posivalla oli käyttöä YVA:lle, jopa tarvetta. Loppusijoitushanketta vastustettiin eritoten ei-ydinvoimalakunnissa Kuhmossa ja Äänekoskella. Vaikka mielipiteet olivat muuttuneet Posivalle myönteiseen suuntaan 1990-luvun alkuun verrattaessa, silti noin 50 % kuhmolaisista, ja jopa 60 % äänekoskelaisista, vastusti hanketta vuosina 1995–1996 (Kiljunen 1998). Tämä olisi merkinnyt Posivalle epäedullista asemaa ja julkisuutta, jos kunnissa olisi järjestetty kansanäänestys ydinjätekysymyksestä. Loviisassa ja Eurajoella hanketta vastusti noin 30 prosenttia kuntalaisista.

Posiva käytti erilaisia vuorovaikutuskeinoja omien tavoitteidensa saavuttamiseen YVA:ssa ja YVA:n ulkopuolella. Leskisen ja Turtiaisen (2002, 3) mukaan Posivan tavoitteena YVA:ssa oli 1) tiedottaminen, 2) tiedonkerääminen ja 3) keskustelu ja neuvottelu mukana olleiden toimijoiden kanssa. Posivan panostus kaksisuuntaisen vuorovaikutteisuuden luomiseen oli huomattava YVA-ohjelman laadintavaiheessa syksyllä 1997 (ks. Leskinen ym. 1997; Hokkanen & Kojo 1998b; Hokkanen 2004). Sen jälkeen yleisötilaisuudet vähenivät ja painopiste siirtyi tiedottamiseen. Kaikkiaan YVA-selostuksen julkaisemisen (26.5.1999) jälkeen, jolloin menettelyn tulokset oli koottu yhteen, Posivan YVA-toiminta oli vähäistä. Taulukossa 2 Posivan vuorovaikutusmenetelmiä on ryhmitelty 1) tiedottamiseen, 2) tiedon hankintaan ja 3) kaksisuuntaiseen vuorovaikutukseen (Paldanius 1997, 48). Menettelyn rakenne oli pääpiirteissään samanlainen kaikissa kunnissa. Paikkakuntakohtaisia eroja oli lähinnä tiedotuksen ja keskusteluiden sisällössä sekä Posivan ja yksittäisten sidosryhmien välisessä yhteistyössä.

Taulukko 2. Posivan tiedotus- ja vuorovaikutusmenetelmiä ydinjätteen loppusijoituslaitoksen YVA-menettelyssä.

tiedottaminen	• Posivan YVA-tiedotteet
---------------	--------------------------

	<ul style="list-style-type: none"> • Posiva tutkii -tiedotuslehti • Posiva vastaa -palstat • näyttelyt tilaisuuksien yhteydessä ja erillinen näyttelybussi
tiedon hankinta	<ul style="list-style-type: none"> • palautelomakkeet tilaisuuksissa ja YVA-tiedotteissa • kysely turisteille • mielipidekysely kuntalaisille • paikallislehtien mielipidepalstojen seuraaminen
kaksisuuntainen vuorovaikutus	<ul style="list-style-type: none"> • yleisö- ja pienryhmätilaisuudet • henkilökohtaiset keskustelut esim. näyttelyissä • vierailut paikallistoimistossa

4.2.1 Posivaa ja sen toimintaa koskevat määritelmät

Ensimmäisessä liitelehdessä Posiva esitteli itsensä seuraavasti: ”*Vuoden alussa toimintansa aloittanut Posiva Oy on ennen kaikkea ydinjätehuollon asiantuntijayhtiö, jonka päätehtävänä on huolehtia Suomen ydinvoimalaitosten käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksesta*” (Posiva tutkii 1/96). Määritelmässä painottuivat asiantuntijuus ja kansallisen intressin hoitaminen. Kansallisuus korostui, kun ydinvoimalaitosten omistus lavennettiin kollektiiviseksi, eikä pelkästään voimayhtiöiden omistukseksi. Yhtiön ja sen toiminnan kuvaamiselle oli ominaista myös ulkomaisen kiinnostuksen osoittaminen Posivan osaamiseen ja paikkakuntalaisten esittämät näemykset Posivan asiantuntemuksesta ja luotettavuudesta. Yhtiötä kuvattiin sekä ulkomaisten ydinjäteyhtiöiden kiinnostuksen näkökulmasta että paikallisten asukkaiden näkökulmasta. Retoriikan näkökulmasta kyse oli erilaisten puhujakategorioiden luomisesta ja käyttämisestä (Jokinen 1999, 135). Tyylin näkökulmasta kyse oli puolestaan käänteisestä erottautumisesta ja toimijan identifiointiprosessin ylläpitämisestä. Lappalaisen mukaan tyyllillisen profiloitumisen voimistuminen ja moninaistuminen liittyy uusien poliittisten koalitioiden muodostamiseen (Lappalainen 2002, 124–125). Posivan painopiste oli paikallisuudessa. Yhtiö käytti identifioitumiseen maanläheistä määrittelystrategiaa, jossa tulkitsijoina käytettiin asiantuntijoiden rinnalla näkyvästi maalikoita. Tämä voidaan tulkita pyrkimykseksi sulauttaa yhtiö ja loppusijoitushanke osaksi paikallisuutta ja sen kulttuuria. Ydinteknologian tunnettuus onkin keskeinen syy ydinjätteen kulttuurisen hahmottamisen paikallisiin eroihin (Litmanen 1999a). Posiva antoi oman yhtiön asiantuntijoillekin välillä tunteikkaampia puhujakategorioita, kuten odottava äiti tai pienten lasten isä. Myös heihin liitettiin paikkakuntalaisuus ja siten sitoutuminen asumiseen mahdollisella loppusijoituspaikkakunnalla. TVO käytti jo aiemmin vastaavanlaisia kategorisointeja, joten tyyllissä oli jatku-

vuotta (ks. luku 4.1.2). Maallikoiden vakuutteluissa korostui omakohtainen kokemus tai havainto kuten esimerkiksi seuraavassa eurajokelaisen maanviljelijän Tahkoniemen Pertin kertomuksessa.

”Metsään vedettiin tuommoiset 600 metriä vesijohtoa ja melkein kilometri sähköjohtoa. Kallio kaivettiin näkyviin koko matkalta, puhallettiin puhtaaksi ja vielä pestiin vedellä sen jälkeen. Geologit ottivat sen sitten kartalle ja vielä valokuvasivat päästä päähän. Ja pienistäkin kuopista otettiin ensin vesi ja roskat pois,” Tahkoniemi muistaa. Tahkoniemen mielestä kyseinen urakka on vain yksi esimerkki siitä, kuinka perusteellisesti ja työtä kaihtamatta Olkiluodon kallioperää tutkitaan. Maallikolle monimutkaiset tutkimusmenetelmät ja mittauslaitteet eivät tietysti paljoa kerro, mutta huolellisuus ja tarkkuus – ne näkyvät kauas työssä kuin työssä. (Posiva tutkii 1/96 Uusi Rauma.)

Posiva esitti tällaiset tulkinnat yhtiön toiminnasta liitelehden yleisölle aidon ja tavallisen paikkakuntalaisen kertomana, jolloin Posiva ei siis suoranaisesti kehnunut itseään. ‘Todistajalausuntojen’ valintaa – tiedotuslehden toimitustyötä – ei tietenkään perusteltu lukijoille.

Paikkakuntalaisuuden korostaminen havainnollistui myös jutuisissa, joissa kerrottiin yhtiön järjestämistä tutustumismatkoista ydinjätelaiva M/S Sigynille. *”Sehän on vaan hyvä, että samoja asioita tutkitaan muuallakin kuin Suomessa. Tämäkin näyttely kyllä vahvisti uskoa siihen, että alan asiantuntijat tietävät mitä tekevät, Raili ja Esko Moilanen arvioivat”* (Posiva tutkii 2/96, Kuhmolainen.) Jutussa Moilaset oli kehystetty kuhmolaisiksi ja kainuulaisiksi. Ja sama toisella paikkakunnalla: *”Hyvä vaan, että kaikki mahdollinen tutkitaan moneen kertaan useammassakin maassa. Tämäkin näyttely on kyllä vahvistanut uskoa siihen, että alan asiantuntijat tietävät mitä tekevät, äänekoskelaiset Pentti Ojala ja Juhani Väinänen arvioivat.”* (Posiva tutkii 2/96, SiSL.) ‘Todistuksen’ tavoitteena oli yhdistää paikkakuntalaisuus ja luottamus asiantuntijoihin toisiinsa.

Posiva tutkii -liitteessä käytettiin muutoinkin paikallisuutta ja yksityiskohtaisia kuvauksia. Niillä tuotetaan autenttisuuden vaikutelmaa ja tavoitteena on, että lukija asemoituu todistajaksi, joka tekee oikeat tulkinnat itse ilman eksplikointia (Jokinen 1999, 144). Hivenen yllättävää olikin, että Posiva halusi yrittää varmistaa tulkinnan oikeellisuuden, kuten Tahkoniemen Pertin kertomuksessa, ja eksplikoi huolellisuuden ja varmuuden. Yleisön ei odotettukaan ymmärtävän tutkimusmenetelmiä, mutta jokainen pystyi näkemään niistä huolellisuuden. Toisin sanoen vaikka et ymmärrä mitä toinen tekee, niin silti voit luottaa.

Yhtiön maanläheisen määrittelytaktiikan voidaan ajatella heijastaneen hivenen vähättelevää ja vaatimatonta suhtautumista omien taitojen tai kykyjen kertomiseen. Mielenkiintoinen poikkeus oli Posivan geotutkimuspäällikön Äikäksen kolumni, jossa yhtiö ja sen toiminta määriteltiin nimenomaan ainutlaatuisuuden ja poikkeuksellisuuden avulla.

Suomeen on kertynyt kosolti tietotaitoa lähes 20 vuotta jatkuneen loppusijoitustutkimuksen tuloksena. Tutkimus- ja kehitystyö on ollut poikkeuksellista. Se nivoo yhteen useat tekniikan ja tieteen alat poikkitieteellisesti. Tutkimusongelmat ja niille valitut näkökulmat ovat olleet

koko yhteiskunnalle uusia ja haasteellisia. Mikään muu tutkimus ei myöskään ole ollut yhteiskunnan silmätikkuna vastaavalla tavalla.

Tutkimusmenetelmien ja -laitteiden kehittäminen syväkallion tutkimiseen aloitettiin jo 1983. Oivallusten, kekseliäisyyden ja sitkeän puurtamisen tuloksena Posivalla on tänään arsenaali tutkimuslaitteita ja -menetelmiä, tietokoneohjelmia ja tietoaarkisto, jotka ovat lajissaan ainutlaatuisia. Näitä osaavat käyttää kokeneet tutkijat eri organisaatioissa. Kokeemus on voimavaramme.

Olemme pystyneet läpiviemään mittavan kallioperätutkimusohjelman tehokkaasti, laadusta tinkimättä. Tietous työstämme on levinnyt vähitellen kansainvälisten yhteyksiemme myötä ja se on luonnut kysyntää myös suomalaiseen osaamiseen. (Posiva tutkii 2/97.)

Kolumni oli muotosisällöltään voimakasta toimijan tyylillistä profiloimista. Tarina oli tiivistetty kertomus suomalaista sisusta, siis siitä, että vaikeuksien kautta on kuljettu voittoon. Kirjoittaja kuvasi haasteena paitsi tutkimuskohteen, myös toimintaan kohdistuneet yhteiskunnalliset paineet. Mielenkiintoista kolumnissa oli nimenomaan yhtiön toiminnan rinnastaminen suomalaiseen osaamiseen. Loppusijoitushanke lavennettiin yhtiön osaamisesta ei vain ydinjätehuoltojärjestelmän saavutukseksi, vaan myös yhteiseksi kansalliseksi menestykseksi. Yhtiön osaaminen ja menestys muuttui siten kansalliseksi ylpeydenaiheeksi ja loppusijoitus yhteiseksi intressiksi. Ominaista tällaiselle kansallismieliselle päätökselle oli yhtiön ja ydinjätehuollon sekä niiden takana olevan tutkimustyön sulauttaminen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Suomalaisen osaamisen kategoria samaistettiin lähes varauksetta ruotsalaiseen osaamiseen, mutta latinalaisamerikkalainen mañana-kulttuuri asetettiin vastakohtaksi. Samalla mañana muistutti miten meidän käy, jos asioita ei huolehdita ajoissa kuntoon. Yhtiö käytti mañanaa epämääräiseksi jäävänä uhkakuvana.

Asioiden hoidossa ja ongelmien ratkaisuisissa on kansalliset erityispiirteensä. Loppusijoituksen pohdinnassa en malta olla mainitsematta esimerkkinä latinalaisen Amerikan valtiota. Niissä päätöksenteko on oman kulttuurinsa tuote ja noudattanut periaatetta mañana – huomenna. Tulokset me tiedämme ja siksi manana ei sovi meille – enkä itse sitä suosittelisi muillekaan. Johonkin se raja on aina vedettävä. (Posiva tutkii 2/98).

Suomalaista ydinjätehuoltoa ja päätöksenteon välttämättömyyttä pönkitettiin siten asettamalla vastakohtaksi universalistinen oletus latinalaista Amerikkaa vaivaavasta yleisestä välinpitämättömyydestä. Näin pyrittiin erottautumaan laiskuudesta ja huolimattomuudesta, mikä voitiin lähes takuuvarmasti olettaa yleisesti paheksutuksi. Olennaista on tietyn asian liittäminen yleisön uskomusten joukkoon, doxaan (Karvonen 1999, 260). Suomen ydinjätehuollon huolellisuudelle rakennettiin siten uskottavuutta vastakohtaistamalla se uskomukseen mañanan turmiollisuudesta, jonka Posiva oletti yleisön jakavan. Sen sijaan Ruotsiin samaistuminen oli ladattu positiivisesti – suuret investoinnit hankkeeseen, korkea tietotaso ja kansainvälinen yhteistyö (esim. Posiva tutkii 2/96). Pieniä eroja maiden välille kuitenkin nähtiin, jotta suomalainen ratkaisu, joka pohjautuu

ruotsalaiseen KBS 3 -menetelmään, ei näyttäytyisi kopiointina. Posivan ja Svenska Kärnbränslehantering Ab:n tutkimuspanostusten ja resurssien välillä ei kuitenkaan tehty suoraa vertailua. Posivan ja Suomen resurssien rajallisuus esitettiin taitona kohdentaa tutkimus tehokkaasti. Ydinjätehuollon vaihtoehtoista selvittäminen todistettiin kansainvälisen tutkimuksen tiiviillä seurannalla ja yhteistyöverkostolla.

Yhtiönä Posiva kuvattiin myös edellytyksien ja mahdollisuuksien luoja. Tätä konkretisoitiin kirjoittamalla Posivan paikallisista sponsorointisopimuksista. Näissä esimerkkinä oli joukkue tai nuori urheilija, joka pystyi panostamaan lajiinsa täysipainoisemmin Posivan rahallisen tuen avulla. Posivan hyöty sopimuksista oli paitsi urheilijoiden velvoite tunnustaa ”väriä” ja tarvittaessa esiintyä yhtiön pr-tilaisuuksissa, ennen kaikkea sellaisen mielikuvan luominen, että yhtiön paikkakunnalle tulo mahdollisti jotain uutta, jonkin paikkakuntalaisten unelman tavoittelun. Olennaista olikin keskustelun siirtyminen mahdollisuuksiin, jotka voivat toteutua hankkeen myötä.

Toisin kuin Posiva tutkii -liitteessä YVA-tiedotteissa Posiva oli hyvin maltillinen oman toimintansa kuvaamisessa. Posivaan ei liitetty muita määreitä kuin ”Syvälle menevää osaamista”. Yhtiötä ei kuvattu suoraan edes asiantuntijaksi. YVA-tiedotteissa ei ollut laajamittaista yhtiön esittelyä kaiketi siksi, että yhtiö oli jo ehtinyt toimia Posiva nimellä reilun vuoden ajan tutkimuskunnissa (Loviisa poikkeuksena) ennen kuin ensimmäinen YVA-tiedote jaettiin. Yhtiön lanseeraus tapahtui siis muilla keinoin. Sen sijaan tarve antaa YVA-menettelystä objektiivinen kuva oli ilmeinen. Tiedotteen matala profiili voidaankin tulkita pyrkimykseksi herättää luottamusta ja madalta tavallisten ihmisten yhteydenottokynnystä, sillä olihan tavoitteena keskusteluyhteyden saavuttaminen. Yhtiö asemoitiin viranomaisten ja asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä toimivaksi yritykseksi. Viranomaissuhteissa tosin muistettiin painottaa KTM:n ja STUK:n valvovaa roolia ja niiden puolueettomuutta. Nimenomaan tämä kertoo Posivan tarpeesta osoittaa kuntalaisille ydinjätehuoltojärjestelmän kontrolloinnin olemassaolo, toimivuus ja luotettavuus. Tarpeen synnytti kansalaisliikkeiden vuosia jatkunut kritiikki ja toisaalta myös viranomaisten passiivisuus ja näkymättömyys paikallisella tasolla. Posiva paikkasi siten eräänlaista ‘valvontavajetta’ konkretisoimalla viranomaisten työtä omissa tiedotteissaan. Tiedottamiseen sisältyi myös kriittisyyttä viranomaistoimintaa kohtaan, kun Posiva peräsi viranomaiselta loppusijoitusta koskevia lopullisia turvallisuusvaatimuksia heinäkuussa 1998 (YVA-tiedote 2/98). Valtioneuvosto hyväksyi loppusijoituksen turvallisuutta koskevan päätöksen maaliskuussa 1999 (Suominen 1999, 34), siis kaksi kuukautta ennen kuin Posiva jätti periaatepäätöshakemuksensa.

Mielenkiintoinen piirre on juuri se, että Posivan YVA-tiedotteiden kautta esiteltiin varsin runsaasti viranomaisten toimintaa ja kommentteja. Näin Posiva osoitti yleisölle oman toimintansa reunaehdot, jotka poliittinen päätöksenteko ja viranomaiset olivat sille asettaneet. Tyylin kannalta katsottuna välittäjäksi asettuminen osoittaa Posivan oivallista taktista silmää. Hankevastaavana yhtiöllä oli tietysti käytännön toteutusvastuu, jota se tällä esittelytyöllä teki, mutta samalla yhtiö sai mahdollisuuden esittää omat ja viranomaisten näkemykset täysin yhteensopiviksi (esim. YVA-tiedote 4/97; ks. myös seuraava luku) ilman tulevaisuuden epävarmaksi esittäviä pohdintoja. Viranomaisten uskottavuuden kannalta, erityisesti hankkeeseen kriittisesti suhtautuvien tahojen silmissä, yhtiön ja viranomaisten konsensushenki vähensi valvonnan uskottavuutta. Viran-

omaiset eivät täysin erottautuneet Posivasta, mikä tuki yhtiön asemaa ”lainkuuliaisena alamaise-
na”. Voidaan siis tulkita, että aktiivisella paikallistason tiedottamisella Posiva pyrki asettamaan
itsensä lähelle valvovia viranomaisia ja näiden kontrollin alaiseksi. Säteilyturvakeskus puoles-
taan pyrki kohottamaan omaa profiiliaan ”kuntalaisten puolestapuhujana”. Tavoitteena oli osoit-
taa ero Posivaan nostamalla esiin jatkotutkimuksen tarve ja avoimien kysymysten olemassa olo
(LS 30.9.1997).

Erityisesti tiedotteen 1/98 YVA-ohjelman kuulemisen esittely osoittaa miten Posiva oli huomattavasti aktiivisempi paikallisesti kuin yhteysviranomaisena toiminut KTM. Posivan aktiivisuus voidaan tulkita avoimuuden osoitukseksi: yhtiöhän kertoi avoimesti minne kansalaiset voivat osoittaa mielipiteensä, jos yhtiön hanke herättää kysymyksiä. Yhteysviranomaisesta Posivan aktiivisuus ei kuitenkaan anna yhtä mairittelevaa kuvaa. Ensinnäkin jättämällä tiedotuksen hanke-
vastaavan, siis valvottavan tahon, toteutettavaksi viranomainen jäi kaukaiseksi ja passiiviseksi, jopa välinpitämättömän oloiseksi. Esimerkiksi Kuhmon kaupunki esitti YVA-ohjelmaa koskevassa lausunnossaan toiveen viranomaisten näkyvämmästä osallistumisesta keskusteluun. Myös paikalliset liikkeet kritisoivat viranomaistoimintaa. Paikalliselta tasolta katsottuna viranomainen oli siis luovuttanut aloitteellisuutensa ja samalla osan uskottavuudestaan pois, koska se oli jättänyt omaehtoisesti syrjään.³⁰ Posiva pyrki havainnollistamaan hanke-
vastaavan ja viranomaisten välistä valvontasuhdetta ja siten täyttämään tätä liikkeille jäänyttä tilaa.

4.2.2 Loppusijoitushankkeen määrittely

Loppusijoituksen turvallisuuden vakuuttaminen oli hankkeen määrittelyn perusta: ”*Jo tähänastisten tutkimusten perusteella tiedetään, että loppusijoittaminen Suomen kallioperään on turvallista*” (YVA-tiedote 1/97). ”*Asiantuntijain mukaan käytetty ydinpolttoaine voidaan sijoittaa turvallisesti Suomen kallioperään*” (YVA-tiedote 2/97). Suomen peruskallion ominaisuudet, paikoin yli 2 miljardia vuotta vanhaa ja vakaata, lainattiin siten loppusijoituksen turvallisuuden takuiksi. Posiva vetosi myös yleisesti tutkimukseen ja asiantuntijoihin.

Tiedottamisessa lainattiin myös suoraan ydinenergialakia, joka oli Posivan toiminnan oikeutuksen selkäranka. Määritelmää tuettiin myös viranomaisten KTM:n ja STUK:n edustajien haastat-

³⁰ KTM:n puolelta asiaa kommentoitiin, ironista kyllä jälleen Posivan YVA-tiedotteessa. ”*Yhteysviranomainen pyrkii mahdollisimman puolueettomasti seuraamaan, mitä näkökohtia muut viranomaiset, kunnat ja vaikutusalueen asukkaat tuovat esille eikä siis itse pyri aktiivisesti osallistumaan keskusteluun tai ohjailemaan sitä. Jälkeenpäin tuntuu siltä, että myös viranomaisten olisi kannattanut tiedottaa YVA-menettelystä ja yhteysviranomaisten roolista ennen kuin Posiva aloitti ohjelman valmistelun ja aktiivisen tiedotuksen tutkimuspaikkakunnilla. Nyt tiedotusta hoiti lähinnä Posiva ja viranomaisten tehtäviä ja toimintatapoja koskevat tiedot saattoivat jäädä hiukan epäselviksi, vaikka niitäkin oli kuvattu mm. Posivan tiedotteissa.*” (KTM:n ylitarkastaja J. Sandberg, YVA-tiedote 2/98). Mitkä syyt sitten johtivat ”ei aktiivisen osallistujan” roolin valitsemiseen KTM:ssä ei ilmene tekstistä. Yksi ilmeinen motiivi lienee, että ”keskustelun ohjailu” olisi voitu tulkita keskushallinnon sekaantumiseksi kunnalliseen itsehallintoon. Toisaalta tällä paikallisesti pidättyvällä strategiallaan KTM antoi liikumatilaa liikkeille ja siten mahdollisuuksia menestyä määrittelykamppailussa.

teluilla, joissa painotettiin sekä velvoitetta loppusijoittaa ydinjäte Suomeen että ratkaisun turvallisuutta.

*Vastuulliseen ydinvoiman käyttöön kuuluu, että käytetystä polttoaineesta valmistaudutaan huolehtimaan nykyisen tiedon perusteella toteuttamiskelpoisella ja turvallisella tavalla. **Loppusijoitus kallioperään on tällainen ratkaisu.** Varsinaista loppusijoitusta edeltää pitkä tutkimus- ja suunnitteluvaihe. Jos sen aikana näköpiiriin tulee parempia ratkaisuja, ne on mahdollista ottaa käyttöön Suomessakin. Viime aikoina **ei kuitenkaan ole esitetty sellaista uutta tietoa, joka aiheuttaisi muutoksia Suomen ydinjätehuollon periaatteellisiin ratkaisuihin.** (KTM:n ylitarkastaja J. Sandberg, YVA-tiedote 4/97, lihavointi Posiva.)*

*Kun ydinjätettä sijoitetaan kallioon, turvallisuusvaatimusten lähtökohtana on, että jäte eristetään ympäristöstä useilla erilaisilla esteillä, **joita varmistavat toisistaan riippumatta, ettei radioaktiivisia aineita pääse luonnon kiertokulkuun.** Loppusijoitus on suunniteltava ja tehtävä niin hyvin, että **loppusijoituksen turvallisuutta ei tarvitse valvoa enää sen jälkeen, kun tilat on suljettu.** (STUK:n johtaja T. Varjoranta, YVA-tiedote 4/97, lihavointi Posiva.)*

Hankkeen turvallisuuden vakuuttaminen ei jäänyt yksinomaan Posivan varaan, vaan hyväksyttävyyden rakentaminen sai voimakasta tukea myös viranomaisilta. Hankkeen määritelmä osoitti lähtöruudun, josta YVA-menettelyn toteuttaminen alkoi. Loppusijoituksen turvallisuutta ei kyseenalaistettu; kyse oli vain turvallisen sijoituspaikan valinnasta. Turvallisuus sisällytettiin siten yleisösuhteen esisopimukseen. Voidaankin puhua kansallisesta loppusijoitusopista, johon olivat sitoutuneet hankevastaavan lisäksi myös viranomaiset. Posivan päätavoitteena oli hallinnan osoittaminen. Kyse ei ollut pelkästään ydinjäteyhtiön ammattitaidon, vaan myös olemassa olevan ydinjätehuoltojärjestelmän toimivuuden todistamista. Julkisuudessa järjestelmän toimivuutta vakuutteli Posiva. Viranomaisten oma-aloitteinen toiminta paikallistasolla oli passiivista. Posivan aktiivinen tiedotuspolitiikka piti viranomaiset, etenkin KTM:n, 'elossa' paikallisella tasolla. Myös ydinjätealan tutkijat esiintyivät Posivan tiedotusmateriaalin sivuilla (esim. Posiva tutkii 1/98; 3/98). Journalistisessa aineistossa heitä ei sen sijaan näkynyt (Raittila & Vehmas 2001b, 161–162). Ilmeisesti haastattelut Posivan liitelehtiin olivat omalta osaltaan tyydyttämässä tutkijoiden tarvetta osallistua julkiseen keskusteluun. Posivan aktiivinen tiedottaminen tavoitti myös toimittajat, joille ”*tietoa ja kutsuja on tullut [Posivasta, lisäys MK] sen verran tiuhaan ja runsaasti, ettei omaa kekseliäisyyttä ole tarvinnut tai edes ehtinyt juuri käyttää.*” (Tommola 2001b, 88). Posivasta muodostui linkki kansallisen ja paikallisen tason välille ja toisaalta myös eri sidosryhmien välille. Yhtiö oli ainoa toimija, joka osallistui aktiivisesti molemmilla tasoilla ydinjätekeskusteluun eri tahojen kanssa Näin pitkälti ehkä siksi, että Posiva oli ainoa taho, jolla oli resurssit ja intressi, laajaan osallistumiseen.

Ajan ja hankkeen hallinnan vakuuttamista oli myös tähänastisen ydinjätehuoltohistorian luonnollistaminen. Menneisyyden uudelleentulkinnalla osoitettiin hankkeen etenemistä suunnitelman mukaisesti, siis yllätyksettömyyttä ja hallintaa. Esimerkiksi vuoden 1994 ydinenergialain muutos, joka kielsi ydinjäteviennin ulkomaille ja muutti täysin IVO:n jätehuollon, oli Posivan tiedottajan mukaan ”*luonnollinen jatko suomalaisen ydinjätehuollon kehityksessä*” (Posiva tutkii

2/98). Kuitenkin sekä Säteilyturvakeskus että IVO olivat tuolloin viennin jatkamisen kannalla (Litmanen 1994a, 30–33; ks. myös Suominen 1999, 31–32). Hankkeen ongelmattomuus oli ominaista kauttaaltaan Posivan tiedotusmateriaalissa. Mikäli jokin ongelma esitettiin tiedotteissa, siihen oli jo olemassa ratkaisu. Tiedotteissa hankkeen määrittelyyn ei liittynyt epäselvää tai avoinna olevaa tulevaisuutta. Ainoa loppusijoitusmalliin kohdistuva uhka, joka tiedotteissa myönnettiin, oli meteoriitin törmäys. Sekin oli kaiken inhimillisen hallinnan ulkopuolella. Tässä suhteessa tyyli oli muuttunut. Posivan tyyli korosti voimakkaammin varmuutta kuin TVO ensimmäisessä tiedotuslehdessään vuonna 1994, jolloin TVO:n päägeologi esitti vielä loppusijoituksen liittyvän uhkakuvan arkipäivän esimerkillä havainnollistettuna (ks. luku 4.1.2).

Posiva esitti ydinjätehuollon uhkakuvana ydinjätteen varastoinnin maanpäällä. ”*Kun polttoaine on kallion sisällä, maanpäälliset ja inhimilliset tekijät eivät enää ole vaaraksi.*” (Posiva tutkii 2/97). Se tapahtui kontrastiparin avulla, jossa loppusijoitukseen liitettiin positiivisia mielikuvia kuten huolehtiminen, riskittömyys, turvallisuus ja maailmanlaajuinen hyväksyntä. Lisäksi Posiva esitti erilaiset vaihtoehdot kriittisessä valossa:

Uudet transmutaatiotekniikat eivät koskaan pysty kokonaan poistamaan ydinjätteiden loppusijoituksen tarvetta, mutta ne voivat lieventää esimerkiksi loppusijoitustekniikalle pitkällä aikavälillä asetettavia vaatimuksia” (Posiva tutkii 3/98).

Uusiokäyttökäytännöt on olemassa, mutta Suomen mittakaavassa uusiokäyttö ei ole taloudellista. Jos tilanne kannattavuuden suhteen muuttuu, polttoaine on yhä hyödynnettävissä. Uusiokäytöstä huolimatta osa polttoaineesta jäisi loppusijoitettavaksi, joten uusiokäyttömahdollisuus ei poista loppusijoituksen valmistautumisen tarvetta. (YVA-tiedote 3/97.)

Loppusijoituksen välttämättömyyttä, jopa vaihtoehdottomuutta, Posivan geotutkimuspäällikkö Timo Äikäs perusteli yleismaailmallisena tapana ja ydinjätteen ominaisuuksilla. ”*Ydinjätteiden käsittelyn lopulliseksi tavoitteeksi on maailmanlaajuisesti omaksuttu jätteiden eristäminen pysyvästi luonnonympäristöstä. Jätteitä voidaan toki varastoida, mutta niitä ei voida hävittää. Siksi loppusijoitusta tarvitaan (...)*” (Posiva tutkii 2/97.) Loppusijoituksen kategorisointi kuitenkin muuttui, kun vaatimus palautettavuudesta nousi keskusteluun kansallisella tasolla (ks. Suominen 1999, 34). Lopullisuus ei ollutkaan enää peruuttamatonta, sillä palautettavuus nähtiin ”optiona”, koska ”*loppusijoitukseen on ehkä tulevaisuudessa erilaisia keinoja kuin nykyään*” (Posiva tutkii 1/99; ks. myös 3/98). Loppusijoitus -termistä yhtiö ei kuitenkaan luopunut.

Hankkeen määrittelyyn liittyi olennaisesti useita osa-alueita, joista Posivan painottamat voidaan poimia tiedotteissa käsitellyistä teemoista. Tällaisia olivat erityisesti kuljetukset, kapselointi, radioaktiivisuus ja säteily. Hanke määriteltiin paloittelemalla se erilaisiin vaiheisiin sekä ajallisesti että teemallisesti. Esimerkiksi hankkeen rakennusaikataulu jäseni tulevaisuuden, erityisesti laitoksen suunniteltuun käyttöönottovuoteen 2020 asti, hyvin selkeisiin vaiheisiin. Koko hanke jakautui erilaisiin osa-alueisiin, kuten kuilun rakentaminen, kuljetus ja kapselointi, jotka mahdollistivat suuren rakennushankkeen hahmottamisen. Esimerkiksi kuljetusalueksen ja kapseloiden ominaisuuksia kuvatessa käytettiin voimakkaasti ainutkertaistamista. Kvalitatiivinen lokus tar-

koittaa poikkeuksellisen suosimista normaaliin nähden (Lappalainen ym. 1999, 26). Posivan tapauksessa ainutkertaistamista tarvittiin murtamaan yleisölle iskostunut käsitys kuljetusten vaarallisuudesta.

Nauhan alussa katsojalle tehdään selkoa ydinjätteiden kuljetussäiliön valmistusmenetelmistä ja säiliön kestävyyttä mittaavista tiukoista testeistä. Julmetun suuri metallimöhkäle prässätään ja pakotetaan väkisinkin kuljetussäiliön kuosiin, minkä jälkeen tutkijat ja tiedemiehet pääsevät kohtelemaan sitä kaltoin. Säiliö mm. pudotetaan yhdeksästä metristä kulma edellä kovalle alustalle kerta toisensa jälkeen, ja hidastuskuvat sekä monenlaiset mittarit havainnollistavat vekottimen kestävyuden. Nauhalla kerrotaan myös, että Kansainvälinen atomienergiajärjestö (IAEA) ja monet muut ydinvoima-alan lahjomattomat hankansilmät valvovat silmä kovana paitsi säiliöiden laatua myös ydinjättekuljetusten turvallista toteuttamista. (Posiva tutkii 1/96)

Kuljetussäiliön 'pahoinpitelyssä' Posivan tyylin tehokeinoina olivat ääri-ilmaisuiden käyttö ja sanallinen kuvaileva määrällistäminen, kuten *tiukat testit, julmetun suuri, kerta toisensa jälkeen, monenlaiset mittarit* (ks. vakuuttelun retoriikasta Jokinen 1999, 146–147; 150–152). Kun käytössä on kaikki mahdolliset pelit ja vehkeet, niin kuljetus ei voi epäonnistua. Samoin mielikuva suuruuden suomasta edusta ja valvonnan aukottomuudesta oli valjastettu käyttöön. Tavoitteena oli kuljetuskaluston turvallisuuden kiistämättömyys.

Laskusilta alhaalla kita ammollaan odotteleva M/S Sigyn kertoi jo koollaan, että paattia isommatkaan myräkät tuskin pahemmin heiluttelisivat. Pituutta yli 90 metriä, painoa reilut 4000 bruttotonnia, normaali matkanopeus rapiat 12 solmua. Kaksi julmetun suurta konetta, tuplapohja ja -seinät sekä kaikki mahdolliset pelit ja vehkeet turvallista matkaa varmistamassa. (Posiva tutkii 1/96)³¹

Sen sijaan kuljetusten toteuttamisessa vedottiin rutiiniin ja kokemukseen, joka vuosien saatossa on kertynyt (esim. YVA-tiedote 4/97; Posiva tutkii 1/99). Samoin esimerkiksi luolaston louhimisessa vedottiin tavanomaisuuteen ja olemassa olevaan tekniikkaan. Siten tiedotustekstissä sekä tavanomaistetaan että ainutlaatuistetaan asioita sen mukaan, mikä on viestijän oletus yleisön tulkinnoista (Karvonen 1999, 65, 264). Yleisön tietotasoa, tiedon hankintaa ja mielikuvia loppusijoituksesta on selvitetty useammassakin tutkimuksessa (esim. Kurki 1995; Harmaajärvi ym. 1997; Kiljunen 1998; 2000; Kankaanpää ym. 1999), mutta yhtiö joutui myös rakentamaan oman oletuksen yleisön maailmankuvasta. Liiallinen ääri-ilmaisuiden käyttö voi kuitenkin kääntyä tarkoitustaan, vakuuttamista, vastaan ja ärsyttää yleisöä (Jokinen 1999, 152). Tällöin viestinnän tavoite on liian läpinäkyvä.

Yleisölle tarjottiin paloiteltu loppusijoitusprosessi, joka käsitti selvät välietapit, aikataulun ja teknologian. Tulevaisuus näyttäytyi hallitulta, koska etukäteen oli jo tiedossa mitä tulee tapah-

³¹ Puhujaksi oli kategorisoitu "skeptinen maallikko", joka katsoi videolta englantilaisen voimayhtiön CEGB:n vuonna 1984 järjestämää junan ja kuljetussäiliön törmäystä.

tumaan. Edellä esitetty Posivan hankkeen määrittelypuheen analysointi keskittyi turvallisuuteen ja loppusijoitustekniikan hallinnan vakuutteluun. Toinen tärkeä määrittelyn ja vakuuttamisen osa-alue oli hankkeen hyödyt loppusijoituskunnan kansalaisille ja päättäjille. Voidaan siis ajatella, että luottamus tekniikan hallintaan oli perusedellytys³², jota ilman hyväksyntää on hyvin vaikea saavuttaa, mutta jotta hanke todella hyväksyttäisiin jossakin kunnassa, niin hankkeen piti tarjota jotain extraa. Turvallisuudessa Posiva nojasi kansalliseen loppusijoitusoppiin ja viranomaisvalvontaan, mutta 'kaupanpäällisten' tarjoamisessa se joutui etsimään apua paikallisilta tahoilta. Strategiana oli kuntien kilpailuttaminen, jotta loppusijoituspaikan ostaminen ei kävisi liian kalliiksi.

4.2.3 Paikallisia tulevaisuudenkuvia

Ensimmäisessä Posiva tutkii -liitteessä vuonna 1996 yhtiö esitti loppusijoitushankkeen korkean teknologian tuotantolaitoksena ja potentiaalina matkailukohteena, joka on samalla yksi Suomen historian suurimmista ympäristöinvestoinneista. Perusteluissa hanketta verrattiin Eurajoen ydinvoimalaitokseen ja Sellafieldin jälleenkäsittelylaitokseen ja niiden vierailijamääriin. Suosion takeena pidettiin laitoksen harvinaisuutta, sillä ”2000-luvun alkupuolella koko maailmassa on vasta puolen tusinaa käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitosta.” (Posiva tutkii 1/96.) Tämä tulevaisuudenkuva, suosittu vierailukeskus, esitettiin hyvin varmaksi, minkä lisäksi jutussa visioitiin myös laitoksen ympärille kehittyvästä geotiedekeskuksesta, jossa ympäristöasiat muutoinkin olisivat näkyvästi esillä. Matkailuvalttia vahvempikin tulevaisuudenkuva luotiin kuitenkin loppusijoitushankkeen kunnalle tuomilla työpaikoilla ja verotuloilla. Näiden kahden seikan konkretisointia pyöreiksi luvuiksi voisi nimittää jopa Posivan vakuuttelun kivijalaksi. Hankkeen eri rakennusvaiheista esitetään toistuvasti sekä kustannusarvio, tarvittavien työntekijöiden määrä sekä verotulot kunnalle. Posivan edunmukaista olikin soveltaa YVA-lain mukaista vaikutusten arviointia siten, että siinä korostuivat myös taloudelliset vaikutukset (YVA-tiedote 1/97).

Loppusijoitustilojen ja kapselointilaitoksen rakentaminen kestää vajaat 10 vuotta. Kustannusarvio on n. 1,1 miljardia markkaa. Ennen varsinaista rakentamisvaihetta eli n. vuonna 2003 käynnistyy tutkimuskuilun rakentaminen, joka yksistään on yli 60 miljoonan markan projekti. (...) Työpaikkojen määrä rakennusaikana eli vuosina 2010–2020 on keskimäärin 100, huippukausina luku ylittää 200. Laitoksen käyttöaikana, v. 2020–2050, työpaikkojen määrä on n. 120, minkä jälkeen on vuorossa laitoksen purkaminen. (YVA-tiedote 3/97.)

Sijaintikunnalle maksetaan loppusijoituslaitoksesta kiinteistöveroä enimmillään noin 8 miljoonaa markkaa vuodessa (Posiva tutkii 1/96).

³² Mediassa Posivan edustajille oli tyypillistä välttää vahvaa argumentointia turvallisuudesta. Sen sijaan he pyrkivät neutraalin tuntuiseen esitystapaan loppusijoituksen toteutukseen liittyvistä teknisistä ratkaisuista puhuessaan. (Raittila & Vehmas 2001a, 41–44, 59.)

Vaikka talouslukuja tuotiin usein esille, niin tulkinta niiden merkityksestä kuntataloudelle ja elinkeinoelämälle esitettiin paikallisten tahojen avulla. Ennen kaikkea loppusijoitusta kannattavat ryhmät, kuten Mahdollisuuksien Kuhmo sekä Eurajoen ja Kuhmon yrittäjät, olivat Posivan apuna paikallisen tulevaisuuden rakentamisessa. Kuhmossa hankkeen kannattajat esittivät loppusijoituksen elämän ja kuoleman kysymyksenä Kuhmolle.

Kuhmon yrittäjien puheenjohtaja ei näe käytetyn polttoaineen loppusijoitusta uhkana. Hänen mielestään laitos tarjoaa ennennäkemättömän mahdollisuuden Kuhmolle. (...) ”Itse en usko, että loppusijoituslaitoksesta olisi mitään vaaraa. Säteilyturvakokeskuksen mukaan riskiä ei ole ja mihin me voimme luottaa, jos emme STUK:een. Me suomalaiset olemme tottuneet luottamaan viranomaisiin.”

Yrittäjänäisten puheenjohtaja Silja Leppänen sanoo, että he ovat yhdessä asiaa pohtineet paljonkin. ”Monesta yrittäjästä tuntuu, että elämä Kuhmossa pysähtyisi, jos loppusijoituslaitosta ei tulisikaan. Laitos toisi Kuhmoon sellaisen määrän verotuloja ja työpaikkoja, että elämä viriäisi täällä toden teolla”, hän uskoo.

Peura-Trans Oy:n toimitusjohtaja Tuomo Kyllönen on valmis ottamaan loppusijoituslaitoksen Kuhmoon. ”Loppusaldo on varmasti positiivinen, miinukset liittyvät lähinnä mielikuviin. Kuhmon tilanne on nyt sellainen, että kaikista työllistämismahdollisuuksista on pidettävä kiinni. Julkinen sektori ei työllistä, vaan se on yritysten tehtävä. Vaihtoehtoja loppusijoitukselle ei ole”, Kyllönen sanoo. (Posiva tutkii 1/98 Kuhmolainen.)

Sen sijaan Eurajoella yrittäjien suhtautuminen oli maltillisempaa. Paikalliset yrittäjät esitettiin hankkeesta kiinnostuneina, kun Kuhmossa puheet olivat jo lähes vaatimusten tasolla.

Yrittäjyhdistyksen puheenjohtaja Leo Mikola kertoo, että paikkakunnan yrittäjät suhtautuvat varovaisen optimistisesti loppusijoituslaitoksen sekä kolmannen ydinvoimalan rakentamiseen paikkakunnalle. Hänen mukaansa yrittäjät ovat vältäneet luomasta liian suuria odotuksia, eivätkä yrittäjät ole halunneet lähteä vaikuttamaan liian voimakkaasti ydinvoimaan liittyvän rakentamisen puolesta tai vastaan. (Posiva tutkii 1/99 Uusi Rauma.)

Paikallinen vetoapu olikin voimakkainta Kuhmossa, missä sekä Yrittäjät että Mahdollisuuksien Kuhmo -yhdistys halusivat loppusijoituslaitoksen Kuhmoon. Posiva uutisoi tällaiset kannanotot muidenkin kuntien liitelehdissä, mikä osaltaan rakensi kuntien välistä kilpailuasetelmaa. Kilpailuasetelma oli havaittavissa myös journalistisessa aineistossa (Häkli 2001). Posiva tutkii -liitteissä voimakkaimmat hankkeeseen liittyvät tulevaisuudentulkinnat esitettiin paikakkuntaisten suulla. Esimerkiksi Kuhmossa todettiin, että ”käytetty polttoaine on pakko uskaltaa ottaa Kuhmoon”, koska (...) laitos olisi sen verran suuri asia, jopa ”pelastus” työttömyyden kourissa painivalle Kuhmolle.” (Posiva tutkii 2/98 Kuhmolainen). Puhujana ja hankkeen ’myyjänä’ oli siten Posivan asemesta paikallinen taho, joka tulkitsi hankkeen paikallisen merkityksen suurelle yleisölle.

Julkisuuden hallinnassa on olennaista, että hanke hahmottuu julkisessa keskustelussa tietyistä näkökulmasta. Näkökulman vaihdos voi olla niin suuri, että keskustelu ei kohdistu enää edes ydinjätteisiin, säteilyyn tai kapselointiin, vaan johonkin aivan muuhun. Kainuussa hankkeeseen yhdistettiin tiestön parantamista, lentokentän rakentamista ja geotiedekeskuksen kehittymistä. Eurajoen oma hanke oli Vuojoen kartanon uudelleenkäyttö (Vuojoki-työryhmä 1999). Loviisassa kaupunginjohto suunnitteli voimayhtiön ja Posivan kanssa EU:n pohjoiseen ulottuvuuteen sisällytettävää Loviisa Energy Centeria. Loviisa-liike haastoi tällaisen näkökulman lukitsemisyhtiön käyttämällä keskusta vertauskuvana Troijan hevosta, jolla loppusijoitus tuodaan kuntaan (Rosenberg 1999, 278, 281). Äänekoskella keskusteluun nostettiin esitys energia- ja ympäristötutkimukseen painottuvan koulutuskeskus Nuklian perustamisesta (KSML 31.5.1996).

Yhtiö ilmaisi myös kiinnostuksensa osallistua tulevan loppusijoituskunnan tulevaisuuden rakentamiseen. ”*Kun loppusijoituspaikkakunta valitaan, Posiva on valmis avustamaan kunnan imagon kehittämässä*” (Posiva tutkii 1/99). Aktiivinen osallistuminen hankkeen ja sen kontekstin määrittelyyn oli yhtiön intressien mukaista.

4.2.4 Kansalaisosallistuminen ja vuorovaikutus

Posivan tiedotusmateriaalista YVA-tiedotteet käsittelivät selvästi enemmän ympäristövaikutusten arviointimenettelyn vuorovaikutusjärjestelyjä kuin Posiva tutkii -liite. YVA-tiedotteilla kuvattiin vuorovaikutusverkostoa, joka käsitti muun muassa yleisötilaisuudet, kuntien yhteistyöryhmät, yhteyshenkilöt ja paikallistoimistot. Palautelomakkeiden myötä tiedotteetkin olivat yksi vuorovaikutuskanava. Tiedotteissa käsiteltiin myös Posivan ja viranomaisten välistä valvontasuhdetta.

YVA-menettelyn yleisenä tehtävänä oli järjestää kansalaisten suhde hankkeen suunnitteluun. Posivan YVA-tiedotteet puolestaan osoittivat hankkeessa ensinnäkin YVA-menettelyn ja hankkeen päätöksenteon suhteen ja toiseksi YVA-menettelyn ja kansalaisten suhteen. Toisin sanoen tiedotteissa määriteltiin miten kuntalaiset voivat osallistua ydinjätteen loppusijoitusta koskevaan päätöksentekoprosessiin. Kuvaus oli muodollinen. Se kytki kuntalaiset päätöksentekoon vain YVA-menettelyn kautta ja jätti mainitsematta muun muassa mahdollisuuden vaikuttaa suoraan kunnanvaltuustoihin ja toimia kansalaisliikkeissä. Samalla tavalla koko hankkeen päätöksenteko kuvattiin muodollisesti. Kuntien osalta kannanotot loppusijoitushankkeeseen ajoitettiin periaatepäätösvaiheeseen, jolloin valtioneuvoston tehtävänä on kysyä kuntien kantaa asiaan. Posiva esitti kuitenkin myös toisenlaisen näkemyksen päätöksenteon etenemisestä. Tämä tosin jäi ydinenergiain mukaisen päätöksentekoprosessin kuvaamisen varjoon. Posiva esitti, että kuntien kannanotot olisikin hyvä tietää jo aikaisemmin, siis ennen periaatepäätöshakemusta. ”*Halukkuus on ilmaistava sitovasti viimeistään silloin, kun Posiva on jättänyt valtioneuvostolle periaatepäätöshakemuksen ja valtioneuvosto kysyy kunnanvaltuuston kantaa asiassa*” (YVA-tiedote 2/97, lihavointi MK). Yhtiö siis toivoi kunnilta selkeitä kannanilmaisuja, mikä puolestaan helpottaisi yhtiön sisäistä päätöksentekoa loppusijoituspaikan valinnassa. Tämä oli sikäli mielenkiintoinen

toive ydinjäteyhtiöltä, että kun se aiemmin oli puhunut voimakkaasti ydinenergialain (esim. Ryhänen 1995; 1996; myös UA 18.1.1990) ja YVA-menettelyn mukaisen päätöksentekoaikataulun noudattamisesta, paikanvalinnan lähestyessä se pyysi kuntia poikkeamaan muodollisesta päätöksenteosta. Aikaisempien vuosien kielteiset kannanotot oli torjuttu ennaikaisina ja merkityksettöminä, mutta aikaistetut kannanilmaisut, eritoten myönteiset, olisivat kelvanneet. Eritoten Äänekosken päättäjiä heräteltiin mukaan kisaan julkisuudessa. Posivan tiedotuspäällikkö Osmo Kurki muistutti Ääneseutu nousuun -seminaarissa, ”*että turvallisuus on tärkein kriteeri, mutta myös kuntien myönteinen aktiivisuus vastaanottaa jätelaitos voi vaikuttaa sijoituspäätökseen. (...) Kurki painottaa, että jos kisaan halutaan mukaan, on kunnan annettava selvät merkit aktiivisuudestaan.*” (SiSL 12.11.1998.) Posiva muistutti äänekoskelaisia jo alkuvuodesta 1998 siitä, että Äänekoski on valinnassa heikoilla kielteisen ilmapiirin takia (Keski-Suomen Viikko 29.1.1998).

YVA-tiedotteilla Posiva kehysti koko prosessin etenemistä, sillä niissä esitettiin selkeästi erilliset vaiheet ja eri vaiheisiin kuuluvat tapahtumat. Samaa muodollista päätöksentekoa suosivaa puhetta oli myös Posiva tutkii -liitteissä. Käytännössä kansalaisliikkeet haastoivat tämän kehyksen kyseenalaistamalla muun muassa Posivan uskottavuuden menettelyn toteuttajana (ks. luku viisi). Liikkeet pyrkivät myös muuttamaan muodollista päätöksentekojärjestystä tekemällä aloitteita kansanäänestyksestä. Tiedotusmateriaaliin sisältyi siten vahva tulevaisuudenkuva, mutta se ei välittömästi määritellyt itse hanketta tai sen tulevaisuutta. Sen sijaan se antoi selkeän näkökulman YVA-menettelyyn ja kansalaisosallistumiseen.

”Arviointia valvova viranomainen on kauppa- ja teollisuusministeriö (KTM). KTM ja Posiva Oy huolehtivat, että arvioituksi tulevat ne kaikki aihealueet, joihin loppusijoitushankkeella asiantuntijoiden käsityksen mukaan on vaikutusta. Lisäksi YVA-periaatteisiin kuuluu, että kuntien asukkaat voivat itse tuoda arvioinnin piiriin heille tärkeitä aihealueita.” (YVA-tiedote 1/97; lihavointi Posiva.)

Lakisääteisen ympäristövaikutusten arvioinnin eli YVA:n periaatteisiin kuuluu, että niiden kuntien asukkaat, joiden elinpiiriin suunnitellaan suuria rakennushankkeita, saavat esittää YVA:n arviointiohjelmaan omia kysymyksiään. Vastuuta YVA-ohjelman sisällöstä ei kuitenkaan ole siirretty yksin maallikoille, vaan viranomaiset huolehtivat aina siitä, että asiantuntijoiden tärkeinä pitämät ympäristövaikutukset tulevat arvioituiksi. (YVA-tiedote 3/97.)

KTM, Posiva ja asiantuntijat huolehtivat siis keskeisten vaikutusten arvioinnista ja halutessaan kuntalaiset pystyisivät esittämään omia arviointikohteita. Kuntalaisten roolia YVA-menettelyssä ei nähty mitenkään keskeiseksi, saati välttämättömäksi. Olennaista oli sen sijaan valvonta- ja toteutusvastuun osoittaminen, siis sen, että Posiva ei toimi omin päin, vaan viranomaisten valvonnan alaisena ja asiantuntijoiden avustamana. Kuntien asukkaiden rooli YVA-menettelyssä korostui kuitenkin voimakkaammin jo puolisen vuotta myöhemmin. Tutkimuskuntien asukkaista tuli kansalaisia.

YVA-prosessin keskeisenä tavoitteena on hankkeesta vastaavan ja niiden ihmisten vuorovaikutuksen lisääminen, joiden oloihin ja etuihin hankkeella saattaa olla vaikutusta.

YVA-ohjelma on mahdollisimman monipuolinen, konkreettinen ja selkeä työsuunnitelma, joka ohjaa YVA-selvityksiä ottaen huomioon paikallisen väestön ja viranomaisten mielipiteet. (YVA-tiedote 4/97.)

Merkittävä osa YVA-menettelyssä arvioitavista vaikutuksista on kiteytetty kuntalais-/kansalaispalautteiden kysymyksistä, kuten YVA-lain mukaiseen vuorovaikutteiseen suunnitteluun kuuluu (YVA-tiedote 1/98).

Posivan puheessa painottui laveampi osallisten määrittely, kansalaisten ja Posivan suhde yhtiön viranomaisvalvonnan sijaan ja kansalaismielipiteen vaikuttavuus YVA-menettelyn muotoilussa. Muutoksen taustalla lienee Posivan kesällä 1997 palkkaama konsulttifirma, Diskurssi Oy (ks. Leskinen ym. 1997). YVA-menettelyssä oli saatu uusi vaihe päälle ja tiedote suorastaan pursui vuorovaikutusmahdollisuuksia. Posivalla oli nyt kevääseen verrattuna käytössä enemmän konkreettisia osallistumisjärjestelyjä, joten yhtiö pystyi korostamaan yhtiön ja kuntalaisten vuorovaikutusta toisin kuin keväällä, jolloin painopiste oli yhtiön, KTM:n ja asiantuntijoiden toiminnassa. Aikaisempi hankemääritelmä, joka nojasi siis loppusijoitukseen, oli edelleen pohjana, mutta nyt tiedotteissa kuvattiin perusteellisesti YVA-menettelyn antamat mahdollisuudet. Olennaiseksi nousi nimenomaan kansalaisten kytkeytyminen hankkeen suunnitteluun YVA-menettelyn kautta.

Loppusijoitushankkeen ja YVA-menettelyn suhteen kuvaamiseen kuului YVA-menettelyn asemoiminen päätöksentekoprosessiin osaksi periaatepäätöshakemusta. Osallistumisen painopiste oli kuitenkin niissä ennalta rajatuissa teemoissa, jotka YVA:ssa aukeavat. Tällaisia ovat vaikutukset luontoon, ihmisten terveyteen ja sosiaaliseen ympäristön. Hanketta elettiin siten voimakkaasti YVA:n kautta ja se antoi myös aikataulullisen raamin toiminnalle.

YVA-tiedotteiden ja Posiva tutkii -liitteen välillä on havaittavissa ero vuorovaikutuksen luomisessa. Liite oli selkeästi Posivan 'pää-äänenkannattaja', sillä kriittisille äänenpainoille ei annettu tilaa kuin muutaman lauseen verran koko tutkimusjakson aikana. Tällöinkin oli kyse yksittäisten henkilöiden mielipiteistä. Muutamassa kolumnissa puhuttiin yleisesti vastustajista (esim. Posiva tutkii 1/97; 2/97 LS), mutta kansallisia tai paikallisia vastustavia liikkeitä ei mainittu nimeltä. Sen sijaan hanketta kannattaneet paikalliset ryhmät, Kuhmon ja Eurajoen yrittäjät sekä Pro Loviisa ja Mahdollisuuksien Kuhmo -yhdistys, saivat palstatilaa (esim. Posiva tutkii 2/97;1/98; 3/98; 1/99). Edellä mainittujen ryhmien kannanottojen ja mielipiteiden julkaisemisen avulla Posiva rakensi kuntien välistä kilpailuasetelmaa.

Loppusijoitusta kannattaneiden ryhmien suosiminen osoittaa, että Posiva ei pyrkinyt liitteessään vuorovaikutteisuuteen siten, että se olisi avoimesti nimeltä mainiten kommentoinut jonkun kriittikkä esittäneen toimijan näkökulmaa, kuten yhtiö teki paikallislehtien palstoilla ennen YVA-menettelyn alkamista. Puhumattakaan, että kahden eri näkökulman välinen keskustelu olisi

esitetty kokonaisuudessaan tiedotusmateriaalin sivuilla.³³ YVA-tiedotteiden ja Posiva tutkii -liitteiden välillä olikin tyylistä vuorovaikutuksen rakentamisesta. Sekä tiedotteissa että liitelehdissä Posiva piti kaikkia mielipiteitä tärkeinä ja rohkaisi osallistumaan, mutta jälkimmäisissä yhtiö antoi kuitenkin julkisuutta vain hanketta kannattaneiden mielipiteille. Voidaankin todeta, että Raittilan ja Vehmaksen (2001b) journalistisessa aineistossa havaitsema dialogin puuttuminen oli ominaista myös Posivan omalle tiedotusmateriaalille (ks. myös Hokkanen 1999, 144–145). Yhtiö puhui vuorovaikutuksen luomisesta ja panosti YVA-järjestelyihin, mutta omaa tiedotusmateriaaliaan se ei uhrannut vastustavien liikkeiden julkisuuden lisäämiseen. Tiedotusmateriaalin, ja eritoten Posiva tutkii -liitteen, keskeisenä tehtävänä oli siten yhtiön oman näkökulman tukeminen, perspektiivin hallinta. Kesken operaation oli huolehdittava poliittisten toimintaedellytysten turvaamisesta. Toisin sanoen oli ylläpidettävä kuntien välistä kilpailua, mitä parhaiten ruokki kuntien sisältä nouseva kiinnostus loppusijoitushankkeeseen. Yksipuolinen tiedottaminen asemoi samalla yhtiön vain yhdeksi paikallisen 'ydinjätteen' osapuoleksi. Jättämällä huomiotta vastustajat se rakensi julkista vastakkainasettelua ja vahvisti mielikuvaa siitä, että yhtiö ei huomioi kaikkia näkökulmia. Posivalle asia oli kaiketi arvovaltakysymys. Se vältti liikkeiden tunnustamista, jotta toimijoita ei tasa-arvoistettaisi ja jotta niistä ei tulisi neuvotte-
luosapuolia.

4.3 Ydinvoimateollisuuden ja Eurajoen kunnan väliset neuvottelut vuosina 1996–99

Eurajoen kunnan ja Posivan välisen Vuojoki-sopimuksen, joka allekirjoitettiin toukokuussa 1999, syntymistä edelsi lähes kaksi vuosikymmentä kestänyt kädenvääntö Eurajoen kunnan periaatteellisesta suhtautumisesta ydinjätteen loppusijoitukseen. Intensiivisimmät neuvottelut käytiin vuosina 1996–1999, mutta jo ennen niitä Eurajoen kunnan kanta ydinjätteen loppusijoittamiseen oli muuttunut osin TVO:n vaikutuksesta. Ydinjättekysymys oli esillä jo TVO:n ydinvoimalahankkeen alkuaikoina, kun Eurajoen kunnanvaltuusto hyväksyi ydinvoimalan rakennusluvan edellyttämän kaavan joulukuussa 1973.³⁴ Hyväksymisen edellytyksenä oli, ettei käytettyä ydinpolttoainetta tulla varastoimaan Eurajoen kallioperään. Tämä käsitys perustui voimayhtiöiden antamaan informaatioon (Eurajoki 1980; Jaakkola 2000, 1; vrt. Vahekoski 1992, 79–82). Paikkakuntalaiset ottivat lupauksen vakavasti ja sen perusteella kuntaan jäi elämään vuosikymmeniksi yleinen käsitys, etteivät ydinjätteet jää Eurajoelle.

Ydinjättekysymys nousi uudelleen esiin vuonna 1977, kun TVO esitti voimalaitosalueen kaavoituksen jatkamista Kaalon alueelle. Henkilöt, jotka vastustivat ydinjätteiden jäämistä Eurajoelle, halusivat, että rakennuskaavaan määritellään rajoituksia radioaktiivisten jätteiden varastoinnista, koska niitä ei oltu kirjattu mihinkään. Tammikuussa 1980 Eurajoen kunnanhallitus ehdotti äänin

³³ Posiva kommentoi esimerkiksi Suomen luonnonsuojeluliiton raporttia loppusijoituksen ongelmista (Richardson 1998a) [www-sivuillaan](#), mutta ei suoraan tutkimuskuntien kotitalouksiin jaetussa tiedotusmateriaalissa.

³⁴ TVO:n ydinvoimalaitosyksiköt valmistuivat Eurajoen Olkiluotoon vuosina 1979 ja 1982.

4–3 (yksi tyhjä) valtuustolle rakennuskaavan laajennusehdotuksen hyväksymistä. Valtuusto hyväksyi (14 ei-ääntä ja 13 tyhjää) ehdotuksen lisäyksellä, että kaavaa ei saa alistaa lääninhallituksen hyväksyttäväksi ennen kuin TVO:lta on saatu sitoumus siitä, ettei korkea-aktiivista ydinpolttoainetta loppusijoiteta alueelle. (Litmanen 1994a, 97–105.) TVO antoi kirjallisen sitoumuksen 21.3.1980 (TVO 1980; ks. myös. Björklund ym. 1994, 190; Kojo 2004a, 136–138.). Yhtiö korosti kuitenkin sitoumuksessaan, että loppusijoitus ei riipu yksinomaan yhtiöstä, ja että se ei voi olla vastuussa muusta päätöksenteosta. Sitten loppusijoituksen vastustajat kirjasivat Eurajoen kuntasuunnitelmaan tavoitteen, että kunta pyrkii toimimaan niin, etteivät jätteet jää Eurajoelle.

TVO neuvotteli vuosien 1973–1980 välisenä aikana useampaan otteeseen ulkomaisten yhtiöiden kanssa ydinjätteen jälleenkäsittelysopimuksesta, koska KTM oli asettanut jälleenkäsittelyn ratkaisun yhdeksi toimilupaveloitteeksi. KTM ilmoitti kuitenkin 19.2.1980 päivätyssä kirjeessä, että jälleenkäsittelysopimuksen hylkäämisen ei katsota loukkaavan käyttöluvassa asetettuja ehtoja (Björklund ym. 1994, 145–149.) Kun TVO:n neuvottelut jälleenkäsittelysopimuksesta päättyivät alkuvuodesta 1980, oli selvää, että ydinjätteet jäävät ainakin toistaiseksi kotimaahan, ja että yhtiö tarvitsi lisää varastotilaa Olkiluotoon. TVO aloitti erillisen vesiallasvaraston rakentamisen Olkiluotoon vuonna 1984. Välivarasto, KPA-varasto, otettiin käyttöön lokakuussa 1987. (Björklund ym. 1994, 149.) Pian tämän jälkeen huhtikuussa 1988 TVO aloitti Olkiluodossa matala- ja keskiaktiivisen jätteen loppusijoitukseen tarkoitettun VLJ-luolan louhinnan. Eurajoen kunnanvaltuusto antoi puoltavan lausunnon VLJ-luolan käyttöluupahakemuksesta elokuussa 1991. Luola valmistui marraskuussa 1991.

TVO valitsi Eurajoen Olkiluodon yhdeksi viidestä tutkimusalueesta vuonna 1987 (ks. TVO:n valintaperusteluista tarkemmin luku 3). Ydinjätteen loppusijoituksen paikanvalintaprosessin edetessä kohti seuraavaa karsintavaihetta kunnanvaltuutetut Juha Jaakkola (kesk), Paavo Majaneva (vas) ja Antti Puosi (kesk) ehdottivat joulukuussa 1992, että vuosien 1993–97 kuntasuunnitelman lause ”*kunta pyrkii toimimaan niin, ettei Eurajoen kunnan alueelle loppusijoiteta korkea-aktiivista ydinpolttoainetta*” muutetaan muotoon ”*kunnan tulee toimia niin, ettei Eurajoen kunnan alueelle loppusijoiteta korkea-aktiivista ydinpolttoainetta*” (alleviivaus MK). Vastustajien terävöitetty kannanilmaisu hyväksyttiin, mutta se ei kuitenkaan vaikuttanut toivotulla tavalla TVO:an, sillä yhtiö valitsi Eurajoen Olkiluodon yhdeksi jatkotutkimuspaikaksi. Tulee myös huomata, että vaikka Eurajoen kunnanvaltuuston enemmistö vastusti loppusijoitusta Eurajoelle, valtuusto oli antanut puoltavan lausunnon IVO:n ja TVO:n periaatepäätöshakemukseen viidennen ydinreaktorin rakentamisesta marraskuussa 1991. Äänet jakautuivat 17–10.

Jatkotutkimusten myötä hankkeen kannattajat käynnistivät Eurajoella keskustelun, joka tähtäsi edellä mainitun kuntasuunnitelman lauseen poistamiseen. Valtuutettu Altti Lucanderin (kok) mukaan perusteluna oli halu aloittaa keskustelu sijoituspaikasta puhtaalta pöydältä ja siksi kannanottoa ei tullut tehdä ennen kuin sitä kysytään (Lucander 2002, 84). Lucander työskenteli vuosina 1973–2000 TVO:ssa johtajatason tehtävissä. Myös SDP:n valtuustoryhmän puheenjohtaja Markku Palonen ajoi kuntasuunnitelmaan muutosta, joka mahdollisti Eurajoen valinnan loppusijoituspaikaksi (UA 14.9.1993). Joulukuussa 1993 Eurajoen kunnanvaltuusto kuitenkin hyväksyi, puheenjohtaja Juha Jaakkolan äänen ratkaistessa äänin 13–13 (yksi tyhjä), kuntasuun-

nitelmaan lauseen ”*Kunnan tulee toimia niin, ettei Eurajoen kunnan alueelle loppusijoiteta korkea-aktiivista ydinjätettä*”. Kunnanhallitus oli jo poistanut kyseisen lauseen kuntasuunnitelmasta. Valtuutetut moittivatkin hallitusta kunnassa käydyin arvokeskustelun sivuuttamisesta (L-S 14.12.1993).

Kamppailu kuitenkin jatkui kunnan strategisesta linjanvedosta. Eurajoen kunnanhallitus hyväksyi 12.12.1994 Keijo Kuusiston (kok) ehdotuksen, että kielteisestä suhtautumista loppusijoitukseen ilmaiseva lause poistetaan kuntasuunnitelmasta. Ehdotuksen puolesta puhui Markku Palonen (sd), joka totesi, että jätekieltovirkkeen jättäminen kuntasuunnitelmaan heikentää ydinvoimayhtiön ja kunnan yhteistyötä. Palosen mukaan lauseen poistamisen vastineena ydinvoimayhtiö suhtautui myötämielisesti kiinteistöverolakimuutokseen, joka lisää kunnan tuloja. (SK 13.12.1994.) Kunnan kannanotosta käytiin siis kauppaa jo 1990-luvun alkupuolella. Valtuutettu Majaneva ehdotti Maritta Ristilän (kesk) ja Jaakkolan kannattamana, että lause lisätään kuntasuunnitelmaan. Kunnanhallituksen esityksestä loppusijoituksen vastustusta ilmaissut lause poistettiin Eurajoen kuntasuunnitelmasta äänin 15–10 joulukuussa 1994. Poliittiset voimasuhteet olivat kunnanvaltuustossa ensimmäistä kertaa loppusijoitushankkeen hyväksi.

Mistä äkillinen – kesken vaalikauden tapahtunut – muutos johtui? Lehtitietojen mukaan Eurajoen kunnanvaltuutettuja painostettiin kaavahankkeella muuttamaan kantansa (SK 13.12.1994; 14.12.1994, Turun Sanomat 27.12.1994; Ilta-Sanomat 30.1.1995). TVO haki nimittäin samaan aikaan kaavamuutosta Kuusisenmaan saareen, joka on vain noin sadan metrin päässä Olkiluodon saaresta, mutta sijaitsee Rauman kaupungin puolella. Eurajoen valtuutettujen annettiin ymmärtää, että loppusijoituslaitos voitaisiin suunnitella Rauman puolelle. Se olisi merkinnyt myös laitoksen kiinteistöverojen valumista naapurikunnan kirstuun.³⁵ TVO:n tiedotuspäällikkö kielsi painostusyrityksen. Samaan aikaan yhtiö kuitenkin kilpailutti kuntia porkkananaan loppusijoitushankkeen taloudelliset hyödyt. Esimerkiksi Kannonkosken kunta ilmoitti TVO:lle vuonna 1993, että kunta on halukas loppusijoituspaikaksi (SK 7.10.1993; L-S 7.10.1993). Kannonkosken kunnan tavoin Rautavaaran kunta nousi esiin mahdollisena loppusijoituspaikkana syyskuussa 1994 (L-S 27.9.1994). Vielä maaliskuussa 1999 TVO:n edustaja kertoi Eurajoen kunnan edustajille, että loppusijoitushankkeeseen on osoitettu kiinnostusta myös neljän tutkimuspaikkakunnan ulkopuolelta (TVO 1999a). Yhtiön näkökulmasta Olkiluoto oli potentiaalinen loppusijoituspaikka muun muassa vähäisen kuljetustarpeen ja olemassa olevan infrastruktuurin takia. TVO:n toimintatapa osoittaakin, että tarvittaessa yhtiö oli valmis tiukkoihinkin toimenpiteisiin. Yhtiö käytti valttikorttinaan hankkeen taloudellisia hyötyjä. TVO:n näkemykselle oli myös selvää myötämielisyyttä Eurajoen kunnanvaltuutettujen joukossa, joten yhtiön ja sen intressien puolustajien ei tarvinnut rakentaa hyväksyttävyyttä tyhjältä.

³⁵ Verotulot arvioitiin tuolloin noin seitsemäksi miljoonaksi markaksi. Suunnitteilla olleessa Rauman pohjoisten rantojen osayleiskaavassa Kuusisenmaan saari oli varattu virkistysalueeksi, mutta TVO esitti lausunnossaan sen muuttamista teollisuusalueeksi. Eurajoen kunnanvaltuuston kokouksessa kaavoitusmahdollisuuden nosti esiin Altti Lucander, joka totesi, ettei ole keino eikä mikään rakentaa tarvittaessa tunnelia Olkiluodosta sata metriä leveän salmen ali Rauman puolelle Kuusisenmaan saareen. Rauman päättäjille, esimerkiksi kaupunginvaltuuston puheenjohtajalle, asia tuli kuitenkin yllätyksenä. (SK 13. ja 14.12.1994.)

Voimasuhteet valtuustossa muuttuivat siis vuodessa, sillä vielä joulukuussa 1993 sama valtuusto säilytti puheenjohtajan äänellä kieltolauseen kuntasuunnitelmassa. Ratkaisevaa oli, että hankkeen kannattajien rivit tiivistyivät SDP:n ja keskustan leirissä. Verotuloilla painostamisen lisäksi ydinenergialaki oli muuttunut vuoden aikana siten, että eduskunta kielsi ydinjätteen viennin ja tuonnin. Vaikka Eurajoen valtuusto oli vastustanut ydinjätteiden jäämistä kunnan alueelle, niin ilmeisesti eräiden valtuutettujen mielipide oli muuttunut siten, että he vastustivat enää ulkomailla tuotetun ydinjätteen loppusijoitusta Eurajoelle (ks. Lucander 2002).

Ydinenergialakiin lisätty ydinjätteen vientikielto merkitsi TVO:n ydinjätehuollolle sitä, että suunnitelma ulkomailla tapahtuvasta jälleenkäsittelystä hylättiin lopullisesti. Imatran Voiman osalta kielto lopetti Loviisan voimalan runsasaktiivisten ydinjätteiden viennin Venäjälle. Kielto merkitsi täydellistä muutosta Imatran Voiman ydinjätehuoltoon. Voimayhtiöiden yhteistyö konkretisoitui ydinjäteyhtiö Posivassa. Lakimuutoksen jälkeen Suomeen syntyi kansallinen keskitetty korkea-aktiivisen ydinjätteen huoltomalli, joka perustui kallioperään tapahtuvaan suoraan loppusijoitukseen (lakimuutoksen eduskuntakäsittelystä ks. Sandberg 1999). Tammikuussa 1997 Posiva ilmoitti, että Loviisan Hästholmen, jossa sijaitsee Imatran Voiman ydinvoimala, on valittu uudeksi kallioperätutkimuspaikaksi. Hästholmenin valinta tutkimuspaikaksi terävöitti kuntien välistä kilpailua loppusijoituslaitoksesta, koska Loviisassa yleinen ilmapiiri oli hankkeelle myönteinen.

4.3.1 Yhteistyöryhmät korporatiivisen tyylin ilmentäjänä

TVO on harjoittanut Eurajoella ydinvoimaan liittyvissä kysymyksissä tiedotus- ja suhdetoimintaa 1970-luvun alkupuolelta lähtien (Björklund ym. 1994, 183–1990). TVO:n ja Eurajoen kunnan edustajien välisen yhteydenpidon perustana on ollut yhteistyöryhmä. Yhteistyöryhmällä oli 1990-luvun lopulla vakiintunut asialista, jonka mukaisesti kokouksissa käsiteltiin tilannekatsaus, ajankohtaiset asiat ja muut asiat. Ajankohtaisissa asioissa käytiin erikseen läpi veroasiat, kaavaasiat, vesialueiden järjestelyt, palo- ja pelastustoimi, matkailun edistäminen, henkilökunta- ja asuntoasiat ja ydinjätehuolto. Ryhmä kokoontui noin viisi kertaa vuodessa. Vastaavanlainen yhteistyöryhmä, joka keskittyi kallioperätutkimuksiin, perustettiin myös Eurajoen kunnan ja TVO:n välille 1980-luvun lopulla. Näin TVO menetteli myös muissa tutkimuskunnissa. Posiva tuli kallioperätutkimusten yhteistyöryhmän toiseksi osapuoleksi vuonna 1996. Eurajoen ja Posivan välinen yhteistyöryhmä toimi myös YVA-menettelyn seuranta- ja ohjausryhmänä vuosina 1997–1999.

Yhteistyöryhmissä kiteytyi toimijoiden kulttuurinen tyyli. Tyyllillisesti yhteistyöryhmät olivat korporatiivisluonteisen institutionalisoitumisen tulos. Tyyli muistuttaa puhdasta korporatiivista etujenvälitysmallia, jossa eturyhmät – tässä tapauksessa yhtiöt – olivat yhteistyössä keskenään ja julkisen vallan (kunnan) edustajien kanssa ja jossa niiden vaikutustiet on institutioitu ja turvattu niille välitön pääsy päätöksentekorakenteisiin (Nousiainen 1992, 108).

Eurajoen valtuuston puheenjohtajan Juha Jaakkolan (kesk) mukaan valmistelut kunnan kannan muodostamiseksi periaatepäätöshakemukseen aloitettiin vuoden 1996 tienoilla (Jaakkola 2000, 2). Eurajoen kunnan ja TVO:n yhteistyöryhmässä Posivan toimitusjohtaja Ryhänen kertoi helmikuussa 1996, että voimayhtiöille ja Posivalle on sitä edullisempaa mitä aikaisemmin sijoituspaikka selviää (ks. myös KSML 31.1.1996).³⁶ Kunnan taholta vastattiin, että Eurajoki varmaankin haluaa olla yhtenä vaihtoehtona mukana valinnassa. Vastaus oli epävirallinen ja varovainen, koska valtuutettujen mielipiteet jakaantuivat selkeästi asiassa. Asiaan palattiin yhteistyöryhmässä uudemman kerran maaliskuussa 1997, kun yhteistyöryhmässä keskusteltiin ”*kunnan ja TVO:n toimintaedellytysten edelleen kehittämisestä*”. Konkreettisenä hankkeena oli loppusijoitushanke, josta kunnalle väitettiin koituvan taloudellista hyötyä. Eurajoen kunnan ongelmana oli tulojen lasku valtionosuuksien pienenemisen ja kiinteistöveron alenemisen myötä. Tulojen väheneminen oli tärkeä syy siihen, että osa kunnan johdosta oli kiinnostunut saamaan loppusijoitushankkeen alueelleen. Teollisuuden ongelmana oli puolestaan loppusijoituspaikan varmistaminen. TVO otti siten loppusijoituskysymyksen esille keskusteluissa Eurajoen kunnan kanssa jo ennen kuin YVA-menettely oli käynnistynyt tutkimuskunnissa. Tyylillisesti neuvottelut profiloituvatkin juuri verratessa niitä YVA-menettelyyn, jonka Posiva toteutti avoimuutta ja kansalaisosallistumista korostaen.

Myös ympäristövaikutusten arviointimenettely valjastettiin työkaluksi, jolla konkretisoitiin kunnan ja TVO:n toimintaedellytysten edelleen kehittämistä. Posiva ilmoitti huhtikuussa 1997, että ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä tarkastellaan myös kuntien visioita. Taustatiedoksi Posiva tilasi Yritystaito -nimiseltä konsulttifirmalta tutkimuskuntien kilpailukykyanalyysin. Myös hankkeen taloudellisten vaikutusten esittely oli Posivalle tärkeää. Posiva ehdottikin lokakuussa 1997 Eurajoen kunnan edustajille työryhmän perustamista selvittämään erilaisten taloudellisten vaihtoehtomallien vaikutuksia (Posiva 1997c).³⁷ Posivan mukaan olennaista oli se, että vaihtoehtomallit suhteutetaan kunnan kehittämiseen pitkällä tähtäimellä. Posiva toimi korporatiivisen tyylin mukaisesti. Posivan aktiivisuus visioiden peräänkuuluttamisessa vaikutti osaltaan siihen, että Eurajoella käynnistyi kuntastrategian laatiminen. Strategian muotoutumiseen vaikutti paitsi käynnissä ollut keskustelu loppusijoituspaikan valinnasta, niin myös Eurajoen kunnan heikentynyt taloudellinen tilanne ja halu varmistaa verotulot. Ydinvoimalaa koskeva verotus oli hiertänyt jo pidempään kunnan ja voimayhtiön välejä. Vuosina 1984–1990 TVO maksoi kunnallista harkintaveroa yhteensä vajaat 110 miljoonaa markkaa, mikä oli noin kolmannes Eurajoen vuosittaisesta verotulosta. Liiketulon harkintaverokäytäntö lakkautettiin vuodesta 1991 lähtien, mikä aiheutti Eurajoen kunnalle vuosina 1991 ja 1992 yli 14 miljoonan markan verotulomenetyksen. Tulonmenetys korvattiin kuitenkin kunnalle valtion avustuksella. Harkinta-

³⁶ Eräässä mielipidekirjoituksessa (Aalto 1995) mainitaan Eurajoen kunnan ja TVO:n neuvottelemasta yhteistyösopimuksesta, jossa on määritelty miten osapuolet voisivat vastavuoroisesti edistää toistensa toimintaedellytyksiä ja tavoitteita. Sopimuksen piiriin kuuluu muun muassa ydinjätehuollon kehittäminen. Kirjoittajan mukaan TVO on neuvotteluissa ilmoittanut pitävänsä mainintaa ”*ydinjätehuollon kehittämisen turvaamisesta*” ehtona koko sopimuksen hyväksymiselle. Lisäksi päätökset olisi syytä tehdä ”*viivyttelemättä*”.

³⁷ Hankkeen taloudelliset vaikutukset olivat näkyvästi esillä myös Posivan tutkimuskuntalaisille suuntaamassa viestinnässä esimerkiksi YVA-menettelyssä. Loppuvuodesta 1994 tehdyn kyselyn mukaan enemmistö tutkimuskuntien asukkaista ei tiennyt loppusijoituksen taloudellisista hyödyistä (L-S 5.4.1995; Kurki 1995). Ydininfo-kyselyn toteutti Osmo Kurki, joka työskenteli tutkijana Jyväskylän yliopiston Viestintätieteiden laitoksella ennen siirtymistään Posivan viestintäpäälliköksi.

veron tilalle tuli ydinvoimalan kiinteistöarvoon perustuva kiinteistövero. Kiinteistöveron määräytyminen ei kuitenkaan ollut itsestään selvää muun muassa ydinvoimalarakennusten vuosittaisien ikälennusten takia. Sekä kunta että TVO jättivät verotusta koskevia oikaisuvaatimuksia oikaisulautakunnan käsiteltäväksi.³⁸ (Björklund ym. 1994, 190; Vahekoski 1992, 85–86; Kojo 2004a, 147.) Korporatiivinen tyyli, asioista neuvottelemineen, ei siis toiminut kaikkien asioiden osalta, vaan TVO:kin oli valmis viemään asioita oikeuden ratkaistavaksi. Neuvotteluiden käyminen oli kuitenkin selvästi ensisijainen tapa yrittää hakea ratkaisua. TVO:n osallistuminen loppusijoituspaikkaa koskeviin neuvotteluihin Eurajoella oli keskeinen ero muihin tutkimuskuntiin verrattuna. Posivan suurimpana omistajana TVO:n osallistuminen neuvotteluihin takasi suoran yhteyden todellisiin päättäjiin. Tällöin taas Posivan rooli loppusijoituksesta vastaavana manageriyhtiönä oli selvempi kuin muissa tutkimuskunnissa. Posiva asiantuntijayhtiönä oli työkalu, jota TVO tarvitsi loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyden rakentamiseen.

Ydinvoimateollisuuden keskustelunavaus kunnan tulevaisuudenkuvasta tuotti siis tulosta. Valmistelun tuloksena virisi keskustelu vanhainkoti-hankkeen käynnistämisestä, joka korvautti Vuojoen kartanon vanhainkodin.³⁹ Kunnanjohtaja Niinimäki esitteli ideaa elokuussa 1997 yhteistyöryhmässä. Samassa yhteydessä mainittiin myös käynnistynyt kunnan monitoimihallihanke. Lokakuussa 1997 Eurajoen kunnanhallitus päätti, että kunnanjohtaja ja suunnittelusihteeri tekevät esityksen omin resurssein suoritettavasta strategiasuunnittelun ohjelmasta ja aikataulusta. Kunnanhallituksen asettamana tehtävänä oli luoda pitkän tähtäimen visioita Eurajoen kunnan tulevaisuudesta ja visioihin liittyvistä uhkista ja mahdollisuuksista. Vision valmistumisen takarajaksi oli asetettu huhtikuun loppu 1998.

Kuntastrategian laatimista varten perustettiin Eurajoen kunnan ja yrityselämän laajennettu yhteistyöryhmä, joka kokoontui ensimmäisen kerran tammikuussa 1998 (Kojo 2004a, 144–146). Laajennetussa yhteistyöryhmässä valtuutetut Altti Lucander (kok) ja Markku Palonen (sd) sekä kunnanjohtaja Juhani Niinimäki keskittyivät pohtimaan Olkiluodon muodostamia mahdollisuuksia ja uhkia Eurajoen kuntastrategialle. Kaikki edellä mainitut suhtautuivat myönteisesti ydinvoimaan. He näkivätkin Olkiluotoon liittyvänä uhkana sen, että ydinjätteet jäisivät maan päälle Eurajoella tai että ne kuljetettaisiin jollekin toiselle paikkakunnalle, jolloin kummassakaan tapauksessa kunta ei saisi verotuloja. Kuntien välinen kilpailu ja pelko tulojen menettämisestä heijastuivat siten voimakkaasti strategian valmisteluun.

³⁸ Vaatimukset koskivat vuosien 1993–94 kiinteistöverotusta. Oikaisulautakunta oli hyväksynyt lokakuussa 1994 ja maaliskuussa 1996 kunnan oikaisuvaatimuksen 2,5 % vuotuisesta ikälennuksesta 4 % sijaan laitosrakennusten osalta. Oikaisu lisäsi kunnan verotuloja vuodelta 1993 4,3 miljoonaa markkaa ja vuodelta 1994 4,6 miljoonaa markkaa. TVO valitti oikaisulautakunnan päätöksistä hallinto-oikeuteen, koska vuonna 1995 voimaantunutta lainmuutosta sovellettiin taannehtivasti vuosiin 1993–94. TVO:n toimitusjohtaja Mauno Paavola korosti, että yhtiön hallitus ja toimiva johto olisi voinut joutua vastuuseen ellei muutoksenhakua olisi jätetty lääninoikeudelle. Vuodelle 1997 Eurajoen kunta alensi kiinteistöveroprosentteja muiden paitsi ydinvoimalaitoskiinteistöjen osalta

³⁹ Metalliliiton aluetoimitsija, kunnanvaltuutettu Markku Palonen (sd) visioi jo tammikuussa 1996, että Vuojoen kartano siirtyisi voimayhtiöiden yhteiseksi pääkonttoriksi ja ”*Eurajoki voisi rakentaa vanheneville henkilöille uuden palvelu- ja vanhainkodin*” (SK 30.1.1996).

Toisena uhkana Lucander, Palonen ja Niinimäki näkivät valtion toimenpiteet, joita Posivan ja IVO:n edustajat tulkitsivat erilailta.⁴⁰ Loviisan ydinvoimalan voimalanjohtaja Jussi Helske esitti Yleisradion uutisissa tammikuun lopussa 1996, että loppusijoitukselle on pakko löytää ratkaisu. Jos se ei löydy vapaaehtoisesti, joudutaan Helskeen mukaan turvautumaan jonkunlaiseen pakkolunastukseen. Posivan viestintäjohtaja Kurki ei sen sijaan uskonut pakkotoimenpiteisiin. (KSML 28.1.1996.) Tyyllillisesti ydinvoimateollisuus ei siis toiminut yhtenäisesti, kun Posivan edustaja puhui vapaaehtoisuuden puolesta, mutta sen toisen omistajan edustaja oli valmis jopa pakkotoimenpiteisiin. Pakkotoimien väläytyksen voi tosin tulkita strategiseksi toimeksi, jolla ydinvoimateollisuus muistutti tutkimuskuntia toisenlaisen paikanvalintalähestymistavan olevan mahdollinen. Jos valtio määräisi ydinjätteiden sijoituksen, niin Eurajoen kunnan neuvotteluasemat ydinvoimateollisuuteen nähden olisivat menneet. Lucanderin, Palosen ja Niinimäen esittämä uhka voidaan tulkita myös kritiikiksi eurajokelaisia loppusijoituksen vastustajia kohtaan. Jos Eurajoki estäisi veto-oikeudellaan loppusijoituksen, niin kolmikön mielestä olisi mahdollista, että valtio määräisi jätteiden sijoituksen. Tämä taas merkitsisi jätteiden jäämistä kuntaan, mutta ilman minkäänlaista korvausta. Uhkakuvan toteutuminen olisi kuitenkin edellyttänyt tilannetta, jossa mikään muukaan kunta ei olisi hyväksynyt loppusijoitushanketta. Loppusijoitukseen liittyvänä mahdollisuutena pidettiin sitä, että kunta voisi neuvotella taloudellisen lisäedun, joka maksettaisiin korvauksena ennen kuin kiinteistöverotulojen maksaminen alkaa (aikataulun mukaan vuonna 2020). ”Vähätuottoisten” alkuvuosien kompensatioesimerkkinä mainittiin vanhainkotihanke.

Loppusijoitushankkeen etenemisen nähtiin myös edesauttavan kolmannen ydinvoimalaitosyksikön saamista Olkiluotoon. Uuden ydinvoimalaitosyksikön kiinteistöverojen, joiden vuotuisiksi määräksi haarukoitiin 15–20 miljoonaa markkaa, Lucander, Niinimäki ja Palonen näkivät osaltaan takaavan kunnan pysyvän itsenäisyyden, kun taas ydinvoimatuotannon lakkaaminen Olkiluodossa romahduttaisi verotulot ja vaarantaisi kunnan itsenäisyyden.

Lucander, Niinimäki ja Palonen eivät ottaneet esille Olkiluodon uhkakuvissa loppusijoituslaitoksesta mahdollisesti aiheutuvia ympäristö- tai imagoriskejä. Päinvastoin, miljardi-investoinnista kieltäytymisen pelättiin heikentävän kunnan kuvaa valtakunnallisesti. Muutoinkin sähköntuotannon loppumista Olkiluodossa pelättiin. Jopa niin paljon, että Eurajoen pelättiin menettävän ”*suh-teellisen etunsa*”, koska ydinvoimaa korvaavilla laitoksilla ei ole vastaavaa poliittista vastustusta, ja siten ne voidaan rakentaa muualle kuin Eurajoelle. Toisin sanoen, Eurajoki haluttiin säilyttää ydinvoimateollisuuden keitaana. Katastrofiskenaariossa kunnantalous menettää nykyisen vahvuutensa, jos Olkiluodossa ei tapahdu lisärakentamista, vaan toiminta hiipuu hiljaa. Eurajoen tulevaisuus sidottiin siten hyvin vahvasti ydinvoimateollisuuteen Olkiluodossa.

⁴⁰ KTM:lle maaliskuussa 1997 päivätyssä selvityksessä pidettiin tarkoituksenmukaisena testata ensin voimassa olevan ydinenergialainsäädännön toimivuus ennen kuin sitä ryhdytään muuttamaan. Näin siksi, että ydinenergialain mukaisesta päätöksentekomenettelystä ei ollut juurikaan kokemuksia saati systemaattista arviointia. Jos päätöksentekojärjestelmää jouduttaisiin kuitenkin muuttamaan, selvityksen mukaan tulisi tähdätä järjestelyyn, joka takaisi tasa-arvoisen neuvottelusuhteen valtiota edustavan kauppa- ja teollisuusministeriön ja ao. kunnan kesken. ”*Toisaalta päätöksen varmistamiseksi valtioneuvostolla tai eduskunnalla tai molemmilla yhdessä tulisi olla mahdollisuus erityisestä syystä (lähinnä vahva yleinen etu) poiketa kunnan kannasta, jos ko. kunnan perusteina ovat vain suppeasti ko. kunnan edut ei esimerkiksi ydinjätteiden loppusijoitukseen liittyvät turvallisuusriskit.*” (Temmes 1997, 12.)

Samaan aikaan tammikuussa 1998 kuntastrategiaa valmistelevalle työryhmälle aloitti työkentelynsä myös Eurajoen kunnan, Teollisuuden Voiman ja Posivan edustajista koottu Vuojoki-työryhmä. Työryhmän alkuperäinen tehtävä oli valmistella edellä mainittua vanhainkotihanketta ja Vuojoen kartanon käyttöä. Myöhemmin työryhmälle annettiin lisää valmistelutehtäviä. Vuojoki-työryhmän perustaminen oli linjassa valitsevan kulttuurisen tyylin kanssa, jolle oli ominaista ydinvoimateollisuuden ja kunnan intressien yhteensovittaminen neuvotteluteitse. Posivan perustyyllissä ei tapahtunut muutoksia, vaikka uuden ryhmän perustamista voi pitää osoituksena käsiteltävän asiakysymyksen painoarvon arvioinnista. Vuojoki-työryhmän perustamisen myötä Eurajoen kunnan ja ydinvoimateollisuuden välillä toimi rinnakkain jo kolme virallista toimielintä, joissa ydinvoimaan liittyviä asioita käsiteltiin. Se osoittaa yhteydenpidon pitkällistä instituutionalisoitumista.

Eurajoen kunnan laajennetun yhteistyöryhmän työn tuloksena oli kunnanhallitukselle syyskuussa 1998 annettu strategiasuunnitelmaesitys. Keskeisenä toimenpide-ehdotuksena oli Olkiluoto-vision hyväksyminen. Joulukuussa 1998 Eurajoen kunnanvaltuusto hyväksyi äänin 20–7 osana kuntastrategiaa Olkiluoto-vision, jossa ilmaistiin myönteinen kanta sekä lisäydinvoimaan että loppusijoituslaitokseen:

Eurajoki on vetovoimaisin osa Rauman seutukuntaa. Eurajoki on avoimesti ydinvoimakunta. Eurajoen kunta on taloudellisesti vahva ja uudistumistahtoinen. Olkiluotoon rakennetaan lisää ydinvoimaloita. Olkiluotoon rakennetaan ydinvoimalaitosten käytetyn ydinpoltoaineen loppusijoituslaitos. Eurajoen kunta ja kuntalaiset saavat loppusijoituslaitoksen sijainnista paikkakunnalla riittävän suuren ja riittävän pitkäaikaisen korvauksen. Korvauksen maksatus alkaa heti, kun sijoituspäätös on tehty. Aikaa myöten Eurajoelle muodostuu korkeatasoinen kansainvälinen ydinjätehuollon tutkimus-, koulutus- ja vierailukeskus. (Eurajoki 1998, 10.)

Eurajoen kunnan kanta ydinjätteen loppusijoitukseen muuttui vision myötä myönteiseksi, kun vielä viisi vuotta aiemmin se oli ollut valmis toimimaan loppusijoituksen estämiseksi. Kunnan esittämä tulevaisuuskuva oli nyt TVO:n intressien mukainen. Ensin hankkeen kannattajat onnistuivat poistamaan loppusijoitusta vastustaneen lauseen kuntasuunnitelmasta, ja sen jälkeen alkoi määrätietoinen työ myönteisen kuntastrategian muodostamiseksi. Kuten jo 1990-luvun alussa, niin myös 90-luvun lopulla kannattajien mielessä ei ollut pelkästään loppusijoituslaitoksen saaminen Eurajoelle, vaan myös mahdollisen uuden ydinvoimalaitosyksikön sijoittaminen Olkiluotoon ja sen verotulojen ohjaaminen kunnalle. Riittävän suuri ja riittävän pitkäaikainen korvaus esitettiin loppusijoituksen hyväksymisen ehtona. Kunta ei esittänyt julkisesti ehdotusta summasta tai kompensaatiotavasta. TVO:n ja Posivan näkökulmasta oli ihanteellista, että yksi ehdolla olleista loppusijoituskunnista ilmoittautui vapaaehtoiseksi. Ydinvoimateollisuuden tyyli keskustella julkisuudessa hankkeen vaikutuksista ja samaan aikaan neuvotella vain rajatusti yksittäisen kunnan edustajien kanssa laitospaikan valinnasta ja kompensatioista oli onnistunut.

4.3.2 Kompensaatiot korporatiivisen tyylin ytimessä

Eurajoen kunnan taloudellisen tilanteen takia kunta esitti kiinteistöverotulojensa turvaamiseksi valtionvarainministeriölle vuonna 1998, että kiinteistövero korotettaisiin ydinvoimalaitosrakennusten osalta 1,8 prosentista 2,5 prosenttiin.⁴¹ TVO ei katsonut kunnan veronkorotusesitystä hyvällä. Se kehotti kuntaa edistämään hankkeita, jotka laajentaisivat veropohjaa. Kiinteistövero nousi kuitenkin eduskunnan päätöksellä vuoden 1999 alusta 2,2 prosenttiin, mikä nosti teollisuuden verokustannuksia 140 Mmk:lla. TVO ei jäänyt toimeettomaksi. Yhtiö valitti lääninoikeuteen vuoden 1993 ja 1994 kiinteistöveroista. Valitus oli lisäsysäys kompensationeuvotteluille, koska valitus horjutti entisestään Eurajoen kuntataloutta. Maaliskuun alussa 1999 TVO:n ja kunnan yhteistyöryhmässä esitettiin verojen takaisinmaksun vaihtoehtoisina kompensatiokohteina Eurajoen jäähallihanketta, kunnan elinkeinojen kehittämisrahastoa, Olkiluodon alueiden kaavoitussopimusta, erilaisia lainoja sekä kunnan vesialueiden myyntiä tai vuokrausta. Kunnan taholta esitettiin, että veroasioiden valmistelu annetaan kokonaisuudessaan Vuojoki-työryhmälle. Tätä ennen valitusta oli jo käsitelty kunnan ja yhtiön epävirallisessa työryhmässä.⁴² Myös muut loppusijoitushankkeeseen liittyvät taloudelliset sopimusneuvottelut annettiin Vuojoki-työryhmän valmisteltaviksi. Vuojoki-työryhmästä muodostui siten entistä keskeisempi päätöksenteon valmisteluelin, jossa ydinvoimateollisuus pääsi harjoittamaan edunvalvontaa suoraan omia etujaan koskevaan kunnallisdemokratian piiriin kuuluvaan päätöksentekoon.

Ydinvoimateollisuuden edustajat kritisoivat Eurajoen veromuutosaloitetta Vuojoki-työryhmässä. Posivan toimitusjohtaja Ryhänen kertoi, ettei Fortumista löydy ymmärrystä aloitteelle, joka merkitsisi kiinteistöveron tason nousua suunnitelluista sopimuksista huolimatta. TVO:n edustajana Ami Rastas puolestaan korosti, että *”loppusijoituksen on oltava ehdottoman turvallista eikä rahaa ja turvallisuusaspektia ole mahdollista yhdistää missään olosuhteissa.”* (Eurajoki 1999b.) TVO ei myöskään suostunut perumaan vuoden 1993 kiinteistöveroa koskevaa valitusta, vaan tarjosi kunnalle pelastusrenkaana lainajärjestelyjä ja jäähallin rahoitukseen osallistumista (TVO 1999b).

Vuojoki-työryhmän selvitys Vuojoen kartanon käyttömahdollisuuksista valmistui 15.4.1999. Työryhmä laati myös ehdotukset Eurajoen kunnan ja Posivan väliseksi maanvuokra- ja lainaso-

⁴¹ Lakimuutos, kuin myös Vuojoen kartanon käyttö, olivat esillä opetusministeri Heinosen Eurajoen vierailulla toukokuussa 1998. Ministeri Heimonen kertoi, että valtioneuvostossa on ollut esillä ajatus, että loppusijoituskunta voisi saada huomattavia kiinteistöverotuloja ennen laitoksen käynnistymistä (UA 27.5.1998). Siten valtiovaltakin harkitsi ”porkkanan” tarjoamista tulevalle loppusijoituskunnalle. Maaliskuun lopussa 1999 Eurajoen kunta kirjelmöi valtiovalle loppusijoitushankkeesta. Kunnanhallitus oli muotoillut valtiolle kolmen kohdan toivomuslistan. Ensinnäkin kunta esitti, että valtionosuuslainsäädäntöä on muutettava siten, että ydinvoimalaitoksen ja loppusijoituslaitoksen kiinteistövero on poistettava laskennallisesta veropohjasta verotulon tasausta määrittäessä. Toiseksi kunta esitti, että kiinteistöverolakiin liitettäisiin loppusijoituslaitokselle oma kiinteistöveroprosentti, jonka *”tulee olla huomattavasti korkeampi kuin ydinvoimalan veroprosentti”*. Kunnanhallitus perusteli esitystä sillä, että laitoksen *”sijoittuminen kuntaan aiheuttaa kunnalle monia lisämenoja mm. uutena ja maailmanlaajuisesti ensimmäisiin loppusijoitusratkaisuihin kuuluvana laitoksena.”* Kolmas kohta kunnan listassa oli korvausten maksatusten aikais-taminen. Koska Posiva maksaa laitoksesta kiinteistöveroa täysimääräisesti vasta laitoksen valmistumisen jälkeen (arviolta vuonna 2020), niin kunnanhallitus edellytti, että *”heti kun ydinjätteen loppusijoituspaikka on valittu ja tutkimusvaihe alkaa, tulee kunnan saada tuntuva rahallinen korvaus joko kiinteistöveron tai jonkin muun maksun muodossa.”* (Eurajoki 1999a.)

⁴² Pöytäkirjasta (TVO 1999a) ei käy ilmi, keitä tähän epäviralliseen työryhmään kuului tai miten usein ja mistä asioista siinä keskusteltiin.

pimukseksi. Näin se käytti valmisteluvaltaa, joka sille oli annettu kunnan, TVO:n ja Posivan yhteistyöryhmässä. Sopimusten hiomista varten perustettiin vielä erillinen pientyöryhmä (TVO 1999b). Selvitys oli käsiteltävänä kunnanhallituksen kokouksessa 26.4. Selvityksessä todettiin, että koska Eurajoen kunnan vanhainkotitoiminnot kaipaavat lähitulevaisuudessa kehittämistä ja laajentamista, kunnassa on ryhdytty selvittämään, voidaanko Vuojoen kartano korvata uudella ajanmukaisella vanhainkodilla ja samalla löytää Vuojolle vaihtoehtoisia käyttöä. Posivan intressinä oli harkita Eurajokea käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituspaikkana, jolloin Vuojoen kartanosta olisi mahdollisuus kehittää yleisten tarkoituksien lisäksi yhtiön toimitila. Kunnanhallitus esitti valtuustolle sopimuksen hyväksymistä sillä ehdolla, että Posiva hakee ydinjätteen loppusijoituslaitoksen sijaintipaikkaa vain Eurajoelle.⁴³ Osana sopimuspakettia oli myös TVO:n osallistuminen Eurajoen jäähallihankkeeseen.

Korporatiivisen tyylin ytimessä neuvoteltiin siten lopulta taloudellisista eduista. Tyyliä luonnehti se, että tarvittaessa toimijat neuvottelivat vielä pienemmissä ja epävirallisemmissä ryhmissä. Tutkimusaineiston niukkuuden takia on hankala rekonstruoida uhkakuvia, joita TVO ja Posiva esittivät neuvotteluissa. Se on kuitenkin nähtävissä, että asiasisällöllisesti tyyli oli voimakkaasti tulevaisuusorientoitunut. Hyväksyttävyyden rakentaminen huipentui kysymykseksi taloudellisen kompensaation määrästä ja laadusta.

Eurajoen kunnanvaltuusto hyväksyi Vuojoki-sopimuksen äänin 20–7 toukokuun 3. päivä 1999 (Eurajoki 1999c). Sopimuksen mukaan Eurajoen kunta vuokraa Posivalle omistamansa Vuojoenlinna-tilan, jolla sijaitseva empirekartano toimii vanhainkotina, ja lisäksi Posiva lainaa kunnalle 41 Mmk uuden vanhainkodin rakentamiseksi. Kunta hoitaa puolestaan lainan lyhennykset ja korot yhtiöltä kartanosta saamallaan vuokratuloilla. Sopimuksen mukaan Vuojoen kartano kunnostetaan uuteen käyttötarkoitukseen. Kunnanhallituksen puheenjohtaja ja Vuojoki-työryhmän varapuheenjohtaja Matti Valtonen (sd) selitti valtuuston hyväksymää sopimusta tuoreeltaan sillä, että kunta antoi Posivalle merkin, että laitosta halutaan tosissaan. Periaatepäätöksen hakeminen Loviisaankin merkitsisi Valtosen mukaan neuvottelujen alkamista uudelleen. Posivan toimitusjohtaja Ryhänen sanoi, että yhtiö harkitsee vielä, montako paikkakuntaa on mukana hakemuksessa. (HS 4.5.1999.) Posiva korosti loppusijoitukseen ehdolla olevien kuntien kanssa tapahtuvaa myönteistä kanssakäymistä. Toimitusjohtaja Ryhänen mukaan ”*tämä Eurajoen hanke on aivan ainutlaatuinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että loppusijoituslaitos sijaitsee automaattisesti Eurajoella. Se osoittaa kuitenkin, että kunta on kiinnostunut asiasta ja tulihan hanke esille jo kunnastastrategiassakin yhtenä kiinnostavana hankkeena.*” (L-S 24.4.1999.) Loviisan kaupunki, Fortum ja Posiva neuvottelivat Loviisa Energy Center -tutkimuskeskuksen perustamisesta kaupunkiin. Paikallinen loppusijoitushanketta vastustanut liike nosti asian kuitenkin julkisuuteen joulukuussa 1998 (Rosenberg 1999). Eurajoella kompensaationeuvotteluihin ei kohdistunut samanlaista julkisuuden painetta kuin Loviisassa, koska kunnassa ei ollut toimintakykyistä ja yhtenäistä kansalaisliikettä kuten muissa tutkimuskunnissa

⁴³ Kunnanhallitus päätti, että maanvuokra- ja lainasopimusten katsotaan olevan valtiovallalle lähetetyn kirjelmän ”*jokin muu maksu*” (ks. kirjelmästä alaviite 40).

Posiva jätti käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitosta koskevan periaatepäätöshakemuksen valtioneuvostolle 26.5.1999. Yhtiö haki periaatepäätöstä loppusijoituslaitokselle vain Eurajoen Olkiluotoon. Posivan toimitusjohtaja Ryhäsen mukaan Eurajoen aloitteellisuus ja selvä tahto saada loppusijoituslaitos olivat se lisä, jotka ratkaisivat harkinnan. Valintaa perusteltiin myös sillä, että Olkiluodossa oli jo eniten käytettyä polttoainetta, laitoksen sijaitessa Olkiluodossa tarvitaan vähiten kuljetuksia, maayhteyksien lisäksi on merikuljetusmahdollisuus, Olkiluodossa on valmiina ydinlaitostoiminnan kannalta tärkeää perusvarustusta ja lisäksi Olkiluodossa on Loviisaan verrattuna paremmat mahdollisuudet toiminnan laajentamiseen, jos jätemäärä kasvaa. (SK 27.5.1999; Posiva 1999b, 6.)

Vaikka Eurajoen kunnalle oli jo tiedossa kompensatio loppusijoituksesta, niin kunta kamppaili edelleen talousvaikeuksissa. Kunta neuvottelikin TVO:n kanssa kiinteistöverotuksen takaisinmaksun kompensoimisesta Vuojoki-työryhmässä. Joulukuun lopussa 1999 TVO ilmoitti olevansa valmis ostamaan kunnan osuuden Olkiluodon ja Orjasaaren vesialueesta enintään 5 mmk:n hintaan. Lisäksi yhtiö oli valmis hankkimaan rahoitusta suunnitteilla olleelle Eurajoen elinkeinoelämää tukevalle elinkeinorahastolle 300 000 markkaa vuodessa viiden vuoden ajan. Tammikuun alussa 2000 kunnanhallitus päätti yksimielisesti jatkaa neuvotteluja sopimuksen aikaansaamiseksi (Eurajoki 2000).

Kunnanhallitus totesi 19.1.2000 pitämässään kokouksessa, että kunnan lausunnon lähtökohtana on, että Olkiluotoon sijoitetaan ydinenergialain mukaisesti vain Suomen ydinvoimalaitosten käytetty ydinpolttoaine.⁴⁴ Muutoin kunnanhallitus nojautui lausuntoa valmistelemaan asetettuun Vuojoki-työryhmään, joka esitti myönteisen lausunnon antamista. Siten Teollisuuden Voiman ja Posivan edustajat osallistuivat työryhmän kautta suoraan Eurajoen kunnanvaltuuston lausunnon valmisteluun. Samassa kokouksessa kunnanhallitus päätti esittää valtuustolle Vuojoki-työryhmässä valmisteltujen vesialueen kauppakirjan, lainasopimuksen ja kehittämisrahaston sääntöjen hyväksymistä. Lainasopimus koski lyhytaikaisen lainan ottamista TVO:lta liikaa perittyjen kiinteistöverojen takaisin maksamiseksi yhtiölle.⁴⁵

Eurajoen kunnanvaltuusto käsitteli lausuntoa periaatepäätöshakemuksesta 24.1.2000. Valtuusto antoi myönteisen lausunnon äänin 20–7. Vastaa äänesti kaksi vasemmistoliiton, neljä keskustan ja yksi kristillisten edustaja. Hankkeen kannattajat perustelivat päätöstä ydinvoimaloista hyötyvän kunnan moraalaisella vastuulla ja sillä, että turvallisuuden varmistaa viranomainen, STUK. Kunnanvaltuuston päätöksestä valitettiin hovioikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valitus hylättiin 18.11.2000. Valtuusto hyväksyi hakemuksen, joka mahdollisti nykyisten voimaloiden ja vielä mahdollisesti rakennettavien kahden uuden voimalan jätteidensä loppusijoittamisen. Samassa kokouksessa valtuusto hyväksyi myös kaupan, jolla Eurajoen kunta möi Olkiluodon ja

⁴⁴ Ennen Eurajoen kunnanvaltuuston lausuntoa periaatepäätöshakemuksesta STUK antoi alustavan turvallisuusarvioita ja myönteisen lausuntonsa 12.1.2000. Lisäksi kauppa- ja teollisuusministeriön, Säteilyturvakeskuksen, Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen ja Geologian tutkimuskeskuksen edustajat esittelivät lupahakemuksesta saatuja lausuntoja ja tehtyjä tutkimuksia kunnanvaltuutetuille ja hallituksen jäsenille 13.1.2000.

⁴⁵ Kunnanhallitus allekirjoitti kauppakirjan ja lainasopimuksen 14.3.2000. Edellinen oli arvoltaan 5 mmk ja jälkimmäinen yhteensä 14 mmk.

Orjasaaren vesialueen TVO:lle, lainasopimuksen TVO:n kanssa ja sopimuksen, jolla perustettiin Elinkeinoelämän kehittämisrahasto Eurajoella. TVO sitoutui hankkimaan rahastolle 300 000 markkaa vuodessa viiden vuoden ajan.

4.4 Ydinjäteyhtiön toimintatyylit

Poliittisen tyylin näkökulma on syntynyt vastauksena sellaisen poliittisen toiminnan analysoimiselle, jota luonnehtii perinteisen auktoriteettiuskon rapistuminen poliittisen legitimitetin perustana. Auktoriteettiuskon rapistuminen on nähtävissä ydinjätteen loppusijoituksesta vastaavan yhtiön toiminnassa. Teollisuuden Voiman ja Posivan poliittiset toimintatyylit muuttuivat selvästi vuosina 1985–1999. Keskeiset tyylimuutokset on kuvattu taulukossa 3. 1980-luvulla TVO:n toiminta perustui oletukselle, että se voi hoitaa paikanvalintaa koskevat keskustelut asianomaisen kunnan poliittisen johdon ja maanomistajan kanssa. 1990-luvun puolivälissä yhtiö lisäsi tiedotustaan kuntalaisille. Vuosikymmenen lopussa yhtiö otti kuntalaiset huomioon mittavin viestintä- ja osallistamisjärjestelyin (ks. Leskinen & Turtiainen 2002; Kojo 2002; Hokkanen 2004). Yhtiön poliittinen toimintatyyli muuttui, koska neuvottelut ja sopimukset poliittisten puolueiden kanssa eivät taanneet yhtiölle mahdollisuutta edistää loppusijoitushanketta paikallisesti.

Lappalainen (2002, 23–24) näkee tyylin annin ennen kaikkea uusien ja uusiutumaan pyrkivien poliittisten liikkeiden tutkimisessa. Uusiutumaan pyrkiminen oli kuitenkin leimallisesti myös yhtiön tavoite. TVO:n rooli merkityksellistäjänä muuttui selvästi tutkimusajanjaksolla. Pelkäämään *määrällisesti* tarkasteltuna toimintamuutos oli suuri. Yhtiön nimissä kirjoitettujen mielipidekirjoitusten, yhtiön toiminnasta kertovien uutisten, mainosten/ilmoitusten ja yleisötilaisuuksien järjestämisen määrällinen tarkastelu osoitti, että yhtiön strategia muuttui kahdella tavalla. Ensinnäkin toiminnan volyyymi kasvoi huomattavasti. Erityisen aktiivinen yhtiö oli vuosina 1996–1997, jolloin voimayhtiöiden yhteinen ydinjäteyhtiö Posiva esiteltiin tutkimuskunnissa ja YVA-menettely oli käynnistymässä. Toiseksi käytetyn keinovalikoiman sisällä painotus muuttui. Yhtiön osallistuminen paikallislehden mielipidekirjoitteluun loppui ja yhtiö panosti mainontaan ja ilmoituksiin sekä tiedotusvälineiden uutisaineistossa esiintymiseen.

Yleisötilaisuuksien osalta yhtiön peruslinjana olivat näyttelyt ja avoimien ovien päivät. Niiden rinnalle tulivat YVA-menettelyn myötä erityisyleisöille suunnatut tilaisuudet. Määrällinen lisäys konkretisoitui esimerkiksi erilaisten tilaisuuksien järjestämisenä, tiedotuslehden toimittamisena ja mainosten käyttönä. Vielä 1990-luvun alussa TVO:n loppusijoitushankkeelle antama merkitys oli ennen kaikkea teknispainotteinen, vaikka TVO toi jo 1980-luvulla esille loppusijoitushankkeen taloudellisia hyötyjä sijoituskunnalle. Uusiutumisen murroskohtia olivat vuosi 1993, jolloin TVO karsi tutkimuspaikkojen määrää yksityiskohtaisten sijoituspaikkatutkimusten alkaessa ja vuodet 1996–1997, jolloin Posiva aloitti toimintaansa ja YVA-menettely käynnistyi. Olennaisin ero TVO:n ja Posivan toiminnan välillä oli sisällöllisten asiakysymysten avulla profiloitumisessa.

Käsillä olevan tutkimuksen havainnot voi verrata lähinnä YVA-menettelystä tehtyihin havaintoihin. Sen sijaan Teollisuuden Voiman ydinjätetoimiston tiedotustoiminnasta 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa ei ole saatavilla juurikaan aiempaa tutkimustietoa. Ainoa kattavampi tutkimus on Litmasen (1994a) lisensiaatintutkimus, jossa käsitellään TVO:n ydinjätehuoltoon liittyvää toimintaa osana tutkimuskunnissa käytyjä määrittelykamppailuja vuosina 1985–1994. Jonkinlaisen vertailukohdan tarjoaa myös McEwenin & Äikäksen (2000) tutkimusraportti, jossa esitellään loppusijoituspaikan valintaprosessia. Kuvaukset TVO:n toiminnasta ja erityisesti argumentoinnista ovat kuitenkin melko niukkoja. TVO:n johdon näkökulmasta katsottuna yhtiön tiedotusta on pidetty avoimena ja läheltä kauas -periaatteen mukaisesti järjestettynä (Björklund ym. 1994, 183–190). Ulkomaisista tutkimuksista Mats Erikssonin (2003) väitöskirja teollisuusyritysten ulkoisesta riskikommunikaatiosta tarjoaa mainion vertailukohdan, sillä Eriksson analysoi yhtenä esimerkkinä ruotsalainen ydinjäteyhtiö Svensk Kärnbränslehantering Ab:n (SKB) viestintää vuosina 1980–2000.

Taulukko 3. TVO:n ja Posivan tyylin muutokset vuosina 1985–1999.

	sisältö		muoto	
	toimijan oma määritelmä	hankemääritelmä	yhteydenpito kuntapäätäjiiin	yhteydenpito tutkimuskuntalaisiin
–1986	TVO, ydinvoimayhtiö	korkean teknologian laitos	viimehetken tiedotustilaisuus kunnanhallitukselle	tiedotustilaisuuksia, yhtiön edustajat osallistuivat alustajina muiden järjestämiin yleisötilaisuuksiin
1986–1992	ydinvoimayhtiö TVO:n ydinjätetoimisto	kenttäporausten tekninen kuvaus, sosio-ekonomiset hyödyt, tieteellis-tekninen turvallisuusongelma	säännölliset yhteistyöryhmäkokoukset tutkimuskuntien edustajien kanssa, avainryhmille tutustumismatkoja toisiin tutkimuskuntiin ja Olkiluotoon, Kalliofakta –julkaisu valtuuteuille	avoimien ovien päiviä, näytteilyitä, tutustumismatkoja Olkiluodon ydinvoimalaitokseen, paikallistoimistot, mielipidetutkimukset
1993–1995	ydinjätealan tutkijat ja insinöörit kestävän kehityksen ja luonnonsuojelun edistäjiä, TVO tutkimusten organisaattori	ympäristönsuojelutehtävää edistävä laitos, laitoksesta taloudellista hyötyä työpaikkoina, verotuloina ja matkailukohteena	säännölliset yhteistyöryhmäkokoukset tutkimuskuntien edustajien kanssa, tutustumismatkoja keskeisille avainryhmille	yhtiön edustajat osallistuvat paikallislehden mielipidekirjoitteluun, TVO tutkii -tiedotuslehti, paikallistoimistot, kyselytutkimukset
1996–1999	ydinjätehuollon asiantuntijayhtiö, yhtiöllä käytössä suomalainen asiantuntemus ja yhteydet kansainvälisiin tutkimuskeskuksiin	korkean teknologian tuotantolaitos, yksi Suomen historian suurimmista ympäristöinvestoinneista, potentiaalinen matkailukohde, verotulojen ja kompensaaation lähde	säännölliset yhteistyöryhmäkokoukset tutkimuskuntien edustajien kanssa, infoseminaareja, Eurajoella Vuojoki-työryhmä, päättäjien tietopaketit	Posiva tutkii -tiedotuslehti, mainokset eri medioissa, YVA-tiedotteet, pienryhmätaapaamiset, avoimet keskustelutilaisuudet, kotisivut

Litmanen (1994a, 139) näkee yhdeksi merkittäväksi paikallisten ristiriitojen tekijäksi ydinjätehuolto-ohjelman elementit: tutkimustiedon tuottaminen suomalaisesta kallioperästä ja sijoituspaikan etsintä. Näiden kahden elementin yhtäaikainen eteneminen ja se, että molempia tavoitteita edisti ydinvoimayhtiö, aiheutti Litmanen mukaan sekavuutta. Tutkimukseen liittyi olennaisesti ydinvoimateollisuuden kaupallinen intressi. TVO:n pyrkimykset yhteistyöhön tutkimuspaikkakuntien kanssa Litmanen (1994a, 141) jakaa kahteen tapaan: 1) TVO tiedusteli suunnitelluilta tutkimuskunnilta halukkuutta loppusijoitukseen tähtääviin tutkimuksiin ja 2) TVO perusti kuntiin yhteistyöryhmiä ja oman paikallistoimiston. Yhteistyöryhmissä olivat edustettuina kunnan virka- ja luottamusmiehet. Toimistot puolestaan järjestivät paikallista tiedotusta ja näyttelyitä kuntalaisille.

Litmanen osoittamat kaksi toimintatapaa kuvaavat hyvin TVO:n käsitystä kohdeyleisön pääjaosta avaintoimijoihin ja kuntalaisiin. TVO:n toiminnan kuvaamisessa jako kahteen toimintatapaan on kuitenkin pintapuolinen, kuten luvussa on lukuisin esimerkein osoitettu. Vaikka Litmanen (1994a) tarkastelee TVO:n toimintaa, on tutkimus lähtökohtaisesti paikallisiin vastustaviin ryhmiin kohdistuvaa liiketutkimusta. TVO:n toiminnan kuvaus ei ole tutkimuksen keskiössä. Tässä mielessä käsillä oleva tutkimus tarjoaa uutta tietoa sekä TVO:n toiminnasta että tavasta tutkia yhtiötä poliittisena toimijana. Jälkimmäisen osalta uutuus tulee paremmin näkyviin, kun tilannetta verrataan siihen, minkä verran esimerkiksi Suomessa on tutkittu toisaalta (jo yksistään ydinjätteen loppusijoitushankkeessa) kansalaistoimintaa ja -liikkeitä ja toisaalta yhtiöiden poliittista osallistumista ja vaikuttamispyrkimyksistä.

Toimintatapojen voi kuitenkin ajatella kuvastavan käsillä olevassa tutkimuksessa havaittuja kahta TVO:n perustyyliä: korporatiivista tyyliä ja valistustyyliä. Molemmat tyylit ovat Harimannin tyyli-käsitteen mukaisesti ymmärrettyjä kulttuurisia tyyliä, joille on ominaista yhdenmukainen, verraten vakiintunut toimintatapa. TVO:n kulttuuristen tyylien perustana oli käsitys kohdeyleisöjen muodostumisesta avaintoimijoista ja kuntalaisista.

TVO huomioi kunnalliset päättäjät yhtenä kohdeyleisönä jo Laviolla vuonna 1984. Yhtiö perusti valitsemiensa tutkimuskuntien kanssa yhteistyöryhmiä 1980-luvun lopussa. Yhteistyöryhmän kokoukset takasivat yhtiölle säännöllisen yhteydenpitokanavan keskeisiin kunnallisiin päättäjiin. Tyyliin haettiin siten säännöllisyyttä, rutiinia. Samalla yhtiö institutionalisoi omaa asemaansa tutkimuskunnissa. Eriksson (2003, 96–97) on tehnyt saman huomion. SKB:n tiedotus rakentui vuosina 1980–1987 suurelta osin henkilökohtaisten tapaamisten varaan, vaikka yhtiö otti huomioon tiedotusstrategiassaan myös laajemmat kohderyhmät.

Eturyhmätutkimuksen käsittein yhteistyöryhmien perustamista voi kuvata perusvaikutuksen rakentamisena. Käsitteellä tarkoitetaan vaikutusta, joka eturyhmällä on asemansa johdosta poliittishallinnollisessa järjestelmässä riippumatta sen toimenpiteistä tietyssä tilanteessa (Ruostetsaari 1998, 133). Toimintatapa on tyypillinen edunvalvonnan vaikutuskeino, jossa pyritään vaikuttamaan julkiseen valtaan edustamalla eturyhmää tietyssä organisaatiossa (Nousiainen 1992, 108, 112–113; Ruostetsaari 1998, 142). TVO ymmärsi, että sen intressien mukaista on pyrkiä luomaan ydinjätekysymykseen keskittynyt erillinen keskusteluareena päättäjien kanssa. Yhteistyö-

ryhmä tarjosi mahdollisuuden vakiinnuttaa yhteydenpitoa, oppia tuntemaan kuntapäätäjät henkilökohtaisesti ja luoda heidän kanssaan henkilökohtaiset suhteet, mikä epäilemättä edesauttoi yhtiön pyrkimystä sitouttaa tutkimuskunnat pitkäkestoiseen sijoituspaikan valintaprosessiin. Kuntien sitouttaminen oli TVO:n keskeinen pyrkimys lähestymistavan muutoksessa Ikaalisen epäonnistumisen jälkeen (McEwen & Äikäs 2000, 10). Tyyliässä oli voimakkaita korporatiivisia vaikutteita. TVO:n tyyliässä oli myös jatkuvuutta, sillä samankaltaisella yhteistyöryhmä-mallilla yhtiö oli toiminut Eurajoella ydinvoimakysymyksessä jo 1970-luvun lopulta lähtien (Björklund ym. 1994, 185–187). Yhteistyöryhmät olivat keskeinen osa TVO:n tyylin infrastruktuuria Äänekoskella koko tarkasteluajanjaksolla. Yhteistyöryhmän kokousten rinnalla korporatiiviseen tyyliin kuuluivat erilaiset avaintoimijoille järjestetyt vierailumatkat. Esimerkiksi vuonna 1995 TVO lennätti ryhmän Äänekosken päättäjiä vierailulle Ruotsissa sijaitsevaan Äspön kalliolaboratorioon. Yhtiö otti huomioon myös 1990-luvun lopussa käydyt neuvottelut Äänekosken ja Suolahden kaupunkien kuntaliitoksesta, kun Posiva esitteli loppusijoitushanketta kuntien päättäjiä näiden yhteisessä matkaseminaarissa. Myös YVA-menettelyssä Posiva toimi korporatiivisen tyylin mukaan, kun valtuutetuille ja johtaville viranhaltijoille, kansalaisjärjestöjen edustajille ja kuntalaisille järjestettiin omia erillisiä tilaisuuksia (ks. Hokkanen 2004, 170).

Korporatiivisen tyylin huipentumana oli vuonna 1998 perustettu Vuojoki-työryhmä, jossa Eurajoen kunnan lisäksi olivat edustettuina Posiva ja TVO. Ydinjäteyhtiön ja sen omistajan edustajat pystyivät Vuojoki-työryhmän kautta osallistumaan Eurajoen kunnan päätöksenteon valmisteluun, kun Eurajoen kunnanhallitus antoi työryhmän tehtäväksi valmistella loppusijoitusta koskevia päätöksiä. Ydinjätteen loppusijoitushanke ja sen sisällä vielä erityisesti kysymys laitoksen kompensatioista määrittyi omaksi sisältökysymykseksi (vrt. Richardson 1998b). TVO:n vaikuttamisedellytykset perustuivat sen sisäisistä ominaisuuksista ja suhteista paikalliseen poliittiseen ja institutionaaliseen ympäristöön. Sisäisistä ominaisuuksista erityisesti taloudelliset perusvoimavarat olivat aineiston perusteella keskeisempi vaikuttava tekijä suhteessa kuntapäätäjiin kuin yhtiön tiedon tuottamiseen liittyvät resurssit, jotka korostuivat esimerkiksi YVA-menettelyssä.

Yhtiö toimi eri tavalla silloin, kun keskusteluosapuolena olivat kuntalaiset, paikallinen vastustava liike tai kunnan edustajat. Siten esimerkiksi yhteistyöryhmien myötä syntyi oma kulttuurinsa, joka erosi siitä, miten yhtiö keskusteli vaikkapa näyttelyissä ja yleisötilaisuuksissa kuntalaisten kanssa. Toimijat siis vaihtoivat tyyliä sen mukaan millaisessa tilanteessa he toimivat. Esimerkiksi yhteistyöryhmien koreografiaa olivat ennalta sovitut, säännölliset tapaamiset, tietty käsiteltävä asialista ja tietyt henkilöt sekä kunnan että yhtiön edustajina. Tyylin sisällä oli kuitenkin erilaisia variaatioita. Esimerkiksi Vuojoki-ryhmän syntymistä voi pitää osoituksena tarpeesta reagoida uudessa tilanteessa uudella tavalla. Uusi tilanne syntyi, kun kunta ja yhtiö aloittivat neuvottelut loppusijoituslaitoksen kompensatioista. Tyylin pääpiirteet olivat epäilemättä samat kuin edellä kuvatussa yhteistyöryhmässä, mutta Vuojoki-työryhmässä asialista ja osallistujat olivat vielä rajatummalla. Tyylin muotoutumiseen vaikutti arvio asiasisällöstä ja kohdeyleisöstä: varsinaiset kompensatoneuvottelut haluttiin pitää tarkoin rajatun ryhmän tiedossa, jolloin tyyli muuttui ei-julkiseksi.

Toisena tärkeänä kohdeyleisönä olivat kuntalaiset eli paikallinen suuri yleisö. TVO:n käsitys suuresta yleisöstä kohdeyleisönä muuttui 1990-luvun puolivälissä, kun yhtiö pyrki tunnistamaan paikallisesta suuresta yleisöstäkin erilaisia rajatumpia kohderyhmiä ja kohdentamaan valistustyyliä suoraan näille erityisyleisöille. Leskisen ja Turtiaisen (2001, 21) mukaan paikallisten ja alueellisten tahojen lisäksi kohdeyleisönä olivat kaikki suomalaiset. Osa ydinjäteyhtiön valtakunnallista viestintää olivat esimerkiksi mainoskampanjat vuosina 1996–1998. Ymmärrän tämän osaksi muutosta, johon Leskinen ja Turtiainen (2001, 29) viittavat askeleella kohti kommunikatiivista riskiviestintää. Muutos näkyy siinä, miten ja millaisin keinoin TVO oli yhteydessä kuntalaisiin. TVO:n tyyli oli yksisuuntainen vuoteen 1993 saakka. Tätä ennenkin TVO järjesti esimerkiksi tutkimustulosten esittelytilaisuuksia ja näyttelyitä, joissa epäilemättä oli mahdollisuus vuorovaikutteisuuteen, mutta TVO:n retoriikka antoi ymmärtää, että kuntalaisille tiedottaminen perustui oletukseen kansalaisten tietovajeesta. Toisin sanoen TVO pyrki kertomaan kuntalaisille oikeat faktat ydinjätehuollosta. Kutsun tätä yksisuuntaiseksi valistustyyliksi. Erikssonin (2003, 97) mukaan SKB:n tiedotuksen tavoite oli 1980-luvulla samanlainen. SKB yritti kouluttaa ja opettaa kohderyhmiä, jotta ne omaksuisivat ystävällisemmän asenteen yhtiön toimintaan.

Leskisen ja Turtiaisen (2001, 29) mukaan Posivan tyyli siis muuttui suunnittelun (YVA-menettelyn) kuluessa askeleen asiantuntijaviestinnästä kohti kommunikatiivista riskiviestintää. Kommunikatiivisuudella he tarkoittavat sitä, miten merkittävänä Posiva näki kansalaisten konstruoimat riskit. Asiantuntijaviestintä-käsitteen käyttöään Leskinen ja Turtiainen eivät sen sijaan avaa. Ilmeisesti käsitteellä viitataan ydinjätekyseksymyksen määrittelyyn tekniseksi, geologiseksi ja juridiseksi kysymykseksi. Leskisen ja Turtiaisen tutkimus rajoittui vuosiin 1997–1999. Leskinen ja Turtiainen ajoittavat tyylimuutoksen siis YVA-aikaan. Sisä-Suomen Lehden ydinjäteaiheisen aineiston analysointi osoittaa, että tyylimuutos alkoi jo ennen vuotta 1997 ja YVA-menettelyn käynnistymistä (ks. luku 4.1). Ydinjätekonfliktien analysoinnin tuloksena Litmanen (1999) korostaakin paikallisen riskikonstruktion kollektiivisuutta pelkän yksilöllisen riskihavainnoinnin sijaan. Litmanen suositus on, että vastustajien opettamisen sijaan olisi tärkeämpää tutkia kannanmuodostukseen liittyviä kulttuurisia perusteita ja rakentaa sen pohjalta toimijoiden välistä dialogia. Tällainen prosessi näyttäisi käynnistyneen TVO:ssa 1990-luvun alkupuolella kuin myös SKB:ssä. Eriksson (2003, 124–125) toteaa, että SKB:n tiedotukseen kehittyi suuren yleisön kouluttamistavoitteen rinnalle muita tavoitteita 1980–1990-lukujen taitteessa. Eriksson tarkoittaa symmetrisemmin orientoituneella viestinnällä sitä, että kansalaisille avautui keskustelumahdollisuus ydinjätekyseksymyksestä ja SKB:n toiminnasta. Tekniikka ja tutkimuspainotteisen tiedotuksen rinnalle nousivat myös tulevaisuutta ja eettisyyttä koskevat kysymykset.

TVO:n henkilökunnan osallistuminen mielipidekirjoitteluun Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1993–1996 voidaan tulkita muutokseksi yksisuuntaisessa valistustyyliä. Yhtiössä ymmärrettiin, että kriittinen kirjoittelu, jota erityisesti Kivetty-liikkeen aktiivit harrastivat, synnytti hankkeen hyväksyttävyyden näkökulmasta haitallisia mielikuvia. Mielipidekirjoituksilla TVO pyrki oikomaan väärinkäsityksiä ja nostamaan esiin yhtiön tavoitteita hyödyttäviä näkökulmia. Pirttikoski (1996, 142) arvelee, että TVO:n edustajat katsoivat aiheelliseksi kommentoida kirjoituksia siksi, että niissä loppusijoitushankkeeseen ja TVO:n toimintaan liitettyjä uhkakuvia kuvailtiin paitsi laajemmin ja monipuolisemmin myös huomattavan vakuuttavasti tai vähintäänkin ”uskottavan tuntuisesti”. Mielipidekirjoittelun edustama tyyli oli kuitenkin luonteeltaan reagoiva, kun se ensisijaisesti paikkasi syntyneitä vääriä tulkintoja ydinjätehuollosta. Reaktiivisuus oli ominaista

myös SKB:lle 1980-luvulla (Eriksson 2003, 96). Mieliopidekirjoittelu toi kuitenkin TVO:n reper-toaariin tilannesidonnaisen toiminnan, jolla tuettiin perustyylin – valistuksen – uskottavuutta. Mieliopidekirjoittelu lisäsi tyylin intensiteettiä, kun kirjoittelu sai ajoittain piikittelyn makua henkilökohtaisen osallistumisen myötä. Toiminnan volyyymi puolestaan kasvoi, kun TVO otti käyttöönsä paikallislehden välissä jaettavan TVO tutkii -tiedotuslehden.

Samaan aikaan vastustajien mieliopidekirjoittelu ei vähentynyt, päinvastoin paikallinen liike organisoitui rekisteröidyksi yhdistykseksi Ääneseudullakin, aivan kuten Kuhmossa (Kojo & Suominen 1999, 100–101). Yleisöosastolla TVO juuttui sanasotaan henkilömäärältään pienen, mutta hyvin aktiivisen vastustajien ryhmän kanssa. TVO:n osallistuminen kirjoitteluun ylläpiti osaltaan kiistaa lehden sivuilla. TVO pyrkiin tavoittamaan suuren yleisön muilla areenoilla kuin mieliopidepalstalla. Tiedotuslehti oli yksi osoitus valistustyylin muutoksesta. Tiedotuslehdessä asiasisältö oli täysin yhtiön määriteltävissä, eivätkä toimittajat voineet vaikuttaa suoraan tyylin asiasisällölliseen määrittelyyn. Yhtiön tyyli muuttui siten aloitteellisemmaksi verrattuna vastustajien kirjoituksiin vastaamiseen. Tiedottamisen volyymin kasvattaminen puolestaan mahdollisti laajemman omaehtoisen ongelmien ja ratkaisuiden määrittelyn. Vastustajat reagoivat TVO:n tiedotusstrategian muutoksiin ja he pyrkivät määrittelemään yhtiön tiedotuksen osaksi ydinjäte-ongelmaa (ks. tarkemmin luku viisi).

Leskisen ja Turtiasen havaitsema Posivan asiantuntijaviestinnän muutos alkoi siis jo TVO:n aikana 1990-luvun puolivälissä. Yksi selitys TVO:n painopistemutokselle hankkeen määrittelyssä on kohdeyleisön ajattelutapojen tutkiminen. Jyväskylän yliopiston tekemän asukaskyselyn tulokset olivat TVO:n tiedotuksen suunnittelun pohjana, kun viestintälaitoksen tutkija Osmo Kurki palkattiin Posivan viestintäpäälliköksi. Erityisesti tiedotukseen loppusijoitushankkeen taloudellista hyödyistä kiinnitettiin huomiota. Taloudellisia vaikutuksia korostavalla viestinnällä lähestyttiin erityisesti paikallista yrittäjäyhdistystä. Yrittäjiä pyrittiin myös aktivoimaan osallistumaan paikalliseen keskusteluun. Näiltä osin tyyli oli tilannesidonnaista, erityisyleisön huomiointiin otettavaa. Kohderyhmäsegmentointi korostui myös SKB:n viestinnän suunnittelun perustana vuosina 1994–2000 (Eriksson 2003, 146–147). Eturyhmätutkimuksen käsitteillä tällaista vaikuttamista voi kutsua mobilisaatioksi, jossa toimija pyrkii vaikuttamaan muiden eturyhmien tavoitteenasetteluun (ks. Ruostetsaari 1998, 144–145).

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että TVO:n ja Posivan käsitys hyväksyttävyyden rakentamisesta muuttui vuosina 1985–1999. Korporatiivisen tyylin rinnalle kehittyi yksisuuntaisesta valistustyylistä vuorovaikutteisempi valistustyyli, jossa erityisesti kuntalaiset otettiin aiempaa paremmin huomioon. Eriksson (2003, 146–147) on kuvannut samankaltaisesti ruotsalaisen ydinjäteyhtiö SKB:n riskiviestinnän muutosta reaktiivisesta proaktiiviseen ja asymmetrisestä symmetrisempään viestintään. Samoin Lidskog ja Sundqvist (2004, 263–266) tulkitsivat, että SKB:lle on kehittynyt kommunikatiivista kompetenssia, jonka ansiosta se osaa ottaa huomioon paikalliset sosiaaliset normit ja arvot. Myös muutos TVO:n ja Posivan toiminnassa osoittaa, että ydinjäteyhtiössä osattiin arvioida tilanteen ja ajanhengen vaatimuksia. Valistustyylin muutoksen alku ajoittuu vuosiin 1993–1995 ja se huipentui YVA-menettelyssä vuonna 1997. Hyväksyttävyyden rakentamisessa valistustyyli oli ennen kaikkea julkisuuteen ja suureen yleisöön kohdistunutta

strategista toimintaa; paikanvalintaa koskevat päätökset ja kompensatiot yhtiöt neuvottelivat korporatiivisen tyylin mukaisesti Eurajoen kunnan edustajien kanssa.

Ruotsin ydinjätehuollon analysoinnissa Lidskog ja Sundqvist (2004) päätyivät kuitenkin siihen, että toimintatavan muutos on ollut pohjimmiltaan strategista. Tavoitteena on ollut pikemminkin valmiin ydinjätepolitiikan toteuttaminen kuin sen avaaminen neuvotteluille ja olennaisille muutoksille. Tähän tulokseen he päätyivät sen perusteella, että ydinjätehuollon tekninen malli on säilynyt kriitistä huolimatta muuttumattomana yli 25 vuotta. Lidskog ja Sundqvist (2004, 264) muistuttavat Ruotsin ja Suomen paikallisiin ydinjätekiistoihin viitaten, että valmiit ylhäältä annetut määritelmät eivät ole soveltuneet paikalliselle tasolle. Paikalliset konfliktit ovat hidastaneet ydinjätehuollon toimeenpanoa. Lidskogin ja Sundqvistin mukaan SKB:n strategiana on ollut luoda sidosryhmien kanssa yhteisiä määritelmiä ydinjätehankkeelle. Tämän voi nähdä jo toteutuneen Eurajoella. Loppusijoitushanke määriteltiin Olkiluoto-visiossa ja Vuojoki-sopimuksessa Eurajoella hyväksyttäväksi hankkeeksi. Ydinjäteyhtiö omistajineen oli olennaisesti vaikuttamassa paikallisen määritelmän syntyyn ja siten rakentamassa paikallista poliittista hyväksyttävyyttä.

5 YDINJÄTTEEN LOPPUSIJOITUSTA VASTUSTAVA PAIKALLINEN KANSALAISTOIMINTA

5.1 Romuvaara-liike

5.1.1 Romuvaara-liikkeen tyylin perusratkaisut

Romuvaara-liikkeen toimintaryhmä perustettiin Kuhmossa tammikuun 24. päivä 1989, jolloin kymmenkunta ydinjätteen loppusijoittamishankkeesta huolestunut henkilö kokoontui paikallislehti Kuhmolaisen toimitiloihin. Toimintaryhmän muotoutumisen taustalla olivat vuoden 1988 kunnallisvaalit.⁴⁶ Tuolloin muutama kunnallisvaaliehdokas toi ydinjäteasian esille vaalikeskusteluissa (Litmanen 1994a, 74–75; 1996a, 305–306). Kokouksessa liikkeen ytimeksi muodostettiin viisihenkinen toimintaryhmä, joka toimi ”*ihmisen puolesta ja ydinjätteiden loppusijoitusta vastaan*”. Tavoite oli saada Kuhmon yleinen mielipide suunnattua ydinjätteen loppusijoitusta vastaan. Loppusijoitusta vastustavan kansalaistoiminnan uusi vaihe sai heti julkisuutta, kun toimintaryhmän perustamisen uutisoitiin Kuhmolaisessa. (Mentula haastattelut 1993; 1998; Kuhmolainen 27.1.1989.)

Yeisen mielipiteen muuttamisesta koskeva tavoite vaikutti voimakkaasti liikkeen toimintatyylin ”suuren linjan” muotoutumiseen. Kohdeyleisönä olivat kuhmolaiset. Romuvaara-liikkeestä muodostui avoin ryhmittymä, joka kokoontui noin joka toinen viikko. Liikkeellä ei tuolloin ollut minkäänlaista toimielinjärjestelmää eikä liikkeelle myöskään valittu aluksi puheenjohtajaa, mikä korosti liikkeen tarjoamaa vaihtoehtoa ”kabinettipolitiikalle”. Tarkoituksena oli saada mukaan liikkeeseen ihmisiä, joilla oli erilaiset ammatilliset ja poliittiset taustat, jotta liike ei leimautuisi jonkin puolueen peitejärjestöksi kuten Sievissä oli tapahtua (ks. Litmanen 1990, 51). Liike yhdisti erilaiset puoluepoliittiset voimat, mikä osaltaan mahdollisti laajan kannatuspohjan tavoittelamisen. Liikkeessä toimi alusta alkaen muun muassa keskustalaisia, mikä oli paikallisesti olennainen tekijä liikkeen vaikutusmahdollisuuksien kannalta.⁴⁷ Pyrkimys vedota suureen yleisöön näkyi siten jo toimintaryhmän kokoonpanossa.

⁴⁶ Kuhmossa ensimmäinen ydinjätteen loppusijoitusta vastustava mielipidekirjoitus julkaistiin paikallislehti Kuhmolaisessa tammikuussa 1986. Reilut kaksi vuotta myöhemmin neljä kylätoimikuntaa ja Suomen Maaseudun Puolueen Kuhmon osasto tekivät valtuustolle aloitteita loppusijoituksen kieltämiseksi sen jälkeen kun kaupunginhallitus oli antanut TVO:lle myönteisen lausunnon tutkimusten aloittamisesta Kuhmossa (Litmanen 1994a, 72–74, 78.) Tästä kului vielä lähes vuosi ennen kuin vastustus organisoitui omaksi paikalliseksi toimintaryhmäksi.

SKDL:n ehdokas ja vuoden 1988 kunnallisvaaleissa valtuustoon valittu opettaja Unto Mentula oli luvannut ennen vaaleja viedä valtuustossa ydinjäteasiaa eteenpäin. Toinen kantaa ottanut ehdokas oli kanslisti Anja Alanko (SDP). Molempien tavoitteena oli jo tuolloin ydinjätteenon Kuhmo. Vaalien jälkeen tammikuussa 1989 Kuhmolaisen toimittaja Tuomo Pirttimaa soitti Mentulalle ja kysyi, miten Mentula aikoo lunastaa vaalilupauksensa. Puhelinkeskustelun seurauksena Mentula soitti useille ihmisille, jotka sitten kokoontuivat Kuhmolaisen tiloissa.

⁴⁷ Suomen Keskustalla on ollut jatkuvasti noin 40–50 %:n kannatus Kuhmon kunnallisvaaleissa ja siten selkeä valtasema kaupunginvaltuustossa (ks. Hokkanen & Kojo 1998a, 31–33). Esimerkiksi keskustan vuoden 1996 kunnallisvaalien äänikuningas Jussi Pulkkinen toimi liikkeessä.

Romuvaara-liikkeen syntyminen oli vastareaktio TVO:n, kaupunginhallituksen ja -johtajan toiminnalle. Liikkeen ytimen muodostivat valtuutetut, jotka olivat pettyneitä pienen piirin politiikkaan. Tukea omalle toiminnalleen he lähtivät hakemaan suoraan kuntalaisilta adressin muodossa, sillä liikkeen ydinryhmä ymmärsi laajan poliittisen kannatuksen merkityksen. Kritiikin kohteena oli tapa, jolla TVO oli tullut kuntaan. Toimintaryhmän perustajien mielestä TVO oli päästetty vaivihkaa takaovesta Kuhmoon. Kuntalaisten mielipiteet hankkeesta olisi pitänyt selvittää ennen kuin voimayhtiö päästetään tekemään myyräntyötään kaupunkiin. (Litmanen 1996a, 305–306; 1996b, 530–531.) Erityisen närkästyneitä aktiivit olivat kaupunginjohtaja Veikko Tikkanen toiminnasta.

Meillä kaikilla on sellainen käsitys, että kaupunginjohtaja Veikko Tikkanen on alunperin houkutellut Teollisuuden Voiman tänne tekemään näitä tutkimuksia. (...) Niin sillä valtuustokaudella (1984–88) minä olin ensimmäistä kautta valtuutettuna, niin siinä vaiheessa tehtiin sellaista pitkän tähtäyksen suunnitelmaa. Ja sitten siihen oli merkitty tällaiset edunvalvontaprojektit. (...) Ja siellä kaupunginjohtajan valmistelemassa edunvalvontaprojektissa oli sellainen edunvalvontaprojekti kun, yksi projekti, jonka nimi oli ”Ydinjätteen loppusijoituspaikan saaminen Kuhmoon”. Ja siellä oli valmisteltu sellainen asia, että se on yksi tärkeimmistä asioista, mistä meidän täytyy ehdottomasti pitää kiinni, että me tehdään kaikemme, jotta me saadaan ydinjätteen loppusijoituspaikka Kuhmoon. (Alanko, haastattelu 1993.)

Kunnanhallitus antoi tutkimusten suorittamisesta myönteisen lausunnon maaliskuussa 1987 (Litmanen 1994a, 72, 78). Myönteinen lausunto oli TVO:n tavoitteiden mukainen, sillä yhtiö oli pyrkinyt nimenomaan sitomaan tutkimuskuntia hankkeeseen sen jälkeen kun tutkimusten käynnistyminen oli epäonnistunut Ikaalisissa maaliskuussa 1986 (McEwen & Äikäs 2000, 10–11, 49). Juridisesti tarkasteltuna TVO tarvitsi tutkimusten suorittamiseen luvan vain maanomistajalta, joka Kuhmossa oli Metsähallitus (valtio). Yhtiö päätti kuitenkin kysyä kunnan kantaa, koska ydinjätetoimiston päällikön Veijo Ryhäsen mukaan TVO:n tavoite oli

”... toimia yhteistyössä kaupungin kanssa. Tutkimusten tarkoituksenaan on löytää sijoituspaikka käytetylle polttoaineelle. Tutkimuksissa ei ole järkeä, jos kunta sitä vastustaa. Loppusijoituslaitoksen rakentamiseen tarvitaan kuitenkin kunnan lupa.” (Kuhmolainen 13.3.1987).

Romuvaara-liikkeen perustamisesta lähtien liikkeen jäsenet pohtivat, millaista strategiaa käytettäisiin. Keväällä 1989 liike kutsui Sievistä kansalaisaktiiveja vierailulle Kuhmoon. Kuhmolaiset toivoivat saavansa Sievin suojelijoilta vetoapua oman liikkeen toimintaan. Sieviläiset neuvoivat kuinka luoda toimivat verkostot ja miten toimia liikkeenä. Romuvaara-liikkeen aktiiveista monet toimivat entuudestaan muissakin järjestöissä, joissa he pyrkivät vaikuttamaan siihen, että nämä ottaisivat kantaa loppusijoitukseen ja siten vahvistaisivat liikettä (Mentula haastattelu 1998). Kuhmolaiset saivat vinkkejä myös siitä, keitä kannattaa kutsua vasta-asiantuntijoiksi. Samoin idea oman julkaisun tekemisestä tuli sieviläisiltä. (Mentula haastattelu 1993.)

Liike asetti keväällä 1989 Sievin esimerkin innoittamana tavoitteekseen kerätä kansalaisadressin, jolla vastustettiin ydinjätteen loppusijoitusta Kuhmoon. Romuvaara-liike alkoi kerätä nimiä huhtikuussa 1989 Kuhmon kansalaisopiston tuella järjestetyssä yleisötilaisuudessa. Tilaisuuden pääluennoitsijaksi oli kutsuttu dosentti Pekka Suominen Jyväskylän yliopiston fysiikan laitokselta. Läsnä oli myös ydinjätteen loppusijoituksen vastustajia Sievistä, Reisjärveltä ja Nivalasta. (Kuhmolainen 11.4.1989; 18.4.1989.) Kuntalaisten tuki piti realisoida, jotta liikkeen vaatimuk- selle saataisiin painoarvoa. Kahdessa kuukaudessa liike onnistui keräämään lähes 3500 nimeä. Adressin menestys antoi itseluottamusta liikkeelle ja pontta uusille toimille. Liikkeen edustajat luovuttivat adressin ja kunnallisaloitteen kaupunginhallitukselle ja valtuustoryhmien puheenjoh- tajille kesäkuussa 1989. Kaupunginjohtaja Tikkanen ei kuitenkaan halunnut tuoda aloitetta halli- tuksen käsiteltäväksi, koska katsoi, ettei asia kuulu kaupungin toimivaltaan. Romuvaara-liikkeen ja kylätoimikuntien painostuksesta kaupunginsihteeri esitteli asian hallitukselle toukokuussa 1990 (ks. mielipidekirjoittelusta esim. Kuhmolainen 24.11.1989; 15.5.1990). Kaupunginvaltuus- to käsitteli aloitteen kesäkuussa 1990 ja hyväksyi periaatteellisen kielteisen kannan ydinjätteiden loppusijoittamiseen. (Litmanen 1994a, 76–77; Suominen 1998, 35–36.)

Kansalaisadressista muodostui Romuvaara-liikkeen toiminnan poliittinen selkäranka, joka oli sekä tyyllinen profiloitumis- että mobilisointikeino. Adressia voi pitää liikkeen ohjelmajulistuk- sena, jossa liike esitti keskeiset loppusijoitukseen liittyvät ongelmat ja tulevaisuudenkuvat. Liik- keen ensimmäinen julkinen kannanotto ”Romuvaara on suojeltava!” (Romuvaara-liike 1989a) oli ilmeisesti adressin pohjana, josta sitten muokattiin lopullinen teksti. Adressiteksti oli kokonai- suutena maltillisempi kuin ensimmäinen kannanotto, jossa oli vihjailevia huomautuksia kuten ”kalliossa lymyävä hengenvaarallinen jäte” ja ”lyhytnäköisen energiapolitiikan kuonaa”. Myös viittaus yhdentyvän Euroopan ydinjätteisiin oli poistettu.

Liike nosti adressissa esiin kolme keskeistä argumenttia: pelon, imagon ja siirtomaa-ajattelun.

Ydinjätteiden mahdollinen sijoitus Kuhmon kallioperään toisi vääjäämättä mukanaan pe- lon siitä, mitä seuraa, jos kallioperässä tulevaisuudessa tapahtuu muutoksia. Tieteellinen toiminta ei ole onnistunut todistamaan loppusijoituksen ehdotonta turvallisuutta. Pelon olemassaolo luo varjoja tulevaisuuden ylle ja haittaa elinkeinojen kehitystä. (Romuvaara- liike 1989b).

Liike valjasti pelon TVO:ta vastaan. Paikallislehtien mielipidekirjoituksia analysoineen Pirtti- kosken (1996, 140–143) mukaan loppusijoituksen vastustajat rakensivat loppusijoituksesta ver- taansa vailla olevan uhkan niin alueen asukkaiden turvallisuudelle kuin alueen taloudellisellekin tulevaisuudelle. Taidokkaaksi ja tyyliiltään uskottavaksi pelon politiikan teki adressissa se, ettei siinä luotu täysin valmiita uhkakuvia ydinjätteen vaarallisuudesta, vaan teksti antoi ymmärtää, että epävarmuus luo pelkoa, jolla on psykologisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia kuhmo- laisten tulevaisuuteen. Tyyli havainnollistuu, kun sitä vertaa esimerkiksi ydinvoiman vastaisen liikkeen viittauksiin terveydellisiin vaikutuksiin, kuten mutantteihin (ks. Suominen 1998, 44). Adressissa ei mainittu säteilystä tai sen aiheuttamista vaaroista mitään, vaan muistutettiin tieteel- lisen toiminnan kyvyttömyydestä ja heikkoudesta tulevaisuuden ennakoimisessa. Liike puki sanoiksi sen, että ihminen ei kykene ennustamaan tulevia tapahtumia.

Tyyliässä turvauduttiin pelkoon, jonka juuret ovat ennen kaikkea taloudellisissa ja sosiaalisissa perusteluissa. Liikkeelle turvallisuus oli enemmän kuin pelkkää tekniikkaa. Romuvaara-liike haastoi TVO:n esittämän tulevaisuuskuvan ja aloitti kamppailun Kuhmon tulevaisuuden visioinnista ja hallinnasta. Liikkeen tulevaisuuden odotustuotannossa esitettiin mahdollinen ekokatastrofi. Tulevaisuuteen sijoitettu uhkakuva toimii liikettä yhdistävänä tekijänä ja sillä oikeutetaan tietyt ratkaisut ongelman poistamiseksi (Lappalainen 2002, 104–105; 1997a, 93). TVO:n ja Posivan esiin tuomat tutkimustulokset eivät vakuuttaneet liikkeen jäseniä. Liikkeen väitteille piti kuitenkin saada näyttöä, koska määrittelyvalta on kytkeytynyt tiiviisti tieteen tuottamaan tietoperustaan ja tieteelliseen auktoriteettiin (Väliaverron 1994, 46). Tämä toi tarpeen tuoda julki eri mieltä olevien asiantuntijoiden käsitykset ydinjätteen kalliohautauksesta. Romuvaara-liike pyrki alusta alkaen tuomaan esille vasta-asiantuntijuutta TVO:n ja Posivan tiedottamisen rinnalle. Suuntaus vahvistui Romuvaara-päivän syntymisen myötä.

Kuhmolla on ainutlaatuinen luonto ja erämaakaupungin imago, jota voimakkaasti hyödynnetään matkailuelinkeinon suunnittelussa. Ydinjätteen loppusijoituspaikka romuttaisi nopeasti tuon imagon. Erämatkailu, metsästyks, kalastus, marjastus ja kalevalaisuus eivät sovi yksin ydinjätteen kanssa. (Romuvaara-liike 1989b).

Kuhmon ja Kainuun imago oli keskeisessä roolissa, kun Romuvaara-liike rakensi loppusijoitushankkeesta tulevaisuudenkuvaa. Liike pyrki vahvistamaan Kuhmon ainutlaatuisuuden hegemoniaa, jota osaltaan murensi korkean työttömyyden synnyttämät vaatimukset luonnon hyväksikäytöstä. Työttömyyttä lukuun ottamatta lähtökohdat olivatkin liikkeelle suotuisat. Kaupungin spontaani imago rakentui vahvasti luonnon ja kulttuurin varaan (Litmanen 1996a, 305–306; Kaanpää, Haapavaara & Lampinen 1999, 20–25). Myös TVO ymmärsi olemassa olevan imagon vahvuuden.⁴⁸

Romuvaara-liikkeen argumenteissa imagoon kytkeytyivät matkailuelinkeinon kautta myös talouden ja työllisyyteen liittyvät kysymykset. Lisäksi liike viittasi kulttuuriin kuten kalevalaisuuteen. Kertovuus menneisyydestä ja odotustuotto tulevaisuudesta kietoutuvatkin toisiinsa liikkeen adressissa. Poliittisen toimijan tapa nähdä tulevaisuushorisontti ja menneisyyden hyödyntäminen poliittisen identiteetin rakentamisessa ovat tyyllillisen profiloitumisen keinoja (Lappalainen 2002, 104, 131–133). Lappalaisen (2002, 133) mukaan menneisyyden hyödyntäminen liittyy usein liikkeiden syntyvaiheisiin ja toiminnan linjauksiin kuten Romuvaara-liikkeen adressi osoittaa. Liike rakensi vahvoja odotuksia Kuhmon tulevaisuudesta erämaa- ja kulttuurikaupunki-imagoon vedoten. Tulevaisuuskuva ammensi voimansa ennen kaikkea Kuhmon luonnonläheisyydestä, marjastuksesta, kalastuksesta ja metsästyksestä. Toivottua tulevaisuuskuvaa tukivat kotisivujen ja jäsentiedotteen kuvavalinnat. Myös kulttuuri ja taide olivat tärkeässä asemassa. Paikallinen kulttuurihistoria valjastettiin mielikuvakamppailuun liikkeen myymissä kannatuskorteissa. Esittäväällä taiteella oli keskeinen sija myös liikkeen tapahtumissa. Näin liike halusi korostaa kulttuurin merkitystä ja muistuttaa ihmisiä siitä, että Kuhmo tunnetaan kulttuuristaan (von Matt haastattelu

⁴⁸ Yksi parhaita esimerkkejä Kuhmon imagosta ovat vuosittain järjestettävät Kuhmon Kamarimusiikkijuhlat. TVO sponsoroit vuonna 1993 Kamarimusiikkipäiviä 15000 markan tukisijoituksella (Litmanen 1994a, 76).

1998). Esimerkiksi yhdessä Romuvaara-liikkeen kortissa muistutettiin siitä, että Akseli Gallen-Kallela maalasi Iltarauha -taulunsa Kuhmossa 1890-luvulla.

Romuvaara-liikkeen visioissa Kuhmon tulevaisuuden päälle lankesi kuitenkin loppusijoituslaitoksen varjo, joka nakersi jo saavutettuja hedelmiä. Liikkeen odotustuotto tulevaisuudesta oli selkeän kaksijakoinen, missä kuntalaiselle ei jätetty epäselväksi kumpi suunta tulee liikkeen mielestä valita. Adressin tyylin kantavana ideana oli Kuhmo, joka pärjää luonnollaan. Odotustuoton synkstä puolesta muistutettiin, mutta se ei hallinnut tulevaisuuskuvaa. Myös kertovuus menneisyydestä, kalevalaisuus, tuki vahvaa tulevaisuuskuvaa. Liike ei havitellut paluuta menneisyyteen, vaan se pyrki kirkastamaan kuhmolaisten ikiaikaiset valtit ja rakentamaan pitkäjänteisesti Kuhmoa.

Ydinjätteen loppusijoituspaikan etsinnässä on viitteitä siirtomaa-ajattelusta. Aiotaanhan hyvinvoinnin jätteitä haudata sinne, missä on laajat erämaat, vähän ihmisiä ja minne hyvinvoinnin hedelmät hitaasti kulkeutuvat. Kuhmon metsät tuottavat jo raaka-ainetta puuteollisuudelle, Kuhmo myös joutuu luovuttamaan työvoimaansa eteläiseen Suomeen ja osa vesistöstämme on valjastettu sähköntuotantoon. Katsomme sen riittävän Kuhmon osalta. (Romuvaara-liike 1989b).

Jos liikkeen tulevaisuuskuvassa oli sekä toivottu että ei-toivottu puoli, niin sama päti menneisyyteen. Addressi muistutti, että Kuhmoa on koeteltu ennenkin muun muassa metsäteollisuuden, vesivoiman valjastamisen ja maaltamuuton muodossa. Kuhmo oli jo antanut osansa yleisen edun hyväksi. Etelä vs. pohjoinen -vastakkainasettelu oli ollut Kuhmossakin argumenttina koskisodissa 1960-luvun lopulta lähtien (Wilmi 2003, 390). Liike esitti loppusijoitushankkeen uutena esimerkkinä vastakkainasettelusta, josta Kuhmossa oli jo kokemuksia. Siirtomaa-ajattelu oli nähtävissä myös muiden tutkimuskuntien vastustajien argumenteissa. Sievissä ydinjätteen loppusijoitus vastustettiin muun muassa sillä, että etelän herrat työntävät jätteensä syrjäseuduille, missä ne ovat poissa etelän ihmisten silmistä.

Romuvaara-liikkeen adressissa kiteytyivät siis kuhmolaisten vastustajien argumentit. Samalla nimienkeruu kokosi hajallaan olleet rivit ja antoi uudelle liikkeelle toimintapohjan. Vaikka yleinen kynnys protestoida allekirjoittamalla addressi on varsin matala (ks. Pesonen, Sänkiaho & Borg 1993, 191–193), se ei riitä selittämään liikkeen onnistumista. Vähintään yhtä keskeistä oli Romuvaara-liikkeen onnistuminen yleisön vakuuttamisessa, mikä perustui argumenttien kokoamiseen ja toistoon. Täysin uuden asian esittäminen laajaa kannatusta tavoiteltaessa ei olisi edes ollut poliittisesti järkevää (vrt. Pirttikoski 1996, 141–142). Liikkeen toiminnan suunnittelulle ja siten tyyliin addressi oli merkittävä tekijä, koska sen myötä liikkeellä oli selvä yleisö ja kannatus, jota liike edusti. Liikkeen tyylliselle perusratkaisulle olikin alkuvaiheessa ominaista kuhmolaisten mobilisoiminen ja herättely tulevaisuudenkuvilla. Tämä linjaus oli nähtävissä myös mielenosoituksissa, joita liike jatkossa järjesti.

Addressin osoittaman kannatuksen siivittämänä liikkeen poliittinen tyyli profiloitui toiminnalliseksi, kun vuoden 1989 kesällä liikkeen aktivistit päättivät järjestää mielenosoituksen

TVO:n Atomiviestiä vastaan. Vuonna 1988 ensimmäisen kerran järjestetty Atomiviesti oli TVO:n eri sidosryhmilleen kohdistama pr-tilaisuus ja tukikeino (Litmanen 1994a, 75–76; 1996a, 306). Voimayhtiön tavoitteena oli saada ydinjätteet esille myönteisessä hengessä pr-tapahtuman varjolla. Vaikka liikkeen ensimmäiseen mielenosoitukseen osallistui vain kaksi henkilöä, mielenosoituksella, kaksi miestä ja kaksi kylttiä, oli kuitenkin suuri symbolinen merkitys, jolla voimayhtiön paikallinen imagokampanja leimattiin jätejuoksuksi (ks. kuva Romuvaara-liikkeen ensimmäisestä mielenosoituksesta syyskuussa 1989 Kojo & Suominen 1999, 98).

Lähetettiin kahestaan, äkkiä vaan kaks kylttiä tehtiin. Ja ei siinä muuta. Me kahestaan siellä karjuttiin, että Ei ydinromua Romuvaaraan. Ne pitivät meitä aika pelleinä siellä. Ja sitten me vielä mentiin, kenenkään mitään aavistamatta, että me ollaan myös tulossa maalipaikalle mieltä osoittamaan, niin ajettiin sinne maalipaikalle sinne kämpälle ja kyltit oli autossa ja oltiin tuttuja ihmisiä, niin ne tarjos meille kahvit ja nähtiin samalla, millainen tarjoilu siellä oli. Siellä oli kaljat ja lohivoileivät ja kaikki. Ja sitten kun alko juoksijoita tulla, niin sanottiin kiitoksia ja sit me mentiin ja otettiin kyltit esille. Siinä sitten tuli konfliktia, että sieltä tuli muutamia isäntämiehiä, mitä äijiä nää on, näähän pitää heittää mettään. Siinä tuli pientä kahinaa ja joku kysy, että onko lupa. Mä sanoin, että lupa on. Ja siellä me seistiin kahestaan kyltteinemme. Siinä oli vähän aikaa aika kireetä se tunnelma. Näin se alko. Se oli meidän ensimmäinen mielenosoitus. (Mentula haastattelu 1993.)

Mielenosoituksen kohde valittiin kahdestakin syystä. Ensinnäkin Atomiviestiä pidettiin TVO:n Kuhmoon tunkeutumisen ilmentymänä ja toiseksi viesti juostiin juuri kiistan ytimessä Romuvaarassa, paikassa, jonne olisi tarkoitus rakentaa ydinjätteen loppusijoituslaitos. Atomiviestissä kiteytyi TVO:n muodostama uhka. Lisäksi aktivisteilla oli tiedossa adressin osoittama tilaus ja tuki vastustavalle kansalaisliikkeelle, mikä osaltaan saattoi jopa synnyttää paineita toiminnan järjestämiseksi. Mielenosoitukset iskulauseineen ja banderolleineen merkitsivät tyylin intensiivisyyden nousua verrattuna adressiin.

Vaikka itse mielenosoitus tapahtumana oli nopeasti ja spontaanisti organisoitu, oli kohde kuitenkin valittu jo etukäteen ja pohdittu miksi juuri Atomiviestiä täytyy vastustaa. Myös mielenosoitusta toimintatapana ja sen sopivuutta Kuhmoon oli pohdittu. Liikkeessä pelättiin, että mielenosoitus koettaisiin liian radikaalina keinona, ja että se karkottaisi ihmiset liikkeen toiminnasta (Mentula 1998). Ennen Romuvaara-liikettä Kuhmossa oli järjestetty tietävästi vain yksi mielenosoitus, kun paikallinen luonnonsuojelujärjestö Lentua-seura oli vastustanut jäärallin järjestämistä. Siten mielenosoitus oli varsin ”kova” keino kuhmolaisessa kontekstissa.

Pelko osoittautui kuitenkin turhaksi, vaikka jo pelkkä Atomiviestin kritisoiminen paikallislehden mielipidepalstalla aiheutti kritiikkiä liikettä vastaan (Kuhmolainen 4.8.1989; 11.8.1989). Vuositaisista mielenosoituksista huolimatta Romuvaara-liikkeen kannatus säilyi (ks. Litmanen 1996a, 304).⁴⁹ Yksittäisestä toimintatavasta ei muodostunut kynnystä liikkeen kannatukselle. Onnistu-

⁴⁹ Liikkeen jäsenmäärä kasvoi erityisesti vuosina 1998–99. Jäseniä Romuvaara-liikkeen tuki ry:ssä oli kesäkuussa 1998 kaikkiaan 61 henkilöä, marraskuussa 87 henkilöä ja vuoden 1999 maaliskuussa 103 henkilöä. Naisia jäsenistä oli 57 %. Asuinpaikkakunnan mukaan tarkasteltuna 54 % asui Kuhmossa, muualla Kainuussa vain 8 % ja loput 38

misen syynä lienee ollut se, että romuvaaralaiset toivat mielenosoituksiinsa paikallista väriä kuten muihinkin järjestämiinsä tilaisuuksiinsa, eikä heillä ollut missään vaiheessa aikomusta muuttaa toimintatapaansa radikaalimmaksi. Päinvastoin mielenosoitustakin muokattiin osin ulkoilu- ja retkeilytapahtuman suuntaan muun muassa järjestämällä tarjoilua osallistujille. Huolimatta mielenosoituksen maltillisuudesta sen järjestäminen ja ennen kaikkea sen uutisointi nostivat liikkeen poliittisen tyylin profiilia toiminnallisemmaksi (ks. esim. Kuhmolainen 5.9.1989; Kaleva 5.9.1991). Tapahtuma osoitti kaikille, että ydinjätteen loppusijoituksen vastustaminen sai kuhmolaisia liikkeelle. Liike osoitti mieltä vuosittain Atomiviestiä vastaan, kunnes loppuvuodesta 1993 järjestelyistä vastannut Lentuan kylätoimikunta irtisanoutui viestistä, minkä seurauksena tapahtuma kuoli.

Romuvaara-liikkeen toiminta ei ollut loppuvuoden 1990 ja alkuvuoden 1992 välisenä aikana kovinkaan aktiivista (Kojo & Suominen 1999, 115; ks. myös Litmanen 1994a, 47; Pirttikoski 1996, 67). Liikkeen aktiivit antoivat todennäköisesti liikaa painoarvoa sille, että Kuhmon kaupunginvaltuusto oli ottanut kielteisen kannan ydinjätteisiin. Liikkeen piirissä pohdittiin toiminnan aktivoimista vuoden 1992 kevätkokouksessa, mutta ilmeisesti toiveet karsiutumisenesta pitivät toiminnan lähes jäissä. Kun TVO kuitenkin valitsi Kuhmon yhdeksi jatkotutkimuskohteeksi, liikkeen aktiivit katsoivat, että toimintaa pitää tehostaa ja jännevöittää. Tilanne oli muuttunut liikkeen kannalta huonommaksi kunnan kielteisestä periaatepäätöksestä huolimatta. Liike reagoikin nopeasti. Se järjesti ensimmäisen Romuvaara-päivän tammikuussa 1993 ja ryhtyi keväällä organisoimaan tukiyhdistystä liikkeen taustalle. Liikkeen aktivisti Unto Mentula luonnehti Kuhmon valintaa jatkotutkimuspaikaksi seuraavasti:

Tää nostatti tarpeen taas keksiä jotakin painavampaa. Se Romuvaara-päivähän oli aika näyttävä, siellä oli lukiolaisten tanssiesitys, oli kynttilöitä torilla ja oli vierailijoita, Markku Nurmi, Pekka Suominen, Aila-Leena Matthies, Iida Simes. Koko joukko väkeä tuli tänne meidän Romuvaara-päivään, ja se toi huomattavasti julkisuutta ja paljon ihmisiä osallistu siihen keskusteluun. Se anto uskoa siihen, että vaikka Kuhmo olikin yhä mukana, mitä me ei oltais toivottu, niin toiminnan täytyy vaan jatkua yhä pitemmällä tähtäimellä ja ehkä siinä tuli myös sellane tarve luoda tietynlaista toistuvaa rytmiä, ett me pysytään siinä ikäänkuin mukana. Rytmien luominenhan auttaa suunnittelemaan toimintaa. Heti sen ensimmäisen Romuvaara-päivän jälkeen tuumattiin, että tätähän jatketaan, erilaisia asiantuntijoita. (Mentula haastattelu 1998.)

Romuvaara-päivän myötä liikkeestä muodostui kuhmolaisille linkki vasta-asiantuntijuuteen ja kansainvälisten tapahtumien seurantaan. Samalla liikkeen poliittisen tyylin perusratkaisun painopiste siirtyi joukkojen mobilisoinnista asiantuntijatiedon välittämiseen. Asiantuntemuksen etsi-

% muualla Suomessa (ks. myös Suominen 1998, 5). Liikkeen toiminnassa on kuitenkin ollut mukana monia ihmisiä, jotka eivät ole liittyneet yhdistyksen jäseniksi. Erityisesti muualla Kainuussa Kuhmon puolustaminen ei ole konkretisoitunut jäsenyydeksi kovinkaan usein. Sen sijaan Kuhmon ystävät muualla Suomessa ovat olleet innokkaimpia jäsenyyden suhteen. Toisaalta aktiivinen jäsenten hankinta on aktualisoitunut vasta Mahdollisuuksien Kuhmo ry:n perustamisen myötä. Loppusijoitushankkeen kannattajat järjestäytyivät syyskuussa 1998 ja aloittivat heti jäsenten rekrytoimisen mm. eri liikkeisiin jaetuilla listoilla, mikä aiheutti kilpailutilanteen yhdistysten välillä. MaKulla oli 156 jäsentä maaliskuussa (Kuhmolainen 1.4.1999).

minen ja välittäminen on ollut yksi kansalaisliikkeiden menestyksen avain (esim. Ylönen 1996, 73–74, 83). Myös toiminnan näytävävyys ja yleisöön vetoavuus korostuivat yksittäisissä tapahtumissa. Toiminnan painavuuden etsiminen ei siis radikalisoinut liikettä, vaan suuntasi sen tyyllisesti vasta-asiantuntijuuteen.

Kesällä 1993 perustetun Romuvaara-liikkeen tuki ry:n tarkoitus oli yhdistyksen sääntöjen mukaan *"puolustaa ympäristöystävällisiä energian tuotantomuotoja ja edistää Kuhmon luonnon suojelua ydinjätteiltä."* (Romuvaara-liike 1993). Tukiyhdistyksen perustamisen myötä liike otti kantaa myös ydinvoiman lisärakentamiseen. Ennen vuoden 1993 eduskunnan ydinvoimaaänestystä Romuvaara-liike lähetti kansanedustajille kannanoton, jossa kehoitettiin äänestämään ydinvoimaan vastaan. Samalla otettiin kantaa energian tuottamiseen. Kannanotossa toivottiin, että eduskunta suosisi verotuksellisesti kotimaisia polttoaineita (Mentula haastattelu 1993). Yhdistyksen toimialan laajentumisen esteenä oli kuitenkin talous- ja henkilöressurssien puute (von Matt haastattelu 1998). Yhdistyksen perustaminen osoitti, että Romuvaaran valinnan vastustamista haluttiin jännevöittää järjestäytymällä rekisteröidyksi yhdistykseksi. Käytännön työssä yhdistyksen perustaminen selvensi liikkeen raha-asioiden hoitamista ja tarjosi vaadittavat muodolliset puitteet varojen keruulle. Toiminnasta aiheutuneet kulut liikkeen jäsenet olivat maksaneet siihen asti henkilökohtaisesti (Kojo & Suominen 1999, 101). Toiminnan institutionalisoituminen noudatti siten kansallisen yhdistystoiminnan perinnettä.

Kamppailun jatkuminen loi myös tarpeen uudistaa liikkeen visuaalista ulkoasua (ks. kuva Romuvaara-liikkeen vanhasta ja uudesta logosta Kojo & Suominen 1999, 118). Erilaiset keinot näkyä julkisuudessa ymmärrettiin siten toimijan profiloitumisen ulottuvuuksiksi. Uuden logon myötä liike irtautui symbolisella tasolla perinteisestä ydinvoiman vastustamisesta. Myös liikkeen tiedustointia parannettiin jäsentiedotteilla.⁵⁰ Jäsentiedotteen myötä liike pystyi huomioimaan tärkeimmän erityisyleisönsä eli liikkeen jäsenet. 'Hengen' ylläpitämiseksi ja yhdistyksen talouden kohentamiseksi kannattajiin oli oltava tiiviimpi kontakti kuin pelkkä nimi adressissa.

Romuvaara-päivä järjestettiin säännöllisesti vuosittain tammi-helmikuun vaihteessa aina vuoteen 1996 saakka, jolloin liike järjesti ensimmäisen Kuhmon ympäristöfoorumi -tapahtuman. Tilaisuuden nimenmuutos Romuvaara-päivästä Kuhmon ympäristöfoorumiksi kuvaa liikkeen pyrkimystä kehystää ydinjättekysymys julkisuudessa laaja-alaisemmin. Kuhmon vahva imago oli tähän luonnollinen kehys. Taustalla saattoi olla myös aikomus laajentaa liikkeen toimialaa. Toimialaahan oli aiemmin harkittu laajennettavaksi energiapolitiikkaan ja ydinvoiman vastustamiseen yhdistyksen perustamisen yhteydessä. Liikkeen nimeä ei muutettu, vaan identiteetin juuret haluttiin säilyttää kamppailun kohteessa, Romuvaarassa.

⁵⁰ Tiedotteen ulkoasu muuttui voimakkaasti vuosien saatossa, kun A4-kopiot vaihtuivat ympäristöystävälliseen paperiin, osittaiseen neliväripainatukseen ja lehtimäiseen ulkomuotoon. Jäsentiedote Romuvaara Uutiset ilmestyi myös sähköisessä muodossa.

Ensimmäisen ympäristöfoorum⁵¹ yhteydessä liike järjesti taktiikkaseminaarin, jossa pohdittiin Romuvaara-liikkeen tulevaa toimintaa vuosina 1996–2000. Liikkeen päämäärä oli edelleen virallisen ydinjätehuollon aikataulun mukainen. Toimintatyylin haluttiin suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Liike pyrki siis kehittämään toimintatyylin infrastruktuuria. Taktiikkaseminaarissa keskityttiin tietoisesti hyvin konkreettisesti liikkeen toimintaa koskeviin seikkoihin. Toimintatyylin uskottavuus oli kantava teema. Tyylin näkökulmasta keskeinen kriteeri, itsensä määrittäminen, nousi myös esille. Liikkeen tuli erottua innokkaimmista vanhojen metsien suojelijoista, jotta toimintamahdollisuudet metsätalousohjelmissa säilyisivät. Keinona nähtiin keskitien kulkeminen, mikä osoittaa jälleen kerran suuren yleisön huomioimisen:

Peter Steiner kertoo ensiksi sveitsiläisen esimerkin kansalaisliikkeen toiminnasta ja me pohdittiin siinä, että miten tämmöstä sveitsiläistä mallia voitas meillä käyttää hyödyksi. Siinä tuli monenlaisia asioita esille, ulospäin näkymisestä, lehdistölle televisiolle lausuntojen antamisesta, pienten tarrojen käytöstä, lipuista, logoista ynnä muusta. Ett heillä oli hyvin jämäpti ollu se meininki ja kun kysyttiin siitä rahotuksestakin niin tuntu, että heillä rahaakin oli ollut aika paljon käytössä. Ja tajusimme heti, että me emme kyllä ainakaan sen rahan puutteen takia pääse yhtä näyttäviin tuloksiin, mutta siltikin saimme siitä ihan hyviä vinkkejä, että miten toimitaan, miten ollaan uskottavasti mukana keskusteluissa. (...) Ett kohdataan julkinen sana rohkeasti ja asiallisesti ja ei liian usein: Ja aina pyritään siihen, että sillon kun me kerrotaan jotakin niin se ei ole hätäsesti haalittu reaktio johonkin vaan että se on meidän mieltimää asiaa ja sillä olis jotakin vaikutusta. Peter Steinerhan kiinnitti huomiota jopa pukeutumiseen. (...) Ulkonenkin olemus voi olla hyvin tärkeä ja mietittiin just siinä, että että tota onko vaara, että meidät samaistetaan risupartaradikaaleihin, jotka kiipeilevät puissa ja jotka menettävät siltä osin tärkeätä sanomastaan osan. Kyllä me ollaan niinku sitä strategiaa pidetty mielessä, että me koitetaan olla tavallisia uskottavia kansalaisia. Ehkä se oli siinä 96 seminaarissa, että tämä tämmönen linja niinku vahvistu. (Mentula haastattelu 1999.)

Taktiikkaseminaarin hedelmänä voitaneen pitää mielipidekyselyä ja vaalipaneelia, jotka liike järjesti kunnallisvaalien kynnyksellä syys-lokakuussa 1996. Mielipidekyselyssä kaikilta kuhmolaisilta ehdokkailta kysyttiin kantaa ydinjätteen loppusijoitukseen ja kansanäänestykseen. Tuloksia ruodittiin suuressa vaalipaneelissa (Kuhmolainen 27.9.1996; 4.10.1996). Kyselyn avulla liike nosti ydinjätteet keskeiseksi vaaliteemaksi ja muistutti siitä, että aikanaan kaupunginvaltuuston lausunto Posivan periaatepäätöshakemuksesta ratkaisee Kuhmon kannan loppusijoitukseen. Tyyllisesti kysely osoitti, että liike hyödynsi tavoitteidensa saavuttamiseksi olemassa olevia, laillisia vaikuttamiskanavia, tässä tapauksessa kunnallisvaaleja ja siihen liittyvää vaalikamppailua. Romuvaara-liikkeen toiminta kohdistui äänestäjiin ja ennen kaikkea tuleviin valtuutettuihin. Samalla liike sai myös loistavan tilaisuuden harkittuun julkisuudessa esiintymiseen. Valtuutetut olivat toimittajien ohella keskeinen kohderyhmä, jota liike lähestyi tilaisuuksia järjestäessään esimerkiksi erillisillä kutsukirjeillä.

⁵¹ Tilaisuuden alustajina olivat muun muassa sveitsiläisen ydinjätteen loppusijoitusta vastustavan STOP Wellenberg -kansanliikkeen edustaja tohtori Peter Steiner, Vihreän liiton europarlamentaarikko Heidi Hautala ja Kivettyliikkeen edustaja lehtori Kimmo Tuikka. Tilaisuudessa Romuvaara- ja Kivettyliikkeiden aktiivit tapasivat ensimmäistä kertaa toisensa.

Seuraava huomattava muutos toimintatyyllissä ajoittui vuosiin 1997–98, jolloin Romuvaara-liike laajensi toimintakenttäänsä. Liike suuntautui Kuhmon ja osittain myös Kainuun ulkopuolelle. Huhtikuussa 1997 liikkeen aktiivi osallistui Loviisa-liikkeen seminaariin Loviisassa. Myöhemmin samana vuonna kaksi romuvaaralaista oli jakamassa lentolehtisiä Greenpeacen edustajan kanssa, kun ydinjätteitä kuljettava M/S Sigyn -laiva vieraili Loviisassa.⁵² Keskeinen tapahtuma tyylin muuttumisessa oli heinä-elokuussa 1998 järjestetty tiedotuskiertue, Romuvaara-ralli (ks. Kojo 1999b). Rallin aikana liikkeen aktivistit pitivät puheita kaupunkien toreilla ja jakoivat tiedotuslehtisiä. Olennainen osa rallia oli toimittajien ennakkotiedottaminen ja henkilökohtainen tapaaminen rallin aikana. Tiedotuskiertueeksi nimetty tapahtuma läpäisikin hyvin uutiskynnyksen valtakunnallisella tasolla, sillä maakuntalehtien ohella myös Kymmenen Uutiset ja Radio-Nova uutisoivat tapahtuman. Rallin tarkoitus oli herättää maakuntien ihmisten kiinnostus ydinjättekysymykseen ydinjättekuljetusten avulla. Taustalla olivat myös Saksassa laajaa protestointia aiheuttaneet ydinjättekuljetukset. Romuvaara-rallissa kuljetusten symbolina oli keltainen mustilla säteilyvaaramerkeillä varustettu tynnyri (ks. kuva Romuvaara-ralli Kuopiosta Kuhmoon ydinjäteteettömän Kainuun puolesta Kojo & Suominen 1999, 109). Kiertue kulki niiden kaupunkien ja kuntien läpi Savosta Kainuuseen, joiden kautta ydinjätteet mahdollisesti kuljetettaisiin, jos Kuhmo valittaisiin ydinjätteen loppusijoituspaikaksi. Liike esitti siten oman tulkintansa ydinjätteen kuljetusreitistä. Rallilla Romuvaara-liike pyrki tuomaan julkisuuteen uuden teeman, kuljetuskysymyksen, jonka se näki suurena ongelmana.

Romuvaara-ralli oli vain yksi lukuisista tapahtumista, joita Romuvaara-liike järjesti kymmenen toimintavuotensa aikana. Ralli oli kuitenkin tyyliään poikkeuksellinen Romuvaara-liikkeellekin, koska rallissa liike panosti hyvin voimakkaasti laajemman keskustelun herättämiseen. Tyyliä leimasikin kampanjoinnin näkyvyys ja julkisuushakuisuus, koska tavoitteena oli valtakunnallisen keskustelun aikaansaaminen. Rallissa tyyli rakentui tulevaisuuden odotukselle, jossa Posivan ydinjättekuljetukset ja niiden turvattomuus muodostivat uhkan Kainuulle. Tulevaisuuden valloittamisessa voidaan nähdä kolme keskeistä piirrettä: ensinnäkin itse toiminta rakennettiin huomion herättämisen ja konkretisoinnin varaan ilman välitöntä protestoinnikohdetta, toiseksi liike järjesti toimintaa Kuhmon ja Kainuun ulkopuolella ja kolmanneksi julkisuuden tavoittelu tiedotusvälineiden kautta oli tietoista ja systemaattista.

Yksittäisinä toiminnan piirteinä edellä mainitut piirteet eivät toki olleet uusia liikkeelle. Romuvaara-rallissa Kainuun ulkopuolella toimiminen oli kuitenkin edellä mainittuja tapahtumia huomattavasti näkyvämpää ja organisoidumpaa. Julkisuuden tavoittelu ei myöskään ollut uutta. Päinvastoin se oli ollut liikkeen toiminnan kantava idea. Ero aikaisempaan olikin julkisuuden hankkimisen järjestelmällisyydessä, mikä myös tuotti tulosta (ks. Kojo 1999b, 171–178). Romuvaara-rallin poikkeuksellisuus liikkeen toimintatyyllissä syntyi edellä mainittujen kolmen piirteen yhtäaikaista hyödyntämisestä. Tapahtuman järjestäminen osoitti myös Romuvaara-liikkeen

⁵² M/S Sigynin vierailu oli Posivan järjestämä. Yhtiö kuljetti myös kuhmolaisia tutustumaan laivan ydinjätteistä kertovaan näyttelyyn (ks. Kuhmolainen 22.8.1997; Mentula haastattelu 1999).

Vuoden 1998 alussa liike avasi omat kotisivunsa internetissä, joka oli liikkeelle uusi mahdollisuus esitellä tavoitteitaan ja toimintaansa. Se oli myös yksi kanava tiedon ja uusien jäsenten hankinnassa. Romuvaara-liikkeen kotisivut tarjosivat myös linkejä, joilla on mahdollisuus päästä muun muassa Greenpeacen ja For Mother Earth -järjestön kotisivuille.

toiminnan kehittymisen ja ammattimaisuuden sekä liikkeen valmiuden laajentaa ydinjättekysymys alueelliseksi kiistaksi. Liike hyödynsi Kuhmon imagoa myös Kainuun kehyksissä, sillä ristiriita ainutlaatuisen luonnon ja vaarallisen jätteen välillä toimi maakuntatasollakin.

Romuvaara-rallissa toiminnan poikkeuksellisuus puoltaa tilannekohtaista poliittisen tyylin tutkimusta. Murroskohdat ovat tutkimuksessa avainasemassa, jotta pidempiaikaiset, kulttuurisessa tyyliä ilmenevät muutokset tulevat havaituiksi ja ymmärretyiksi. Poliittisen tyylin tutkimuksen haasteina voidaan pitää erilaisten tyylien tunnistamisherkkyyden lisäämistä sekä yleisön vakuuttamisen tarkastelua. Tyylin kriteerien hahmottaminen kärsii tyylin ainutlaatuisuuden ja kulttuurisuuden välisestä painista, vaikka ne ovat toisiaan täydentäviä ulottuvuuksia. Tyylin infrastruktuurin paljastaminen on keino lisätä herkkyyttä ainakin tilannekohtaisessa tarkastelussa (ks. Lappalainen 1997a, 92; Lappalainen ym. 1999). Se ei saa kuitenkaan aiheuttaa tutkimuksen pirstoutumista, jonka seurauksena toimintatavat eriytyvät ainutlaatuisiksi. Tilannesidonnainen tyyli onkin suhteutettava, kulloinkin konteksti huomioon ottaen, toimijan aikaisempaan, yleiseen tyyliin, jotta tyylin poikkeuksellisuus suhteessa toimintaan paljastuisi.

Tyylin vakuuttavuuden tutkiminen on ennen kaikkea tutkimusaineistoa koskeva kysymys. Vakuuttavuuden tarkastelu osoittaa myös, että poliittisen tyylin tutkimisessa tyyli ja reaktio ovat saman kolikon kaksi eri puolta, sillä toimijan tyyli on osittain reaktio jonkun toisen toimijan tyyliin. Tämä näkyy erityisen selvästi Romuvaara-rallin kohdalla. Vakuuttamisesta voidaan tutkia sekä käytettyjä keinoja että lopputulosta. Haastavaksi tyylin ja reaktion tutkimisen tekee reaktioiden ketjun eteneminen alati muuttuvissa tilanteissa. Intensiivinen tyyli synnyttää uusia reaktioita. Yleisön reaktioiden tutkiminen osoitti, että tyylin tilannesidonnaisuus ja pitkäjänteisyys (kulttuurisuus) on huomioitava, jos tyylin vakuuttavuutta halutaan eritellä tarkemmin.

Kaiken kaikkiaan Romuvaara-ralli oli hyvin tyylietietoista poliittista toimintaa, jolle on ominaista erottautuminen ja profiloituminen (ks. Lappalainen ym. 1999). Romuvaara-liikkeen tyylin muutosta selittää ydinjätehuollon ratkaisuhetkien lähestyminen: YVA-menettely tiedottamisineen oli alkanut, hankkeen paikalliset kannattajat olivat aktivoituneet ja kansanäänestyksen kohtalo oli vielä päättämättä Kuhmossa. Lisäksi Posivan periaatepäätöshakemus siinsi lähitulevaisuudessa. Toimintaympäristön muutokset lisäsivät entisestään julkisuuden tarvetta, mihin liike vastasi Romuvaara-rallilla. Rallin järjestäminen kesällä 1998 osoittaaakin, että liike ennakoi tyylin muuttamistarpeen hyvissä ajoin. Toimintatyylin mukauttaminen uuteen kontekstiin tuotti myös tulosta, sillä Romuvaara-ralli sai julkisuutta, jonka myötä ydinjätteet ja niiden kuljettaminen nousivat hetkeksi jopa valtakunnallisiin otsikoihin kansalaisliikkeen määrittelemänä.

5.1.2 Romuvaara-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn

Romuvaara-liike reagoi tietävästi ensimmäisen kerran loppusijoituslaitoksen ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn toukokuussa 1996. Tuolloin Valtion teknisen tutkimuskeskuksen yhdyskuntasuunnittelun tutkija kutsui liikkeen edustajan keskustelutilaisuuteen, jonka aiheena oli tekeillä ollut ”Ydinjätehuollon yhteiskunnalliset ja sosiopoliittiset kysymykset sekä ympäristövaikutusten arviointi” -tutkimus (ks. Harmaajärvi ym. 1997, 12–14). Liikkeen suhtautuminen oli varauksellinen, sillä

Kevään [1996, lisäys MK] Ympäristöfoorumissa tohtori Steiner jo varoitti siitä, että todennäköisesti Romuvaara-liikettäkin yritetään ottaa ns. rakentavassa hengessä mukaan keskusteluihin, joita käydään Posivan ehdoilla. Näiden ”keskusteluiden” suhteen on oltava varovainen. (Romuvaara-liike 1996.)

Liikkeessä oltiin tietoisia YVA-menettelystä ja siitä, että jatkossakin todennäköisesti tarjoutuu vastaavanlaisia keskustelutilaisuuksia. Mahdollisuus institutionaaliseen suoraan osallistumiseen ei saanut varaukselta hyväksyntää, sillä ongelmana nähtiin järjestelyiden mahdollinen johdattelevuus. Toinen konkreettinen YVA:n alkamisen merkki oli Posivan ja kunnan välisen työryhmän perustaminen alkuvuodesta 1997, johon Romuvaara-liike sai oman ‘edustajansa’. Ryhmä nimettiin ”Kuhmon kaupungin ja Posivan väliseksi seurantaryhmäksi”, eikä yhteistyöryhmäksi kuten muissa Posivan tutkimuskunnissa. Romuvaara-liikkeessä ymmärrettiin siis heti YVA-menettelyyn liittyvä retorinen pelaaminen. Posivalle ei haluttu antaa mahdollisuutta luoda kuvaa Kuhmon ja yhtiön välisestä yhteistyöstä. Kaupunki ja yhtiö tuli pitää visusti erillään. Retoriseen tarkkuuteen liike oli kouliintunut paikallisessa, jo vuosia kestäneessä, ydinjätteen määrittelykamppailussa. Etuna oli epäilemättä myös liikkeen aktiivien kunnallispoliittinen kokemus. Liikkeellä oli toimivat suhteet sekä kaupunginvaltuustoon että hallitukseen, sillä yksi liikkeen strategisista ratkaisuksista oli ollut perustamisesta lähtien laajan kunnallispoliittisen kannatuksen turvaaminen pyrkimällä saamaan eri puolueiden kannattajia toimintaan mukaan (Kojo & Suominen 1999, 91). Seurantaryhmän nimeäminen oli osoitus liikkeen vaikutusvallasta ja tarkkuudesta. Tyylillisesti liike toimi eturyhmän tavoin, joka pyrkii saamaan edustajansa päätöksenteko- ja valmisteluorganisaatioon (Ruostetsaari 1998, 142).

Liikkeen toimintasuunnitelmasta vuodelta 1997 käy ilmi, kuinka liike pyrki vaikuttamaan myös YVA-menettelyyn. Liikkeellä oli tosin YVA-aikana myös runsaasti omaehtoista toimintaa, jonka varaan kamppailu pääsääntöisesti rakentui (Kojo & Suominen 1999, 116–117). YVA oli kuitenkin sellainen vaikuttamismahdollisuus, johon liikkeen kannatti kiinnittää erityistä huomiota.

Kuhmossa käynnistyy ydinjätteiden ympäristövaikutusten lakisäätöarviointi. Kuhmon kaupunginhallitus on asettanut sitä varten laajapohjaisen työryhmän. Romuvaara-liikkeen on tärkeätä osallistua ympäristövaikutusten arvioinnin vaatimiin keskusteluihin ja kannanottoihin parhaalla mahdollisella tavalla. (Romuvaara-liike 1997a.)

Toimintasuunnitelmasta nousee esiin osallistumiseen kannustaminen, mikä oli liikkeen tyyliä keskeistä. Liikkeen johtoryhmä, joka oli muotoillut toimintasuunnitelman sanamuodon, ei suunnitellut YVA-menettelyn boikotointia, vaan kehotti liikkeen jäseniä osallistumaan. Osallistuminen ”parhaalla mahdollisella tavalla” lienee tulkittavissa siten, että liike aikoi osallistua mahdollisimman kattavasti avautuviin järjestelyihin. Tässä yhteydessä liikkeen johto ei vielä ohjeistanut osallistumisen sisältöä millään tavalla, kuten myöhemmin tapahtui. Suhtautuminen heijastaa suomalaiselle yhdistystoiminnalle tyypillistä rauhanomaisuutta ja valistuksellista luonnetta (ks. Siisiäinen 1998, 225–226). Yhteiskunnallinen osallistuminen oli arvo sinänsä, josta ei tingitty, sillä perustuihan koko liike tälle ajatukselle.

Liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn sai kuitenkin hyvin nopeasti kriittisemmän sävyn, sillä jo toukokuussa 1997 YVA nähtiin vaihtoehdottomaksi ja ainoastaan Posivan päämääriä palvelevaksi.

Ydinjätehuollon kritiikki ja koko kalliohautausperiaatteen kyseenalaistavat tutkimukset ja näkemykset eivät ole juuri päässeet vaikuttamaan ydinvoimateollisuuden toimenpiteisiin. Tutkimuspaikkakunnilla käynnistetty ympäristövaikutusten arviointi ei sekään anna sijaa uusien näkökulmien avaamiseen. Kalliohautaus kun on ydinvoimateollisuuden ainoa päämäärä. (Romuvaara-liike 1997b.)

Ydinjäteyhtiö Posiva on aloittanut lakisäätöisen ympäristövaikutusten kartoituksen, joka koteihin jaetusta esitteestä päätellen on karkeasti johdattelua markkinointia. Toivomme, että kuhmolaiset antavat yhtiölle pyydettyä palautetta ja sanovat selkeästi, mitä ajattelevat. (Romuvaara-liike 1997c.)

Muuttuneen suhtautumisen taustalla oli ennen kaikkea kevään aikana kuhmolaisiin talouksiin jaettu Posivan tiedotusmateriaali. Maaliskuusta lähtien Posiva oli myös järjestänyt pienryhmätapaamisia, joissa hankkeen lisäksi esiteltiin myös YVA-menettelyä.⁵³ Liikkeessä petyttiin YVA-menettelyn toteuttamistapaan Posiva harjoittaman markkinoinnin takia. Liikkeen mielestä Posiva käytti osallistamista liian räikeästi omien intressiensä ajamiseen. Niinpä keskeisimpänä johtopäätöksenä YVA:sta oli jo toukokuussa 1997 vaihtoehtojen puuttuminen.

Liikkeen saama ensivaikutelma siitä, miten Posiva tulisi YVA-menettelyn toteuttamaan, oli ilmeisen ratkaiseva tekijä suhtautumisessa, sillä liikkeen varauksellinen asenne vahvistui jo ennen ensimmäisenkään yleisötilaisuuden järjestämistä tai arviointiohjelman valmistumista. Tietysti tulee pohtia sitä, oliko Romuvaara-liikkeen YVA-kritiikki suunnitelmallista Posivan mustamaalaamista, ideologista tyyliä, jossa yhtiön jalkojen alta yritettiin vetää matto pois heti alussa? Aikaisemmat tapahtumat osoittavat, että liike seurasi tarkasti ydinvoimateollisuuden toimintaa, joten siinä mielessä kritiikki oli odotettua ja liikkeelle tyypillistä. Toisaalta liike halusi ylläpitää ja rakentaa omaa uskottavuuttaan, mikä pakotti liikkeen jäsenet, joskin osittain hyvin itsenäisesti, pohtimaan esiin nostettavia kysymyksiä (Kojo & Suominen 1999, 103–104). Tulkin-

⁵³ Kuhmossa järjestettiin maaliskuussa 1997 seitsemän eri pienryhmätilaisuutta (Pasanen 1998, 6–7, 22)

ta YVA:sta ”karkeasti johdattelevana markkinointina” oli ärtymystä yhtiön kotiinpäin vetämisestä, mutta julkisuudessa esitettynä myös tehokas keino herätellä kuhmolaisia, jotta nämä eivät olisi liian sinisilmäisiä yhtiön toiminnalle. Liike pyrki epäkohtia esiin nostamalla myös uusintamaan paikkakunnan ydinjätteen loppusijoituksen vastaista mielialaa. Vaara mielipideilmaston muuttumisesta oli ilmeinen, koska yhtiön järjestelyt olivat hyvin kattavat ja koska menettely kesti yli kaksi vuotta. Boikotointi ei taas olisi ollut järkevää, koska silloin Posiva olisi saanut rakentaa rauhassa suhdettaan paikalliseen suureen yleisöön ja sille tarjottavia mielikuvia.

Siten parissa kuukaudessa liikkeen asennoituminen YVA:an muuttui odottavasta ja varauksellisesta kriittiseksi. Täytyy toki muistaa, että taustalla oli koko ajan menneiden vuosien kädenvääntö Romuvaaran tutkimusten jatkamisesta, mutta myös YVA:an kohdistuneiden ennako-odotusten, joista keskeisimmät olivat riippumattomien asiantuntijoiden käyttö ja vaihtoehtojen esittely, mureneminen jo alkumetreillä.

Romuvaara-liikkeen YVA-kritiikki ei siis synnyttänyt boikotointia, vaan jäsenistön sekä kuhmolaisien laajemminkin toivottiin osallistuvan menettelyyn.⁵⁴ Miksi liike siten kannusti osallistumaan? Jos miettii liikkeen kohderyhmää, siis loppusijoitushankkeeseen negatiivisesti suhtautuvia, ilmeinen tarkoitus oli saada heidät mobilisoitua ja siten osoittaa konkreettisesti kuhmolaisien vastustus Posivalle sen järjestämissä tilaisuuksissa ja kyselyissä. Lisäksi jatkuva keskustelun ylläpitäminen hankkeesta ja julkisuuden saaminen liikkeen näkemyksille oli työlästä, joten YVA-menettelyä oli syytä käyttää hyväksi. Liikkeellä ei myöskään ollut niin vahva kannatus Kuhmossa, että Posivalle olisi voinut antaa ’vapaat kädet’. YVA:a haluttiin siis käyttää omana äänitorvena.

Liikkeen jäsentiedotteesta loppuvuodelta 1997 käy ilmi, miten YVA-menettelyn laajuus ja monimuotoisuus oli koskettanut kuhmolaisia. Vaikka tiedotusta ja keskustelua oli ollut paljon, ei loppusijoitusprosessin ja YVA-menettelyn eteneminen ollut kuitenkaan täysin selvää edes aktiivisesti hanketta seuraavalle Romuvaara-liikkeelle. Esimerkiksi Posivan loka-marraskuussa 1997 järjestämät YVA-ohjelman laadintavaiheen tilaisuudet (ks. Leskinen ym. 1997; Hokkanen & Kojo 1998b) sekoitettiin viranomaisen järjestämään hankkeesta kuulemiseen.

Kuhmoon kohdistuu loppusijoituksen ympäristövaikutusten arvioinnin myötä monenlaisia tutkimuksia ja kyselyjä. Romuvaara-liike toivoo, että kritiikki tulisi esille. Siis jaksetaan vastailta! (...) Loppusijoitusprosessiin sisältyy myös julkisia kuulemistilaisuuksia, joissa kansalaisilla on mahdollisuus lausua mielipiteitään ja vaatimuksiaan. Saamamme käsityksen mukaan näillä tilaisuuksilla on virallinen luonne ja niissä esitetyt kannanotot ja vaatimukset on Posivan otettava vakavasti. Erään suunnitelman mukaan ensimmäinen kuulemistilaisuus olisi jo viikolla 41, mutta asia varmistuu lehtiä seuraamalla. (Romuvaara-liike 1997d.)

⁵⁴ Kaikista tutkimuspaikkakuntalaisista juuri kuhmolaiset antoivatkin eniten palautetta, sillä vajaasta 700 palautetusta Posivan YVA-tiedotteen palautelomakkeesta peräti 40 prosenttia oli Kuhmosta (Pasanen 1998, 23). Kuhmolaiset olivat aktiivisimpia myös arviointiohjelmasta annetulla palautteella mitattuna (Kojo 2000b, 7).

Odotukset tilaisuuksien virallisesta luonteesta ruokkivat varmasti osaltaan hämmennystä siitä, että YVA:n näkyvin toimija oli ydinjäteyhtiö Posiva, eikä esimerkiksi viranomaistaho. YVA-lainsäädännön heikkoutena pidettiin ennen kaikkea yhtiön keskeistä roolia, joka liikkeen mielestä jätti paikkakuntalaiset yhtiön armoille. YVA:n oli oletettu tuovan vaihtoehtoisia asiantuntijoita julkisuuteen, mutta nyt asiantuntijoina esiintyivätkin vain posivalaiset. Kriittikillään liike pyrkiin murtamaan YVA:n virallista asemaa.

Kun esimerkiksi Sveitsissä ja Britanniassa asiantuntijat väittelevät ydinjäteongelmasta, saa meillä Suomessa ydinenergiateollisuus toimia rauhassa. Suomen yva-lainsäädännön sallimassa on ydinjäteyhtiö Posiva Oy voinut suvereenisti hoitaa tutkimuspaikkakuntien yva-keskustelut ja esiintyä niissä ainoana asiantuntijana. Kriittiset puheenvuorot ovat jääneet paikkakuntien aktiivisten ihmisten ja kansalaisliikkeiden tehtäväksi. (Alanko, Pulkkinen & Mentula 1998.)

Romuvaara-liikkeessä, aivan kuten Loviisa-liikkeessäkin, epäiltiin Posivan objektiivisuutta. Vastustajien näkökulmasta katsottuna kaikki yhtiön paikkakunnalla harjoittama toiminta kytkettiin osaksi YVA:a ja sen luotettavuutta. YVA:a ei tarkastelu irrallisena, vaan mukaan kytkettiin myös paikallisten yhdistysten sponsoroiminen. Liikkeen näkökulmasta oli ironista, ettei yksikään viranomaistaho puuttunut yhtiön toimintaan.

Jääviysoongelma syntyy, kun kiistanalaisen ja monitahoisen hankkeen tutkimuksia ja yva-prosessia hoitaa jäteongelman haltija, Posiva Oy. Valvovat viranomaiset, kauppa- ja teollisuusministeriö ja säteilyturvakeskus, ovat olleet esillä etäisinä ja ikäänkuin Posiva toimet siunaavina eliminä. Mielestämme ympäristöministeriöllä tulisi olla merkittävä rooli ydinjätteiden huollossa toisin kuin nyt on laissa säädetty. Posiva Oy on koko ajan voinut toimia ja toiminut tutkijana, sponsorina, asiantuntijana, yva-ohjelman rakentajana, tiedottajana, ydinjätteiden markkinoijana ja sen mainostajana. (Romuvaara-liike 1998a.)

YVA-ohjelman kuulemisaikana keväällä 1998 liike vetosikin suureen yleisöön ja esitti suoran toiveen siitä, mitä ministeriölle osoitettuun mielipiteeseen tulisi kirjoittaa. Liike pyrki mobilisoimaan kansalaisia ja kannusti heitä ottamaan yhteyttä valvovaan viranomaiseen.

Ydinjätteen kalliohautauksen YVA-prosessille on ollut luonteenomaista se, että ongelman haltija Posiva on voinut esiintyä yhtäaikaan tutkijana, asiantuntijana ja markkinoijana. Järjestämässään yleisötilaisuudessa yhtiö jopa konsulttinsa kautta neuvoi, millaisia kannanottoja YVA-ohjelmasta sopii Kauppa- ja teollisuusministeriöön lähettää. Huolenpito on lähes hellyttävää. Romuvaara-liike toivoo myös, että kannanottoja lähetetään. (...) Toivomme, että kuhmolaiset ja Kuhmon naapurikuntalaiset kritikoisivat koko YVA-lainsäädäntöä siitä, että se sallii edellä mainitun sisään lämpiämisen eikä vaadi avointa todella objektiivista asiantuntijakeskustelua, vaikka kyseessä on eräs aikamme isoista globaaleista ongelmista. (...) Toiseksi toivomme, että vaadittaisiin YVA-ohjelmaan siitä puuttuva 0-vaihtoehto eli selvitys mitä tehdään, jos loppusijoitus ei toteudu. (Romuvaara-liike 1998b.)

Ydinjätekiista raukesi Kuhmossakin toukokuussa 1999, kun Posiva jätti valtioneuvostolle loppusijoituslaitosta koskevan periaatepäätöshakemuksen. Yhtiö haki periaatepäätöstä vain Eurajoen Olkiluotoon. Ratkaisu heijastui voimakkaasti YVA-selostuksesta annettujen mielipiteiden määrään. Kun kuhmolaiset yksityishenkilöt ja yhteisöt antoivat YVA-ohjelmasta keväällä 1998 yhteensä 68 mielipidettä, niin Romuvaara-liike oli ainoa kuhmolainen taho, joka antoi kirjallisen mielipiteen Posivan YVA-selostuksesta syksyllä 1999 (Romuvaara-liike 1999d). Mielipiteessään liike kritisoi itse YVA-menettelyä asiantuntemuksen yksipuolisuudesta, yhteysviranomaisen passiivisuudesta ja manipuloinnin sallimisesta.

5.1.3 Ympäristöfoorumi '99 -tilaisuus

Ympäristöfoorumissa Romuvaara-liikkeen strategiana oli hankkia eri alojen asiantuntijoita luennoimaan ydinjättekysymyksestä, jotta keskustelu loppusijoituksesta pysyisi tiedotusvälineiden otsikoissa. Ympäristöfoorumi oli tiedotuskanava, jolla liike ylitti uutiskynnyksen. Vuoden 1999 ympäristöfoorumissa ”Kainuun luontoimago ja ydinjäte” panostus tiedottamiseen oli erityisen voimakasta. Tämä näkyi sekä teeman valinnassa ja rajauksessa että tiedottamisen määrässä ja luonteessa, minkä taas voi tulkita tilanteen, periaatehakemuksen jättämisen läheisyyden, vaikutukseksi tyylin muotoutumiseen. Jäsenilleen Romuvaara-liike alkoi tiedottaa tulevasta ympäristöfoorumista jo helmikuussa 1999 sekä jäsentiedotteensa että kotisivujensa välityksellä (Romuvaara-liike 1999a; 1999b). Suunnittelu oli siten hyvässä vauhdissa heti alkuvuodesta 1999. Varsinaisen tapahtumatiedotteensa liike lähetti lukuisille valtakunnallisille, alueellisille ja paikallisille sanomalehdille, tv-ohjelmien ja -uutisten toimituksille ja viranomaisille. Ennakkotiedotukseen panostettiin lisäksi lähettämällä kutsukortteja kainuulaisille matkailualan yrittäjille ja järjestämällä Kajaanissa maaliskuun lopussa tiedotustilaisuus, jonka avulla liike läpäisi hyvin alueellisen uutiskynnyksen (ks. KS 30.3.1999; Kaleva 30.3.1999). Liike pyrki tietoisesti julkisuuden hallintaan pelkkää tilaisuusuutisointia pidemmällä ajalla aivan kuten Romuvaara-rallissa (ks. Kojo 1999b). Liike kävi ratkaisevaan loppukiriin luontoimago ja rauhallinen, asiallinen käytös valtteinaan.

Tiedottamisessa vakuuttavuutta haettiin ennen kaikkea asiallisuudella, mikä näkyi muun muassa panostuksena tilaisuuden alustajien valintaan ja jaetun materiaaliin ulkoasuun. Alustajien valinta heijasti myös sitä, millaista yleisöä Romuvaara-liike tapahtumallaan ensisijaisesti tavoitteli.⁵⁵ Alustajien taustaorganisaatioiden kautta korostui selkeästi alueellisuus, mikä oli omiaan lisäämään tilaisuuden julkisuusarvoa juuri Kainuussa, jossa liike toivoi heräävän aiempaa vilkkaamman keskustelun. Vakuuttavuutta haettiin käytännön asiantuntijoista, joiden auktoriteetti perustui

⁵⁵ Lapin läänin maaherran kautta yleisöksi tavoiteltiin epäilemättä myös pohjoissuomalaisia. Maaherra Pokka, joka oli tilaisuuden pääpuhujana, on Suomen Keskustan jäsen, mikä antaa myös viitteitä potentiaalisen yleisön huomioimisesta. Yrittäjälämän tukea ilmaisivat mm. Kuhmon Hotelli Kalevalan toimitusjohtaja Sirpa Schettler ja sotkamolaisen metsämarjoja jalostavan Jansa Oy:n toimitusjohtaja Kari Jansa. Virallisia tahoja edustivat maaherra Pokan lisäksi Kainuun liiton viestintäpäällikkö Sirkku Räihälä ja Nurmeksen kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Jouni Pirinen.

alueelliseen tuntemukseen. Imagoa ei siten käsitelty tieteen näkökulmasta ja kielellä, vaan hyvin käytännönläheisesti, mikä epäilemättä muokkasi tilaisuuden uutisointia arkipäiväisemmäksi ja helpoksi lähestyä. Vakuuttelussa tosin vedottiin myös tutkimuksiin.

Liike esitti Ympäristöfoorumissa keskeisenä ongelmana Kuhmon ja Kainuun luontoimagon yhteensopimattomuuden ydinjätteen loppusijoituksen kanssa. Imagohaittojen katsottiin vaikuttavan ”väistämättä kunnan rajojen ulkopuolelle”.

Ydinjätteen kuljetus eteläisestä Suomesta kauas Kuhmon korpeen herättäisi hyvin kielteisen mielikuvan: vaarallinen jäte kuljetetaan korkean työttömyyden ja laskevien väestö määrän vähävaraiselle alueelle, jolle nyt ei parempaakaan käyttöä keksitä. Paitsi Kainuun, ydinjätelaitos tahraisi laajemminkin koko pohjoisen ja itäisen Suomen imagon. Asia ei siis ole ajankohtainen pelkästään Kuhmossa vaan siitä on keskusteltava paljon laajemmin. (Romuvaara-liike 1999c.)

Tiedotteessaan liike nosti imago-ongelman rinnalle ydinjättekuljetukset, jotka konkretisoivat ja ‘levittävät’ ongelman muiden kuntien alueelle. Tiedotteesta hahmottui uhkakuva, jossa kietoutuivat yhteen ydinjätteen vaarallisuus, kuljetukset ja Pohjois-Suomen luontoimagon kärsiminen. Olennaista oli tulevaisuuteen sijoittuvan vaaran määrittäminen, jonka torjumiseksi tuli toimia jo nyt. Tiedotteessaan liike määritteli Kainuun kärsiväksi reuna-alueeksi, jonka vaikeaa yhteiskunnallista ja taloudellista tilannetta Posiva yritti käyttää hyväksi. Kainuun ohella mahdollisiksi haitankärsijöiksi rinnastettiin myös Pohjois- ja Itä-Suomi. Alueet oli helppo samaistaa, sillä ne kamppailivat samojen ongelmien kanssa. Liikkeen tiedotteen tyyliin sisältyi vahva etelä - pohjoinen vastakkainasettelu, jossa Posiva pyrittiin leimaamaan toimintatavoiltaan kolonialistiseksi. Siirtomaa-ajattelu oli yksi liikkeen keskeisistä argumenteista jo vuoden 1989 kansalaisadressissa. Tyylin asiasisällössä onkin havaittavissa jatkuvuutta, sillä riistopolitiikka nousi ensiin jo ensimmäisessä hanketta vastustavassa mielipidekiroituksessa. Loppusijoitushanke esitettiin jatkona riistolle, joka oli aiemmin kohdistunut Kainuun metsiin ja vesistöihin (Litmanen 1996a, 305; Wilmi 2003, 390). Myös ydinjättekuljetukset olivat olleet liikkeen pääteema jo kesällä 1998 Romuvaara-rallissa.

Tiedotteessa näkyi myös liikkeen vastaus argumentteihin loppusijoituksen hankkeen työllistävää vaikutuksesta. Ennustettujen työllisyysvaikutusten vastapainoksi asetettiin elintarviketuotanto ja matkailu. Vaikka panostus edellä mainittuihin aloihin oli myös liikkeen esittämä ehdotus tulevaisuuden omatoimisesta hallinnasta, asiaa ei ruodittu työllistävyyden kannalta mitenkään syvällisesti. Paikallisesti ja alueellisesti arkaan työttömyyshaavaan ei arvatenkaan haluttu kaataa lisää suolaa varsinkaan kun korvaavia työpaikkoja ei ollut osoitettavissa konkreettisesti. Liikkeen puheenjohtaja Unto Mentula muistutti tosin avauspuheenvuorossaan luontomatkailun taloudellisesta merkityksestä viittaamalla erääseen asiaa selvittäneeseen opinnäytetyöhön (Mentula 1999).

Litmanen (1994a, 137; 1999, 217–218) mukaan Kuhmossa erämaaimagon varaan rakentui paikallisesti vahva kulttuurinen resonanssipohja, joka ei ollut hedelmällinen maaperä loppusijoitushankkeelle. Vertailukohtana Litmanen esittää metsäteollisuusvaltaisen Äänekosken, jonka saman

teorian mukaan olisi pitänyt olla vastaanottavaisempi hankkeelle. Kuitenkin juuri Kuhmossa – toisin kuin Äänekoskella – syntyi hanketta julkisesti kannattava yhdistys, Mahdollisuuksien Kuhmo ry. Myös mielipidekyselyiden mukaan äänekoskelaiset suhtautuivat kuhmolaisia negatiivisemmin hankkeeseen (Kiljunen 1998, 31–32).

Ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn liittyviin tutkimuksiin Romuvaara-liike otti neutraalin kannan, sillä eritoten kauppa- ja teollisuusministeriön teettämän imago tutkimuksen tulokset (Kankaanpää ym. 1999) olivat hyvin käyttökelpoisia liikkeen argumentoidessa Kuhmon vahvuuksien puolesta. Kuhmon luonnon ainutlaatuisuuden korostaminen oli liikkeen tyylin vankimpia peruspilareita.

Liikkeen tiedotteessa ei puututtu ydinjätehuollon teknisiin ratkaisuihin, mutta avauspuheen vuorossaan puheenjohtaja Mentula muistutti Romuvaara-liikkeen kannattavan valvottua varastointia. Liike oli omaksunut kannan, jonka mukaan jätteet tulisi sijoittaa monitoroitavaan välivarastoon (ks. Richardson 1998a, 60–62). Liike jätti yksityiskohtaiset tekniset argumentit systemaattisesti syrjään koko toimintansa ajan, mikä oli osa tyylin infrastruktuuria. Ydinjätekysymykselle rakennettiin paikallinen määritelmä, jolloin muille kuin teknisesti painottuneille asiantuntijoille avautui mahdollisuus toimia vakuuttavasti.

Liike visioi Kuhmon ydinjätteen tontta tulevaisuutta, mitä voidaankin pitää liikkeen tarjoamana ratkaisumallina. Tulevaisuuden kuvaa rakennettiin seuraavasti:

Kauppa- ja teollisuusministeriön teettämä laaja selvitys vahvisti, että Kuhmo on tutkimuspaikkakunnista tunnetuin nimenomaan kulttuurin ja luonnon vuoksi. Moni haastatelluista henkilöistä mainitsi olevansa kiinnostunut tekemään matkan Kuhmoon. (...) Joensuun yliopistossa opiskeleva Petri Rinne teki opinnäytetyönään tutkimuksen, joka osoitti luontomatkailun taloudellisen merkityksen olevan Kuhmolle suunnilleen samaa luokkaa kuin perinteisen maatalouden. Selkäreppuristi käyttää paikkakunnalla saman verran rahaa kuin kulttuurimatkailijakin. Millä tahansa paikkakunnalla hurrattaisiin innostuksesta, mikäli saataisiin moisia tutkimustuloksia. Niin kannattaa Kuhmossakin tehdä. Kuhmolla on vetovoimaa ja kannattava julkisuuskuva, jota ei tarvitse käydä tyhjästä rakentamaan. Olisi järjestöt tietoen tahtoen antaa sen tuhoutua. (Mentula 1999).

Liikkeen mielestä Kuhmolla oli jo hallussaan eväät menestykseen. Liike teroitti päättäväisesti luontomatkailun merkitystä kulttuurimatkailun rinnalla, koska imago tutkimuksissa nimenomaan luonto- ja erämatkailun todettiin kärsivän loppusijoituslaitoksesta (Kankaanpää ym. 1999, 82). Selkäreppuristit yritettiin osoittaa yhdeksi potentiaaliseksi tulonlähteeksi ja puhdistaa 'omat eväät ja makuupussi' -maineesta. Maa- ja metsätalousvaltaisessa Kuhmossa perinteinen maatalous oli arvolatautunut vertailukohde, joka myös konkretisoitui suurelle yleisölle. Luontoon nojaavassa ratkaisumallissaan Romuvaara-liike korosti Kuhmon olemassa olevia vahvuuksia, jotka olivat vaaka-laudalla, mikäli loppusijoituslaitos rakennettaisiin kuntaan. Hyväksyntä liikkeen tavoitteelle rakentui sen varaan, että yleisö omaksui liikkeen esittämän käsityksen ydinjätteen vaarallisuudesta ja Kuhmon luonnon ainutlaatuisuudesta.

Ympäristöfoorumin alustajien kautta liike pyrki osoittamaan alueellisten liittolaisten olemassa olon ja kriittisen rintaman laajuuden Kainuussa. Juuri tilannekohtainen ongelman määrittely, tässä tapauksessa Kainuun luontoimagon vaarantuminen, rakentaa Lappalaisen (2002, 56–57) mukaan valtasuhteita. Vakuuttavuuden kannalta tämä oli olennaista, koska kymmenen vuoden toiminnan jälkeen liikkeen oli osoitettava, että ratkaisun lähestyessä se ei paini yksin ydinjättekysymyksen kanssa. Muiden kriittisten äänien puuttuminen olisi todistanut liikkeen marginaalista asemaa.

5.2 Loviisa-liike

5.2.1 Loviisa-liikkeen tyylin perusratkaisut

Ydinjättekysymys ei tullut täydellisenä yllätyksenä loviisalaisille ydinvoiman vastustajille (Rosenberg 1999, 276). Eräänlaisena varoituksena asiasta oli Loviisan kaupungin päätös hyväksyä matala- ja keskiaktiivisen ydinjätteen loppusijoituspaikka Hästholmenin kallioperään 1990-luvun alussa. Yksittäiset paikkakuntalaiset, jotka tukivat vuonna 1993 Greenpeacen kampanjaa IVO:n ydinjättekuljetuksia vastaan, ymmärsivät, että ydinjättekysymys nousisi jossain vaiheessa väistämättä uudelleen esille. (Rosenberg haastattelu 2000; ks. myös Greenpeace 1998, 12–19.) Loviisa-liike, koko nimeltään Loviisan seudun puolesta – korkea-aktiivisen ydinjätteen loppusijoitusta vastaan, perustettiin nopeasti sen jälkeen, kun Posiva oli julkaissut tiedon Loviisan Hästholmenin valinnasta ydinjätteen loppusijoituksen tutkimuspaikaksi 4. tammikuuta 1997. Ensimmäinen yleinen kokous pidettiin jo noin kuukauden kuluttua, helmikuussa 1997. Nopean organisoitumisen taustalla oli ydinvoiman vastainen mieliala, joka oli kytenyt Loviisassa Imatran Voiman ydinvoimalan rakentamisesta lähtien, siis jo yli kaksikymmentä vuotta (ks. Rosenberg haastattelu 2004). Kuhmoon verrattuna, joissa kansalaisliikkeen organisoituminen vei vuosia (Litmanen 1994a, 72–79), Loviisa-liike sai siten suorastaan ‘lentävän lähdön’, kun taustalla oli ydinvoiman vastainen liike.

Loviisassa uuden liikkeen tyylin infrastruktuuri muotoutui vastauksena toisaalta Posivalle, mutta toisaalta myös paikkakunnalla toimineille ydinvoiman vastustajille (Rosenberg 2000). Liike määritteli siis itseään ja poliittista tyyliään suhteessa muihin keskeisiksi koettuihin toimijoihin. Itsensä määrittely, sijoittaminen suhteessa muihin toimijoihin, on yksi tyylin tunnistamisen kriteeri (Lappalainen ym. 1999, 18). Suhtautumisessa Posivaan painottui tiedottaminen, kuten yksi keskeisistä aktivisteista, Thomas Rosenberg, asian muotoili liikkeen ensimmäistä kokousta silmällä pitäen:

Att erbjuda en motvikt till den massiva informationsövertikt Posiva har och kommer att ha. Det handlar alltså om att bereda demokratin en chans. (Loviisa-liike 1997a.)

Liikkeessä ennakoitiin hyvin tuleva informaatiotulva, joka kunnan kohtaisi, ja tiedostettiin siten se, että edessä oli ennen kaikkea ‘tiedotussota’. Tämä heijastui myös liikkeen ehdotukseen päätöksenteon ajankohdasta. Liike halusi, että hankkeeseen otetaan kantaa heti. Liikkeessä pohdittiin sitä, johtaako ryhtyminen keskusteluun loppusijoitusmallista ja kallion sopivuudesta juuri siihen suuntaan ja tavoitteeseen, johon Posiva haluaa. Liikkeessä oltiin siten äärimmäisen varautuneita Posivan organisoiman keskustelun suhteen.

Tulevaa YVA-menettelyä pidettiin liikkeen piirissä valmiiksi kirjoitettuna prosessina, joka ei tulisi mitenkään haastamaan hankkeen hyväksyttävyyttä. Toisaalta YVA-lain Posivalle asettamat velvoitteet tiedostettiin, koska liikkeessä mietittiin vaihtoehtoja Posivan rahoittamalle YVA:lle (Loviisa-liike 1997c). Keskeisimpään kysymykseen, halutaanko Loviisaan ydinjätehauta, piti siten vastata heti, ei Posivan informaatiokampanjan jälkeen, jolloin olennaisimmat kysymykset olisivat hälventyneet taustalle.

Posiva har själv uppgett att beslutet om slutförvaringen är en politisk fråga. De anser redan nu att berggrunden i Lovisa är tillfredsställande. De kommande utredningarna är därför ett spel för gallerierna; slutförsvarets placering beror på oss - inte på bergets beskaffenhet. Det dumaste vi kan göra (och det Posiva hoppas på) är att snällt invänta experternas besked. Svaren är redan givna: berggrunden visar sig "tillräckligt säker", medan MKB-utredningen kommer att utmytna i konstaterandet att de negativa konsekvenserna inte är tillräckliga för att motivera ett nej.

Frågan lyder: vill vi överhuvudtaget att Lovisa skall bli en avfallsgrav, inte bara för Hästholmens kärnavfall utan också avfallet från Olkiluoto - och framtiden kanske också avfall från andra länder? Den frågan kan och bör besvaras redan nu. Efter några år av "information" från Posivas sida är det avservärt svårare att svara på de enklaste, och viktigaste frågorna. (Loviisa-liike 1997b.)

Liikkeessä koettiin alusta alkaen syvää epäluottamusta Posivan tiedottamista kohtaan. YVA:a pidettiin vain yhtenä yhtiön asennemuokkauksen välineenä. (Rosenberg 1999, 267, 274–275.) Keskeinen uhka rakentui loppusijoitusprosessin aikataulusta, joka antoi Posivalle pari vuotta aikaa kampanjoida, minkä pelättiin tehoavan jo ennestään ydinvoimamyönteiseen paikalliseen mielipiteeseen. Liikkeen sisällä odotukset YVA-menettelyn liikkeelle tarjoamista vaikutusmahdollisuuksista eivät siten olleet epärealistisen suuria. Päinvastoin hyödyn nähtiin olevan Posivalle. Tulee myös muistaa, että Loviisa-liikkeen taustalla oli pettymys, jopa viha, ydinvoimateollisuutta kohtaan, joka oli luvannut, että ydinjätteet eivät jää Loviisaan. Liikkeen keulahahmo pohtikin sitä, miten loppusijoituksen moraalinen vastuu käännettiin ydinvoiman vastustajien taakaksi (Rosenberg 1999). Hästholmenin valinta tutkimuspaikaksi herätti kysymyksen siitä, keneen voi luottaa. Liikkeen toimintatyylin yksi perusta olikin tarjota Loviisan seudun asukkaille vastapaino Posivalle.

Toinen merkittävä lähtökohta oli erottautuminen aikaisemmasta loviisalaisesta ydinvoiman vastaisesta toiminnasta.

[M]eillä oli tällaisena strategisena ja taktisena ... erittäin keskeisenä päämääränä se, että me halutaan nimenomaan erota aikaisemmasta niinkun toiminnasta Loviisassa. (...) Kaikkialla oli helppo nauraa niille, koska ne esittivät yhä hurjempia väitteitä. (...) ja ne olivat niin selvästi yliammuttuja... Uskottavuus meni täysin. Ja kun me tää kansalaisliike muodostettiin, niin meillä oli siis tiukat säännöt siitä, että [vanhaa ydinvoiman vastaista] porukkaa ei saa olla mukana. (...) Ja koko ajan korostettiin sitä, että täytyy olla asiallinen. Se on kyllä onnistunut hyvin nähdäkseni. Ei kestänyt kauan, kun eri tahoilta kuului sellaista, että täähän on aivan toista kuin silloin ennen vanhaan. Ja varsinkin IVO:n puolesta. He olivat niin tottuneita siihen, että tällaisia vastustajia ei tarvinnut ottaa vakavasti lainkaan. (Rosenberg haastattelu 2000.)

Loviisa-liike uudisti voimakkaasti paikallista ydinvoiman vastaista omaehtoista kansalaistoimintaa. Voitaisiin ehkä puhua jopa uudesta sukupolvesta paikallisessa ydinvoiman vastaisessa toiminnassa. Liikettä perustamassa olleet henkilöt arvioivat toimimisen jo olemassa olleen Ympäristörengas ry - Miljöringet rf yhdistyksen⁵⁶ nimissä huonoksi vaihtoehdoksi ja siksi he halusivat puhtaan pöydän, jolta lähteä liikkeelle. Pesäero oli tehtävä uskottavuuden saavuttamiseksi, mikä vaati uudenlaisia menetelmiä ja uusia kasvoja (Rosenberg 2004, 169). Tyylin perustana oli asiallisuus. Poikkeaminen vastustajien toiminnasta, johon Loviisan seudulla oli totuttu, koettiin myös onnistuneeksi linjaratkaisuksi, kuten edellisestä lainauksesta ilmenee. Loviisa-liikkeen muodostumista voikin pitää uuden toiminnan aloittamisena. Ydinvoimateollisuuden vastaisen toiminnan uusi paikallinen identiteetti syntyi keskeisten aktiivien arviointikyvyn ansiosta.

Loviisa-liikkeen suhtautuminen Ympäristörenkaan aktiiveihin osoittaa konkreettisesti millainen merkitys tyyllillisellä perusratkaisulla, tyylin infrastruktuurilla (Lappalainen ym. 1999, 16–19), on poliittisessa toiminnassa. Poliittisen mahdollisuusrakenteen kannalta katsottunahan uudelle toimijalle (Loviisa-liikkeelle) oli Loviisassa potentiaalinen liittolainen (Ympäristörengas ry), koska molemmat toimijat suhtautuivat kielteisesti ydinvoimaan ja loppusijoittamiseen. Liikkeen puolelta yhteistyötä ei kuitenkaan nähty lainkaan hedelmälliseksi voimakkaan tyylieron takia. Pikemminkin arvioitiin, että yhteistyö olisi saattanut aiheuttaa uuden liikkeen marginalisoitumisen ja siksi uusi liike tahtoi asemoida itsensä suhteessa Posivaan eritavalla kuin Ympäristörengas.

Tyyllillisenä perusratkaisuna oli uskottavan, asiallisen keskusteluyhteyden muodostaminen, mutta toisaalta päättäväisen ja horjumattoman kielteisen kannan esittäminen. Miten tämän yhtälön sovittaminen onnistui Posivan johtamassa YVA-menettelyssä?

Osallistuminen siihen tietäisi hankkeen legitimoimista, boikotoiminen taas luopumista yhdestä vaikuttamisen mahdollisuudesta. Me päätimmekin edetä kahta rinnakkaista tietä: yhtäältä osallistumalla asiasta käytävään keskusteluun YVA:n puitteissa, toisaalta kieltäyty-

⁵⁶ Ympäristörenkaan aktiivit osallistuivat heti alkuvuodesta 1997 aktiivisesti keskusteluun loppusijoituksesta (ks. esim. ÖN 9.1.1997; 18.1.1997).

mällä käymästä keskustelua Posivan ja YVA:n asettamilla ehdoilla. (Rosenberg 1999, 275.)

Avainasemassa oli YVA:n puitteiden soveltaminen ja omaehtoisen toiminnan järjestäminen. YVA-menettely oli siis niin suuri haaste liikkeelle, että se ei voinut tyystin ohittaa menettelyä. Alkuperäinen hyvin kriittinen asennoituminen Posivan tiedottamista ja sitä myötä YVA-menettelyä kohtaan oli tallella, mutta liike joutui itsekin osallistumaan järjestelyihin, joiden se pelkäsi kasvattavan loppusijoitushankkeen paikallista hyväksyttävyyttä.

Kolmas perusta liikkeen toiminnalle oli naapurikuntien roolin korostaminen ydinjätekytkeyksessä. Tämä oli myös poliittinen arvio, sillä naapurikuntien mukana oleminen oli kansanäänestysvaatimusta ajatellen välttämätöntä. Enemmistö loviisalaisista suhtautui ydinvoimaan myönteisesti ja siksi seutukunnan kielteisyydestä haettiin poliittista tukea hankkeen kaatamiselle. Naapurikunnille kohdistettu perustelu oli muun muassa se, että mahdollinen imagohaitta koskisi koko Loviisan seutua, ehkä koko itäistä Uuttamaata. Naapurikuntalaisten vakuuttelua helpotti kuntien väliset lyhyet välimatkat. Kaiken lisäksi mahdollinen loppusijoitusalue, Hästholmen, oli lähempänä yhden naapurikunnan kuin Loviisan keskustaa. Ajansaatossa kuntarajat olivat myös muuttuneet niin, että Hästholmen oli kuulunut välillä osaksi naapurikuntaa. Mahdolliset kuntaliitokset olisivat siten tulevaisuudessa laajentaneet asianosaisten määrää. Näinhän kävi vuonna 1993, kun Konginkangas liittyi Äänekoskeen (Litmanen 1994a, 85–86). Käytännössä Loviisan seudun kytkeminen ydinjätekytkeykseen tarkoitti naapurikuntalaisten valitsemista liikkeen hallitukseen (Rosenberg haastattelu 2000).

Loviisa-liike nosti imagohaitan esiin julkilausumassaan (Loviisa-liike 1997e), jossa esitettiin perusteluita loppusijoituksen vastustavan kansalaisadressin allekirjoittamiselle. Loviisa-liikkeen kansalaisadressissa todettiin pelkästään, että allekirjoittaneet vastustavat korkea-aktiivisen ydinjätteen loppusijoitusta Loviisaan, mutta sen sijaan ensimmäisen seminaarin yhteydessä annetussa julkilausumassa esitettiin myös vastustamisen perusteluita. Keskeinen argumentti oli imago kuten Kuhmossakin. Kansalaisadressi oli loppusijoitusta vastustaneille paikallisille liikkeille tyypillinen toimintamuoto. Sitä käytettiin muun muassa Kuhmossa ja Konginkankaalla liikkeen toiminnan alkuvaiheessa. Tyyllisesti kansalaisadressi oli keino hankkia ja osoittaa kannatusta sekä erottautua paikallisessa poliittisessa toiminnassa. Loviisa-liike esitti Loviisan ympäristöineen Helsingin ja Pietarin välisen alueen kauneimpana helmenä ja arvokkaana pikkukaupunkina saaristoineen. Liikkeen tyyli rakensi ainutlaatuisuuden osoittamisella identiteettiä, johon oli helppo samaistua. Loviisa-liikkeen tyyli uhkakuvan rakentamisessa oli kuitenkin intensiivisempi kuin Romuvaara-liikkeellä. Uhkana oli seudulle ikiajoiksi annettava leima, ”*joka lamaannuttaisi kaupungin kehityksen. Muualla maailmassa saadut kokemukset ovat yksiselitteisiä: loppusijoituksen kaltainen laitos koetaan kuolettavana iskuna paikkakunnalle.*” (Loviisa-liike 1997e.) Loviisa-liike osoitti uhkan ja sen seuraukset selvästi, kun taas Romuvaara-liikkeen uhkakuva oli huomattavasti maltillisempi, sillä Kuhmossa loppusijoitus ”*luo varjoja tulevaisuuden ylle ja haittaa elinkeinojen kehitystä*” (ks. luku 5.1.1). Tyyli-intensiteetin eron voi olettaa selittyvän Loviisa-liikkeen kontekstilla. Ydinvoimalapaikkakunnalla tyyllissä piti olla räväkkyyttä, jotta viesti huomattaisiin. Liikkeen piti kuitenkin samalla varoa ylilyöntejä, jotta tyylin asiallisuus säilyisi ja jotta liike ei leimaantuisi. Paikkakunnan imago oli selvästi sellainen teema, josta liik-

keet arvioivat pystyvänsä argumentoimaan uskottavasti julkisuudessa. YVA-menettelyn myötä sekä ydinjäteyhtiö että KTM tuottivat selvityksiä imagosta (ks. Posiva 1999a, 153; Kankaanpää ym. 1999).

5.2.2 Loviisa-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn

[K]ansalaisliikkeemme on monin tavoin ollut menestyksellinen, mitattiinpa sitä millä tavoin tahansa: aktiivisten määrällä, toiminnalla, julkisuudella jne. Kaikki tämä on kuitenkin suurimmaksi osaksi tapahtunut YVA:sta riippumatta. Itse asiassa hankkeeseen liittyvä kuulemismenettely on toiminut irrallisena prosessina, vailla suurempaa merkitystä niin päätöksentekoa kuin meidän toimintaamme ajatellen. Kansalaisliikkeen näkökulmasta katsottuna osallistuminen YVA-menettelyyn onkin lähinnä ollut häiritsevä tekijä; tempautumista mukaan demokraattiselta näyttävään näytelmään, jossa eri osapuolet ovat esittäneet näennäisesti tasavertaisia rooleja - täten legitimoiden jo valmiiksi kirjoitettua käsikirjaa. (Rosenberg 1999, 266.)

Loviisa-liikkeen suhtautumista YVA-menettelyyn kuvaa hyvin yllä oleva Loviisa-liikkeen puheenjohtajan 'tilinteko' paikallisesta ydinjätekamppailusta. Loviisa-liikkeen omaehtoisen toiminnan ja YVA-menettelyn mahdollistaman institutionaalisen suoran osallistumisen välistä suhdetta tarkastellaan kolmen esimerkin avulla, jotka ovat 1) liikkeen ensimmäinen seminaari "Vaihtoehtoja on!" huhtikuun lopussa 1997, 2) kritiikki, jonka liike kohdisti Posivan YVA-ohjelman laadintavaiheen tilaisuuksiin syksyllä 1997 ja 3) liikkeen osallistuminen YVA-ohjelman kuulemiseen keväällä 1998. Jokainen esimerkki valaisee liikkeen suhtautumista YVA-menettelyyn.

Seminaarin ja siihen liittyvän tiedotustilaisuuden suunnittelu alkoi heti ensimmäisessä kokouksessa helmikuussa (Loviisa-liike 1997d). Kiireessä liikkeelle ei ehditty edes valita luottamushenkilöitä (hallitusta) ennen kuin vasta lokakuussa 1997, yli puoli vuotta liikkeen ensimmäisen kokouksen jälkeen. Muodollinen organisoituminen oli toisarvoista itse asian rinnalla, sillä loppusijoitusprosessin eteneminen ja aika olivat Posivan puolella. Maaliskuun loppuun mennessä Posiva oli jo saanut tiedotuskoneistonsa vauhtiin, sillä tutkimuskunnissa oli jo jaettu sekä ensimmäinen YVA-tiedote että Posiva tutkii -liitelehti paikallislehtien välissä. Lisäksi yhtiö oli avannut paikallistoimistonsa Loviisaankin. Huhtikuun jäsenkirjeessä Loviisa-liikkeen toiminnasta ja ensimmäisen tilaisuuden temasta kirjoitettiin seuraavasti:

[M]eidän olisi nyt erinomaisen tärkeä pitää aloite käsissämme. Mikäli Posiva uusine toimistoineen saa temmeltää vapaasti kentällä koko kevään ja kesän heidän saamaansa etumatkaa voi olla ylivoimaisen vaikea kuroa umpeen. Tilaisuutemme teemana on "On olemassa vaihtoehtoja!". Mikäli pystymme osoittamaan, että näin todella on, olemme niskan päällä. (Loviisa-liike 1997d.)

Liikkeen aktiivit ymmärsivät, että toimimalla aloitteellisesti liikkeen näkökulma saisi julkisuutta. Seminaari järjestettiin Loviisassa 26.4.1997.⁵⁷ Sitä edelsi tiedotustilaisuus, jonka yhteydessä liike julkaisi oman julkilausumansa (ks. ÖN 22.4.1997). Julkilausuma oli ohjelma, jolla liike profiloiti itsensä suuren yleisön silmissä. Liike oli aloittamassa nimienkeruun ydinjätteen loppusijoituksen vastaiseen adressiin, joten sen tarvitsi esittää perustelut ja siten pyrkiä vakuuttamaan paikallinen yleisö. Loviisa-liikkeen keskeisinä teemoina olivat Loviisan seudun ainutlaatuisuus pienkaupunkina ja matkailukohteena, loppusijoituksen aiheuttama uhka seudun tulevaisuudelle ja seudun vastuun kiistäminen, sillä vastuun nähtiin olevan ydinvoimayhtiöllä ja valtiolla. Julkilausumassa otettiin myös kantaa YVA-menettelyyn:

Också om de MKB-utredningar lagen föreskriver självfallet är viktiga, framhåller vi att inga utredningar i världen kommer att ge oss ett svar på den grundläggande fråga invånarna i Lovisa med omnejden måste ställa sig: vill vi alls ha en slutförvaring, med de ödesdigra konsekvenser det kommer att få för hela nejdens framtid?

Svaret på den fråga kan och bör ges enbart av medborgarna själva, i en process som är demokratisk. Vi uppmanar därför alla att delta i diskussionen kring frågan, och på basen av denna bilda sig en åsikt. Själva påbörjar vi den 26.4.1997 en namninsamling mot slutförvaring av högaktivt kärnavfall i Lovisa.

Posiva har själv medgett att det inte handlar om att hitta den tryggaste slutförvaringsplatsen utan om att hitta den ort där befolkningen godkänner slutförvaringen. Det finns därför igen anledning att invänta borrhingsresultat o.a. utredningar, eftersom de inte har någon avgörande betydelse för valet av ort. (Loviisa-liike 1997e; ÖN 22.4.1997.)

Tyyliin sisältyi sekä uhkakuvan että toivotun tulevaisuudenkuvan muotoilu. Uhka rakennettiin viittamalla loppusijoituksen kohtalokkaiseen vaikutuksiin, jotka koskettavat koko Loviisan seutua. Näin ongelma muotoiltiin myös naapurikuntien asiaksi. Tavoiteltavassa vaihtoehdoissa tulevaisuudenkuvassa Loviisa oli sekä matkailukohde että sosiaalisesti turvallinen pienkaupunki. Liike pyrki riisumaan YVA-menettelyn merkityksen tulevan päätöksen tausta-aineistona ja siten osoittamaan, että ratkaiseva päätös voidaan tehdä nyt heti. Posivahan oli korostanut, että päätöksenteolla ei ole kiire, koska se tapahtuu ydinjätehuollon aikataulun mukaisesti vasta vuonna 2000, jolloin päätöksenteon taustaksi on riittävästi tutkimustietoa. Keskeiseksi liikkeen tarjoamaksi vaihtoehdoksi YVA:lle muodostui ydinjätteen vastainen kansalaisadressi (Rosenberg 1999, 276, 280). Nimienkeruu ja vaatimus kansanäänestyksestä, jota ei tosin esitetty seminaarin yhteydessä, olivat paitsi keino mobilisoida loviisalaisten ohella myös naapurikuntien asukkaita liikkeen vaatimuksen taakse niin myös mahdollisuus palauttaa päätöksenteko seudun asukkaiden käsiin, demokraattiseen menettelyyn, kuten julkilausumassa ilmaistiin. Liike pyrki syrjäyttämään

⁵⁷ Alustajina olivat Tukholman yliopiston geologi Mörner, Helsingin yliopiston ydinfyysikko Björnberg, Greenpeacen kampanjavastaava Vaitinen sekä Kuhmon ja Äänekosken kansalaisliikkeiden edustajat. Yhteydet muiden tutkimuskuntien liikkeisiin ja kansalliseen tasoon olivat siten syntyneet sangen nopeasti.

Posivan järjestämisen suoran institutionaalisen osallistumisen ja ottamaan aloitteen päätöksenteosta pois Posivalta.⁵⁸

Itse seminaari keskittyi vaihtoehtojen tarjoamiseen Posivan loppusijoitusmallille. Pääalustuksissa käsiteltiin geologisen loppusijoituksen vaihtoehtona DRD-metodia (Dry Rock Deposit) ja transmutaatiota.⁵⁹ Liike pyrki asiantuntijoiden avulla esittämään Posivan vakuuttelun geologisen loppusijoituksen vaihtoehtottomuudesta yksipuoliseksi. Tässä suhteessa Loviisa-liikkeen tyyli eroaa Romuvaara-liikkeen tyylistä. Loviisa-liikkeen uskottavuutta rakennettiin esittelemällä ydinjätehuollon teknisiä vaihtoehtoja toisin kuin Kuhmossa, missä Romuvaara-liike panosti erityisesti 1990-luvun lopussa imagokysymykseen. Loviisa-liikkeen tilanearviossa uskottavien vaihtoehtojen esittäminen oli avain ydinjätekamppailun voittamiseen.

Seminaari oli kansalaisliikkeen vastaus Posivan tapaan esitellä loppusijoitus vaihtoehtottomana ratkaisuna (ks. esim. ÖN 4.1.1997; 1.2.1997; LS 8.1.1997; 31.1.1997). YVA-menettelyyn kuuluu nimenomaan hankkeen eri toteutusvaihtoehtojen vaikutusten arviointi, mutta tätä Posiva ei siis ehtinyt tehdä itse, kun kansalaisliike jo esitteli paikallisesti uuden vaihtoehdon. Siten Loviisa-liike toteutti omaehtoisessa toiminnassaan YVA-menettelyn ideaa vaihtoehtojen arvioimisesta ja sopeutti siten omaehtoista toimintaansa YVA:n raameihin.⁶⁰ Olennaista oli kuitenkin se, että aloitteentekijänä oli liike, mikä sai asian ehkä näyttämään siltä, että Posiva ei ole kertonut kaikista vaihtoehtoista. Vaihtoehtojen laajempi käsittelyhän oli sittemmin kesällä 1998 yksi KTM:n vaatimuksia YVA-ohjelmasta antamassaan lausunnossa (KTM 1998; Hokkanen & Ruuskanen 2005). KTM teetätti VTT:llä tutkimusraportin (Anttila ym. 1999) loppusijoituksen vaihtoehtoista. Myös YVA-selostuksessa käsiteltiin vaihtoehtoja (Posiva 1999a, 11–25), mutta itse hankkeen tekniseen malliin vaatimukset eivät vaikuttaneet.

Syksyllä 1997 ympäristövaikutusten arviointiohjelman laadinta käynnistyi todenteolla, kun Posivan palkkaama konsulttitoimisto, Diskurssi Oy, järjesti jokaisessa tutkimuskunnassa neljän tilaisuuden sarjan (ks. tilaisuuksista Leskinen ym. 1997; Leskinen & Turtiainen 2002, 15–16; Hokkanen 2004, 54–78). Tilaisuuksiin osallistuminen oli konkreettisin esimerkki liikkeen osallistamisesta Posivan toimenpitein. Sinänsä neljän tilaisuuden tarjoama kosketuspinta-ala kahden tahon välillä jäi vähäiseksi, jos otetaan huomioon miten paljon erilaista toimintaa kumpikin järjesti. Diskurssin vetämien tilaisuuksien perustavoitteena oli näkemysten kokoaminen hankkeesta ja sen suunnittelusta YVA-menettelyä varten. Muita tavoitteita oli tiedotus hankkeesta ja

⁵⁸ Posivan suunnitelma syksyn 1997 osallistamisjärjestelyistä valmistui vasta heinäkuun alussa (Leskinen ym. 1997, 6). Aikataulu antaa viitteitä siitä, että muun muassa Loviisan tapahtumien takia Posivan palkkasi avukseen asiantuntija-apua kansalaisosallistumisen järjestämisessä. Yhtiö toteutti keväällä 1997 pienryhmätilaisuudet omin voimin, mutta Loviisassa kansalaisjärjestöt eivät kiinnostuneet tilaisuuksista yhtä paljon kuin muissa tutkimuskunnissa (Pasanen 1998, 22).

⁵⁹ DRD-metodi perustuu ydinjätteen valvottuun pitkäaikaiseen kuivavarastointiin. Transmutaatiossa vaarallisimmat radionuklidit pyritään muuntamaan vähemmän vaaralliseen muotoon. (ks. Anttila, Björnberg & Vuori 1999; Rasilainen & Vuori 1999, 26–28.)

⁶⁰ Liikkeen toinen seminaari ”Miksi vaihtoehtoista vaietaan?” keväällä 1998 käsitteli tietoisemmin YVA-menettelyä (LS 21.4.1998).

sen suunnitteluprosessista, keskusteluyhteyksien luominen ja parantaminen Posivan ja kuntalaisten välille, arviointiohjelman ja YVA-prosessin hyväksyttävyyden tukeminen ja avoin julkinen keskustelu hankkeesta ja sen vaikutuksista. (Leskinen ym. 1997, 6.)

Liikkeen keulahahmo Thomas Rosenberg kirjoitti omissa nimissään mielipidekirjoituksen YVA-järjestelyistä.⁶¹ Kirjoituksessa muistutettiin loppusijoituksen YVA-prosessin ainutlaatuisuudesta ja siitä, miten Loviisasta oli tullut eräänlainen koekenttä mittavan YVA:n toteuttamiselle ja havainnoille. Kyse ei siis ollut vain kuntalaisten ydinjäsenäkemysten, vaan myös menettelyn kokemusten, kirjaamisesta. Osallistuminen tulkittiin jo tässä vaiheessa uuvuttamiseksi, vaikka YVA oli vasta käynnistynyt. Tulkinnan voidaan katsoa tukevan liikkeen aiemmin keväällä esittämää näkemystä siitä, että ratkaisu oli parasta tehdä heti.

Vaikka koko menettelyä käsiteltiin kriittiseen sävyyn, kirjoituksen kärki oli kohdistettu tilaisuusjärjestelyihin, siis YVA:n sisäisiin asioihin. Näin liike toteutti osallistumista YVA:an ilman Posivan ehtojen hyväksymistä. Liike ei siis antanut täydellisesti osallistaa itseään, jotta välttyttäisiin legitimoivan vaikutelman syntymiseltä. Tilaisuuksien vuorovaikutusjärjestelyjä kritisoitiin keskustelutyöryhmien kutsumenettelyjen ja Posivan läsnäolon takia. Erityisesti Posivan osallistuminen tilaisuuksiin nähtiin käsittämättömäksi, koska ”*onhan ryhmien ainoa järkevä perustelu siinä, että se antaa huolestuneille loviisalaisille mahdollisuuden esittää kaikki vaikeat ja mahdollisesti arkaluontoisetkin kysymykset loppusijoituksesta puolueettomalle taholle*” (Rosenberg 1997). Pelkkä epäkohtien puiminen olisi myös saattanut vähitellen marginalisoida liikettä. Tavoitteenahan oli ylläpitää asiallisuutta, joten tästäkin näkökulmasta kirjoitusten piti sisältää myös positiivista palautetta. Yleisötilaisuudet saivatkin kiitosta siksi, että niillä nähtiin olevan terapeutinen vaikutus.

Liike toimi eräänlaisena vahtikoirana, joka puuttui sekä vuorovaikutusjärjestelyiden yksittäisiin epäkohtiin että koko YVA-lain heikkouksiin. Myöhemmin syksyllä liike pitikin tiedotustilaisuuden, jossa se vaati YVA-lain uudistamista (LS 4.11.1997). Keskeisenä ongelmana pidettiin menettelyn uskottavuutta, koska Posiva itse vastasi tutkimuksista ja valvonta kuului KTM:lle. Selitysten laatijiksi haluttiin puolueeton taho, kuten yliopisto, ja valvojaksi ympäristöministeriö.

Kolmas esimerkki liikkeen toiminnan ja institutionaalisen suoran osallistumisen suhteesta on YVA-ohjelman kuuleminen, jonka KTM:n järjesti helmi-huhtikuussa 1998. Maaliskuussa liike muistutti jälleen suurta yleisöä omasta nimienkeruukampanjastaan YVA:n osallistumisjärjestelyiden vaihtoehtona.

Helmikuun 23. päivästä lähtien meillä on ollut mahdollisuus lausua mielipiteemme Posivan ydinjänteen loppusijoitusta koskevasta YVA-suunnitelmasta. Kehoitamme kaikkia tarttumaan tilaisuuteen. Viimeinen jättöpäivä on 23.4., ja kirjalliset lausunnot on suunnattava valvovalle viranomaiselle, eli Kauppa- ja teollisuusministeriölle (kts. kuulutus LS:ssa

⁶¹ Samassa yhteydessä kritisoitiin hyvin jyrkästi myös Tampereen yliopiston JYT-projektin tekemää kyselyä (ks. Rosenberg 1999, 273–274).

20.2.). (...) Loviisaliike tulee luonnollisesti liikkeenä oman lausuntonsa antamaan. Ehkä tärkein osa lausuntoa tulee kuitenkin olemaan niiden ihmisten yhteenlaskettu määrä, jotka ovat sanoneet suoraan EI loppusijoitukselle, allekirjoittamalla vetoamuksen loppusijoituksettomana Loviisan puolesta. Tulemme tästä syystä tehostamaan nimienkeruuta lähimmän kuukauden ajan, eli huhtikuun puoleenväliin, erityisesti Loviisassa. (...) Mitä pidemmälle YVA-prosessi etenee, sitä ilmeisemmäksi tulee, että vastaus monimutkaiseen loppusijoituskysymykseen lopulta kilpistyykin yksinkertaiseen jaa/ei -muotoon. Selkeä ja yksinkertainen EI, esim. allekirjoituksen muodossa, on täten vähintään yhtä pätevä argumentti kuin pitkä ja perusteltu kirjallinen lausunto. Yhteenlaskettujen nimien lähennellessä esim. 5000 rajaa ne jo edustavat hyvinkin painavaa sanaa - ja me olemme sen rajan suhteen hyvin pitkälle päässeet! (Loviisa-liike 1998a.)

Toisaalta liike ryhtyi siis itsekin mobilisoimaan Loviisan seudun asukkaita, mutta toisaalta kehotti heitä eräänlaiseen YVA-boikotointiin allekirjoittamalla liikkeen vetoamuksen. Liike pyrki hankkimaan loviisalaisilta mandaatin ydinjättekysymyksestä puhuttaessa tarjoamalla helpomman osallistumistavan kuin pitkän ja perustellun kirjallisen lausunnon kirjoittaminen. Lisäksi liike tarjosi joukkovoimaa yksittäisen mielipiteen poliittisen painoarvon lisäämiseksi. Perusteluna vetoamuksen allekirjoittamiselle käytettiin YVA-menettelyn luonnetta ja etenemistä, jonka liike tulkitsi kiteytyvän kyllä - ei -asetelmaksi. Jälleen kerran liike pyrki siis katkaisemaan ratkaisevan päätöksen miettimisen ja jälleen kerran se tapahtui YVA-menettelyä ajatellen hyvin aikaisessa vaiheessa. Olihan kyse vasta YVA-ohjelmasta, jossa ydinjäteyritys esitelli sen, mitä ja miten se aikoi selvittää hankkeen vaikutuksia. Tulokset, arviot vaikutuksista, esitellään vasta YVA-selostuksessa, jonka jälkeen YVA-lain logiikan mukaan pohditaan varsinaista päätöstä. Loppusijoitushankkeessa arviointiselostus julkaistiin toukokuussa 1999, siis yli vuosi YVA-ohjelmasta kuulemisen jälkeen.

Nimilistaa ei loppujen lopuksi liitetty vielä liikkeen YVA-ohjelmasta antamaan mielipiteeseen. Nimienkeruuaikaa pidennettiin muun muassa siksi, että YVA-selvitykset ehtisivät valmistua ”sillä monet haluavat varmasti odottaa meneillään olevia selvityksiä ennenkuin lopullista kantaa muodostavat” (Loviisa-liike 1997f). Liike joutui siis joustamaan YVA-menettelyn edessä. Täydellistä niskaotetta se ei menettelystä saanut. Nimienkeruun takarajaa ja luovuttamista käsiteltiin useaan otteeseen liikkeen sisällä: ”nimienkeruulle asetetaan joku takaraja, esim. vuodenvaihteessa tai tammikuun loppu. Asiasta informoidaan lehdissä, jonka yhteydessä patistetaan ihmisiä ottamaan kantaa” (Loviisa-liike 1998b). Luovutusta kaavailtiin myös Posivan periaatepäätöshakemuksen jättämisen yhteyteen, koska liikkeessä varauduttiin siihen, että Hästholmenia ehdotetaan loppusijoituspaikaksi ”(...) luovutamme adressin päättäjille, toivoen että näin massiivista mielipidettä olisi kunnioitettava ja vaatien, että kansanäänestys olisi järjestettävä - naapurikuntiaakin koskevana” (Loviisa-liike 1999). Adressi⁶² luovutettiin Loviisan kaupunginjohtajalle helmikuussa 2000, kun liike järjesti viimeisen yleisötilaisuutensa otsikolla ”YVA – teatteriako vain?” (ÖN 19.2.2000).

⁶² Allekirjoittajia oli yhteensä 3887 (Loviisa 1315 henkilöä, Pernaja 506, Liljendal 394, Lapinjärvi 267, Ruotsinpyhtää 257, Porvoo 535, muut kunnat 613).

5.3 Porin seudun Maan ystävät

5.3.1 Porin seudun Maan ystävien tyylin perusratkaisut

Porin Seudun Maan ystävät ry (PosMy) perustettiin syksyllä 1996. Se on samana kesänä syntyneen uuden valtakunnallisen ympäristöliikkeen paikallisyhdistys. Vastaavanlaisia paikallisyhdistyksiä toimii myös muissa kaupungeissa. Maan ystävien perustamisella suomalaiset kansalaisaktivistit halusivat yhtenäistää hajanaista järjestökenttää, jotta kansalaisyhteiskunnan jälki näkyisi voimakkaammin virallisessa politiikassa ja ihmisten tietoisuudessa. (Maan ystävät 1996; Tynkynen 1996). Samanlaiset motiivit synnyttivät Maan ystävien yhdistyksen myös Porissa vain muutamaa kuukautta myöhemmin kuin valtakunnan tasolla (Solala 1999). Vaikka jäsenmäärä oli pieni, kymmenkunta henkilöä, yhdistyksen syntyminen osoitti, että Porista löytyi ympäristöväkeä, joka oli tietoinen käynnissä olevasta valtakunnallisesta organisoitumisesta ja valmis tarttumaan haasteisiin. Organisoitumisessa korostettiin myös kansainvälistä yhteistyötä:

Jos sinä jätät Chiquitabanaanisi syömättä, se ei todellakaan vaikuta työläisen oloihin Hondurasissa, mutta jos järjestämme yhden banaanittoman päivän yhtäaikaan Australiassa, Argentiinassa, Suomessa, pääsemme tiedotusvälineisiin ja sitä kautta vaikuttamaan. Yksilön valinnat ja teot eivät ole yhdentekeviä. Yhdessä ne muodostavat vastustamattoman voiman. (PosMy 1997.)

Tavoitteena oli aktivoida kansalaisia ja saada heidät tajuamaan potentiaalinen valtansa. Esimerkki korostaa paitsi henkilökohtaisen toiminnan merkitystä ja esiin nostettavien ongelmien laaja-alaisuutta, myös tiedotusvälineiden osuutta toimintastrategiassa. Nämä elementit muodostavatkin yhdistyksen tyyllillisen perusratkaisun. Tärkeimpänä vaikuttamiskanavana on media ja kohteena suuri yleisö.

Porin paikallisyhdistyksen jäsenistö oli verraten heterogeeninen aikaisemman järjestöyökokemuksensa suhteen, mikä muokkasi myös käytännön työkenttää moninaiseksi. Yhdistyksen agendalle nousi muun muassa maailmankauppaa, eläinoikeutta ja energiapolitiikkaa koskevia kysymyksiä. Energiapolitiikassakaan yhdistys ei rajautunut vain ydinvoimaan, vaan esillä oli niin kansainvälinen Shell-kamppanja kuin myös paikallinen Tahkoluodon hiilivoimalahanke. (PosMy 1997; Solala 1999.) PosMyn odotushorisontti oli siten huomattavasti moninaisempi ja laaja-alaisempi kuin paikallisilla yhden asian liikkeillä Kuhmossa ja Loviisassa.

Ydinjättekysymys oli esillä Maan ystävien yhdessä muiden kansalaisjärjestöjen kanssa järjestämällä alkuperäiskansojen Uraanikiertueella marraskuussa 1997 ja Aurinkobussi -kiertueella kesällä 1998. Aurinkobussikiertueen yhteydessä järjestettiin muun muassa Raumalla Ydinuhkaseminaari⁶³, aurinkoseremonia ja rukoilua loppusijoituspaikalla (SK 7.11.1997, 19.6.1998; L-S

⁶³ Alustajina olivat shoshoni-intiaani Corbin Harney, ruotsalainen geologi Nils-Axel Mörner ja Suomen luonnonsuojeluliiton ydinjäteprojektsihteeri Anssi Vaitinen.

18.6.1998; Maan ystävät 1998). Ydinjättekysymyksessä Maan ystävien rakentamaa tulevaisuus- ja viholliskuvaa voi tarkastella esimerkiksi alkuperäiskansojen uraanikiertueen esitteestä, jossa ydinjäte esitettiin ihmiskunnan kohtalon kysymyksenä. Tulevaisuuskuva sisälsi voimakkaan uhkakuvan, jossa kallioperässä tapahtuvan ydinjätteen loppusijoituksen toimivuus kyseenalaistettiin. Yhdistys haastoi siten ydinjäteyhtiön keskeisen arkitotuuden rakentamiskohteen (ks. Posivan tulevaisuudenkuvista luku 4.2.3). Viholliseksi määrittyi ydinvoimateollisuus, joka

... ajaa voimakkaasti korkea-aktiivisen ydinjätteen loppuhautaa kallioperäämme. (...) Teollisuudella on kiire päästä eroon jätteestä, sillä taloudellinen vastuu siitä säilyy heillä jäteongelman lopulliseen ratkaisuun asti. Jäte säilyy kuitenkin tappavan radioaktiivisena satoja tuhansia vuosia, eikä mikään säiliö kestä näin kauan. Mikään kallioperä ei pysy muuttumattomana tällaista aikaa, ja jätteet kulkeutuvat kallion halkeamista veteen ja maahan ja ilmaan. (...) Kyse on enemmän ihmiskunnan vaarallisimman ongelman hautaamisesta maton alle kuin sen ratkaisemisesta. Ydinjäte on vaarallisimpia ihmiskunnan kehittämiä myrkkijä ja sen tuottaminen on lopetettava välittömästi. (Maan ystävät 1997.)

Maan ystävien tyyliässä synkän tulevaisuuden syynä oli taloudellinen ahneus ja vastuun laistaminen. Tyylin intensiteettiä nosti jätteen ainutlaatuisuuden korostaminen ja vaatimus ydinvoiman välittömästä alasajosta. Maan ystävät oli vaatimuksissaan jyrkempi kuin Romuvaara-liike, joka vaati tutkimusten lopettamista Kainuussa ja Kuhmossa. Maan ystävien toiminnallisuudessa korostui ensinnäkin vaihtoehtoisuutta, mikä nosti tyylin intensiteettiä. Toiseksi vasta-asiantuntijuuden tuottaminen, sekä tieteen että perinteen muodossa, oli näkyvää. Kolmanneksi erottui tiedottaminen ja pyrkimys jakaa tietoa suurelle yleisölle. Edellä mainitut bussikiertueet ovat tästä hyvä esimerkki. Keväällä 1999 PosMyllä oli myös suunnitteilla Eurajoen naapurikuntaan kohdistuva tiedotuskiertue, mutta hanke kaatui yhdistyksen resurssipulaan (Solala 1999). Vaikka Maan ystävien toiminnassa näkyy kansallisen tradition perusvaikutteita, kuten esimerkiksi yhdistysmuotoisuus ja tiedon jakaminen, poikkeavuus profiloit voimakkaasti järjestön yleistä tyyliä, mikä aiheutti ongelmia pitkäaikaisen uskottavuuden rakentamisessa (Lappalainen 1999, 140–141).

5.3.2 Tshernobyl-toimintaviikonloppu

Tshernobyl-toimintaviikonloppu järjestettiin 24.–25.4.1999 Eurajoella. Tapahtuma ajoittui Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden 13. vuosipäivää (26.4.) edeltävään viikonloppuun. Vaikka Porin seudun Maan ystävät järjestivät Tshernobyl-tapahtuman vasta ensimmäistä kertaa, on Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus poikunut lähes vuosittain ydinvoiman vastaisia protesteja Eurajoella (Suominen 1998, 43–44). Maan ystävät olivat järjestäneet muualla Suomessa vastaavanlaisia tapahtumia jo useamman kerran. Vastustajat olivat siten hyödyntäneet itse onnettomuuden saamaa julkisuutta avaamaan uutta toimintatilaa omille nykyisille tavoitteille. Vuosipäivästä on syntynyt perinne, joka vaatii vuosittaisen tapahtuman, jotta saavutettu toimintatila ei supistuisi. PosMyn kohdalla vähät resurssit leimasivat viikonlopun suunnittelua:

Tässä oli hyvin vähän aikaa järjestää. Olisko se joku kolme viikkoa takasin meillä oli kaikkii muita projekteja siin menossa ja todettiin, että Tshernobyl-päivä lähestyy, ett nyt nyt täytyy jotain järjestää ja ja se oli yks kokous miss heitettiin ilmaan nämä ajatukset mitä voitais järjestää. Ne oli täysin, täysin tämmösiä utopistisia (...) ja ett onks siin mittään järkee, mut tällee jälkeinpäin ajatellen niin sehän oli tosi hyvää. Ett ihan semmost kovalla hädällä ilmaan heitettyjä ajatuksia. (Solala 1999).

Tapahtuman tavoitteena oli yhtäältä saada ydinjätekysymykselle julkisuutta ja siten herättää ihmiset keskustelemaan asiasta ja toisaalta hankkia yhdistyksen jäsenillekin lisää tietoa hankkeesta muualta kuin Posivalta. Viikonlopun ohjelmasta lähetettiin tiedote alueellisille sanomalehdille, paikallisradioille ja -televisiolle. Tavoitteena ei siis edes ollut valtakunnallinen julkisuus kuten esimerkiksi Romuvaara-liikkeellä Ympäristö-foorumissa (ks. luku 5.1.3). Uskottavuuden rakentamisessa Romuvaara-liike tukeutui siten selvemmin julkisuudenhallintaan kuin PosMy, jonka tyyliissä itse tapahtuma sai suuremman painoarvon.

Tapahtuman taustavoimiksi oli nimetty PosMyn lisäksi Maan ystävien Rauman toimintaryhmä, Eurajokelaiset ydinvoiman vastustajat, Rauhanpuolustajien Satakunnan Piirijärjestö ja Satakunnan Luonnonsuojelupiirin energiatyöryhmä, mutta päävastuun järjestelyistä kantoi Porin seudun Maan ystävät (Solala 1999, PosMy 1999a; 1999b). Maan ystäville ei löytynyt Eurajoelta vahvaa paikallista liittolaista, koska vastustajat eivät olleet järjestäytyneet.⁶⁴ Tyylin kannalta tämä merkitsi eräänlaista kotikenttädun puuttumista. Vastustajien organisoitumattomuus heijasti kunnan ilmapiirin voimakasta ydinvoimamyönteisyyttä, mikä asetti entistä suuremmat vaatimukset argumentoinnille ja keinoille saavuttaa kannatusta, siis tyyliille.

Kaksipäiväisyydellä järjestäjät yrittivät lisätä tapahtuman alueellista julkisuusarvoa (Solala 1999). Tapahtuman ensimmäisen päivän ohjelma käsitti nimien keräämistä Ei ydinvoimaa -adressiin Eurajoen torilla, protestipyöräilyn Olkiluodon ydinvoimaloiden lähistölle sekä käynnin TVO:n vierailukeskuksessa. Osallistujilla oli päällään valkoiset haalarit, joihin oli kirjoitettu ydinvoiman vastaisia tekstejä. Iltaohjelmaksi kaavailtu kansalaistottelemattomuuden kurssi peruuntui alustajan puuttumisen takia. Paikalla oli shamaani, joka kertoi luonnon kunnioituksesta suomalaisessa kansanperinteessä. Myös Olkiluodon luonnosta oli lyhyt alustus, jolla vedottiin perinteisempään luonnonsuojelutyöhön orientoituneeseen yleisöön. Osa osallistujista yöpyi puolijoukkueteltassa voimala-alueen läheisyydessä. Toisen päivän ohjelmassa oli Ydinuhka -seminaari, jossa alustivat tekniikan tohtori Eevaliisa Laine aiheesta ”Mitä Olkiluodon kallioperä todella kertoo?” ja vapaa tutkija Olli Tammilehto ”Ydinaseet ja ydinvoima - siamilaiset kaksoset ja Puolueettoman tutkimuksen valhe”. Kyse oli siis tyylin intensiteetin nostamisesta eurajokelaisien ja satakuntalaisten silmissä. Runsaalla ohjelmalla ja erityisesti leiriytymisellä ja yöpymisellä viestittiin huolestuneisuutta asiasta ja pyrittiin vakuuttavuuteen. Tavoiteltu toiminnallinen tyyli myös saavutettiin tapahtuman uutisoinnissa (L-S 25.4.1999; SK 25.4.1999). Toisaalta sanomalehtien huomion kiinnittyessä lähes yksinomaan tyylin toiminnallisuuteen, jäivät seminaari ja

⁶⁴ Eurajoella vastustajat uudelleenorganisoituivat perustamalla Eurajoen vaihtoehtovoima ry:n vuoden vaihteessa 2000–2001. Edellinen ydinvoiman vastainen yhdistys Eurajoen ympäristöseura halvaantui vuonna 1991. (ks. Litmanen 1994a, 101–103; Suominen 1998, 43–44; Kojo 1999a, 48–55; Kojo 2004b, 236–237.)

asiantuntijat varjoon. Järjestäjä profiloitui siis selvästi, mutta seminaarin olennaisin viesti, itse vasta-asiantuntijuus, ei edes välittynyt suurelle yleisölle. Kansalaistoiminnan marginalisoiminen oli tyypillistä tiedotusvälineiden ydinjätekeskustelulle. Raittilan ja Vehmaksen (2001b, 160) mukaan media tarvitsi tavallisia kansalaisia juttujen kuvittajaksi, tehtyjen päätösten kommentoijiksi ja näennäisdialogin rakentamiseen. Aktiiviset loppusijoituksen vastustajat tulivat esiin lähes aina vain oman toimintansa ja sen uutisoinnin kautta, eikä juuri koskaan niin, että toimittajat olisivat ottaneet heitä haastateltaviksi tai muuten käymään dialogia esimerkiksi Posivan kanssa. Eri medioiden tyyli ydinjäteuutisoinnissa olisivatkin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde.

Eurajoen asukkaita lähestyttiin sekä Posivan esittämän ratkaisun geologiseen epävarmuuteen että ydinvoiman monikasvoisuuteen vetoamalla. Vakuuttavuutta tulevaisuuden tulkinnalle haettiin PosMyn tyylin perusratkaisun mukaisesti tieteeseen vetoamalla. PosMy tarttui siten tekniikan tohtori Laineen alustuksen välityksellä suoraan Posivan loppusijoitusmallin keskeisimpään asiaan: geologiaan.

*Ja tää poimutus aiheuttaa sen, niinku mä sanoin äsken, ett lisäks sen että se on jo alkupe-
rältään monia eri kivilajeja, sitten kun ne menee sekasin tällä tavalla kiemuraiseks ja niin
edelleen, niin se aiheuttaa, se monimutkasuus tavallaan lisääntyy ja lisääntyy ja lisääntyy.
(...) Ja se tarkoittaa erityisesti Olkiluodon tapauksessa, että sitä rakoiluu on äärettömän
vaikea ennustaa. Ett mää katsosin ett sen niinku ennustaminen millään järjellisellä mene-
telmällä täysin varmasti on äärimmäisen vaikeeta. Tän ajatuksen jakaa ihan kansainväli-
sesti kaikki tutkijat. Ett siis kukaan ei väitä sitä, että rakoilua tämmösessä kallioperässä,
kiteises kallioperässä noin monimutkasella alueella pystys järkevästi ja luotettavasti mal-
lintamaan. (Laine 1999.)*

Myös ongelman tarkempi määrittely Ydinuhka-seminaarissa tapahtui tutkijoiden suulla. Aineis-
tosta näkyy myös hyvin Maan ystävien käyttämä laaja-alainen ongelmakokonaisuuden määritte-
ly. Tshernobyl -viikonlopun keskeinen sanoma oli muistuttaa ydinvoimateollisuuden liittyvistä
moninaisista uhkista. Esiin ei nostettu pelkästään suomalaisen ydinvoimateollisuuden suunnitel-
mia viidennestä ydinreaktorista ja loppusijoituslaitoksesta, vaan ydinvoiman käyttö kaikissa
muodoissaan maailmalla. PosMyn lentolehtiset muistuttivat muun muassa Ukrainan aikeista
rakentaa kaksi VVER-tyyppistä ydinvoimalaa ja siitä kuinka valtiovarainministeri Sauli Niinistö
Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin hallintoneuvoston uutena puheenjohtajana kytkeytyi
hankkeeseen, koska kyseinen rahoituslaitos oli aikeissa rahoittaa ydinvoimaloiden rakentamista.
Esiin nostettiin myös ydinjätteen käyttö ammuksissa Balkanilla ja Intian sekä Pakistanin ydin-
aseohjelmat. (PosMy 1999b.) Ongelmanmäärittely oli siten huomattavasti laaja-alaisempi kuin
esimerkiksi Romuvaara-liikkeen Ympäristöfoorumissa, jossa keskityttiin yhteen tarkasti rajat-
tuun teemaan, luontoimagoon. Maan ystävät sen sijaan nostivat ongelmaksi koko ydinvoimateol-
lisuuden olemassaolon. PosMyn tyyli viittaakin jyrkempään vastakkainasetteluun ydinvoimateol-
lisuuden kanssa kuin Romuvaara-liikkeen tyyli.

Tarkempi ongelmanmäärittely näkyi viikonlopun jälkeen tehdyssä kannanotossa, joka oli otsi-
koitu ”Ydinjätteiden loppusijoitus Olkiluotoon ei ole turvallista” (ks. PosMy 1999c; SK
1.5.1999; Rauman Maan ystävien toimintaryhmä 1999). Kannanotto annettiin Posivan ja Eurajo-

en kunnan välisen sopimuksen tultua julkisuuteen (SK 28.4.1999). Ongelmanmäärittelyssä sovellettiin Laineen alustusta, jonka avulla loppusijoituksen turvallisuus Olkiluodossa kiistettiin geologiaan vetoamalla. Tieteeseen vetoaminen oli siten jälleen tyylin ytimessä. Ongelmanmäärittelyssä hyökättiin suoraan Posivan osaamista vastaan kuvaamalla tutkimukseen liittyviä epävarmuuksia. Vakuuttavuutta rakennettiin viittaamalla Säteilyturvakeskuksen näkemykseen.

Olkiluodon kalliooperä on todella heterogeenistä, moneen otteeseen muovautunutta kiveä. Nykyisillä tutkimusmenetelmillä siitä ei ole mahdollista saada minkäänlaista kokonaiskuvaavaa. Puolen kilometrin välein tehdyt pystysuorat kairaukset eivät kerro juuri mitään kalliooperästä, jonka kivilajit voivat muuttua kymmenen metrin matkalla. Mm. säteilyturvakeskuksen mukaan ydinjätteen tärkein mahdollinen kulkeutumisreitti biosfääriin ovat pohjavedet. Juuri pohjavesiolojen selvittämisen kannalta Olkiluoto on kaikkein ongelmallisin paikkakunta. Lisäksi suolainen vesi asettaa omat ongelmansa ainakin bentoniittisaven käyttäytymisen osalta. Rannikkopaikkakunnalla myös tulevien ilmastonmuutosten aiheuttamat uhat ovat suurempia. (PosMy 1999c).

Romuvaara- ja Loviisa-liikkeisiin verrattuna PosMy kritisoi yksityiskohtaisimmin Posivan geologista loppusijoitusta. Tutkimustuloksiin viittaaminen vaikutti PosMyn tyyllissä suoraan esitettyyn ongelmaan. Kun PosMy argumentoi nykyisten tutkimusmenetelmien sopimattomuudella ja Olkiluodon pohjavesioloilla, oli esimerkiksi Romuvaara-liikkeelle olennaisempaa loppusijoituksen vaikutukset kunnan imagoon ja matkailuelinkeinoon. Ratkaisuna ydinjättekysymykseen PosMy kannatti Romuvaara-liikkeen tavoin vartioitua varastointia (SK 25.4.1999), mutta varsinaisessa kannanotossaan Maan ystävät ei esittänyt minkäänlaista vaihtoehtoa loppusijoitukselle. Yleisempänä energiapoliittisena kannanottona viikonlopun aikana muistutettiin ydinvoiman vanhanaikaisuudesta ja vedottiin uusiutuvien energiamuotojen puolesta (PosMy 1999c). Siten yhdistys esitti määrittelemäänsä laajaan ongelmaan myös laaja-alaisen ratkaisun.

PosMyn tyyllissä yhdistyi toiminnallisuus, vaihtoehtoisuus ja tieteeseen vetoaminen. Tässä tutkimuksessa ei tarkasteltu yleisön reaktioita PosMyn toimintatyyliin, mutta voimakas toiminnallisuus ja vaihtoehtoisuus voi mahdollisesti aiheuttaa ristiriitaisuutta tieteeseen vetoamisen kanssa. Jos edelliset vetoavat marginaaliyleisöön ja jälkimmäisin universaaliin yleisöön, on uskottavuutta vaikea rakentaa suuren yleisön silmissä etenkin jos mediat korostavat PosMyn tyyllissä radikalismia.

5.4 Paikallisen kansalaistoiminnan tyylien vertailu

5.4.1 Paikallisten toimijoiden tyylien perusratkaisut

Romuvaara-liikkeen, Loviisa-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien ydinjätteen loppusijoituksen vastaisessa kansalaistoiminnassa oli havaittavissa yhtäläisyyksiä kuten pyrkimys yhdistysmuotoisuuteen, toiminnan laillisuus ja maltillisuus sekä julkisuushakuisuus. Näistä piirteistä tietoisuus medioiden vaikutusvallasta ja kyky käyttää niitä hyväkseen onkin olennaista uusille yhteiskunnallisille liikkeille (Rucht 1990; Ilmonen 1998; della Porta & Diani 1999, 182–183). Ydinjätteen loppusijoituksen vastustaminen noudatteli pääpiirteissään myös kansalaistoiminnan suomalaiskansallista traditiota, jota esimerkiksi Siisiäinen (1990; 1998) on kuvannut. Lähemmässä tarkastelussa erottuvat kuitenkin toimijakohtaiset painotukset, jotka on esitetty tiivistetysti taulukossa 4. On kuitenkin syytä muistaa, että PosMy ei ole yhden asian liike eikä siten ”erikoistunut” ydinjätteen loppusijoituskysymykseen kuten Romuvaara- ja Loviisa-liike. Laaja-alaisempi toimiala vaikutti suoraan esimerkiksi resurssien kohdentamismahdollisuuksiin. Siinä missä Romuvaara- ja Loviisa-liike käyttivät kaikki taloudelliset ja henkilöresurssinsa ydinjätekamppailuun, Porin seudun Maan ystävät yrittivät kamppailla monella areenalla samanaikaisesti, mikä ei voinut olla vaikuttamatta toimijan yleiseen tyyliin ja erityisesti tyylin volyyymiin yksittäisessä kysymyksessä.

Kansainvälisessä vertailussa suomalainen ydinjätteen loppusijoituksen vastustus erottuu selkeimmin siinä mielessä, että kansalaistottelemattomuus ja radikalismi puuttuvat täysin. Median ansiosta ydinjätekuljetusten vastaiset protestit Saksassa ovat varmasti tunnetuin kansainvälinen esimerkki suorasta toiminnasta ydinjätteen loppusijoituskysymyksessä. Saksassa vastustavat ryhmittymät ovat omaksuneet hyvin erilaisia toimintatyyliä rauhanomaisista mielenosoituksista kansalaistottelemattomuuteen ja omaisuuden, esimerkiksi rautateiden, sabotointiin asti (ks. Tempel & Stay 1998). Ruotsissa vastustus on ollut pääpiirteissään maltillisempaa kuin Saksassa. Eroja löytyy kuitenkin Suomeen verrattuna. Vastustajat miehittivät ja vartioivat esimerkiksi Kynnefjällin tutkimusalueella yhtäjaksoisesti lähes kaksikymmentä vuotta (Lidskog 1994, 53–54; Sundqvist 2002, 109, 139). Vastaavanlaista valtausta ei suoritettu koskaan Suomessa. Loppusijoituksen vastustus organisoitui paikallisesti myös Ruotsissa (Lidskog 1994, 52–60; Sundqvist 2002, 109, 191–206), mutta paikalliset ryhmät muodostivat kuitenkin kansallisen ydinjäteverkoston (Avfallskedjan), mitä Suomessa ei satunnaista yhteydenpitoa lukuun ottamatta koskaan tapahtunut.

Taulukko 4. Romuvaara-liikkeen, Loviisa-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien tyylien vertailu ydinjätteen loppusijoituksen vastustamisessa.

	tyylin muoto				tyylin sisältö		
	tavanomaiset toimintamuodot	suhtautuminen kunnallispolitiikkaan	yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa	YVA-menettelyyn osallistuminen	geologisen loppusijoituksen kritiikki	loppusijoituspaikkakunnan imago	suhtautuminen ydinvoimaan
Romu-vaara-liike	taustalla tukiyhdistys, säännölliset kokoukset, kansalaisadressi, vuosittaiset yleisötilaisuudet, mielipidekirjoittelu, toimintatapahtumat	liikkeen keskeisiä aktiiveja mukana puoluepolitiikassa, pyrki saamaan kannattajia kaikista puolueista, ennen kunnallisvaaleja mielipidekysely loppusijoituksesta	varovainen Greenpeacen ja Maan ystävien suhteen, paikallista yhteistyötä, yhteyksiä Ruotsiin ja Sveitsiin	aluksi odottavalla kannalla, osallistui aktiivisesti ja kannusti kuhmolaisia ja kainuulaisia antamaan hankkeesta kritiikkiä KTM:lle	ydinjätteen Kuumo ja Kainuu, tukeutui Suomen luonnonsuojeluliiton kannanottoihin, kannatti väliarastointia	haittaa elinkeinon kehitystä, Kuhmon kulttuuri- ja luonnon toimagon ainutlaatuisuus keskeisimpiä argumentteja	kannatti vaihtoehtoisia energiantuotantomuotoja, mutta ydinvoiman vastustus ei ollut keskeistä toiminnassa
Loviisa-liike	ei rekisteröitynyt yhdistyksenä, toiminnan alussa runsaasti kokouksia, aktiivinen mielipidekirjoittelussa ja viestinnässä, yleisötilaisuudet, kansalaisadressi	liikkeen aktiiveja vihreissä ja RKP:ssa, puoluepolitiikka ei keskeisessä roolissa	tietoinen erottautuminen seudun aiemmasta ydinvoiman vastaisesta toiminnasta, muutoin avoin yhteistyössä, yhteyksiä Ruotsiin	osallistui aktiivisesti, mutta oli hyvin kriittinen koko menettelyä kohtaan alusta alkaen, tarjosi vaihtoehtona loppusijoitusta vastustavan kansalaisadressin allekirjoittamista	ei loppusijoitusta Loviisaan, mutta ei siirtänyt vastuuta ei-ydinvoimalapaikkakunnille, asiantuntija-alustuksilla kritiikkiä ja vaihtoehtoja	kuolettava isku paikkakunnalle, toiminnan alussa paikkakunnan imago oli keino rakentaa identiteettiä	IVO:n ydinvoimahankkeiden myötä otti kielteisen kannan myös lisäydinvoiman rakentamiseen
Porin seudun Maan ystävät	yhdistysmuotoisuus, toiminnallisuus, yleisötilaisuudet, muutamia mielipidekirjoituksia, ydinvoiman vastainen kansalaisadressi	ei yhteyksiä Eurajoen kunnallispoliittikoihin	aktiivinen yhteistyössä kaikkien muiden kanssa	osallistui, mutta itse menettelyn kritisointi ei keskeistä kuten Romuvaara- ja Loviisa-liikkeillä	asiantuntija-alustuksella kritiikkiä geologisista tutkimusmenetelmistä ja Olkiluodon pohjavesiolojen selvittämisestä	pitkäaikainen imagovaikutus, loppusijoitus leimaisi kunnan pysyvästi ydinjätealueeksi	kritisoi voimakkaasti koko ydinvoima- ja aseteollisuutta, vaati ydinvoiman välitöntä alasajoa

Konttinen (1999a; ks. myös Konttinen & Peltokoski 2004) on jäsentänyt suomalaisen ympäristöliikkeen toimintakulttuurista ulottuvuutta toiminnan syntyajankohdan mukaan. Konttiseen verrattuna Hariman korostaa poliittisen tyyliin kulttuuristen ulottuvuuksien jäsentämisessä ajan sijasta tiettyjä toistuvia tilanteita. Harimanin kulttuuriset konventiot muodostuvat tietyissä jatkuvasti toistuvissa tilanteissa kuten hovissa (Hariman 1995). Toimija siis sopeutuu kulttuuriin konventioihin tilanteen mukaan. Konttisen ja Peltokosken (2004, 36–37) keskeisenä käsitteenä on protestiaalto, jolla he viittaavat yhteiskunnallisen liikehdinnän syklisyyteen, korkeamman aktiivisuuden kausiin ja hiljaisemman toiminnan jaksoihin. Jaksotus tarjoaa mahdollisuuden verrata ydinjätteen loppusijoituksen vastaista kansalaistoimintaa suomalaiseen ympäristöprotestiin.

Tarkasteltavat toimijat edustavat eri vaiheita suomalaisessa ympäristöprotestoinnissa. Romuvaara-liike voidaan lukea paikallisten ympäristökonfliktien synnyttämään toiminta-aaltoon. Samoin Loviisa-liike, vaikka sen synty ja toiminta ajoittui 1990-luvun loppuun. Loviisa-liikkeen taustalla on myös nähtävissä ydinvoiman vastainen liike ja sen paikallinen uusiutuminen. Protestiaallon näkökulmasta tarkasteltuna Romuvaara- ja Loviisa-liike edustavat siis ympäristöprotestoinnin kolmatta aaltoa, kun taas PosMy on sateenvarjomaisuutensa takia lähempänä neljättä aaltoa. Kolmas aalto muodostui 1980-luvun lopulla paikallisista ympäristökiistoista. Esimerkiksi Romuvaara-liikkeen tavoite oli korostuneen paikallinen: ydinjätteen Kumo (ja sittemmin Kainuu). Konttisen (1999a, 29–31) mukaan kolmannelle aallolle oli ominaista myös kansainvälisen avun käyttäminen paikallisissa konflikteissa. Romuvaara-liike pyrkiin välittämään Kumoon tietoja ydinjättekysymyksen kansainvälisestä tilanteesta pitämällä yhteyttä ulkomaisiin liikkeisiin. Toisaalta myös Maan ystävillä oli kansainväliset yhteydet, joita hyödynnettiin muun muassa alkuperäiskansojen uraanikiertueella. Loviisa-liike lukeutuu liikkeen syntyajankohdan perusteella tarkasteltuna neljänteen aaltoon, mutta liike oli kuitenkin selvästi paikallinen reaktio ydinjättekysymykseen, minkä perusteella sen voi luokitella kolmanteen aaltoon kuuluvaksi. Elinkaarsaan Loviisa-liike ei ehtinyt yhtä pitkälle kuin Romuvaara-liike.

Vuonna 1996 perustettu Porin seudun Maan ystävät ry on valtakunnallisen Maan ystävät ry:n paikallisryhmä, jonka agendalla ovat olleet niin ydinvoima, ydinjätteet kuin myös ydinaseet. PosMy samaistuu ympäristöprotestoinnin neljänteen aaltoon, joka syntyi 1990-luvun puolivälin jälkeen. Samaistuminen näkyy laaja-alaisena ongelmamäärittelynä, jossa nousevat esiin muun muassa eläinoikeuskysymykset, kansainväliset boikotointikampanjat ja solidaarisuus. Uuden protestiaallon ominaispiirteitä ovat olleet omaisuudenvahingoittaminen ja toiminnan perusteellisuus moraalilla. Konttinen kuitenkin korostaa, että käytettyjen protestointimuotojen omaksuminen vaihtelee ryhmittäin. (Konttinen 1999a, 33–36.) Kategorisointi protestiaaltojen mukaan auttaa suhteuttamaan loppusijoituksen paikallista vastustusta kansallisiin protestijaksoihin, mutta se ei mielestäni sovi suoraan ydinjätkekiistojen paikallisten toimijoiden luokitteluun. Esimerkiksi PosMy ei ole omaksunut toimintarepertuaariinsa ”iskujen” tekemistä, vaikka se hakikin tietoisesti näyttävyyttä toimintaansa. Erilaisten toimintakeinojen hyväksyttävyydessä yhdistyksessä korostettiin henkilökohtaisia valintoja. (Solala 1999.) Yksilön rooli uusissa – rakenteeltaan aiempaa fragmentoituneimmissa – yhteiskunnallisissa liikkeissä onkin nähty keskeiseksi (Lappalainen 2002, 94–95). Siten toiminta ei ole niinkään kiinni kollektiivisista valinnoista kuin henkilökohtaisista mieltymyksistä ja arvoista. Yksilöiden omia merkityksenantoja protestoinnin edel-

lytyksenä on korostettu myös uusimmassa liiketutkimuksessa (Konttinen & Peltokoski 2004, 37–38).

Toimijoiden tyylin kulttuurisia eroja voi luonnehtia myös strategiatyypittelyn avulla, jolloin tarkastellaan toiminnan tavoitteita (Rucht 1990, 161–166; della Porta & Diani 1999, 181–188). Tyypittelyssä Rucht määrittelee strategian ”*a conscious, longrange, planned, and integrated general conception of an actor’s conflict behaviour based on the overall context and with special emphasis on the inherent strenghts and weaknesses of the major opponent*” (Rucht 1990, 161). Ruchtin määritelmässä on yhtäläisyyksiä sekä Lappalaisen että Harimanin tapaan ymmärtää tyyli. Lappalaisen käsitystä vastaa pyrkimys käyttää kontekstin ja vastustajan vahvuuksia sekä heikkouksia hyväksi. Lappalainenhan (2002, 109) painottaa juuri tyylin reaktiivisuutta. Toisin sanoen tyyli paljastaa myös jotain siitä, miten suhtaudumme ja otamme huomioon toiset toimijat. Ruchtin strategian määritelmä viittaa selvästi arviointiin, tosin sillä erotuksella, että Lappalainen tarkoittaa nimenomaan tilannesidonnaista poliittista arviointia, kun taas Rucht ilmeisesti näkee arvioinnilla pitkäaikaisempia vaikutuksia toimintaan. Harimanin tyyli-käsitystä puolestaan vastaa Ruchtin käsitys strategiasta yhtenäisenä ja pitkäaikaisena toimintana, jolloin Lappalaisen näkökulmasta lähestytään jo käyttäytymistä, jos poliittinen arviointi unohtuu ja toiminta rutinoituu.

Romuvaara-liikkeen, Loviisa-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien poliittisten tyylien perusratkaisuissa oli selviä eroja. Perusratkaisulla, tyylin infrastruktuurilla, Lappalainen tarkoittaa pidempiaikaista toimintatapaa, jolla toimija rakentaa uskottavuuttaan. Romuvaara-liikkeen ja Maan ystävien perustyyliä muodostavat Ruchtin tyypittelyn mukaiset vastakohtat. Loviisa-liikkeen perustyyli istui puolestaan huonosti Ruchtin tyypittelyyn. Valtaorientoituneen strategian piirteitä omaksuneen Romuvaara-liikkeen päämääränä oli vaikuttaa ydinjätepolitiikassa ensisijaisesti loppusijoituspaikan valintaan ja vain toissijaisesti esimerkiksi loppusijoituksen tekniseen ratkaisuun. Tavoite oli selvästi kunnallispoliittinen ja siihen pyrittiin vetoamalla sekä suoraan kunnanvaltuutettuihin että paikalliseen suureen yleisöön. Sen sijaan yleisempi energia-asenteisiin vaikuttaminen jäi taka-alalle, vaikka se mainittiin erikseen liikkeen tukiyhdistyksen säännöissä (Kojo & Suominen 1999, 101).

Kansalaisten energia-asenteisiin vaikuttaminen oli taas keskeisempää identiteettiorientoituneessa Maan ystävien strategiassa. PosMyn toiminta edustaakin kokonaisvaltaisesti vaihtoehtoista elämäntapaa. Maan ystävien tavoitteena oli kokonaisvaltaisempi arvojen ja asenteiden muuttaminen esimerkiksi energiapolitiikassa, kun taas Romuvaara-liikkeen toiminta tähtäsi ennen kaikkea siihen, että ydinjätteen loppusijoitus Kuhmoon estetään. Loviisa-liike oli tässä mielessä lähempänä Romuvaara-liikettä paikallisine tavoitteineen. Tosin toisin kuin Romuvaara-liike Loviisa-liike rakensi uskottavuutta loppusijoituksen vastustamisessa myös argumentoimalla ydinjätehuollon vaihtoehtoilla. Protestiliikkeen ja yhteiskunnallisen liikkeen välisenä erona onkin nähty kulttuurisen muutoksen tavoittelu (Byrne 1997, 165–166, 172). Edellinen tavoittelee poliittista muutosta johonkin tiettyyn asiaan, kun taas jälkimmäinen omistautuu vähintään yhtä paljon kulttuurisen kuin poliittisen muutoksen synnyttämiseen.

Ero Romuvaara-liikkeen ja Maan ystävien tyyllisten perusratkaisujen välillä oli selvä, sillä edelliselle perinteinen institutionaalinen vaikuttaminen oli vähintään yhtä tärkeää kuin viestintä. Liikkeellä oli alusta alkaen yhteys paikallisiin poliittisiin organisaatioihin, sillä useat keskeiset aktiivit toimivat myös puoluepolitiikassa. Vastustajat toimivat kuitenkin liikkeen nimissä. Avointa ja kevyttä organisaatiota kuvastaa myös se, että vaikka liike rekisteröityi yhdistykseksi vuonna 1993, se jatkoi Romuvaara-liike -nimen käyttöä. Liikkumatilan varmistaminen irrottautumalla julkisesti puoluepolitiikasta oli osa liikkeen tyyllistä perusratkaisua, tyylin infrastruktuuria. Kunnallispolitiikalla ja valtuutetuilla oli kuitenkin huomattava merkitys liikkeelle. Toimintaa voi luonnehtia institutionaalisen vaikuttamisen tyyliksi (Lappalainen 1999, 130, 136). Eturyhmätutkimuksen näkökulmasta katsottuna kyse oli perusvaikutuksen – ryhmän poliittishallinnollisen aseman – vahvistamisesta. Työ on kantanut hedelmää, sillä Romuvaara-liike on joissain tilanteissa onnistunut saavuttamaan neuvotteluosapuolen statuksen. Esimerkiksi KTM:n koordinoiman ja VTT:n tekemän JYT-tutkimusohjelman yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa Romuvaara-liikkeen edustaja kaupunginvaltuutettu Jussi Pulkkinen (kesk.) kutsuttiin keskustelemaan tutkimustarpeista Kuhmossa. Eturyhmätutkimuksen käsitteistö (ks. esim. Ruostetsaari 1998, 131–135, 141–146) soveltuukin paikallisen liikkeen tyylin tutkimiseen tietynlaisen toiminnan osalta. PosMyn tyyliin verrattuna Romuvaara-liikkeen tyyli nojasi leimallisemmin klassiseen painostuspolitiikan menetelmiin. Näitä ovat politiikkaan vaikuttaminen julkista mielipidettä muokkaamalla, puolueiden lähelle hakeutuminen ja sitä kautta niiden tavoiteasetteluun vaikuttaminen sekä julkisten viranomaisten yksittäisiin päätöksiin ja toimenpiteisiin vaikuttaminen ulkoisen painostuksen keinoin (Nousiainen 1992, 108). PosMyn suhtautuminen perinteiseen puoluepolitiikointiin näkyi esimerkiksi siinä, että PosMy ei edes pyrkinyt vaikuttamaan toiminnallaan välittömästi Eurajoen kunnanvaltuustoon ydinjätékysymyksessä. Ylipäättänsä yhdistyksen suhde kunnallispoliittikkoihin oli etäinen (Solala 1999). Siten perinteinen institutionaalinen vaikuttaminen ei kuulunut Porin seudun Maan ystävien tyyliin, mikä oli selvä tyyllinen perusratkaisu ja jopa poikkeavuus suomalaisessa yhdistysvetoisessa toiminnassa, jossa päättäjiin ja viranomaisiin on pidetty yhteyttä (ks. Konttinen 1999b, 80–91; Kojo 1999a, 60–65, 69; Helander & Pikkala 1999, 48–62). Erottautuminen puoluepolitiikasta oli siten selvempää kuin Romuvaara-liikkeellä.

Tarkastelluista toimijoista Loviisa-liikkeen perustyyliä kuvaa pyrkimys asiallisuuteen ja medianäkyvyyteen. Tyyliissä oli keskeistä ongelmien esittäminen julkisesti argumentoimalla. Maan ystäviin verrattuna liikkeen tyyli ei ollut yhtä performatiivista ja yhtä intensiivisesti identiteettiorientoitunutta. Tässä suhteessa Loviisa- ja Romuvaara-liike muistuttivat toisiaan. Niille tiedollinen pätevyys oli uskottavuuden mittana, mitä ei haluttu vaarantaa performatiivisuudella. Sen sijaan PosMyn tyyliissä tieteeseen vetoaminen sekä toiminnallisuus ja performatiivisuus olivat rinnakkain. Loviisa- ja Romuvaara-liikkeen tyylin muotoutumista kuvaa hyvin tietoinen erottautuminen suuren yleisön silmissä liian radikaaliksi tulkitusta toiminnasta. Loviisassa paikallinen liike erottautui Ympäristörengas -nimisestä yhdistyksestä, joka edusti ydinvoiman vastaista toimintaa Loviisassa. Kuhmossa paikallinen liike pyrki erottautumaan ”risupartaisista” metsän suojelijoista. Romuvaara-liike suhtautui varauksella myös yhteistyöhön Maan ystävien ja Greenpeacen kanssa. Paikallisen liikkeen identiteetistä pidettiin siis tietoisesti huolta. Loviisa- ja Romuvaara-liikkeellä oli myös selkeitä eroja. Edellinen ei organisoitunut yhdistykseksi, vaan se säilyi yksittäisten aktiivien löyhänä toimintaryhmänä, mikä lisäsi toiminnan tilannesidonaisuutta verrattuna toimintatavaltaan institutionalisoituneeseen Romuvaara-liikkeeseen. Myös kytkös puoluepolitiikkaan oli löysempi kuin Romuvaara-liikkeellä. Asiasisällöllisesti tarkasteltuna

Loviisa-liike ja PosMy haastoivat Romuvaara-liikettä selvemmin Posivan loppusijoituksen vaihtoehtoja koskevassa keskustelussa. Romuvaara-liikkeen etuna oli Kuhmon ”valmis” luonto- ja kulttuuri-imago, kun taas Loviisa-liike ja PosMy puhuivat ydinvoimalapaikkakunnan asukkaille, jolloin piti rakentaa uskottavuutta myös teknisissä kysymyksissä.

Siinä missä Maan ystäviltä puuttui valtaorientoitunut strategia loppusijoituskysymyksessä kokonaan, Romuvaara-liikkeellä oli siis myös identiteettiorientaation piirteitä. Romuvaara-liikkeen toimintaa luonnehtiikin tyyllinen kaksijakoisuus. Käytössä olleen aineiston takia valtaorientaatio ei tullut ehkä edes kaikessa laajuudessaan esille. Identiteettiorientaatio on puolestaan tunnistettavissa median välityksellä tapahtuvasta suuren yleisön vaikuttamisesta. Samankaltainen tyyllinen kaksijakoisuus oli havaittavissa TVO:n ja Posivan toiminnassa (ks. luku 4.4).

Romuvaara-liikkeen kymmenen vuotta jatkunut toiminta antoi tarkastelluista toimijoista parhaan mahdollisuuden erottaa perustyylin muutokset. Romuvaara-liike pyrki TVO:n ja Posivan paikalliseksi vastavoimaksi. Liike ei kuitenkaan haastanut ydinjäteyhtiötä loppusijoitusta koskevissa teknisissä tai geologisissa kysymyksissä, vaan se keskittyi ennen kaikkea imagokysymykseen. Ydinjätelaitoksen vaarallisuutta ja epävarmuustekijöitä liike pyrki tuomaan esiin välittämällä vasta-asiantuntijuutta. Liike toimi ydinjäteyhtiön tiedotuksen rinnalla kanavana, joka tarjosi kuhmolaisille voimayhtiöistä riippumaton näkökulman ydinjätteen loppusijoitukseen kriittisesti suhtautuvaan keskusteluun. Liikkeen tyyllinen tavoite oli kansanomaisuus. Liike vetosi marginaaliryhmiä laajempaan yleisöön, mikä näkyi maltillisuutena sekä argumentoinnissa että tapahtumissa erityisesti 1990-luvun loppupuolella.

Romuvaara-liikkeen tulevaisuuskuvassa keskeisenä ongelmana oli kyvyttömyys ennustaa loppusijoituslaitoksen mahdollisia vaikutuksia ja tästä seuraava epävarmuus. Tulevaisuus koettiin valloittaa vetoamalla Kuhmon erämaakaupunki- ja luontoimagoon sekä paikallishistoriaan ja -kulttuuriin, mikä oli keino vaalia yhteisöllisyyttä. Konkreettisilla esimerkeillä osoitettiin kuinka Kuhmo oli menneisyydessäkin ollut siirtomaa-ajattelun uhri ja kuinka tämä suuntaus jatkuisi, jos loppusijoituslaitoksen rakentaminen hyväksyttäisiin. Loviisan seudulla vastaavanlaisena uhrautumisena esitettiin ydinvoimalaitoksen sijoittuminen kuntaan. Kuhmossa riistämisen epäoikeudenmukaisuus siirrettiin ydinjätehankkeen ominaisuudeksi luomalla kuva etelän harjoittamasta siirtomaapolitiikasta. (Kojo & Suominen 1999, 93–97.) Romuvaara-liike argumentoiikin toistuvasti kuhmolaisen luonnon ainutlaatuisuudella. Se voidaan nähdä myös pyrkimyksenä vakiinnuttaa tietty tulevaisuudenkuva arkitotuudeksi ja itsestäänselvyydeksi, mikä tukee puolestaan liikkeen uskottavuutta (ks. ympäristöpoliittisen toimijan uskottavuuden rakentamisesta Åkerman 2002). Pysyväisluonteisella tyyllillä poliittinen toimija luo itselleen uskottavuutta (Lappalainen ym. 1999, 17–18).

Liikkeen vuosina 1989–93 järjestämät mielenosoitukset kohdistuivat Teollisuuden Voiman sponsoroimaan Atomiviestiin. Tyylin infrastruktuurin muuttuminen alkoi vuodenvaihteen 1992–93 jälkeen, kun TVO päätti jatkaa kallioperätutkimuksia Romuvaarassa ja liikkeen piti miettiä toimintansa jatkoa. Vuosina 1993–1999 liike järjesti vuosittain maakunnallisesti noteeratun Kuhmon ympäristöfoorumin (Romuvaara-päivä -nimellä vuosina 1993–1995). Yleisötilaisuudet olivat keskeinen vasta-asiantuntijuuden ja mielikuvien tuottamisen kanava. Jatkuvuuden näkö-

kulmasta voidaan puhua jopa jonkin asteisesta toiminnan institutionalisoitumisesta ja vakiintumisesta. Perustyylin muutos kohti keskustelevuutta on tulkittu pyrkimykseksi vedota universaaliin yleisöön (Lappalainen ym. 1999, 26), mikä puolestaan kertoo liikkeen siirtymisestä uuteen vaiheeseen elinkaarellaan.

Tyylin perusratkaisun tarkistaminen mahdollisti pitkäjänteisen uskottavuuden rakentamisen. Romuvaara-liikkeen vahvuutena voidaan pitää sitä, että se kykeni uusimaan toimintarepertuaariaan eli luomaan erilaisia toimintatapoja ja -tyylejä eri tilanteissa, mikä onkin uusien liikkeiden ominaispiirre (Rucht 1990, 160–161). Avainasemassa oli aktiivinen ydinryhmä ja sen yhteydet muualle. Ulkopuolisten tahojen vinkit nopeuttivat tiettyjen toimintamuotojen käyttöönottoa. Saatuja malleja ei kopioitu suoraan, vaan niitä sovellettiin kuhmolaiseen kontekstiin.

5.4.2 Romuvaara-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien tilannesidonnaiset tyylit

Romuvaara-liikkeen Ympäristöfoorumi '99 ja Porin seudun Maan ystävien Tshernobyl-toimintaviikonloppu olivat hedelmällisiä esimerkkejä tilannesidonnaisen poliittisen tyylin tutkimiseen. Molemmat toimijat järjestivät tapahtumansa tavanomaisen toimintakenttensä ulkopuolella. Tämä on huomioon otettava seikka toimijoiden tyyliä analysoitaessa. Molemmat toimijat esiintyivät konkreettisesti uudelle yleisölle verrattuna siihen yleisöön, jolle ne tavanomaisesti esittäytyivät. Siten toimijoilla voidaan ajatella olleen ulkopuolisen status. Tilanteiden ero havainnollistuu myös, kun vertaillaan ydinvoimateollisuuden taloudellista merkitystä yleisöille. Ydinjätteen loppusijoituksen konstruointi vastenmieliseksi ja hylättäväksi asiaksi oli haasteellisempaa Eurajoella kuin Kainuussa, sillä PosMy esiintyi vastustajansa ”kotikentällä”. Eurajokelaisia voidaan pitää erityisyleisönä muihin satakuntalaisiin verrattuna, koska kritiikin kohteena oli kunnan suurin työnantaja, joka oli vuosien ajan rakentanut suhteitaan paikallisyhteisöön (ks. Björklund ym. 1994, 183–187; Kojo 2004b). Romuvaara-liikkeen tilanne oli helpompi, koska vastaavanlaista välitöntä taloudellista kytköstä ei ollut kainuulaisten ja ydinvoimateollisuuden välillä. Toisaalta liikkeen ongelmana olikin perustella, miksi työpaikkoja tarjoava hanke pitäisi torjua työttömyydestä kärsivässä maakunnassa.

Tapahtumat olivat ajallisesti hyvin lähekkäiset, joten Suomen ydinjätepolitiikan ja kansallisen poliittisen tradition näkökulmasta tapahtumilla oli samanlainen kansallinen poliittinen mahdollisuusrakenne. Esimerkit tarjoavatkin mahdollisuuden vertailla ydinjätteen loppusijoituksen vastaisen kansalaistoiminnan poliittisissa tyyleissä ilmeneviä 1) tilannekohtaisia/paikallisia eroja ja 2) toiminnan muutosta/jatkuvuutta pidemmällä ajanjaksolla. Edellinen tehtävä toteutetaan vertailemalla esimerkitapahtumia ja jälkimmäinen vertailemalla esimerkitapahtumaa toimijoiden aikaisempaan toimintaan. Päällepäin samankaltaisista – julkisuuden valloittamista ja vastasantuntijuutta korostavista – tapahtumista erottuivat omat tyylilliset ominaispiirteet, mikä puolustaa Lappalaisen (1997c; 1998; 2002) näkemystä politikoinnin ainutlaatuisuudesta. Toisaalta tilannesidonnaisissa tyyleissä oli nähtävissä myös toimijoiden suurten linjojen vaikutus, mikä

puolestaan kielii tyylivalintojen kytkeytymisestä toimijoiden aikaisempiin poliittisiin kokemuksiin. Poliittisen tyylin lähestymistapa on erityisen sovelias ja perusteltu murroskohtien tutkimisessa, missä kytkös perinteeseen katkeaa ja politikointi on innovatiivista. Jos toimijoiden tyylejä esimerkkitapahtumissa verrataan toimijoiden aikaisempiin perusratkaisuihin, keskeisin huomio on tyylin intensiteetin voimistuminen kummankin toimijan kohdalla. Tyylin totaalaisesta vaihtumisesta ei ollut kyse.

Toimijoiden tilannesidonnaisia tyylejä verrattaessa selkeimmät erot olivat ongelmanmäärittelyssä ja tiedottamisessa. Romuvaara-liike nosti esille Kainuun luontoimagon ja ydinjätteen loppusijoituksen välisen ristiriidan. Liikkeen kantavia argumentteja oli Kuhmon ainutlaatuisuuden korostaminen, mikä oli hyvin linjassa maakunnan yleisemmän kehitysstrategian (rikas luonnostaan -ajattelu) kanssa. Liikkeen tyylin infrastruktuuri nojasi tulevaisuuden odotusten suhteen maakunnan yhteiseen näkemykseen alueen imagosta. Liike rakensi tulevaisuudenkuvan luonnon ja kulttuurin varaan, jolloin syntyi voimakas kontrasti ydinjätteeseen. Tyylin rakentamisessa onkin keskeistä hyväksyttävien ja hylättävien asioiden konstruointi (Lappalainen ym. 1999, 23). Liike pystyi keskittymään olemassa olevan Kuhmon imagon vahvistamiseen, eikä sen tarvinnut ryhtyä yrittämään suuren yleisön asenteiden muuttamista kuten Porin seudun Maan ystävien. Myös toimintatila näyttäisi olleen tiedotusvälineitä myöten suotuisampi Kainuussa kuin Satakunnassa (Suominen 1998, 31–33; 43–44; Raittila ym. 1999, 14–17, 23–24).

Porin seudun Maan ystävät järjesti tapahtumansa ydinvoimateollisuuden ”takapihalla”, jossa luottamus ydinvoimaan kuin myös taloudellinen riippuvuus kyseiseen teollisuuden alaan oli vahva. Ongelmanmäärittelyssä PosMy pyrki osoittamaan ydinvoimaan liittyviä haittoja hyvin laaja-alaisesti. Uskottavuutta rakennettiin paitsi tiedemaailman avulla, myös alkuperäiskansojen edustajien avulla. Maan ystävien toiminnallinen tyyli oli rohkeasti poikkeava ja siten hyvin intensiivinen. Suuren yleisön vakuuttaminen tällaisella tyyllillä on tosin vaikeaa varsinkin, jos media korostaa vain ‘radikalismia’.

Romuvaara-liikkeen tiedottaminen oli ammattimaisempaa ja organisoidumpaa kuin Porin seudun Maan ystävillä, missä näkyi kuhmolaisten pitkä kokemus käytännön järjestelyiden hoitamisesta. Tiedotteiden levityksessä PosMy tyytyi alueelliseen jakeluun, kun taas Romuvaara-liike tiedotti tapahtumastaan myös valtakunnallisesti. Juuri Romuvaara-liikkeen voimakas panostus tiedottamiseen osoittaa liikkeen kyvyn muokata tyyliään tilanteen mukaan. Myös maakunnalle suunnatun tilaisuuden aiheen ja alustajien valinta kertoo taidosta ottaa potentiaalinen yleisö huomioon. Mielenosoitukset, joita liike järjesti vielä 1990-luvun alkuvuosina, vaihtuivat mediavälitteiseksi suureen yleisöön vaikuttamiseksi. Vakuuttavuutta haettiin toimijalle uudella tavalla. Liikkeen tyylin infrastruktuuri hivuttautui samalla kohti ‘normaalipolitiikkaa’, jonka vastareaktioksi liike aikanaan syntyi. Tällaista vakuuttelua Lappalainen (1999, 140–141) nimittää liikkeen elinkaarensa vallantavoitteluksi. Sen piirre on liikkeen pyrkimys säilyttää uskottavuutensa laajan yleisön silmissä, mikä puolestaan edellyttää vakuuttavan rationaalien tietoa argumentaatiokeinona. Toiminnan voidaan siten katsoa institutionalisoituneen.

Romuvaara-liikkeen Ympäristöfoorumi ’99 oli osa tyyli muutosta, joka näkyi jo edellisenä kesänä järjestetyssä Romuvaara-rallissa (ks. Kojo & Suominen 1999; Kojo 1999b). Muutoksen myö-

tä julkisuushakuisuus voimistui entisestään, mikä näkyi panostuksena tiedotteiden visuaalisuuteen ja jakeluun. Samalla liike lähti konkreettisesti Kuhmon ulkopuolelle – puhuihan se ydinjätetöntä Kainuun puolesta. Tiedottamisen kaikinpuolinen tehostaminen oli olennainen keino nostaa tyyli-intensiteettiä tilanteessa, jossa ‘radikaalit’ toimenpiteet olivat poissa laskuista. Muutoksen syitä olivat tietoisuus ydinjätehuollon aikataulusta, kiristynyt viestintäkilpailu Posivan kanssa ja toisaalta oppimisprosessi, joka liikkeen sisällä oli tapahtunut muun muassa pienimuotoisia taktiikkaseminaareja järjestämällä. Liike korosti myös avoimesti verkostoitumisestaan ja siitä saatua hyötyä toiminnan kehittämiseksi. Kaiken kaikkiaan liike oli hyvin uudistumiskykyinen.

PosMyn toimintatyyli oli sekoitus perinteisiä ja uudempia toimintakeinoja, joilla vedottiin erilaisiin yleisöihin. Esimerkiksi protestipyöräily valkoisine haalareineen ja telttayöpyminen poikkesivat perinteisestä adressien ja yleisötilaisuuksien avulla protestoinnista. Ympäristöliikkeen sisällä tämä tosin ei ollut mitään uutta, joten henkilökohtaisen toiminnan korostaminen on nähtävä keinona vedota juuri erityisyleisöön. Toiminnallisuudella tyyliin syntyi intensiteettiä, joka erottui hyvin verrattuna ‘normaaliin’, rutinoituneeseen institutionaalista vaikuttamista painottavaan politikointiin. Toiminta kuvasti ryhmän identiteettiä, vaihtoehtoisuutta. Samalla Maan ystävät rakensivat omaa uskottavuuttaan osoittamalla valmiutensa toimia ajatustensa mukaan. Porin seudun Maan ystävät toimivatkin kulttuurisella tyyllillä, jota voi kutsua myös identiteettiorientoituneeksi strategiaksi (Rucht 1990, 162). Maan ystävien tarjoama vaihtoehtoisuus on kuitenkin helposti ristiriidassa suuren yleisön mieltymysten kanssa. Siksi PosMy saatetaan torjua jo yleisen tyylinä takia. PosMyn tyyli on ”hidas tie”, jonka tavoitteena on kulttuuristen konventioiden murtaminen ja sitä kautta muutokset esimerkiksi Suomen energiapolitiikassa.

5.4.3 Romuvaara-liikkeen ja Loviisa-liikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn

Kuhmossa ympäristövaikutusten arviointimenettely alkoi tilanteessa, jossa ydinjätteen loppusijoitushankkeen paikallisesta hyväksynnästä oli kamppailtu jo kymmenen vuotta. Omaehtoinen suora toiminta oli kanavoitunut voimakkaaksi liikkeeksi, jolla oli oma vakiintunut toimintakulttuuri. Myös TVO/Posiva oli lähestynyt keskeisiksi katsomiaan sidosryhmiä kuten luvussa 4 esitettiin. Ydinjäteasenteiden muokkaaminen oli siis jo täydessä vauhdissa, kun YVA vuonna 1997 avasi uuden areenan yhtiön ja kuntalaisten välille. Loviisassa loppusijoitushanke nousi keskusteluaiheeksi lähes yhtäaikaan YVA-menettelyn alkamisen ja kansalaisliikkeen syntymisen kanssa. Loviisassakaan pöytä ei tosin ollut täysin puhdas, sillä kunnassa oli toiminut jo vuosikymmenet ydinvoiman vastainen liike. Muistissa oli myös se, että IVO:n ydinvoimaloiden jätteet oli luvattu viedä muualle.

Kummallakaan liikkeellä ei ollut epärealistisia odotuksia YVA-menettelyn tarjoamista vaikutusmahdollisuuksista. Loviisa-liike oli kuitenkin skeptisempi YVA-menettelyn suhteen kuin Romuvaara-liike. Heti Loviisa-liikkeen ensimmäisessä seminaarissa ja julkilausumassa YVA:n

merkitys päätöksenteossa kiistettiin ja Loviisan seudun asukkaille tarjottiin mahdollisuus ilmaista mielipiteensä välittömästi allekirjoittamalla ydinjätteen loppusijoitusta vastustava adressi. Kuhmossakin oli havaittavissa varautuneisuutta, mutta lähtöasetelma oli kuitenkin odottavampi kuin Loviisassa. Romuvaara-liikkeen odotukset kohdistuivat YVA:ssa ennen kaikkea puolueetoman tiedon esiintuloon. Lakisääteinen menettely, jonka tavoite oli hankkeen monipuolinen julkinen käsittely, oli oljenkorsi liikkeelle, joka oli vuosia yrittänyt ylläpitää keskustelua hankkeesta. Romuvaara-liikkeen silmissä YVA-menettely leimautui kuitenkin jo menettelyn alkuvaiheessa Posivan johdattelevien YVA-tiedotteiden takia. Ristiriitaa aiheuttivat myös Posivan moninaiset roolit ydinjätekeskustelussa.

Molemmat liikkeet pitivät Posivan roolia YVA-menettelyssä liian keskeisenä. Tämä konkretisoitui ennen kaikkea vaihtoehtojen esittelyssä, jonka liikkeet kokivat loppusijoituksen yksipuoliseksi markkinoimiseksi. Koska liikkeiden näkemyksille ei tullut vastakaikua Posivan puolelta, ne pyrkivät haastamaan koko YVA-menettelyn osallistumalla aktiivisesti keskusteluihin YVA:menettelyssä ja samanaikaisesti vaatimalla muutoksia YVA-lakiin. Hankkeen kritisoinnin kannalta liikkeiden omaehtoinen toiminta oli myös keskeisessä asemassa. Liikkeiden omaksuma osallistumistyyli – osallistutaan, mutta ei Posivan ehdoilla – nosti jatkuvasti esiin uusia ongelmia sekä itse hankkeesta että YVA-menettelystä. Näin ne asettautuivat vastustamaan menettelyn toteuttamistapaa. Liikkeiden näkökulmasta suurin YVA:n luoma uhka oli ydinjätehuollon aikataulun mukainen paikanvalinta vuonna 2000. Aikataulu antoi yhtiölle aikaa kampanjoida ja siten rakentaa hyväksyttävyyttä.

Loviisa-liikkeen puheenjohtajan toteamus (Rosenberg 1999, 266) YVA:n häiritsevistä vaikutuksista kansalaisliikkeen näkökulmasta katsottuna näyttäisi siis saavan vahvistusta, mutta vain Loviisan tapauksessa. YVA-menettelyn lukuisiin järjestelyihin vastaaminen ja reagointi vei liikkeiltä paljon aikaa, mikä oli poissa omaehtoisen toiminnan järjestämisestä. YVA:lla olikin selvästi liikkeiden resursseja kuluttava vaikutus. Pelkkä boikotointi ei ollut mahdollista. Omaehtoiselle toiminnallekin oli tarvetta, koska Posivan YVA-menettely sisälsi paljon tiedottamista, mihin liikkeet pystyivät vastaamaan vain omalla toiminnalla. Posivahan ei järjestänyt YVA-ohjelman kuulemisajan jälkeen enää avoimia yleisötilaisuuksia, joissa liikkeet olisivat päässeet ääneen. Posivan tiedotukseen oli siis vastattava omaehtoisella toiminnalla.

Romuvaara-liikkeellä oli tähän paremmat edellytykset, sillä se oli uudistanut poliittista tyyliään vuodesta 1993 lähtien juuri viestinnän näkökohdista (Kojo & Suominen 1999, 100–110). Tyylin infrastruktuurissa oli siten ehditty tehdä tarpeellisia muutoksia, kuten luotu oma yleisötilaisuusformaatti - Kuhmon ympäristöfoorumi. Formaatti oli valmiina, tarvittiin vain toiminnan volyymin ja intensiteetin nostamista mahdollista kansanäänestystä ajatellen. Näin tapahtuikin esimerkiksi huhtikuussa 1999 Kajaanssa pidetyssä ympäristöfoorumissa, jossa liike panosti voimakkaasti tiedottamiseen. Romuvaara-liikkeellä oli vakiintunut tyylin infrastruktuuri. Se toimi suunnitelmallisesti, mikä varmasti lisäsi liikkeen uskottavuutta.

Loviisa-liikkeelle ei ehtinyt muodostua yhtä selvää toimintarutiinia ja siten liikkeen infrastruktuuri jäi väljemmäksi kuin Romuvaara-liikkeellä. Lisäksi verraten löyhä organisoituminen lisäsi yksittäisten ihmisten vastuuta Loviisa-liikkeen toiminnasta ja näkyvyydestä. Yhdistykseksi

rekisteröityminen oli usein asialistalla, mutta yksi ilmeinen syy asian lykkääntymiseen oli se, että erilaiset YVA-asiat painoivat päälle ja vaativat reagoitua. Liikehän oli pahimmillaan kahden YVA:n loukussa, sillä Imatran Voiman lisäydinvoimaa (Loviisa 3 -hanke) koskeva YVA-menettely käynnistyi keväällä 1998 ja osui siten osittain päällekkäin ydinjäte-YVA:n kanssa. Loviisa-liikkeen poliittinen tyyli mukautui myös enemmän YVA-menettelyyn kuin Romuvaara-liikkeen tyyli. Tämä näkyy ongelmanasettelussa. Loviisa-liikkeen omaehtoinen toiminta, kuten molemmat seminaarit, kytkeytyivät teemallisesti hyvin läheisesti YVA-menettelyyn ehkä juuri oman, rauhassa pohditun ja muotoutuneen linjan puuttumisen takia. Tosin liikkeen näkökulmasta seminaareissa oli ensisijaisesti kyse Posivan vaihtoehtomuuspuheen kiistämisestä, eikä tarkoituksellisesta YVA:n idean toteuttamisesta. Romuvaara-liike puolestaan keskittyi tietoisesti muihin kuin teknisiin asioihin ja vaihtoehtojen esittäminen tapahtui lähinnä Suomen luonnonsuojeluliiton kannanottojen avulla (Kojo & Suominen 1999, 113).

Loviisa-liikkeen tuli osoittaa omaehtoisella toiminnallaan myös liikkeen kannatus. Adressilla tavoiteltiin loviisalaisilta ydinjättemandaattia aivan kuten Romuvaara- ja Kivetty-liikekin olivat tehneet aloittaessaan toimintansa (Kojo & Suominen 1999, 93–97; Litmanen 1994a, 89). Liikkeet keräsivät yhteensä yli kymmentuhatta allekirjoitusta listoihinsa. Tällainen puheoikeuden ‘luovutus’ liikkeille saattoi olla yksi syy vähäisiin osallistujamääriin YVA-menettelyn eri vaiheissa (vrt. Hokkanen 1999, 151–153; 2004, 171–172). Liikkeisiin luotettiin ja niitä haluttiin tukea, jotta muotoutuisi paikallinen vastavoima yhtiölle. Liikkeet voidaankin nähdä hankkeeseen kriittisesti suhtautuvien kansalaisten ‘edustajina’. Tämän luottamuksen ylläpitämisessä oli ensisijaista omaehtoinen toiminta.

Liikkeiden toiminta oli yhdistelmä omaehtoista osallistumista ja institutionaalista suoraa osallistumista. YVA oli voimakkaasti esillä toiminnassa, koska sitä ei pystytty kiertämään. Liikkeet kuitenkin pyrkivät säilyttämään itsenäisyytensä kritisoidulla Posivan osallistamisjärjestelyillä. Erityisesti Romuvaara- ja Loviisa-liike kritisoivat YVA-menettelyä. Reaktiot YVA-menettelyä kohtaan osoittavat, että liikkeet olivat aktiivisia tulkitsijoita hankevastaavan ja yleisön välissä. Siten voi sanoa, että ne onnistuivat toimimaan omaehtoisesti myös YVA-menettelyn muodostamassa instituutiossa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa on tarkasteltu poliittisen hyväksyttävyyden rakentamista ydinjätteen loppusijoitushankkeessa paikallisella tasolla. Ajallisesti tutkimus rajattiin vuosiin 1985–1999, jolloin Suomessa oli käynnissä loppusijoituslaitoksen paikanvalintaprosessi. Näkökulmana on poliittisen tyylin analyysi, jota sovellettiin tutkimalla paikallisesti keskeisten toimijoiden, Teollisuuden Voiman ja Posivan sekä kolmen paikallisen ydinjätteen loppusijoitusta vastustaneen kansalais-toimijan, poliittisten tyylien muutoksia pitkällä aikavälillä.

Tutkimuksen keskeiset kysymykset olivat: 1) Miten toimijat rakentavat tai kyseenalaistavat loppusijoitushankkeen poliittista hyväksyttävyyttä paikallisesti pitkällä aikavälillä? 2) Miten tilannesidonnaisesti toimijat toimivat? Onko toiminta luonteeltaan jatkuvaa ja rutinoitunutta vai onko siinä havaittavissa tilannekohtaisia muutoksia? 3) Millaisia muutoksia toimijoiden omaehtoisessa toiminnassa on havaittavissa, kun kansalaisosallistumista järjestetään institutionalisoidusti? Vastaan kysymyksiin päälukujen 4 ja 5 perusteella, jonka jälkeen tarkastelen tutkimuksen antia poliittisen hyväksyttävyyden ja poliittisten tyylien teoreettiselle tarkastelulle. Erityisesti pyrin osoittamaan tutkimuksen teoreettisen sovelluksen vahvuudet ja heikkoudet verrattuna alan kansainväliseen tutkimukseen, joka on viimeisten viiden vuoden aikana tarkastellut enenevässä määrin hyväksyttävyyteen, avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyviä teemoja. Lopuksi esitän vielä joitakin huomioitani mahdollisista jatkotutkimuskohteista.

6.1 Poliittisen hyväksyttävyyden pitkän aikavälin rakentaminen

Ydinjätteen loppusijoituslaitoksen paikanvalintaprosessissa poliittisuus organisoitui julkisuudessa ennen kaikkea ydinvoimateollisuuden, erityisesti ydinjäteyhtiön, ja paikallisten loppusijoitushankkeen vastustajien eikä niinkään poliittisten puolueiden toimesta. Käsillä olevassa tutkimuksessa tosin painottuu aineisto, joka kertoo enemmän julkisuudessa – ennen kaikkea sanomalehdistössä – toimimisesta, mutta kun tuloksia suhteutettiin aikaisempiin tutkimuksiin loppusijoitushanketta koskevasta kunnallisesta päätöksenteosta (Litmanen 1994a; Suominen 1998), voidaan todeta havainnon pitävän paikkansa. Käsillä oleva tutkimus sisältää myös aineistoa, joka avasi Eurajoen kunnanvaltuutettujen ja virkamiesjohdon sekä ydinvoimateollisuuden välisiä Vuojokityöryhmän neuvotteluja. Vuojoki-työryhmä on vahva viite siitä, että nimenomaan Eurajoella loppusijoitushankkeen suunnittelu- ja päätöksenteko kanavoitui puoluepoliittiseen ja virkamiesvetoiseen neuvotteluprosessiin. Kuhmossa ja Loviisassa poliittinen keskustelu loppusijoitushankkeesta organisoitui selvemmin paikallisten liikkeiden toimesta kuin Eurajoella.

Ydinjäteyhtiö ja loppusijoitusta vastustavista liikkeistä erityisesti kuhmolainen Romuvaara-liike käyttivät poliittisessa toiminnassaan edunvalvonnan keskeisiä osa-alueita. Toisin sanoen ne toimivat sekä julkisuudessa että paikallisen puoluepoliittisen ja virkamiesinstituution sisällä. Ydinjäteyhtiön käsitys hyväksyttävyyden rakentamisesta perustui viime kädessä muodollisten poliittisten päätöksentekijöiden eli kunnanvaltuutettujen huomioon ottamiseen. Tässä tutkimuk-

nessä tätä perustyyliä kutsutaan korporatiiviseksi tyyliksi. Se kuvaa yhtiön pyrkimystä saavuttaa jatkuva keskustelu- ja vaikutusyhteys paikallisiin päättäjiin. Olennainen osa korporatiivista tyyliä oli yhteydenpidon säännöllisyys, vakiintunut asialista ja henkilökohtaiset kontaktit yhtiön ja kunnan edustajien välillä. Ydinjäteyhtiö perusti tutkimuskunnissa esimerkiksi yhteistyöryhmiä, joissa olivat edustettuina sekä poliittiset puolueet että ylin virkamiesjohto. Yhtiö järjesti myös tutustumismatkoja päättäjille. Eurajoella korporatiivista tyyliä vahvisti se, että muutamia TVO:n työntekijöitä oli kunnanvaltuutettuina. Osa korporatiivista tyyliä oli myös yhtiön määrittelmäinen asiantuntijaksi, minkä voi nähdä perusteluksi päätöksenteon valmisteluun osallistumiselle. Asiantuntijaksi identifioituminen oli keino rakentaa toimijan yleistä uskottavuutta.

Toinen ydinjäteyhtiön perustyyli oli valistustyyli. Valistustyylin tavoite oli opettaa yleisölle yhtiön näkemyksen mukainen oikea tieto loppusijoitushankkeesta ja sen vaikutuksista. Tämä tyyli muuttui selvästi tarkasteluajanjaksolla. TVO tiedotti toiminnastaan suurelle yleisölle jo 1980-luvun puolivälissä, kun alustavat sijoituspaikkatutkimukset käynnistyivät. 1990-luvun alkupuolelle asti valistustyyliä oli ominaista tiedon kulun yksisuuntaisuus. Tyyli muuttui vuorovaikutteisemmaksi 1990-luvun puolivälissä, jolloin yhtiö alkoi kiinnittää paikalliseen suureen yleisöön enemmän huomiota. Yhtiö pyrki tyyliuudoksella siihen, että tiedotus loppusijoitushankkeen teknisestä toteutuksesta oli ymmärrettävää ja uskottavaa kansalaisnäkökulmasta. Samanaikaisesti viestinnän volyyymi kasvoi huomattavasti, kun yhtiö perusti oman tutkimuskuntalaisille jaettavan tiedotuslehden. Yhtiön instituutiopainotteisen lähestymistavan rinnalle kehittyi lähestymistapa, joka oli herkempi tunnistamaan paikallisen kansalaisyhteiskunnan mielipiteitä.

Aivan kuten ruotsalaisen ydinjäteyhtiö SKB:n toiminnan analysoinnissa on havaittu (Eriksson 2003, 146–147), myös Suomessa ydinjäteyhtiö pyrki tunnistamaan paikallisia kohderyhmiä. Kohdeyleisön segmentointi parani. Taustalla oli tarve ymmärtää suuren yleisön tiedonhankintaa, tulkintatapoja ja käsityksiä loppusijoitushankkeen synnyttämistä paikallisista riskeistä. Paikallisuuden ymmärtämisessä auttoivat kyselytutkimukset, jotka toteutettiin 1990-luvun puolivälissä (ks. Kurki 1995; Harmaajärvi ym. 1997). Kyselyt olivat olennainen osa suomalaisen ydinjätehuolto-ohjelman yhteiskuntatiedustelua. Ydinjäteyhtiön käsitys hyväksyttävyyden rakentamisesta muuttui (ks. myös Hautakangas 1997). Yksi osoitus muuttuneesta arviosta oli edellä mainittu tiedotuksen volyymin kasvattaminen. Yhtiössä ymmärrettiin aiempaa selvemmin, että pelkkä kunnanvaltuutettujen vakuuttaminen ei riittäisi. Paikallisen hyväksyttävyyden tuli rakentua laajemmin, mihin taas ei riittänyt pelkkä yksisuuntainen tiedottaminen. Vuonna 1997 käynnistynyt ympäristövaikutusten arviointimenettely oli vuorovaikutteisen valistustyylin huipentuma, jossa Posiva panosti viestinnän lisäksi osallistumismahdollisuuksien järjestämiseen (ks. YVA-menettelyn tilaisuuksista Hokkanen 2004). Kun tiedotus oli siihen mennessä keskittynyt selittämään maallikoille ennen kaikkea loppusijoitushankkeen teknistä toteutusta, tähtäsi uusi tyyli muutokseen, että kansalaisten mielipiteet otettaisiin huomioon hankkeen sosiaalisia ja ympäristövaikutuksia arvioitaessa. Leskisen ja Turtiaisen (2002, 55) arvion mukaan Posiva onnistui vuorovaikutteisen suunnittelun päätavoitteissaan tiedottamisessa ja tiedonkeräämisessä hyvin. Posiva otti kansalaisnäkemys huomioon YVA-ohjelmassa ja -selostuksessa (vrt. Hokkanen & Ruuskanen 2005).

Leskinen ja Turtiainen (2002, 29) ovat kuvanneet Posivan viestintämuutosta askeleeksi asiantuntijaviestinnästä kohti kommunikatiivista riskiviestintää. Eriksson (2003, 146–147) on kuvannut samankaltaisesti ruotsalaisen ydinjäteyhtiö SKB:n riskiviestinnän muutosta reaktiivisesta proaktiiviseen ja asymmetrisestä symmetrisempään viestintään. Kuitenkin Hokkasen mukaan YVA-menettelyn kansalaisosallistumisen vaikuttavuus hankkeen muodolliseen päätöksentekoon oli heikkoa. Loppusijoitushankkeessa muut tekijät kuin kansalaisnäkemys olivat päätöksenteon kannalta olennaisia. Kansalaiset eivät olleet päätöksenteossa tasavertaisia neuvottelukumppaneita, vaan tiedontuottajia ja tiedottamisen kohteita. Hokkasen mukaan kansalaisten esittämä, lähinnä hankkeen vaihtoehdottomuutta ja YVA-menettelyä koskeva kritiikki käsiteltiin päätöksenteossa jopa manipulatiivisesti sivuuttaen se kokonaan. (Hokkanen 2004, 176–177.)

Hyväksyttävyyden rakentamisessa yhtiön vuorovaikutteinen valistustyyli pyrki osoittamaan loppusijoitushankkeen yhteensopivaksi paikallisen yhteisön arvojen ja uskomusten kanssa. Kohteenä oli paikallinen suuri yleisö erityisyleisöinen. Hokkasen (2004, 181) mukaan YVA-menettely, joka siis oli valistustyylin keskeisin toimeenpanokeino, jäi auttamatta edustuksellista päätöksentekoa tukeväksi välineeksi, jolloin myös siihen kanavoitunut kansalaisosallistuminen jäi vaille suurempaa merkitystä ja vaikuttavuutta. Ydinjätteen loppusijoituksen päätöksentekoprosessissa muodostui YVA-menettelyä merkittävämpiä politiikkaverkostoja, joiden areenat, osallistujat ja käsiteltävät asiat olivat varsinaisen päätöksenteon polttopisteessä. Merkittävämällä politiikkaverkostolla Hokkanen (2004, 160–161) viittaa Eurajoen kunnan, Posivan ja TVO:n väliseen Vuojoki-työryhmään. Myös Leskinen ja Turtiainen (2002, 54) arvioivat Vuojoki-sopimuksen heikentäneen luottamusta Posivaan ja YVA-menettelyyn.

Yhtiön vuorovaikutteisen valistustyylin tavoite hyväksyttävyyden rakentamisessa olikin hankkeen vaikutusten ja tulevaisuuden hahmottaminen suurelle yleisölle sekä vastustavien liikkeiden esittämien uhkakuvien torjuminen. Osana hyväksyttävän tulevaisuuskuvan luomista yhtiö esitti loppusijoitushankkeen ympäristöinvestointina, työllistäjänä ja verotulojen lähteenä. Eurajoella Vuojoki-työryhmä oli keino rakentaa paikallista tulevaisuuskuvaa kollektiivisesti kunnan edustajien kanssa. Lidskog ja Sundqvist (2004, 264) toteavatkin SKB:n paikanvalintastrategian perusteella, että geologian merkityksen väheneminen paikanvalintastrategiassa, kuten Suomessakin selvästi tapahtui (ks. luku 3.2), on lisännyt mahdollisuuksia rakentaa hyväksyttävyyttä paikallisesti. Valmiit ylhäältä annetut määritelmät eivät ole juurtuneet paikalliselle tasolle, vaan sen sijaan paikallisista riskin määrittelykamppailuista on tullut paikanvalinnan este. Toimivampi strategia on syntynyt tutkimuskunnan vapaaehtoisuuden sekä yhtiön ja paikallisten asukkaiden välisen vuorovaikutuksen tuloksena. Tämän tuloksena ydinjäteyhtiölle on syntynyt kommunikatiivista kompetenssia, jolla viitataan kykyyn ottaa huomioon tiedon lisäksi myös sosiaaliset normit ja arvot ja siten rakentaa yhteistä viitekehystä. (Lidskog & Sundqvist 2004, 264–265.) Hyväksyttävyyden rakentamisessa Posivan korporatiivinen tyyli tähtäsikin konkreettiseen paikalliseen poliittiseen sopimukseen loppusijoituslaitoksen kompensatioista. Tärkein kohdeyleisö oli kuntien edustajat. Olkiluoto-visio ja Vuojoki-sopimus olivat paikallisen yhteisen viitekehysten näkyvimpiä virstanpylväitä Eurajoella.

Paikallisten loppusijoitusta vastustavien liikkeiden toimintatyyli muutosten analysoinnissa Romuvaara-liike oli kymmenvuotisen toimintahistoriansa ansiosta hedelmällisin tutkimuskohde.

Kuten edellä jo todettiin, Romuvaara-liikkeellä oli ydinjäteyhtiön tavoin tyyli, joka suuntautui kunnanvaltuustoon vaikuttamiseen. Tyyli tuli liikkeelle eräänlaisena verenperintönä, sillä liikkeen toimintaryhmän perustaneet henkilöt olivat aktiivisia myös puoluepolitiikassa. Tyyliä ei kuitenkaan kutsuta tässä tutkimuksessa korporatiiviseksi tyyliksi, vaikka joitakin viitteitä myös siitä oli havaittavissa (esim. edustaja kunnan ja yhtiön seurantaryhmässä), vaan tyyli nimettiin institutionaaliseksi tyyliksi. Sille on ominaista vaikuttaminen ennen kaikkea kunnalliseen päätöksentekoon ja päätöksenteon valmisteluun. Parhaiten tyyli tuli esille kansalaisadressin kera annettuna kunnallisaloitteena (kielteisen kannan ottamiseksi) ja kunnallisvaaleihin vaikuttamisena. Olennainen osa Romuvaara-liikkeen tyylin infrastruktuuria oli liikemäisyyden ja puoluepoliittisen sitoutumattomuuden tietoinen korostaminen identiteetissä, mikä pehmensi institutionaalista tyyliä.

Porin seudun Maan ystävillä ja Loviisa-liikkeellä ei ollut vastaavaa institutionaalista tyyliä. Niiden toimintaa luonehtii identiteettiorientaatio (ks. Taulukko 3 sivulla 128). Kuitenkin Loviisa-liike oli perustyylyiltään lähempänä Romuvaara-liikkeen tapaa vakuuttaa yleisö kuin Maan ystävien performatiivista tyyliä. Tyylin asiasisältöjä vertailtaessa Loviisa-liikettä ja Maan ystäviä yhdisti loppusijoitusmallin kritisointi ja vaihtoehtojen käsittely. Maan ystävien tyylin asiasisältö oli kaikkein laajin, sillä ongelmia nostettiin esiin koko ydinteknologia-alalta ydinaseista ydinvoimaan. Romuvaara-liikkeen tyylin asiasisältöä hallitsivat ennen kaikkea imago- ja ydinjätekujetuskysymykset. Kansalaistoimijoiden perustyylien eroa voi selittää sillä, että Romuvaara- ja Loviisa-liike olivat paikallisia protestiliikkeitä, joille on ominaista yksittäisiin poliittisiin päätöksiin tai politiikkaosa-alueisiin vaikuttaminen. Porin seudun Maan ystävät on puolestaan pysyvämpi osa ympäristöliikettä ja siis osa yhteiskunnallista liikettä, joka pyrkii tavoitteenasettelullaan kulttuuriseen asenne- ja arvomuutokseen.

6.2 Toimintatyylin tilannesidonnaisuus

Tilannesidonnaista tyylitutkimusta kannattavan Lappalaisen keskeisin kritiikki Hariman kulttuurisia tyylikonventioita kohtaan on niiden epämääräisyys ja yleisyys, mikä ei Lappalaisen mukaan sovi yhteen poliittisen toiminnan tutkimuksen kanssa, koska ”*vaikka sanamuodot näyttäivät ulkoisesti samoilta, ne ovat merkitykseltään erilaisia, koska esittäjän tilanne on aina erilainen*” (Lappalainen 2002, 76). Lappalaisen tulkinnan mukaan ilmiöt ovat ainutkertaisia, minkä vuoksi poliittista toimintaa ja tekstejä täytyy aina ajatella suhteessa aikaan ja paikkaan sidottuun ongelmaan. Aikaan ja paikkaan sidottu ongelma viittaa myös ongelman muuttumiseen ajansaatossa. On kysyttävä tutkimusaineistolta millaisia ongelmia toisaalta yhtiö ja toisaalta liikkeet näkivät vuosien varrella?

Tutkimuksessa toimintatyylin tilannesidonnaisuutta tarkasteltiin paikallisten liikkeiden osalta kahden esimerkkitapauksen avulla. Toinen oli Romuvaara-liikkeen Kuhmon Ympäristöfoorumi -tilaisuus ja toinen Porin seudun Maan ystävien Tshernobyl-toimintaviikonloppu. Molemmat tapahtumat järjestettiin hyvin samanaikaisesti huhtikuussa 1999 juuri ennen Posivan periaatepää-

töshakemuksen jättämistä. Pääpiirteissään kumpikin tapahtuma perustui julkisuudessa esiintymiseen ja vasta-asiantuntijuuden esille tuomiseen. Tapahtumista erottuivat kuitenkin omat tyylilliset ominaispiirteensä. Selkeimmät erot olivat ongelman määrittelyssä. Romuvaara-liike määritteli ongelmaksi loppusijoituksen ja puhtaan luonnon välisen ristiriidan. Tulevaisuudenkuva perustui Kuhmon luonto- ja erämaaimagon ainutlaatuisuuden korostamiseen, minkä avulla rakennettiin voimakas kontrasti ydinjätteen loppusijoitukseen. Porin seudun Maan ystävät puolestaan esittivät laaja-alaisemman ongelman, jossa tuotiin esiin niin ydinaseet, ydinvoima kuin myös loppusijoitus.

Ydinjäteyhtiön ongelma tiivistyy jälkikäteisanalyysissä helposti pelkäksi poliittisen hyväksyttävyyden hankkimisen ongelmaksi. Toiminnan analysointi ja havaitut muutokset antavat kuitenkin vihiä siitä, että ongelma ei ole ollut aina samanlainen. Esimerkiksi 1980-luvun puolivälissä epäonnistuminen tutkimusten aloittamisessa Ikaalisissa nosti esiin kysymyksen kuntien sitouttamisesta. Miten kuntien edustajat saadaan vakuuttuneiksi tutkimusten tarpeellisuudesta? Miten yhtiö saa tutkimuksille poliittisen tuen, jotta työ saataisiin edes käyntiin? Juridinen lupa maanomistajilta oli, mutta tutkimustyön tuli käynnistyä yhteisymmärryksessä, jotta hankkeen toteuttamiselle olisi jatkossa edellytyksiä. Siten hyväksyttävyyden hankkimisongelman keskiössä olivat kuntien edustajat, eikä suuri yleisö kuten myöhemmin 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Yksi esimerkki ydinjäteyhtiön toiminnan tilannesidonnaisuudesta oli sen vuonna 1998 toteuttama mainoskampanja. Yhtiö oli jo kahtena edeltävänä vuonna käyttänyt valtakunnallista mainoskampanjaa valtakunnallisen suuren yleisön tavoittamiseksi, mutta laihoihin tuloksiin, sillä mainoskampanjat oli huomattu huonosti. Ongelmana oli siis suuren yleisön tavoittaminen valtakunnallisesti. Vastauksena yhtiössä pohdittiin räväkämmän mainoskampanjan toteuttamista. Samaan aikaan yhtiön paikallisena ongelmana oli yhtiön uskottavuuden lisääminen ja hankkeen hyväksyttävyyden kasvattaminen.

6.3 Institutionaalisen osallistumisjärjestelyn vaikutus omaehtoiseen toimintaan

Institutionaalisisella osallistumisjärjestelyllä tarkoitetaan osallistumismahdollisuuksia, joita julkinen valta tai elinkeinoelämä tarjoaa kansalaisille (Paldanius 1992). Tässä tutkimuksessa mielenkiinto kohdistui institutionaaliseen suoraan osallistumiseen. Ainoat institutionaaliset suorat osallistumisjärjestelyt ydinjätteen loppusijoitushankkeessa vuosina 1985–1999 olivat ympäristövaikutusten arviointimenettely ja periaatepäätösmenettely. Jälkimmäinen kosketti ennen kaikkea Eurajokea, jota Posiva esitti ainoana kuntana periaatepäätöshakemuksessa loppusijoituslaitoksen sijoituskunnaksi. YVA-menettelyn Posiva sen sijaan toteutti neljällä paikkakunnalla (ks. loppusijoituslaitoksen YVA-menettelystä Posiva 1999a; Leskinen & Turtiainen 2002; Hokkanen 2004).

Tutkimuksessa tarkasteltiin kahden paikallisen liikkeen, kuhmolaisen Romuvaara-liikkeen ja Loviisa-liikkeen suhtautumista YVA-menettelyn osallistumisjärjestelyihin. Romuvaara-liike oli

toiminut jo vajaat kymmenen vuotta, kun Posivan viestintä alkoi esitellä YVA-menettelyä loppuvuodesta 1996 ja keväällä 1997. Liikkeen toiminnan voidaan katsoa institutionalisoituneen, sillä se järjesti säännöllisesti esimerkiksi suurelle yleisölle ja tiedotusvälineille suunnattuja yleisötilaisuuksia. Muutoinkin liike kokoontui säännöllisesti taustalle perustetun tukiyhdistyksen nimissä. Ennen YVA-menettelyn alkamista liike oli jo saanut jonkinlaisen käsityksen YVA-menettelystä. Liikkeessä oli tiettyä varovaisuutta ydinjäteyhtiön osallistumisjärjestelyitä kohtaan, mikä ilmeni epäilyksenä rakentavaa henkeä kohtaan, jolla liikettäkin lähestyttiin. Taustalla oli epäily, että keskustelut käytäisiin ydinjäteyhtiön asettamilla ehdoilla. Liike suhtautui varovaisesti myös VTT:n tutkimushanketta kohtaan vuonna 1996, mikä oli liikkeen ensimmäinen kosketus YVA-menettelyyn loppusijoitushankkeessa. Romuvaara-liikkeessä ei siten täysin luotettu vuorovaikutteiseen valistustyyliin, jota Posiva alkoi toteuttaa ydinjätteen loppusijoitushankkeessa 1990-luvun loppupuolella. Suhtautuminen muuttui varsin pian YVA-menettelyn alkamisen jälkeen vielä kielteisemmäksi, kun liike tulkitsi menettelyn vaihtoehtottomaksi loppusijoituksen markkinoinniksi. Tulkinta syntyi ennen kaikkea Posivan YVA-viestinnän myötä keväällä 1997. Siten vastustavan liikkeen näkökulmasta yhtiön YVA-viestintä ei tukenut pyrkimystä vuorovaikutuksen muodostamiseen.

Loviisa-liike syntyi Romuvaara-liikkeeseen verrattuna täysin toisenlaisessa tilanteessa. Loviisa-liikkeellä oli heti vastassa uudella tyyllillä – vuorovaikutteisella valistustyyllillä – toimiva ydinjäteyhtiö, kun taas Romuvaara-liike oli kehittynyt vanhan tyylin, yksisuuntaisesti valistavan TVO:n aikana. Tässä mielessä Loviisa-liikkeelle ei jäänyt yhtä paljon toimintatilaa ja aikaa vedota suureen yleisöön kuin Romuvaara-liikkeelle. Muutoinkin kuntalaisten suhtautuminen loppusijoitushankkeeseen ja ydinvoimateollisuuteen oli Loviissa myönteisempi kuin Kuhmossa (ks. Kiljunen 1998, 31–32, 55–65). Loviisa-liike ennakoி Posivan tulevaa viestintäkampanjaa ja sen vaikutusta yleiseen mielipiteeseen. Liike pyrki pitämään aloitteen itsellään ja siten toimimaan pikemminkin ennakoivasti kuin reaktiivisesti. Asiasisällöllisesti liike painotti vaihtoehdon esittämisen tärkeyttä. Seminaari ”Vaihtoehtoja on!” osoitti selkeästi tyyllillisen linjauksen, jossa liike profiloitui sekä toiminnan muodolla (asiantuntijoiden alustuksilla) ja sisällöllä (vaihtoehtojen esittämisellä). Liike erottautui myös paikkakunnalla toimineesta ydinvoiman vastaisesta yhdistyksestä. Siten Loviisa-liikkeen tyyli ei ollut vastaus pelkästään ydinjäteyhtiön YVA-menettelyyn.

Loviisa-liikkeen keräämä kansalaisadressi oli myös osoitus omaehtoisesta toiminnasta YVA-menettelyn aikana. Adressi oli vastaus ydinjäteyhtiön voimakkaaseen viestintäkampanjaan ja YVA-menettelyyn. Liike esitti adressin allekirjoittamisen mahdollisuutena ottaa yksiselitteinen kielteinen kanta loppusijoitukseen. Tyyllillisesti liike pyrki mobilisoimaan Loviisan seudun asukkaita ja korostamaan joukkovoimaa YVA-menettelyn sijaan, jossa painottui keskustelu hankkeen vaikutuksista. Molemmat liikkeet kannustivat osallistumaan YVA-menettelyyn, mutta tarjotut ratkaisut olivat erilaisia. Siinä missä Romuvaara-liike kehotti kuhmolaisia antamaan palautetta YVA-ohjelman vaihtoehtomuudesta ja objektiivisen asiantuntijakeskustelun puuttumisesta YVA-menettelyn yhteysviranomaisena toimineelle kauppa- ja teollisuusministeriölle, Loviisa-liike kehotti YVA-boikottiin allekirjoittamalla loppusijoittamista Loviisaan vastustavan adressin. Loviisa-liikkeen poliittinen vaatimus kohdistui myös voimakkaammin paikallisille päätöksentekijöille.

Molemmat liikkeet osallistuivat YVA-menettelyn osallistumisjärjestelyihin, mutta jatkoivat sen rinnalla omaehtoista toimintaa. Omaehtoisen toiminnan kuten seminaarin järjestäminen voidaan tulkita liikkeiden tarpeeksi ylläpitää ja rakentaa omaa uskottavuutta myös YVA-aikana. YVA-menettelyyn osallistumalla liikkeet puolestaan pyrkivät välttämään marginalisoitumista paikallisessa keskustelussa sekä vaikuttamaan YVA-menettelyn sisältöön ja merkitykseen paikallisessa ydinjätekeskustelussa ja päätöksenteossa. YVA-menettelyn selkein vaikutus liikkeiden toimintatyyliin oli tyylin intensiteetin voimistuminen. Taustalla oli tilanteen muuttuminen ja uudet poliittiset arviot tarvittavasta toiminnasta. Tästä on hyvänä esimerkkinä Romuvaara-liikkeen Romuvaara-ralli kesällä 1998 ja Kuhmon Ympäristöfoorumi keväällä 1999. Toki taustalla oli ylipääntänsä tietoisuus loppusijoituspaikan valinta-ajankohdan lähestymisestä, mutta tyylin intensiteetin voimistumisen voi tulkita myös reaktioksi ydinjäteyhtiön uuteen näkyvämpään tyyliin, josta konkreettisenä tuloksena olivat YVA-menettelyn tilaisuudet ja viestintä.

Vaikka YVA-menettely synnytti kritiikkiä sekä Loviisa-liikkeessä että Romuvaara-liikkeessä, niin on huomattava, että kumpikaan liike ei reagoinut YVA-menettelyyn mielenosoituksella kuten vielä 1990-luvun alussa tapahtui, kun TVO rakensi sidosryhmä suhteitaan puhtaalla pr-tilaisuudella (esimerkiksi Kuhmossa Atomiviestillä ks. luku 5.1.).

6.4 Poliittisen tyylin näkökulman toimivuudesta

Poliittisen tyylin näkökulman soveltaminen ei ollut ongelmatonta. Siihen oli kaksi syytä. Ensinnäkin loppusijoitushankkeesta on saatavilla valtavasti aineistoa. Pelkästään yhden tutkimuskunnan paikallislehdestä kertyy huomattava määrä aineistoa noin viidentoista vuoden tutkimusjaksolta. Toiseksi poliittisen tyylin käsitteistö kaipaa tarkennuksia. Tyylin tilannesidonnaisella ja kulttuurisella käsityksellä on omat hyvät puolensa, mutta niiden yhdistäminen ei ollut ongelmatonta. Esimerkiksi tilannesidonnainen tyylin ymmärtäminen ja ennen kaikkea siihen sisältyvä käsitys poliittisen toiminnan ainutlaatuisuudesta tuottaa yli kymmenen vuoden tutkimusjaksolta lukemattomia omia tyylejä. Tavoitteena ei voi olla niiden nimeäminen ja siten toisistaan erottaminen, vaan tuloksena voi olla vain tilanteiden erojen, merkitysten ja taustasyiden aukikirjoittaminen. Pitkällä tutkimusjaksolla tämä pakottaa karsimaan raskaalla kädellä tarkasteltavia – tai ainakin lopullisesti raportoitavia – esimerkkejä. Jatkotutkimuksen kannalta tämä merkitsee tietynlaista linjavalintaa: joko tutkimuksella pyritään kattamaan tietyn toimijan koko elinkaari tai sitten keskitytään hyvin rajattuun tilanteeseen, jolloin erilaisten tilannesidonnaisten merkityksien esiin nostaminen on mahdollista. Kolmannen tien, jossa edelliset yhdistyvät, näen erittäin raskeaksi. Jatkossa onkin pohdittava sitä, miten tilanteen käsite tulisi ymmärtää. Yksi karsintakeino on Lappalaisenkin esittämä jako poliittiseen toimintaan ja käyttäytymiseen. Jos poliittiselle toiminnalle asetetaan tiukat laatukriteerit, silloin tilanteet karsiutuvat. Mutta ongelmaksi muodostuu silloin käyttäytymisen merkitys, so. toiston ja jatkuvuuden merkitys, hyväksyttävyyden rakentamisessa. Mielestäni niitä ei voida ohittaa, jolloin alkuperäinen ongelma aineiston karsimisesta palaa pöydälle.

Tehtyä analyysia lukiessa on myös pohdittava, miten totuudenmukaisen kuvauksen tutkimus onnistui antamaan esimerkiksi paikallisten liikkeiden toiminnasta. Onko kansalaistoiminnasta syntyvä käsitys kenties liian rationaalinen? On syytä korostaa, että aktiivit eivät luonnollisesti- kaan tienneet toimintansa seurauksia ja vastapuolen reaktioita etukäteen. Tässä mielessä jälkikä- teisanalyysi saattaa kadottaa jotain todellisen toimintatilanteen epävarmuudesta ja haparoivuus- desta. Esimerkiksi Porin seudun Maan ystävien sihteeri kertoi haastattelussa Tshernobyl- toimintaviikonlopun järjestämisen perustuneen yhdessä kokouksessa ilmaan heitettyihin ajatuk- siin, joiden järjestyttä aktiivit itsekin epäilivät, mutta jotka jälkeenpäin katsottuna osoittautuivat hyviksi ratkaisuksi. Liikkeiden toiminta on siis myös ad hoc -tyylistä, jossa toimija joutuu sie- tämään epävarmuutta ja yllätyksiä. Ehkä juuri epävarmuus on pidemmälle päälle tekijä, joka vaikuttaa toimintatyyliin rutinoivasti. Lappalaisen ilmaisuin toiminta muuttuu käyttäytymiseksi. Romuvaara-liikkeen puheenjohtaja ilmaisi liikkeen kollektiiviset tuntemukset ensimmäisen onnistuneen Romuvaara-päivän jälkeen seuraavasti: toimintaan kaivattiin toistuvan rytmin luo- mista. Rytmä nähtiin keinoksi ”pysyä mukana”. Tämä viittaa nimenomaan toiminnan institutio- nalisoitumiseen.

Tutkijan näkökulmasta epävarmuus voi pysyä piilossa, jos aineistossa painottuvat kirjalliset dokumentit kuten tässä tutkimuksessa. Kirjalliset dokumentit eivät paljasta toiminnan suunnitte- luhetkeen sisältyvää epävarmuutta, elleivät dokumentit sitten ole erityisen yksityiskohtaisia, lähes päiväkirjan omaisia. Esimerkiksi kokouspöytäkirjat ovat harvoin tällaisia. Niihin kirjataan päätös, tehty valinta, eikä pohdintaa kaikista hulluista ja lopulta huonoiksi arvioiduista toiminta- vaihtoehdoista. Lisäksi tutkimus on taaksepäin katsovaa, jolloin tutkijan on vaikea tavoittaa tilannetta, jossa todella on toimittu. Tässä mielessä syvälliset haastattelut ovat kullan arvoinen aineisto ja ikkuna toiminnan epävarmuuteen. Haastattelut voisivat myös auttaa toimijoiden po- liittisen arvioinnin analysoinnissa, jonka merkitykseen ja paljastamiseen tyyli-tyyloisessä toimin- nassa on syytä kiinnittää jatkotyöskentelyssä enemmän huomiota. Tyylin ”takana” olevan poliit- tisen arvion rekonstruointi oli erityisen haasteelliselta.

Ad hoc -tyyli vähenee toisaalta liikkeiden toiminnan rutinoituessa ja toisaalta aktiivien arviointi- kyvyn kehittyessä. Rytmäin mukautumisesta ei pidä vetää johtopäätöstä, että toiminta olisi hau- dattu lopullisesti. Päinvastoin edellä mainitut haastattelut kuin myös analyysiluvuissa mainitut taktiikkaseminaarit osoittavat, että liikkeiden sisällä on tehty enemmän ja vähemmän tietoista toiminnan jälkikäteisarviointia. Esimerkiksi Romuvaara-liike osoittautui tyyllillisesti uudistumis- kykyiseksi kymmenen toimintavuotensa aikana. Ehkä tyylin analysoinnissa pitäisikin jatkossa tulkita rohkeammin aineistoa, eikä pelkästään kaivautua syvemälle aineiston yksityiskohtiin. Tällainen kokonaisuuksien tulkinta voisi auttaa tavoittamaan Maffesolin (1995, 35) tarkoittaman yhteisöllisyyden ja tyylin kollektiivisena tunteena.

6.5 Ajatuksia jatkotutkimuksesta

Tutkimus herätti useita ajatuksia mahdollisesta jatkotutkimusta. Ajatukset koskevat tutkimuksen teoreettista puolta sekä empirian laajentamista. Edellisen osalta keskeisin asia on poliittisen hyväksyttävyyden täsmällisempi määrittely ja hyväksyttävyyden rakentamisen teorian kehittäminen.

Shindler, Brunson ja Stankey (2002, 43) esittävät keskeisenä johtopäätöksensä, että arviot hyväksyttävyydestä (*social acceptability*) ovat aina väliaikaisia, koska ne riippuvat niin monesta tekijästä kuten lainsäädännöstä, suunnittelumalleista, ideologioista ja sidosryhmien rooleista. Tästä seuraa heidän mielestään, että jonkin toiminnan hyväksyttävyyttä ei voi arvioida mekanioidun ja rutinoituneen suunnitteluprosessin avulla, vaan jokainen tilanne ja konteksti tuottaa uuden toimintaympäristön, joka vaikuttaa hyväksyttävyyden rakentumiseen. Shindlerin, Brunsonin ja Stankeyn (2002) johtopäätös puhuu yksiselitteisesti tilannesidonnaisen tarkastelun puolesta.

Poliittisen hyväksyttävyyden väliaikaisuus on seurausta ydinjätteen loppusijoituksen tulkinnanvaraisuudesta (*interpretative flexibility*). Tulkinnallisen joustavuuden ydinajatus on mahdollisuus tulkita objekteja, kuten ydinjätteen loppusijoitus, erilaisilla tavoilla. Tietoa ei käsitellä yksinkertaisina heijastumina itsestään selvästä maailmasta, vaan maailman tilaa tulkitaan käyttämällä kulttuurisia resursseja kuten käsitteitä, luokittelua ja aiempaa kokemusta. Nämä kulttuuriset resurssit puolestaan vaikuttavat voimakkaasti tiedontuotannon tulokseen, so. tietoon itseensä. Tieteen ja teknologian tutkimuksen tavanomainen lähtöoletus onkin, että tieto on kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti vinoutunutta. Vinoutuma koskettaa myös asiantuntijatietaa. (Litmanen 2001, 70–71; Sundqvist 2002, 29–30, 40). Eri toimijoiden omaksumat erilaiset tiedon tulkinnat puolestaan vaikuttavat poliittisiin päätöksiin.

Ydinjäteyhtiön poliittinen toiminta, kuten yhteydenpito tutkimuskuntiin, viestintä ja vuorovaikutus-toiminta, tulee nähdä keinona levittää tietyn tiedon tulkinnan mukaista näkökulmaa ydinjätteen loppusijoituksesta. Käsillä olevassa tutkimuksessa ei ole tarkasteltu sitä, onko yhtiön viestinnän perustana oleva tulkinta loppusijoitusta koskevasta tiedosta muuttunut vuosien saatossa. Tämä tehtävä olisi edellyttänyt esimerkiksi tutkimusraporttien analysointia (ks. Sundqvist 2002). Sen sijaan tarkastelu kohdistui poliittisen toiminnan tyyliin.

Tässä tutkimuksessa hyväksyttävyys määriteltiin laajemmaksi kuin pelkäsi julkiseen mielipiteeseen vaikuttamiseksi. Esimerkiksi ydinjäteyhtiön toimintaa hyväksyttävyyden rakentamisessa tarkasteltiin laajemmin kuin pelkkänä viestintänä (vrt. Eriksson 2003, 32). Yksi mahdollisuus edetä hyväksyttävyyden rakentamisen määrittelyssä ja teorian kehittämisessä olisi jäsentyneempi analyysi siitä, mihin eri toimijat lopulta pyrkivät vaikuttamaan, siis keneen, miten ja milloin. Vaikutteita voisi saada esimerkiksi liiketutkimuksesta ja eturyhmätutkimuksesta. Toisaalta on muistettava, että tutkimuskohteena ovat paikalliset liikkeet. Tämä herättää ensinnäkin kysymyksen siitä, miten liike lopulta määrittellään sen elinkaaren eri vaiheissa (ks. esim. Byrne 1997; della Porta & Diani 1999) ja miten määrittelyä voi soveltaa paikalliselle tasolle.

Jatkotutkimuksessa on kiinnitettävä huomiota myös tyylianalyysin työkalujen kuten tyylin infrastruktuuri, tyylytypologiat ja odotustuotanto teroittamiseen. Kulttuurisen ja tilannesidonnaisen tyylin välinen suhde on myös saatava selvemmäksi. Tilannesidonnainen tyylianalyysi on yksityiskohtaista merkitysten metsästyksiä ja aineiston jäsentämistä olennaiseen ja epäolennaiseen. Erityisesti tyylien murroskohdat ansaitsevat tulla raportoiduiksi, mutta liiallinen yksityiskohtaisuus olisi pystyttävä paketoimaan selvemmin kokoaviksi kulttuurisiksi tyyleiksi. Niiden kohdalla lukija menettää yksityiskohtia, mutta saa toisaalta laajemman kokonaiskuvan tutkimuskohteesta.

Empirian laajentamisen osalta TVO:n toiminnan tutkiminen Laviassa vuosina 1984–1986 sekä vuonna 1986 Ikaalisissa toisivat lisävalaistusta TVO:n tyylin infrastruktuurin muutoksiin. Lavian ja Ikaalisten tapahtumia analysoimalla voisi päästä sen jäljille miten määrätietoisesti TVO asetti päämääriä jo 1980-luvun puolivälissä ja miten yhtiön tilanearviot muuttuivat. Yksi ilmiselvä jatkotutkimuksen kohde on Eurajoen kunnan, TVO:n ja Posivan välisten neuvotteluiden tutkiminen.

Ylipäättänsä käytössä olleelle ydinjäteyhtiön toimintaa koskevalle tutkimusaineistolle on ominaista se, että se on pääsääntöisesti kerätty sanomalehdistä. Siten yhtiön osalta ei ole ollut käytössä vastaavaa kirjallista asiakirja-aineistoa kuin paikallisten liikkeiden osalta. Yhtiön sisäisen keskustelun ja linjausten tutkiminen vaatisikin käyttöön yhtiön arkistoja ja henkilöhaastatteluja. Tällainen aineisto auttaisi analysoimaan esimerkiksi yhtiön käsityksiä liikkeiden merkityksestä ja eri toiminta-areenoiden painoarvosta. Oma mielenkiintoinen kohteensa tyyli tutkimuksessa olisivat toimijoiden käyttämät kuvat ja piirroukset. Erityisesti ydinjäteyhtiön mainonta olisi äärimmäisen mielenkiintoinen tutkimusalue. Tässä työssä aihetta on raapaistu vain kevyesti pinnalta.

Suomen ydinjätepolitiikassa on myös lukuisia toimijoita vailla tarkempaa tutkimusta. Hukki ja Pulkkinen (2003; ks. myös Espejo 2003) ovat nostaneet esille asiantuntijoiden välisen vuorovaikutuksen. Sanomalehtiaineisto ei esimerkiksi kerro paljokaan kolmen suuren, ydinjäteyhtiön, säteilyturvakeskuksen ja kauppa- ja teollisuusministeriön välisistä suhteista ja toimintatavoista. Suomalaisen ydinjäte-establishmentin tutkiminen onkin täysin alkutekijöissä (vrt. Ruotsiin Sundqvist 2002). Posivahan voidaan nähdä managerointiperiaatteella toimivana yhtiönä, joka ostaa tutkimustyötä ja -palveluja muilta tahoilta. Tällöin instituutioiden, mukaan lukien tutkimuslaitokset kuten Valtion teknillinen tutkimuskeskus ja yliopistot, rooli ja merkitys poliittisen hyväksyttävyyden rakentamisessa ydinjätteen loppusijoitusprosessissa on ilmeinen. Yksi tutkimuksen kohde olisikin ydinjätepolitiikan toimijaverkosto, jossa ydinjätehuollon toimeenpanon taustalla on viranomaisvalvonta ja puoluepoliittinen ohjaus.

Kokonaan oma tutkimusaiheensa on sitten Suomen ydinjätepolitiikan ja toimijoiden vertailu kansainvälisesti. Luontevin vertailukohde on epäilemättä Ruotsi, josta TVO on omaksunut paitsi loppusijoituskonseptin, mitä ilmeisimmin myös viestintään ja vuorovaikutukseen liittyviä keinoja ja strategioita. Kansalaisliikkeiden toiminnasta nostetaan – usein sangen negatiivisessa sävyssä – esiin toimintatapojen ”kopioiminen” ulkomailta. Tämän kaltaiseen vertailuun on kuitenkin selvästi aineksia myös ydinjäteyhtiöiden kesken. Kahden eri kansallisen kontekstin vertailu voisi selvittää paitsi eroja kansalaisyhteiskunnan toimintatavoissa, niin myös yhtiöiden tavassa käyttää poliittista valtaa.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti. 2001. *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Andersson, Kjell. 2004. *Overview of European Initiatives: towards a framework to incorporate citizen values and social considerations in decision-making*. NWMO background papers. Nuclear Waste Management Organisation.
- Anttila, Markku, Björnberg, Mikael & Vuori, Seppo. 1999. *Käytetyn ydinpolttoaineen huollon vaihtoehdot - pitkäaikaisvarastointi ja transmutaatio*. Tutkimuksia ja raportteja 10/1999. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki.
- Anttila, Pekka. 1995. *Käytetyn polttoaineen loppusijoitus – loppusijoituspaikan valintaperusteet*. Toukokuu 1995. Raportti YJT-95-07. IVO International Oy.
- Atherton, Elizabeth & Hunt, Jane. 2002. *Review of consultation techniques for radioactive waste management*. A Technical Note for Nirex. Document number 365521. <http://www.nirex.co.uk/foi/corwm/corwm10.pdf> viitattu 4.1.2005.
- Berger, Peter, L. & Luckmann, Thomas. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. 3. painos. Gaudeamus, Helsinki.
- Berghout, Frans. 1991. *Radioactive Waste. Politics and Technology*. Routledge, London.
- Berndtson, Erkki. 1993. *Politiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. Valtionhallinnon kehittämiskeskus, Helsinki.
- Bjarnadóttir, Holmfrídur & Hilding-Rydevik, Tuija. 2001. *Final disposal of spent fuel in Sweden. – some unresolved issues and challenges in the design and implementation of the forthcoming planning and EIA process*. Nordregio electronic paper 2001:3. <http://www.nordregio.se>
- Björklund, Nils, G., Westerholm, Wolter & von Bonsdorff, Magnus. 1994. *Ydinsähköä. Teollisuuden Voima Oy 1969–1994*. Teollisuuden Voima Oy, Helsinki.
- Blowers, Andrew, Lowry, David & Solomon, Barry D. 1991. *The International Politics of Nuclear Waste*. Macmillan, London.
- Buclet, Nicolas & Bouzidi, Youcef. 2003. Confidence, Actors' Beliefs and Transparency: the Case of ANDRA. In Andersson, K. (ed.) *VALDOR 2003. Proceedings*. Paper prepared for the VALDOR 2003. VALues In Decision On Risk. Stockholm, Sweden. June 9–13. 160–168.
- Byrne, Paul. 1997. *Social Movements in Britain*. Routledge, London.
- Colglazier, William, E., Jr. 1982. Epilogue: Prospects for Consensus. In Colglazier, William, E., Jr (ed.), *The Politics of Nuclear Waste*. Pergamon Press, New York.. 202–219.
- della Porta, Donatella. 2000. Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet. *Politiikka* 42:2, 234–248.

- della Porta, Donatella & Diani, Mario. 1999. *Social Movements. An Introduction*. Blackwell, Oxford.
- Doyle, Timothy & McEachern, Doug. 1998. *Environment and Politics*. Routledge, London.
- Eriksson, Mats. 2003. *Från ingenjörskonst till informatörskonst. Studier av PR och riskkommunikation*. Örebro Studies in Media and Communication 2. Universitetsbiblioteket, Örebro.
- Espejo, Raul. 2003. *Structure for Transparency in Nuclear Waste Management. Comparative Review of the Structures for Nuclear Waste Management in France, Sweden and the UK*. A Report from the RISCOM II Project. November 2002. SKI Report 2003:26. SKI, Stockholm.
- Establishing and Communicating Confidence in the Safety of Deep Geological Disposal. Approaches and arguments*. 2002. Nuclear Energy Agency. Radioactive Waste Management. OECD, Paris.
- Flynn, James, Chalmers, James, Easterling, Doug, Kasperson, Roger, Kunreuther, Howard, Mertz, C. K., Mushkatel, Alvin, Pijawka, David, K. & Slovic, Paul. 1995. *One Hundred Centuries of Solitude. Redirecting America's High-Level Nuclear Waste Policy*. Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford.
- Glasson, John, Therivel, Riki & Chadwick, Andrew. 1994. *Introduction to Environmental Impact Assessment. Principles and procedures, process, practice and prospects*. The Natural and Build Environment series. 2 nd edition. UCL Press, London.
- Greenpeace. 1998. Häirikkö lintukodossa: Suomen Greenpeace 1989–1998. Historiikki. Suomen Greenpeace ry, Helsinki.
- Grönlund, Sakari, Saarlo, Anna, Toivanen, Sami, Huhtinen, Timo, Niemelä, Sakari, Kaakkolahti, Tiina & Sario, Juha. 1997. *Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksen vaatimat ilmoitukset, suunnitelmat, luvat ja niihin rinnastettavat päätökset*. LT-Konsultit Oy. Ympäristölakiasiantomisto Kokko, Niemelä & Sario Oy. Työraportti 55/97. Posiva Oy, Helsinki.
- Haapala, Esko. 1988. 10-vuotias YJT. Teoksessa *Ydinjätetutkimusta yhteistyönä*. Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta YJT. 7–11.
- Hannigan, John, A. 1995. *Environmental Sociology. A Social Constructionist Perspective*. Routledge, London.
- Hariman, Robert. 1995. *Political Style. The Artistry of Power*. The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Harmaajärvi, Irmeli, Tolsa, Heimo, Vuori, Seppo & Litmanen Tapio. 1997. *Ydinjätehuollon ympäristövaikutusten arviointi ja sosiopoliittiset kysymykset*. Tiedotteita 1855. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, Espoo.
- Hassi, Satu. 2002. *Tukka hattuhyllyllä*. WSOY, Helsinki.
- Hautakangas, Helena. 1997. *Tiedontarve ydinjätteen loppusijoituksen turvallisuudesta. Vastaanottajan näkökulma Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella*. STUK-YTO-TR 125, Viestinnän pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Viestinnänlaitos. Säteilyturvakeskus, Helsinki.

Heikka, Minna. 2000. *Ydinjätejuna paikallisasemalla. Eurajoen vaikuttajien näkemyksiä yhteiskuntatieteellisestä ydinjätetutkimuksesta ja kunnan kehityksestä*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. JYT2001 tutkimuksia. Työraportti 1/2000. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Heikka, Minna, Litmanen, Tapio & Kaunismaa, Martti. 2001. *Yhteiskuntatiede Suomen ydinjätehuollossa. Asiantuntijanäkemyksiä tutkimuksesta ja tutkimuksen hallinnoinnista*. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 68. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Heikkala, Juha. 2000. *Järjestön strategia. Käsikirja elinvoimaisen tulevaisuuden luomiseen*. Tampere University Press, Tampere.

Helander, Voitto & Pikkala, Sari. 1999. Järjestöt edunvalvojina. Teoksessa Helander, Voitto & Pikkala, Sari (toim.), *Kunnat ja järjestöt*. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia nro 20. Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 48–72.

Hokkanen, Pekka. 1999. Harvoille paljon ja monille vähän. Kansalaisosallistuminen ydinjäte-YVA:ssa. Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissämme. Suomalainen yhteiskunta ja ydinjätehuolto*. SoPhi, Jyväskylä. 132–156.

Hokkanen, Pekka. 2001. EIA and decision making in search of each other. The final disposal of nuclear waste in Finland. In Hilding-Rydevik, T. (ed.), *EIA, large development projects and decision-making in the Nordic countries*. Nordregio R2001:6. 95–151. <http://www.nordregio.se>

Hokkanen, Pekka. 2004. *Ympäristövaikutusten arviointimenettely politiikkaverkostona: tapaustutkimus kansalaisosallistumisesta ydinjätteen loppusijoitushankkeessa*. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisematon lisensiaatintyö. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00015.pdf>

Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti Kojo. 1998a. *Poliittis-hallinnollinen järjestelmä Eurajoella, Kuhmossa, Loviisassa ja Äänekoskella*. Julkaisuja 4/1998 JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti. 1998b. *Ydinjätteiden loppusijoituksen YVA-ohjelman laadintavaiheen yleisötilaisuudet osallistumisen näkökulmasta*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Työraportti 1/1998. JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti. 2000. *Linkkinä ja tietopankkina. YVA-yhteyshenkilöiden rooli ydinjäte-YVA:ssa*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Työraportti 1/2000. JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti. 2003. *Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn vaikutus päätöksentekoon*. Suomen ympäristö 612. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Hokkanen, Pekka & Ruuskanen, Timo. 2005. *Kirjallisten mielipiteiden vaikuttavuus ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä*. Alueelliset ympäristöjulkaisut xxx. Keski-Suomen ympäristökeskus, Jyväskylä. (Ilmestyy maaliskuussa.)

Holmberg, Jukka. 2004. *Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003*. Jyväskylä studies in humanities 30. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/vaitos/studies/studhum/9513920380.pdf>

Hukki, Kristiina & Pulkkinen, Urho. 2003. Enhancing transparency in multidisciplinary expert communication. In Andersson, K. (ed.) *VALDOR 2003. Proceedings*. Paper prepared for the VALDOR 2003. VALues In Decision On Risk. Stockholm, Sweden. June 9–13. 411–418.

Hunt, Jane & Wynne, Brian. 2000. *Forums for Dialogue: Developing Legitimate Authority through Communication and Consultation*. A Contract Report for Nirex. Centre for the Study of Environmental Change. Lancaster University. <http://www.nirex.co.uk./index/inews.htm> (What's New, 20 October 2000). Viitattu 4.1.2005.

Häkli, Laura. 2000. Kaupankäynti ydinjätteistä. Posiva Oy:n ja Eurajoen sopimusuutisoinnin diskursiivista tulkintaa Eurajoen ja muiden ehdokaspaikkakuntien lehdissä. Julkaisematon tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.

Häkli, Laura. 2001. Kaupankäynti ydinjätteistä. Posiva Oy:n ja Eurajoen sopimusuutisoinnin tulkintaa Eurajoen ja muiden ehdokaspaikkakuntien lehdissä. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), *Mediat ydinjätettä hautaamassa: eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001*. Tiedotusopin laitos. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, Tampere. 101–114.

Ilmonen, Kaj. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere. 15–42.

Jaatinen, Miia. 2003. *Lobbaus: yritys yhteiskunnan vaikuttajana*. Talentum, Helsinki.

Jacob, Gerald. 1990. *Site unseen. The Politics of Siting a Nuclear Waste Repository*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.

Jansson, Jan-Magnus. 1985. *Politiikan teoria*. Tammi, Helsinki.

Johansson, Hanna Sofia. 2004. *Samtal om kärnavfallfrågan och demokratins gränser. Förstudien i Tierp 1998–2001*. STS Research Reports 8. Avdelning för teknik- och vetenskapsstudier. Göteborgs universitet, Göteborg.

Johansson, Hanna Sofia, Lidskog, Rolf & Sundqvist, Göran. 2002. *Kärnavfallet och demokratins gränser. Förstudien i Nyköping 1995–2001*. STS Research Reports 3. Avdelning för teknik- och vetenskapsstudier. Göteborgs universitet, Göteborg.

Jokinen, Arja. 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. 101–125.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsti & Suoninen, Eero. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.

Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka. 2003. Uutta liikehdintää, uusia näkökulmia. Teoksessa Juppi, Pirita, Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka (toim.) *Liike elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa*. SoPhi, Jyväskylän yliopisto. 266–283.

Kankaanpää, Heikki, Haapavaara, Lotta & Lampinen, Tarmo. 1999. *Tutkimus loppusijoituslaitoksen vaikutuksista kuntien imagoon*. Tutkimuksia ja raportteja 1/1999. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki.

Karvonen, Erkki. 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Gaudeamus, Helsinki.

Kelly, Neale & Forsström, Hans. 2003. Euratom Research Contributing to Better Risk Governance. In Andersson, K. (ed.) *VALDOR 2003. Proceedings*. Paper prepared for the VALDOR 2003. Values In Decision On Risk. Stockholm, Sweden. June 9–13. 393–404.

Kiljunen, Pentti. 1998. *Suomalaisten suhtautuminen ydinjätteisiin. Valtakunnallinen ja kunnittainen asennekehitys 1983–1997*. Tutkimusraportti nro 5. Energia-alan keskusliitto Finergy, Helsinki.

Kiljunen, Pentti. 2000. *Ydinvoimahankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnit. Paikkakuntalaisten kokemukset menettelystä*. Tutkimusraportti nro 8. Energia-alan keskusliitto Finergy, Helsinki.

Kiljunen, Pentti. 2004. Energia-asenteet 2003. Seurantatutkimustietoa suomalaisten suhtautumisesta energiapoliittisiin kysymyksiin 1983–2003. Tutkimusraportti 15.04.2004. Energia-alan keskusliitto. http://www.sci.fi/~yhdys/eas_03/eas-tied_03.htm viitattu 13.12.2004.

Kojo, Matti. 1998. *Ydinjätteen aktivoimat. Paikallisen yhdistyskentän intressit, kannanotot, vaikutusmahdollisuudet ja toimintatavat mahdollisissa ydinjätteiden loppusijoituskunnissa*. Julkaisematon valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Kojo, Matti. 1999a. *Ydinjätteen aktivoimat. Paikallinen yhdistyskenttä ja ydinjätteiden loppusijoitus*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Julkaisuja 9/1999, JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Kojo, Matti. 1999b. Ei voimalla, vaan taidolla. Kansalaisliikkeen poliittinen tyyli ydinjättekamppailussa. Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissämme. Suomalainen yhteiskunta ja ydinjätehuolto*. SoPhi, Jyväskylä. 157–189.

Kojo, Matti. 2000a. ”Tragedia, komedia vai farssi?” Kansalaisliikkeen suhtautuminen YVA-menettelyyn ydinjätteiden loppusijoitushankkeessa. Monisteessa Kosola, Marjaleena (toim.) *YVA-yhteysviranomaisten neuvottelupäivät 1999, 1998 ja 1997. Neuvottelupäivien aineisto*. Suomen ympäristökeskuksen moniste 182. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 39–47.

Kojo, Matti. 2000b. *Kansalaisnäkemyksiä Suomen ydinjätehuollosta. Ydinjätteiden loppusijoituslaitoksen YVA-selostuksesta annettujen kirjallisten mielipiteiden sisällön analyysi*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Työraportti 2/2000, JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Kojo, Matti. 2001. The Political Styles of Local Anti-Nuclear Waste Movements in Finland. In Andersson, K. (ed.) *VALDOR 2001. Proceedings*. Paper prepared for the second VALDOR symposium addressing transparency in risk assessment and decision making. Stockholm, Sweden. June 10–14. 361–368.

Kojo, Matti. 2002. Lahjomattomien haukansilmien valvonnassa. Ydinjätteen loppusijoitushankkeen rakentaminen Posiva Oy:n tiedotusmateriaalissa. Teoksessa Raittila, Pentti, Hokkanen, Pekka, Kojo, Matti ja Litmanen, Tapio (toim.), *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere University Press, Tampere. 36–66.

Kojo, Matti. 2003. *EIA process as a part of Finnish nuclear waste policy: A case study*. Paper prepared for the 2nd European Consortium for Political Research Conference. Marburg, Germany, 18–21 September 2003.

Kojo, Matti. 2004a. Eurajoki – ei paras mahdollinen, mutta poliittisesti sopiva. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like. 127–158.

- Kojo, Matti. 2004b. Yhteenvedo. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like. 230–258.
- Kojo, Matti & Hokkanen, Pekka. 2004. YVA ja ympäristökonfliktin hallinta. Kansalaisosallistuminen ydinjätteen loppusijoitushankkeessa. *Alue ja ympäristö* 33: 2, 33–42.
- Kojo, Matti, Hokkanen, Pekka & Kauppinen, Ilkka. 2004. Haasteena teknologioiden hyväksyttävyyys. Teoksessa Lemola, Tarmo & Honkanen, Petri (toim.), *Innovaatiopolitiikka – Kenen hyväksi, keiden ehdoilla?* Gaudeamus, Helsinki. 162–176.
- Kojo, Matti & Suominen, Petteri. 1999. Ydinjätekamppailu Kuhmossa: Romuvaara-liike poliittisen tyylin näkökulmasta. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 11/1999. Tampereen yliopisto, Tampere. 87–122.
- Konttinen, Esa. 1999a. Four waves of environmental protest. In Konttinen, Esa, Litmanen, Tapio, Nieminen, Matti & Ylönen, Marja. *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. SoPhi, Jyväskylä. 20–45.
- Konttinen, Esa. 1999b. *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. SoPhi, Jyväskylä.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka. 2004. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden sukupolven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. SoPhi, Jyväskylä.
- Koski, Heikki. 1970. *Kuntalaisten osallistuminen kunnallishallintoon. Tutkimus Porin kaupungin asukkaiden osallistumisesta kaupunkinsa hallintoon*. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A. Vol 3. Tampereen yliopisto, Tampere.
- KTM. 1988. *Ydinjätehuollon kehittämistarpeet. Kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman työryhmän selonteko*. Energiaosasto. Sarja C:18. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki.
- KTM. 1998. *Yhteysviranomaisen lausunto käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitosta koskevasta ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta*. DNro 1/815/98 KTM 24.6.1998. Liitteenä Lausuntoyhteenvedo käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelmasta annetuista lausunnoista ja mielipiteistä. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Energiaosasto, Helsinki.
- Kurki, Osmo. 1992. *Alueellisten sanomalehtien uutiskriteerit ja niiden soveltaminen ydinjäte uutisten valintaan*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Teollisuuden Voima Oy.
- Kurki, Osmo. 1995. *Ydinjätteiden loppusijoittamista koskevan informaation vastaanotto ja hankinta Eurajoella, Kuhmossa ja Äänekoskella*. Jyväskylän yliopiston Viestintätieteiden laitos. Tiedotusprojekti. Työraportti TIETO-95-02. Teollisuuden Voima Oy, Helsinki.
- Kuusisto, Riikka. 1998. *Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikka Persianlahdella ja Bosniassa*. Like, Helsinki.
- Kyllönen, Simo. 2004. Ydinvoiman ilmastonmuutos. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like, Helsinki. 51–86.
- Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitus Suomen kallioperään*. 1982. Teollisuuden Voima Oy. Raportti YJT-82-46. Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta, [Helsinki].

- Lahtinen, Sanna. 1997. *Riskiyhteiskunnan nuoret: tutkimus Eurajoen, Kuhmon ja Äänekosken nuorten suhtautumisesta ydinjätteiden loppusijoitukseen*. Julkaisematon sosiologian pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
<http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/g/1006.pdf>
- Lammi, Harri. 2004. Tarinat kovasta ytimestä. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like, Helsinki. 11–50.
- Lappalainen, Pertti. 1997a. Aineistokeskeinen politiikan tutkimusprosessi. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Politiikan paikat*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis 2. Tampereen yliopisto, Tampere. 80–104.
- Lappalainen, Pertti. 1997b. Taivastelua, tietoa, toimintaa. Poliittiset tyyli Ruohonjuurista elämänpuuksi -teoksessa. *Politiikka* 39: 4, 367–374.
- Lappalainen, Pertti. 1997c. Poliitiikan tyylikkyys. *Niin & Näin* 4:1, 23–27.
- Lappalainen, Pertti. 1998. Vallan yleisen ja erityisen empirian tutkimus. Teoksessa Borg, Olavi, Holma, Juha, Paastela, Jukka & Seppä, Tarja (toim.), *Tieto, valta ja maailmanpolitiikka. Professori Osmo Apusen 60-vuotisjuhlakirja*. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Studia Politica Tamperensis 4. Tampere. 483–505.
- Lappalainen, Pertti. 1999. Eläinliikkeen tyyli - oire murroksesta vai poikkeus säännöstä? Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Julkaisuja 11/1999. Tampereen yliopisto, Tampere. 123–144.
- Lappalainen, Pertti. 2002. *Poliittisen tyylin taito*. Vastapaino, Tampere.
- Lappalainen, Pertti, Heikkilä, Heikki, Koikkalainen, Petri, Kojo, Matti, Rinne, Jarmo, Rättilä, Tiina & Suominen, Petteri. 1999. Tyyli politiikan ytimestä - johdattelua aiheeseen. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*. Poliitiikan tutkimuksen laitos, Julkaisuja 11/1999. Tampereen yliopisto, Tampere. 11–28.
- Learning and Adapting to Societal Requirements for Radioactive Waste Management. Key Findings and Experience of the Forum on Stakeholder Confidence*. 2004. Nuclear Energy Agency. OECD, Paris. <http://www.nea.fr/html/rwm/reports/2004/nea5296-societal.pdf> viitattu 7.1.2005.
- Lehtonen, Jaakko. 1998. Ikuisuuskyseminen: miten viesteillä vaikutetaan? Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.), *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. WSOY, Helsinki. 153–166.
- Lenssen, Nicholas. 1992. Ydinjäteongelma. *Maailman tila 1992*. Gaudeamus, Helsinki. 53–74.
- Leskinen, Antti, Paldanius, Jari & Turunen, Juha-Pekka. 1997. *Vuorovaikutus käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksen ympäristövaikutusten arvioinnissa. Arviointiohjelman laadintavaiheen tilaisuudet*. Diskurssi Oy. Työraportti 97–67. Posiva Oy, Helsinki.
- Leskinen, Antti & Turtiainen, Markku. 2001. *Argumentit ja retoriikka käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa*. Työraportti 2001–41. Posiva Oy, Helsinki.
- Leskinen, Antti & Turtiainen, Markku. 2002. *Interactive planning in the EIA of the final disposal for spent nuclear fuel in Finland*. Diskurssi Oy. Working Report 2002–45. Posiva Oy, Olkiluoto.

- Lidskog, Rolf. 1994. *Radioactive and Hazardous Waste Management in Sweden. Movements, Politics and Science*. Doctoral thesis at Uppsala University. Departement of Sociology. Uppsala University, Uppsala.
- Lidskog, Rolf. 1998. Bortom tid och rum? Svensk kärnavfallspolitik i historisk belysning. I Lidskog, Rolf (red.), *Kommunen och kärnavfallet. Svensk kärnavfallspolitik på 1990-talet*. Carlsson. Stockholm. 15–68.
- Lidskog, Rolf & Sundqvist, Göran. 2004. On the right track? Technology, geology and society in Swedish nuclear waste management. *Journal of Risk Research* 7 (2), 251–268. (March 2004).
- Litmanen, Tapio. 1990. *Kansalaisaloite ympäristökamppailuna. Sievin, Nivalan ja Reisjärven suojelijoiden tarkastelua 1980-luvun ympäristökamppailuna ja kansalaistoimintana*. Julkaisematon sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Sosiologian laitos.
- Litmanen, Tapio. 1994a. *Kallion uumenissa, satojen metrien syvyydessä. Paikalliset ydinjätekonfliktit Suomessa*. Julkaisematon sosiologian lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto.
- Litmanen, Tapio. 1994b. Sievin suojelijat ydinjätteitä vastaan. Teoksessa Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*. Gaudeamus, Tampere. 238–256.
- Litmanen, Tapio. 1996a. Ympäristökamppailun sosiaalinen rakentuminen. Ydinjätekamppailut Kuhmossa, Äänekoskella ja Eurajoella. *Sosiologia* 33 (4), 299–311.
- Litmanen, Tapio. 1996b. Environmental Conflict as a Social Construction: Nuclear Waste Conflicts in Finland. *Society & Natural Resources* 9 (5), 523–535.
- Litmanen, Tapio. 1999a. Cultural approach to the perception of risk: analysing concern about the siting of a high-level nuclear waste facility in Finland. *Waste Management & Research* 17 (3), 212–219.
- Litmanen, Tapio. 1999b. Kansainvälinen ydinvoiman vastainen liike ja sen suhde ydinaseiden vastaiseen liikkeeseen. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere. 281–306.
- Litmanen, Tapio. 2001. *The Struggle Over Risk. The Spatial, Temporal, and Cultural Dimensions of Protest against Nuclear Technology*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 177. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Litmanen, Tapio & Heikka, Minna. 2002. Tieteen poliittinen vaikuttavuus. Asiantuntijanäkemystä yhteiskuntatieteiden roolista ydinjätehuollossa. Teoksessa Raittila, Pentti, Hokkanen, Pekka, Kojo, Matti ja Litmanen, Tapio (toim.), *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere University Press, Tampere. 114–136.
- Litmanen, Tapio & Kaunismaa, Martti. 1999. *Ydinjäte yhteiskuntatieteilijän silmin. Tutkimuksia käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksen sosiopoliittisista kysymyksistä*. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 64. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Litmanen, Tapio, Kojo, Matti & Hokkanen, Pekka. 1999. Maamerkeistä karttaa piirtämään? Ydinjätehuolto huomenna? Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissämme. Suomalainen yhteiskunta ja ydinjätehuolto*. SoPhi, Jyväskylä. 285–301.

- Lovio, Raimo. 2004. Yrityksen sidosryhmät ja ympäristöjohtaminen. Teoksessa Heiskanen, Eva (toim.), *Ympäristö ja liiketoiminta. Arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset*. Gaudeamus, Helsinki. 53–68.
- Lucander, Altti. 2002. Confidence building: What gives confidence to the various categories of stakeholders? In *Stepwise Decision Making in Finland for the Disposal of Spent Nuclear Fuel*. Workshop Proceedings. Turku, Finland. 15–16 November 2001. Nuclear Energy Agency. OECD. p. 83–84.
- Luostarinen, Heikki. 1994. *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Hanki ja jää, [Helsinki].
- Lyytimäki, Jari & Palosaari, Marika. 2004. *Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa*. Suomen ympäristö 683. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Maffesoli, Michel. 1995. *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Gaudeamus, Helsinki.
- McEwen, Tim & Äikäs, Timo. 2000. *The site selection process for a spent fuel repository in Finland – Summary report*. Posiva 2000–15. Posiva Oy, Helsinki.
- McNair, Brian. 1995. *An Introduction to Political Communication*. Routledge, London.
- Mutanen, Anu. 2004. *Kysymyksiä demokratian kehittämisestä. Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen kehittäminen sekä demokratia-asoiden hallinto Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa*. Julkaisu 2004:5. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Nousiainen, Jaakko. 1992. *Suomen poliittinen järjestelmä*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- Nyky-suomen sanakirja 3*. 1983. Osat V ja VI S-Ö. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- Paldanius, Jari. 1992. *Kansalaisosallistuminen energiapolitiikkaan. Institutionaalisen ja omaehtoisen osallistumisen kehittämisenäkökohtia*. Julkaisuja 11/1992. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Paldanius, Jari. 1997. *Vuorovaikutteisen suunnittelun kokemuksia Suomessa*. Suomen ympäristö 107. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti. 1997. *Politiikan perusteet*. WSOY, Helsinki.
- Palonen, Kari. 1988. *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*. Vastapaino, Tampere.
- Pasanen, Tiina. 1998. *Kuntalaispalaute käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksen ympäristövaikutusten arvioinnissa: kirjallinen palaute, pienryhmät ja lehtikirjoittelu*. Työraportti 98–64. Posiva Oy, Helsinki.
- Pesonen, Pertti & Sänkiaho, Risto. 1979. *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. WSOY, Juva.
- Pesonen, Pertti, Risto Sänkiaho & Sami Borg. 1993. *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY, Porvoo, Helsinki, Juva.
- Pirttikoski, Raimo. 1996. *Pelko on voimaa – kahden paikallislehden mielipidepalstat ydinjättekamppailun areenoina. Kuhmolaisessa ja Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1987–1994*

julkaistujen mielipidekirjoitusten sisällön erittelyä. Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos, pro gradu –tutkielma. Työraportti TIETO-96–01. Posiva Oy, Helsinki.

Posiva. 1996. *Interim report on safety assessment of spent fuel disposal TILA-96.* Posiva 96–17. Posiva Oy, Helsinki.

Public Information, Consultation and Involvement in Radioactive Waste Management. An International Overview of Approaches and Experiences. 2003. Radioactive Waste Management. Nuclear Energy Agency. OECD. <http://www.nea.fr/html/rwm/reports/2003/nea4430-publicinfo.pdf> viitattu 28.10.2003.

Raittila, Pentti, Suikkanen, Risto & Lilja, Timo. 1999. *Ydinjätteen loppusijoitus mediassa. Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmaan (JYT2001) liittyvä joukkoviestinnän seurantatutkimus.* Väkiraportti. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, Tampere.

Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna. 2001a. Ydinjätekeskustelu sanomalehdissä ja televisiossa 1999–2001. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), 2001. *Mediat ydinjätettä hautaamassa: eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001.* Tiedotusopin laitos. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, Tampere. 9–79.

Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna. 2001b. Yhteenvetoa median ydinjätekeskustelusta. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.), 2001. *Mediat ydinjätettä hautaamassa: eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001.* Tiedotusopin laitos. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, Tampere. 153–164.

Rasilainen, Kari (toim.). 2002. *Nuclear Waste Management in Finland. Final Report of Public Sector's Research Programme JYT 2001 (1997–2001).* Studies and Reports 15/2002. Energy Department. Ministry of Trade and Industry, Helsinki.

Rasilainen, Kari & Vuori, Seppo. 1999. *Käytetyn ydinpolttoaineen huolto. Suomalaisen suunnitelman pääpiirteet.* VTT tiedotteita 1953. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, Espoo.

Raumolin, Heikki. 1982. *TVO:n ydinjätehuollon toimintaohjelma ja aikataulut.* Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta, [Helsinki].

Regulator's Evolving Role and Image in Radioactive Waste Management. Lessons Learnt within the NEA Forum on Stakeholder Confidence. 2003. Nuclear Energy Agency, Radioactive Waste Management, OECD. <http://www.nea.fr/html/rwm/reports/2003/nea4428-regulator-role.pdf>

Richardson, Philip, J. 1998a. *Raportti Suomen ydinjättesijoitukseen liittyvistä ongelmista.* Toimittanut Simes, Iida. Luonnonsuojeluliiton monisteita 4/98. Suomen luonnonsuojeluliitto, Helsinki.

Richardson, Philip. 1998b. *A Review of Benefits Offered to Volunteer Communities for Siting Nuclear Waste Facilities.* <http://radgiv-karnavf.gov.se/publikat/incitame.htm>. viitattu 14.6.2004.

RISCOM. 2003. *Transparency and Public Participation in Radioactive Waste Management.* RISCOM II Final Report. <http://www.karinta-konsult.se/RISCOM.htm> viitattu 11.2.2004.

Rosenberg, Thomas. 1999. Turhauttavaa teatteria. Loppusijoitus-YVA Loviisa-liikkeen näkökulmasta. Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka ja Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissä. Suomen ydinjätehuolto ja suomalainen yhteiskunta.* SoPhi, Jyväskylä. 266–282.

- Rosenberg, Thomas. 2004. Kun Loviisa atomisuukon sai. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like, Helsinki. 159–178.
- Rucht, Dieter. 1990. The Strategies and Action Repertoires of New Movements. In Dalton, Russell, J. & Kuechler, Manfred (eds.), *Challenging the Political Order. New Social and Political Movements in Western Democracies*. Polity Press, Cambridge. 156–175.
- Ruuskanen, Timo. 2005. *Kansalaisten kirjallisten mielipiteiden vaikuttavuus YVA-menettelyssä* (työnimi). Ympäristötieteiden pro gradu –tutkielman käsikirjoitus. Helsingin yliopisto. Bio- ja ympäristötieteiden laitos.
- Ruostetsaari, Ilkka. 1986. *Energiapolitiikan päätöksenteon ja hallinnon kehityksestä ja nykytilasta Suomessa*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tutkimuksia 1986/85. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Ruostetsaari, Ilkka. 1998. *Energiapolitiikka käännekohdassa. Järjestöt ja yritykset vaikuttajina vapautuvilla energiamarkkinoilla*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 8/1998. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Ryhänen, Veijo. 1979. *Käytetyn polttoaineen huoltovaihtoehdot ja ulkomaiset palvelut*. Joulukuu 1979. Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta. Teollisuuden Voima Oy, Espoo.
- Ryhänen, Veijo, Salo, Jukka-Pekka, Mikkola, Ilkka & Raumolin, Heikki. 1981. *TVO:n käytetyn ydinpolttoaineen huollon vaihtoehdot*. Teollisuuden Voima Oy. Raportti YJT-81–15. Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta.
- Rättilä, Tiina. 2001. Kansalaistuva politiikka? Huomioita kansalaisaktiivisuudesta poliittisena toimijuutena. *Politiikka* 43:3, 190–207.
- Salisbury, Robert, H. 1975. Interest Groups. In Greenstein, Fred & Polsby, Nelson (eds.), *Handbook of Political Science. Vol. 4. Nongovernmental Politics*. Addison-Wesley, Readings, Mass. 171–228
- Sandberg, Jorma. 1999. Päätikö eduskunta geologisesta loppusijoituksesta jo vuonna 1994? Käytetyn ydinpolttoaineen huoltoa koskeva lainsäädäntö ja viranomaispäätökset. Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka ja Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissämme. Suomen ydinjätetuolto ja suomalainen yhteiskunta*. SoPhi, Jyväskylä. 43–64.
- Seppälä, Kirsi. 2000. ”Kynäilijät ja kallionporaajat” *Ydinvoimakeskustelun rakentuminen Loviisan paikallislehdissä*. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos, Pro gradu -tutkielma, Työraportti 2000–22. Posiva Oy, Helsinki.
- Seppänen, Janne. 2001. *Katseen voima. Kohti visuaalista lulutaitoa*. Vastapaino, Tampere.
- Shindler, Bruce, A., Brunson, Mark and Stankey, George, H. 2002. *Social Acceptability of Forest Conditions and Management Practices: A Problem Analysis*. U.S. Department of Agriculture. Forest Service, Pacific Northwest Research Station. General Technical Report PNW-GTR-537. <http://www.fs.fed.us/pnw/pubs/gtr537.pdf> viitattu 13.12.2004.
- Short, James, F. JR & Rosa, Eugene, A. 2004. Some principles for the siting controversy decisions: lessons from the US experience with high level nuclear waste. *Journal of Risk Research* 7 (2), 135–152. (March 2004).

Siisiäinen, Martti. 1990. *Suomalainen protesti ja yhdistykset. Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijaksojen suhteesta suurlakosta 1990-luvulle*. Tutkijaliitto, Helsinki.

Siisiäinen, Martti. 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*. Vastapaino, Tampere. 219–243.

Sjölander, Annika. 2004. *Kärnproblem. Opinionsbildning i kärnavfallsdiskursen i Malå*. Medier och kommunikation 7. Umeå Universitet, Umeå.

SOU. 2002. *Plats för slutförvaring av kärnavfall? Förstudier i åtta kommuner*. SOU 2002:46. Regeringskansliet, Stockholm.

Stakeholder Involvement Tools: Criteria for choice and evaluation. 2003. Proceedings of a topical session at the 4th meeting of the NEA forum on stakeholder confidence. May 22, 2003. NEA/RWM/FSC (2003)10. OECD, Paris.

Stepwise Approach to Decision Making for Long-term Radioactive Waste Management. Experience, Issues and Guiding Principles. 2004. Nuclear Energy Agency. OECD, Paris.
<http://www.nea.fr/html/rwm/reports/2004/nea4429-stepwise.pdf> viitattu 7.1.2005.

Stepwise Decision Making in Finland for the Disposal of Spent Nuclear Fuel. 2002. Workshop proceedings. Turku, Finland, 15–16 November 2001. Nuclear Energy Agency. OECD, Paris.

STUK. 2000. *Säteilyturvakeskuksen alustava turvallisuusarvio Posiva Oy:n käytetyn ydinpolttaineen loppusijoituslaitoksen periaatepäätöshakemuksesta*. Lausunto kauppa- ja teollisuusministeriölle 11.1.2000. http://www.stuk.fi/ydinturvallisuus/ydinjatteen/fi_FI/pap_lausunto/#turva viitattu 7.1.2005.

STUK. 2003. *Finnish report on the safety of the spent fuel and radioactive waste management*. Finnish national report as referred to in the article 32 the Joint Convention on the safety of spent fuel management on the safety of radioactive waste management. STUK-B-YTO-233 April 2003. STUK, Helsinki.

Sulkunen, Pekka. 1995. Esipuhe. Teoksessa Maffesoli, Michel. *Maailman mieli. Yhteisöllisen tylyn muodoista*. Gaudeamus, Helsinki. 5–10.

Sundqvist, Göran. 2002. *The Bedrock of Opinion. Science, Technology and Society in the Siting of High-Level Nuclear Waste*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Sunell, Milka. 2004. Suomalainen ydinvoimapoikkeus. Teoksessa Kojo, Matti (toim.), *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Like, Helsinki. 179–208.

Suomen kunnat. 1986. ”Ydinjäte on kiinnostanut kuntia.” Nro 4. 18.2.1986. Artikkelii.

Suominen, Petteri. 1998. *Myrkyt vai marjat? Ydinjäte ja sitä vastustavien kansalaisliikkeiden toiminta ja vaikutus*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Julkaisuja 6/1998. JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Suominen, Petteri. 1999. Ydinjätepolitiikan muotoutuminen Suomessa. Teoksessa Litmanen, Tapio, Hokkanen, Pekka & Kojo, Matti (toim.), *Ydinjäte käsissämme. Suomalainen yhteiskunta ja ydinjätehuolto*. SoPhi, Jyväskylä. 15–42.

Suominen, Petteri. 2002. *Eduskunta jätteen ytimessä. Ydinjätteen loppusijoitusta koskevan eduskuntakäsittelyn argumentointianalyysia*. Poliitiikan tutkimuksen laitos. Työraportti 1/2002. JYT2001-tutkimuksia. Tampereen yliopisto, Tampere.

Suoninen, Eero. 1999. Vuorovaikutuksen mikromaiseman analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere. 101–125.

Tammilehto, Olli. 1996. Miksi viidettä ydinvoimalaa ei rakennettu? Ydinvoiman vastaisen liikkeen historiaa. Teoksessa Heima-Tirkkonen, Tuula, Kallio-Tamminen, Tarja & Selin, Tove (toim.). *Ruohonjuurista elämänpuuksi: suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Vihreä sivistysliitto ry, Helsinki. Artikkelit löytyy myös Tammilehdon kotisivulta <http://gamma.nic.fi/~otammile/>

Temmes, Markku. 1997. *Valtion rooli nykyisessä ydinjätehuoltotilanteessa*. KTM:lle kirjoitettu julkaisematon selvitys. 19.3.1997.

Tempel, Katja & Stay, Jochen. 1998. *Gorleben lebt! Bilder vom Widerstand gegen die Castor-Transporte nach Gorleben: Castor-Buch 3*. Tolstefanz, Jeezel.

Tommola, Anna. 2001a. *Toimittajat ja ydinjäte. Toimittajien käsityksiä suomalaisesta ydinjätteen loppusijoituskeskustelusta ja sen osapuolista: haastattelututkimus*. Julkaisematon tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos.

Tommola, Anna. 2001b. *Toimittajat ja ydinjäte. Kahdeksan toimittajan käsityksiä suomalaisesta ydinjätteen keskustelusta ja sen osapuolista*. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): *Mediat ydinjätettä hautaamassa: eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001*. Tampereen yliopisto, Tampere. 81–99.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.

Tynkkynen, Oras. 1996. Poimintoja Maan ystävien syntyprosessista. Historiaa tehdään tänään. Teoksessa Heima-Tirkkonen, Tuula, Kallio-Tamminen, Tarja & Selin, Tove (toim.) *Ruohonjuurista elämänpuuksi - suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Kosmos-sarja. Vihreä Sivistysliitto ry, Helsinki. 157–160.

Vahekoski, Risto. 1992. Eurajoen ydinvoimahanke jälkikäteen muisteltuna. *Kotiseutumme Eurajoki IX*. Eurajoen Kotiseutuyhdistyksen ja Eurajoen kunnan kulttuurilautakunnan yhteinen julkaisu. 69–88.

Varjoranta, Tero & Hautakangas, Helena. 2000. Public and media relations: Satisfying expectations. In *Investing in Trust: Nuclear Regulators and the Public*. Workshop Proceedings. Paris. France. 29 November – 1 December 2000. OECD. Nuclear Energy Agency. 81–86.

Veijalainen, Petri. 1999. *Ydinjätteiden sijoittaminen ja paikallisyhteisö. Erytystarkastelussa loppusijoitustutkimukset Kuhmon Romuvaarassa*. Julkaisematon yhteiskuntamaantieteen pro gradu -tutkielma Joensuun yliopistossa joulukuussa 1999.

Vieno, Timo, Hautajärvi, Aimo, Koskinen, Lasse ja Nordman, Henrik. 1992. *Käytetyn ydinpoltoaineen loppusijoituksen turvallisuusanalyysi TVO-92*. Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Ydinvoimatekniikan laboratorio. Joulukuu 1992. Raportti YJT-92–33. Voimayhtiöiden ydinjäte-toimikunta, Helsinki.

Wilmi, Jorma. 2003. *Kuhmon historia*. Kuhmon kaupunki, Kuhmo.

Vira, Juhani. 2001. Taking it Step by Step. Finland's Decision-In-Principle on Final Disposal of Spent Nuclear Fuel. *Radwaste Solutions*. September/October. 30–35.

Väliveronnen, Esa. 1994. *Tiede ja ympäristöongelmat julkisuudessa*. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja 83. Sarja A. Tampereen yliopisto, Tampere.

Väliveronnen, Esa. 1996. *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Vastapaino, Tampere.

Ylönen, Marja. 1996. *Ympäristökonflikti valtasuhteiden muodostumisen näkökulmasta*. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 61. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.

Zinberg, Dorothy, S. 1982. Public Participation: U.S. and European Perspectives. In Colglazier, William, E., Jr (ed.), *The Politics of Nuclear Waste*. Pergamon Press, New York. 160–193.

Åkerman, Maria. 2002. Mikä tekee ympäristöpoliittisesta toimijasta uskottavan? Retoriset tulkintakehykset ja materiaallinen todistusaineisto Indonesian metsänkäyttöä koskevassa konfliktissa. *Alue ja ympäristö* 31:2, 37–47.

Äikäs, Timo. 1985. *Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksen aluevalintatutkimusten ympäristötekijöitä koskevat selvitykset*. Saanio & Laine Oy. Raportti YJT-85–28. Lokakuu 1985. Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta, Helsinki.

Haastattelut

Alanko, Anja, kaupunginvaltuutettu (sd), Romuvaara-liikkeen aktivisti. Haastattelu Kuhmossa 8.10.1993. Haastattelijana Tapio Litmanen.

von Matt, Klaus, Romuvaara-liikkeen aktivisti. Haastattelut Kuhmossa 5.10.1993 haastattelijana Tapio Litmanen ja 21.10.1998 haastattelijana Matti Kojo.

Mentula, Unto, Kuhmon kaupunginvaltuutettu (vas.), Romuvaara-liikkeen aktivisti. Haastattelut Kuhmossa 7.10.1993 haastattelijana Tapio Litmanen, 20.10.1998 ja 12.2.1999 haastattelijana Matti Kojo.

Rosenberg, Thomas. Loviisa-liikkeen puheenjohtajan haastattelu Loviisassa 10.5.2000. Haastattelijana Minna Heikka, Jyväskylän yliopisto, sosiologian laitos.

Solala, Tapio. Porin seudun Maan ystävät ry:n hallituksen jäsen. Haastattelu Eurajoella 25.4.1999 ja Porissa 10.7.1999. Haastattelijana Matti Kojo.

Mielipidekirjoitukset

Aalto, Jouni. 1995. ”Säteilevää yhteistyötä.” *Länsi-Suomi* 16.6.1995. Mielipidekirjoitus.

- Alanko, Anja, Pulkkinen, Jussi & Mentula, Unto. 1998. ”*Kuhmo vastustaa ydinjätteitä.*” Helsingin Sanomat 21.1.1998. Mieli­pidekirjoitus.
- Kaipainen, Osmo. 1994. ”*Onko oikein kätkeä kallioon.*” TVO tutkii –tiedotuslehti, 21.6.1994. Kolumni.
- Kurki, Osmo. 1996a. ”*Ydinjätteen loppusijoitus ei aiheuta imagovaurioita.*” Sisä-Suomen Lehti 22.9.1996. Mieli­pidekirjoitus.
- Kurki, Osmo. 1996b. ”*Loppusijoituksesta ei pääse radioaktiivisuutta ympäristöön.*” Sisä-Suomen Lehti 5.12.1996. Mieli­pidekirjoitus.
- Rosenberg, Thomas. 1997. ”*Voi näitä tutkijoita ja konsultteja...*” Loviisan Sanomat 7.10.1997. Mieli­pidekirjoitus.
- Ryhänen, Veijo. 1985. ”*Ydinjäte kallioon.*” Artik­keli. Suomen kunnat nro 17. s. 30–32.
- Ryhänen, Veijo. 1995. ”*Kansallinen vastuu.*” TVO tutkii –tiedotuslehti 16.2.1995. Kolumni.
- Ryhänen, Veijo. 1996. ”*Loppusijoitushankkeen YVA-menettely käynnistyy.*”, Sisä-Suomen Lehti 21.11.1996. Mieli­pidekirjoitus.
- Salo, Jukka-Pekka. 1993a. ”*Ydinjätteen hautaaminen on perusteellisesti selvitetty.*” Sisä-Suomen Lehti 24.1.1993. Mieli­pidekirjoitus.
- Salo, Jukka-Pekka. 1993b. ”*Suomen ydinjätehuolto noudattaa kansainvälisiä linjoja.*” Sisä-Suomen Lehti 11.5.1993. Mieli­pidekirjoitus.
- Vira, Juhani. 1995a. ”*Vanhoja väitteitä ydinjätteistä.*” Sisä-Suomen Lehti 13.4.1995. Mieli­pidekirjoitus.
- Vira, Juhani. 1995b. ”*Ydinjättekunnatko takapajuloita?*” Teollisuuden Voima Oy Sisä-Suomen Lehti 4.6.1995. Mieli­pidekirjoitus.
- Vira, Juhani. 1995c. ”*Ydinjätetietoa kaivataan Ääneseudullakin!*” Keskisuomalainen 22.8.1995. Mieli­pidekirjoitus.
- Vira, Juhani. 1995d. ”*Ydinjätteitten loppusijoitus on keikkien etu.*” Keskisuomalainen 6.9.1995. Mieli­pidekirjoitus.
- Vuopala, Ulla. 1995. ”*TVO:n liite ja pylväs­julistet Äänekoskella ovat monella tavalla mielenkiintoisia.*” Sisä-Suomen Lehti 13.8.1995. Mieli­pidekirjoitus.
- Äikäs, Timo. 1995. ”*Kivetty on sovelias loppusijoitukseen.*” Keskisuomalainen 20.3.1995. Mieli­pidekirjoitus.

Sanoma- ja paikallislehdet

Aamulehti (AL)

17.4.1986. ”*Atomiyhtiö viemässä poransa Multialle.*” Uutinen.

18.4.1986. ”*Multian ydinhauta sai väen liikkeelle.*” Uutinen.

14.4.1995. ”*Ruotsin ydinjättemalli hämmästyttää suomalaisia.*” Uutinen.

Helsingin Sanomat (HS)

9.4.1987. ”*Viisi kuntaa valittu ehdolle ydinjätteiden loppuvarastointiin.*” Uutinen.

12.2.1993. ”*Teollisuuden Voima houkuttelee rahalla ydinjätteen sijoituskuntia.*” Uutinen.

4.5.1999a. ”*Ydinjätteiden kytkeykauppa läpi Eurajoen valtuustossa.*” Uutinen.

Ilta-Sanomat

30.1.1995. ”*TVO:n kaavahanke sai Eurajoen pyörtämään ydinjättekantansa.*” Uutinen.

Kainuun Sanomat (KS)

30.3.1999. ”*Ydinjätteiden loppusijoittaminen koskee koko Kainuuta. Romuvaara-liikkeen ympäristöfoorumi Kajaanissa.*” Uutinen.

Kaleva

5.9.1991. ”*Kuhmossa atomiviestiiä vauhditti kirpakka mielenosoitus. Lehmää lypsetään niin kauan kun se kuolee.*” Uutinen.

30.3.1999. ”*Romuvaara-liike haluaa aikalisän.*” Uutinen.

Keskisuomalainen (KSML)

9.4.1987. ”*Ydinporauksiin ehkä ensi vuonna Konginkankaalla.*” Uutinen.

8.4.1988. ”*Ydinkallion tutkijat Konginkankaan maastoon.*” Uutinen.

15.5.1988. ”*Ydinjätteiden vastustajat koolla Konginkankaalla.*” Uutinen.

16.11.1994. ”*Ydinhaudalle yhä neljä paikkaa.*” Uutinen.

4.1.1995. ”*Kannonkosken kallio soveltuu ydinjätteelle.*” Uutinen.

5.4.1995. ”*Tutkimus: Kuhmo ei, Äänekoski ei. Eurajoen Olkiluoto jää jäljelle ydinhaudan rakennuspaikaksi.*” Uutinen.

30.8.1995. Valokuva TVO:n Ihmisen ja luonnon puolesta -pylväsmainoksesta. Valokuva mielipidekirjoituksen yhteydessä.

16.11.1995. ”*TVO ja Kivetty-liike kohtasivat leppoisasti.*” Uutinen.
28.1.1996. ”*Puhe ydinhaudan pakkolunastuksesta ei hätkäytä Äänekoskella.*” Uutinen.
31.1.1996. ”*Äänekoski ja Kuhmo petrasivat ydinhaudan sijoituspörssissä.*” Uutinen.
31.5.1996. ”*Teknologiakeskus perustaisi ydinkeskus Nuklian Kivettyyn.*” Haastattelu.

Keski-Suomen Viikko

29.1.1998. ”*Kantaa ei kannata kysyä, jos tulos on epävarma. Äänekoski heikoilla ydinjätteen loppusijoituspaikaksi.*” Posivan tutkimuskoordinaattori Veli-Matti Ämmälän haastattelu.

Kuhmolainen

13.3.1987. ”*Tuleeko Romuvaaraan ydinjätettä?*” Uutinen.
27.1.1989. ”*Ihmisen ja luonnon puolesta, ydinjätteitä vastaan. Romuvaara-liike perustettu.*” Uutinen. Kuhmolainen.
11.4.1989. ”*Lauantaina yleisötilaisuus ydinjätteistä. Romuvaara-liike kerää nimiä adressiin.*” Uutinen.
18.4.1989. ”*Dosentti Pekka Suominen Kuhmossa: Ydinjätteet kehäkolmosen sisäpuolelle.*” Uutinen.
4.8.1989. ”*Atomijuoksu = jätejuoksu.*” Lukijan ääni.
11.8.1989. ”*Romuvaara vai vaaraton romu?*” Lukijan ääni.
5.9.1989. ”*Mielenosoitus Romuvaaralla Atomiviestissä.*” Uutinen.
24.11.1989. ”*Romuvaara-aloite käsittelyyn!*” Lukijan ääni.
15.5.1990. ”*Romuvaara-aloite, päätös ja selitykset.*” Lukijan ääni.
27.9.1996. ”*Romuvaara-liikkeen ydinjättekyselyn tulos: Enemmistö valtuustoehdokkaista vastustaa ydinjätteen tuomista Kuhmoon.*” Uutinen.
4.10.1996. ”*Ydinjätepaneelissa enemmistönä jätteen vastustajat.*” Uutinen.
22.8.1997. ”*Kuhmolaiset tutustuivat ydinvoimalaan ja ydinjätelaivaan. Tutkimusmatkalla Loviisassa.*” Uutinen.
21.11.1997. ”*Yrittäjien enemmistö haluaa ydinjätteen Romuvaaraan.*” Uutinen.
25.11.1997. ”*Yrittäjähdistys yksimielisesti loppusijoituksen kannalla. Kuhmolaisyrityksiin lähes 180 uutta työpaikkaa ja miljoonien verotulojen lisäys.*” Uutinen.
1.4.1999. ”*Mahdollisuuksien Kuhmolla 156 jäsentä.*” Uutinen.

Loviisan Sanomat (LS)

8.1.1997. ”Loppusijoitus toisi 120 työpaikkaa ja 11 mmk veroja vuodessa. Posiva jatkaa ydinjäteluolan suunnittelua Loviisaan.” Uutinen.

31.1.1997. ”Asiantuntijoiden viesti päättäjille: Ydinjätteiden loppusijoitus ei uhkaa Loviisan seudun luontoa.” Uutinen.

30.9.1997. ”Uusi pääjohtaja Jukka Laaksonen nostaa profiilia. STUK on kuntalaisten puolella.” Uutinen.

4.11.1997. ”Loviisaliike vaatii YVA-lain tarkistamista.” Uutinen.

20.2.1998. ”Mies mielikuvastodan etulinjassa.” Thomas Rosenbergin haastattelu.

21.4.1998. ”Ympäristökeskuksen tutkija Helena Valve: Yhteysviranomaisen vetämään yva-prosessi.” Uutinen.

15.12.1998. ”Loppusijoitetaanko kansan ääni?” Pääkirjoitus. ”Loviisan valtuusto kasvatti budjettiaan 400.000 mk.” Uutinen.

9.2.1999. ”Ympäristörenkaan mielestä ydinvoima on eilispäivän teknologiaa. Ydinvoiman lisärakentaminen pönkittää kestämatöntä jatkuvan kasvun ideologiaa.” Miljöringen – Ympäristö-
rengas -yhdistyksen puhenjohtajan Anita Antellin ja sihteerin Christer Almin haastattelu.

Länsi-Suomi (L-S)

7.10.1993. ”Ydinjätteelle löytyy ottaja.” Uutinen.

14.12.1993. ”Eurajoen valtuusto ydinjätteitä vastaan.” Uutinen.

27.9.1994. ”Kaksi kuntaa ottaisi ydinjätteen loppusijoitustilan.” Uutinen.

5.4.1995. ”Eurajokelaiset pelkäävät ydinjätteen loppusijoitusta vähiten.” Uutinen.

18.6.1998. ”Ydinjätteen sijoitus kallioon on epäilyttävää.” Uutinen.

24.4.1999. ”Ydinpolttoaineen loppusijoitus toisi Posivan kartanon tiloihin.” Uutinen.

25.4.1999. Minne mennä tänään -palsta ja ”Ydinvoiman vastustajat koolla.” Uutinen.

13.1.2000. ”Säteilyturvakeskus pitää loppusijoitusta koskevaa periaatepäätöstä perusteltuna. Olkiluoto sopii ydinjätteen loppusijoituspaikaksi.” Uutinen.

14.1.2000. ”STUK evästi Eurajoen päättäjiä.” Uutinen.

Satakunnan Kansa (SK)

7.10.1993. ”Kannonkoski haluaa tosimelessä ydinjätteiden loppusijoituspaikaksi.” Uutinen.

13.12.1994. ”Rauma kiinnostunut korkea-aktiivisista jätteistä.” Uutinen.

14.12.1994. ”*Kuusisenmaan tarjoaminen Teollisuuden Voima Oy:lle yllätti Rauman päättäjät.*” Uutinen.

30.1.1996. ”*Kilpailukykyinen energia kehityksen edellytyksenä.*” Markku Palosen 50-vuotishaastattelu.

7.11.1997. ”*Alkuperäiskansat maksavat kovaa hintaa meidän hyvinvoinnistamme.*” Uutinen.

19.6.1998. ”*Ydinjätteet eivät unohdu hautaamalla.*” Uutinen.

25.4.1999. ”*Tshernobylin pamausta muistellaan leirillä Olkiluodossa.*” Uutinen.

28.4.1999. ”*Eurajoki avaa ovensa käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitukselle.*” Uutinen.

1.5.1999. ”*Maan ystävät torjuvat loppusijoituksen Olkiluotoon.*” Uutinen.

27.5.1999. ”*Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoitusluolat Olkiluotoon.*” Uutinen.

Sisä-Suomen Lehti (SiSL)

3.1.1986. ”*Imago kärsisi. Kivetty ydinjätelistalle.*” Uutinen.

8.4.1988. ”*Kivetty ydinjätelistalle.*” Uutinen.

11.7.1988. ”*Syväkairaukset aloitettiin Konginkankaalla.*” Uutinen.

30.3.1990. ”*Kivetyssä tarkaillaan nyt kallion pohjavesiä.*” Uutinen.

10.5.1991. ”*TVO kairaa emäksistä kivilajia Kivetyssä.*” Uutinen.

18.7.1993. ”*Kalliotutkimukset jatkuvat Kivetyllä.*” Uutinen.

16.11.1995. ”*Yleisötilaisuus ei vetänyt. Tietääkö seutulaiset ydinjätehaudasta muka riittämiin?*”

23.4.1996. ”*Ydinjätevastainen mielenosoitus perjantaina.*” Uutinen.

19.9.1996 ”*Kivetyyn luonto kartoituksessa.*” Uutinen.

12.11.1998. ”*Ydinjätteen sijoituskunnat kilpasille ennen valintaa.*” Uutinen.

Turun Sanomat

27.12.1994. ”*Ratkaiseva kuntaraja.*” Pääkirjoitus.

Uusi Aika (UA)

18.1.1990. ”*Kuntien kielteiset kannanotot eivät vaikuta TVO:n tutkimuksiin.*” TVO:n ydinjäte-toimiston päällikön Veijo Ryhäsen haastattelu.

14.9.1993. ”*Eurajoen energiakeskustelu pyöri ydinvoiman ympärillä.*” Uutinen.

27.5.1998. ”*Opetusministeri kuunteli Eurajoen murheita. Ydinvoimalan kiinteistövero mietityttää.*” Uutinen.

Östra Nyland (ÖN)

4.1.1997. ”*Posivas undersökning: Goda förutsättningar att slutdeponera kärnbränsle i Hästholmens berggrund.*” Uutinen.

9.1.1997. ”*Hästholmens rapakivigranit har inte blivit bättre!*” MY-Infotjänst Herbet Blomqvist. Mieliopidekirjoitus.

18.1.1997. ”*Är det ett förgiftat Lovisa vi vill ha?*” Miljöringen r.f. Götha Träskelin och Anita Antell. Mieliopidekirjoitus.

1.2.1997. ”*Posiva söker inte den bästa platsen. Vi menar nog allvar med Lovisa!*”. Uutinen.

22.4.1997. ”*Lovisarörelsen mot attack mot Posiva. Seminarium om alternativ till slutdeponeringen på lördag.*” Uutinen. Kainalojuttuna ”*Lovisarörelsen deklaration*”.

19.2.2000. ”*Lovisarörelsen upphör och uppmanar: Kör ner de befintliga reaktorerna!*” Uutinen.

Muut lähteet toimijoittain ryhmiteltyinä

Eurajoki

1980. Eurajoen kunnanvaltuuston esityslista/pöytäkirja 28.1.1980. §21.

1998. Eurajoen kunta. *Talousarvio 1999. Taloussuunnitelma 1999–2001*. Eurajoen kunnanvirasto 10.12.1998.

1999a. *Eurajoen kunnan esittämät lainsäädäntömuutokset käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen sijoittumiselle Eurajoelle*. Kirjelmä valtiovallalle 29.3.1999.

1999b. Eurajoen kunnan, Teollisuuden Voima Oy:n ja Posiva Oy:n välisen Vuojoki-työryhmän pöytäkirja 23.4.1999.

1999c. Eurajoen kunnanvaltuuston pöytäkirja 3.5.1999.

2000. Eurajoen kunnanhallituksen kokouspöytäkirja 3.1.2000 § 25.

Jaakkola, Juha. 2000. *Kuulumisia Eurajoelta*. Eurajoen kunnanvaltuuston puheenjohtajan alustus ”Ajankohtainen ydinjäteongelma” -seminaarissa. Eduskunnan auditorio 29.3.2000. Kestävän energian työryhmä. 4 s.

Loviisa-liike

1997a. Stolpar för det första mötet den 11.2.1997, Thomas Rosenberg.

1997b. Förslag till deklaration; Lovisarörelsen för en framtid utan kärnavfall 15.2.1997, Thomas Rosenberg.

1997c. Principiella frågor som rörelsen bör ta ställning till. Luonnos ensimmäisen kokouksen asialistaksi. Thomas Rosenberg.

1997d. Loviisa-liikkeen jäsenkirje 9.4.1997.

1997e. Loviisa-liikkeen julkilausuma 21.4.1997.

1997f. Loviisa-liikkeen jäsenkirje 3.12.1997.

1998a. ”*Selkeä EI on lausuntona tehokkain!*” Loviisa-liikkeen hallitus. Loviisan Sanomat 17.3.1998. Mieliopidekirjoitus.

1998b. Loviisa-liikkeen hallituksen kokouspöytäkirja 15.11.1998.

1999. Loviisa-liikkeen jäsenkirje 22.2.1999.

Maan ystävät

Laine, Eevaliisa. 1999. ”*Mitä Olkiluodon kallioperä todella kertoo*”. Tekniikan tohtori Eevaliisa Laineen esitelmä Ydinuhka -seminaarissa Eurajoella 25.4.1999. Nauhoitus.

Maan ystävät. 1996. ”*Maan ystävät syksy 1996. Jäsentiedote.*”

Maan ystävät. 1997. ”*Dada Thoi - Tappava kivi. Alkuperäiskansojen uranikiertue '97.*” Esite.

Maan ystävät. 1998. ”*Maan ystävät. Jäsentiedote 3/98.*” Aurinkobussi. Kansalaisjärjestöjen bussikiertue 22.5.–21.6.1998.

PosMy. 1997. ”*Mikä Maan ystävä?*” Porin seudun Maan ystävien jäsentiedote Posmyke 1-97.

PosMy. 1999a. ”*Tsernobyl toimintapäivät 24.–25.4.*” Porin seudun Maan ystävien tiedotteet.

PosMy. 1999b. ”*Tsernobyl toimintaviikonloppu.*” Porin seudun Maan ystävien lentolehtinen.

PosMy. 1999c. ”*Ydinjätteiden loppusijoitus Olkiluotoon ei ole turvallista.*” Porin seudun Maan ystävien ja Rauman Maan ystävien toimintaryhmän mieliopide. Länsi-Suomi 1.5.1999.

Rauman Maan ystävien toimintaryhmä. 1999. ”*Ydinjätteiden loppusijoitus Olkiluotoon ei ole turvallista.*” Uusi Rauma 5.5.1999. Mieliopide.

Posiva

”Posiva tutkii” -tiedotuslehdet vuosilta 1996–1999. Lehdet ilmestyivät Kuhmolaisen, Sisä-Suomen Lehden, Loviisan Sanomien, Uuden Rauman ja Östra Nylandin liitteinä.

YVA-tiedotteet 1/97–2/98. Posivan YVA-tiedotteita jaettiin kotitalouksiin Eurajoella, Kuhmossa, Loviisassa ja Äänekoskella.

1996a. ”Kenen käsiin ydinjätteet uskaltaa jättää?” Sisä-Suomen Lehti 10.3.1996. Posiva Oy:n mainos.

1996b. ”Miten ydinjäte sopii suomalaiseen maisemaan?” Sisä-Suomen Lehti 24.3.1996. Posiva Oy:n mainos.

1996c. ”Haluatko syvempää tietoa ydinjätteiden loppusijoituksesta?” Sisä-Suomen Lehti 23.5.1996. Posiva Oy:n ilmoitus.

1996d. ”Lähde Raumalle ottamaan selvää ydinjätteiden loppusijoituksesta.” Sisä-Suomen Lehti 8.8.1996. Posiva Oy:n ilmoitus.

1997a. ”Teemme töitä turvallisuutesi hyväksi.” Sisä-Suomen Lehti 16.1.1997. Posiva Oy:n mainos.

1997b. ”Syvälle menevää osaamista.” Sisä-Suomen Lehti 10.5.1997. Posiva Oy:n mainos.

1997c. Eurajoen kunnan ja Posivan välisen kallioperätutkimusten yhteistyöryhmän kokous 4/97. 14.10.1997. Muistio VI-M-13/97.

1998. ”Ydinjäte kuumentaa vedet ja keittää kalat elävältä. Siihen ei mene kauan.” Helsingin Sanomat 1.8.1998. Posiva Oy:n mainos.

1999a. Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitos. Ympäristövaikutusten arviointiselostus. Posiva Oy, Helsinki.

1999b. Käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen periaatepäätöshakemus. Monisteverso. Posiva Oy, Helsinki.

Liite 5. Loppusijoituslaitoksen tekniset toimintaperiaatteet ja nuodatettavat turvallisuusperiaatteet.

Liite 7. Arvio suunnitellun sijaintipaikan sopivuudesta tarkoitukseensa ja ydinlaitoksen sijoittamisesta aiheutuvista rajoituksista maankäytölle lähiympäristössä.

1999c. Satakunnan Kansa 26.5.1999. Posiva Oy:n mainos.

2000a. Helsingin Sanomat 27.2.2000. Posiva Oy:n mainos.

2000b. Helsingin Sanomat 12.3.2000. Posiva Oy:n mainos.

Romuvaara-liike

Mentula, Unto. 1999. ”Ratkaisun ajat ydinjätehankkeessa.” Romuvaara-liikkeen puheenjohtajan avauspuheenvuoro Ympäristöfoorumi '99 -tapahtumassa Kajaanissa 17.4.1999.

1989a. ”Romuvaara on suojeltava!” Lukijan ääni. Kuhmolainen 7.3.1989.

1989b. Adressi Kuhmon kaupunginvaltuustolle 20.6.1989.

1993. Romuvaara-liikkeen tuki ry:n säännöt.

1996. Romuvaara-liikkeen jäsentiedote 2/96.

1997a. Romuvaara-liikkeen toimintasuunnitelma. Maaliskuu 1997.

1997b. Aloite ydinenergian ottamiseksi uudelleen tarkasteltavaksi. Romuvaara-liikkeen eduskuntaryhmille lähettämän aloitteen luonnos 12.5.1997.

1997c. Romuvaaran uutisia 2/97. Romuvaara-liikkeen jäsenkirje toukokuussa 1997.

1997d. Romuvaaran uutisia lokakuu 1997. Romuvaara-liikkeen jäsentiedote.

1998a. Kantelu Posiva Oy:n toiminnasta ja YVA-ohjelman laadinnasta Kuhmossa. Romuvaara-liikkeen kirje eduskunnan oikeusasiamiehelle 8.4.1998.

1998b. ”*Nyt on aika kritikoida Posivan YVA-ohjelmaa.*” Mentula, Unto & Pulkkinen, Tuomo. Romuvaara-liike. Mielipidekirjoitus Kainuun Sanomissa 26.3.1998.

1999a. ”*Romuvaara-liikkeen YMPÄRISTÖFOORUMI '99 järjestetään keväällä Kajaanissa.*” <http://personal.inet.fi/yhdistys/romuvaara-liike> viitattu 18.2.1999.

1999b. *Romuvaara-uutiset*. Romuvaara-liikkeen jäsentiedote, talvi 1999.

1999c. ”*Kainuun luontoimago ja ydinjäte.*” Ympäristöfoorumi '99 -tiedote.

1999d. Romuvaara-liikkeen tuki ry:n mielipide Posivan YVA-selostuksesta 9.8.1999.

Teollisuuden Voima (TVO)

1980. Teollisuuden Voima Oy:n Eurajoen kunnanhallitukselle osoittama sitoumus. 31.3.1980.

1991. TVO:n ilmoitus tutkimustulosten esittelystä. Sisä-Suomen Lehti 31.5.1991.

1994a. TVO tutkii -tiedotuslehti. Sisä-Suomen Lehden liite 2.1.1994.

1994b. TVO tutkii -tiedotuslehti. Sisä-Suomen Lehden liite 21.6.1994.

1994c. TVO tutkii. Sisä-Suomen Lehti 16.8.1994. Teollisuuden Voima Oy:n ilmoitus.

1995a. TVO tutkii -tiedotuslehti. Sisä-Suomen Lehden liite 16.2.1995.

1995b. TVO tutkii -tiedotuslehti. Sisä-Suomen Lehden liite 1.8.1995.

1999a. Eurajoen kunnan ja TVO:n välisen yhteistyöryhmän pöytäkirja. Kokous n:o 1/99. 1.3.1999.

1999b. Eurajoen kunnan ja TVO:n välisen yhteistyöryhmän pöytäkirja. Kokous n:o 2/99. 15.4.1999.

Äänekoski

Äänekoski. 1996. Äänekosken kaupungin ja Posivan välisen yhteistyöryhmän kokous 2/96, 12.11.1996. Kokousmuistio.

Konginkangas kunnan ja TVO:n yhteistyöryhmän kokousmuistiot 1-2/87, 1-3/88, 1-3/89, 1-2/90 ja 1/91.

Äänekosken kaupungin ja Teollisuuden Voima Oy:n välisen yhteistyöryhmän kokousmuistiot 1-2/93, 1 ja 3/94 ja 1-2/95.

Äänekosken kaupungin ja Posiva Oy:n välisen yhteistyöryhmän kokousmuistiot 1-2/96, 1-5/97, 1-3/98 ja 1/99.

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. TVO:n ja Posivan mielipidekirjoitusten, uutisten ja mainosten määrät Sisä-Suomen Lehdessä vuosina 1985–1999.	55
Kuvio 2. Ydinjäteaiheisen lehtikirjoittelun määrät vuosina 1985–1994 Litmasen ja Pirttikosken aineistojen mukaan.	56
Kuvio 3. TVO:n ja Posivan järjestämien sidosryhmätilaisuuksien määrä Konginkankaalla ja Äänekoskella vuosina 1985–1999.	56

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Käytetyn polttoaineen loppusijoituksen aikataulu.	48
Taulukko 2. Posivan tiedotus- ja vuorovaikutusmenetelmiä ydinjätteen loppusijoituslaitoksen YVA-menettelyssä.	74
Taulukko 3. TVO:n ja Posivan tyylin muutokset vuosina 1985–1999.	100
Taulukko 4. Romuvaara-liikkeen, Loviisa-liikkeen ja Porin seudun Maan ystävien tyylien vertailu ydinjätteen loppusijoituksen vastustamisessa.	139

KÄYTETYT LYHENTEET

AL	Aamulehti
HS	Helsingin Sanomat
IVO	Imatran Voima Oy
JYT	julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelma
KS	Kainuun Sanomat
KSML	Keskisuomalainen
KTM	kauppa- ja teollisuusministeriö
LS	Loviisan Sanomat
L-S	Länsi-Suomi
PAP	periaatepäätösmenettely
PosMy	Porin seudun Maan ystävät
SiSL	Sisä-Suomen Lehti
SK	Satakunnan Kansa
SKB	Svensk Kärnbränslehantering AB
STUK	Säteilyturvakeskus
TVO	Teollisuuden Voima Oy
UA	Uusi Aika
VTT	Valtion teknillinen tutkimuskeskus
YJT	Voimayhtiöiden ydinjätetoimikunta
YVA	ympäristövaikutusten arviointimenettely
ÖN	Östra Nyland